

საბავშვთა
კლბი

K 77.007
3

მკვლელობა

და

კთხობა

საბავშვო ლი

გულად

და

ქოხად

K 77.007

3

ნათესაობა

სპუბ-2000
უკონფიდენციალური

სახელგამი

1957

თურქულიდან თარგმნა
ნოდარ ჯანაშიამ

1952
1952
1952
1952
1952

1952-66-1
ნოდარ ჯანაშია

სკეპ-2000
შეიქმედებულია

თირკმელი

ძველი ნიგდელი¹ სამოქალაქო მოხელე ავნი აკბულუთი ხელში სანოვაგის კალათით სირქეჯის² სასტუმროს „მშვენიერი ნევშეპირის“ ვიწრო კარში შევიდა. უკან მუშა მოჰყვებოდა. ცალ მხარეს ჩამწკრივებულ მარმარილოს მაგიდებთან, რომლებიც კიდევ უფრო ავიწროებდნენ იქაურობას, ჩაის სვამდა რამდენიმე პროვინციულად ჩაცმული კაცი. ავნი აკბულუთი კუთხეში შეჩერდა შუშაბანდიან ტიხრთან და სუსტი, ძლივს გასაგონი ხმით მდივანი იკითხა. ტიხრის უკან, რომელიც ერთ პატარა კაცსაც ძლივს დაიტევდა, იჯდა ვეება დავთარში თავჩარგული, შუა ხნის, მელიოტი, სათვალისანი კაცი. იგი წელში გაიმართა და ახალმოსულს მიუბრუნდა:

— მობრძანდით, კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება.— ავნი ამასობაში იქვე ჩამომჯდარიყო სკამზე და შუბლზე წურწურით ჩამონადენ ოფლს იშმენდდა. ოფლად დაღვრილ მუშას ღვედებდამწყდარი და თოკებით შეკრული ჩემოდანი მხრიდან ჩამოეხსნა. სასტუმროს მდივანმა ნახა, რომ ახლადმოსული დაღლილ-დაქანცული იყო და გამოელაპარაკა:

— არა უშავს, მალე გაგივლით. ავადა ხართ, არა?

— დიახ, — უპასუხა ავნიმ, — ქანცი გამომელია. ვზა გრძელი გამოდგა და სტამბოლშიც კარგა მაგარი სიცხე სტოლ-ნია!

მდივანი ერთ ხანს დაფიქრდა, შეათვალიერა სტუმარი, რომელიც ძლივს სუნთქავდა და განაგრძო:

— წესით თქვენ ახლა ერთსაწოლიანი ოთახი გერგებათ, მაგრამ ყველა დაკავებულია. მხოლოდ მეთორმეტე ნომერშია ერთი თავისუფალი საწოლი. თქვენი მეზობელი სერიოზული და დინჯი მუსლიმანია. მის წასვლა-მოსვლას ვერც კი გაიგებთ. საწოლის ქირაც, რასაკვირველია, ნაკლებია.

ავადმყოფი, ორი დღის ნამგზავრი ავნი მხოლოდ წამოწოლასა და მოსვენებაზე ფიქრობდა.

— სადაც იქნება, იყოს, შენ ოღონდ ოთახი მაჩვენე! — უთხრა მან. შემდეგ მუშას ანგარიში გაუსწორა, პირადობის მოწმობა მდივანს გადასცა და მასთან ერთად ზემოთკენ აპყვა კიბეს. კიდევ კარგი, ოთახი პირველ სართულზევე აღმოჩნდა. შავკაბიანი, მსუქანი ქალი, რომელსაც ფეხზე ფოსტლები და ძირგამოხეული შავი წინდები ეცვა, იატაკს წმენდდა. მან კაბით შეიმშრალა ხელები და მდივნის ბრძანებით მეთორმეტე ნომრის კარი შეაღო. საბანი გადასწია და — ჯერ კიდევ სუფთაა; მობრძანდითო, — უთხრა. ბიჭმა, რომელმაც ზურგით ჩემოდანი შემოიტანა, მარმარილოსთავიანი კამოდიდან სურა გადმოიღო და ახალი წყალი შემოიტანა. შემდეგ ერთხმად მიმართეს ავნის: კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება, დაწეკით და მოისვენეთო, — და სამივენი გარეთ გავიდნენ.

გაუხდელად დაეგდო აკბულუთი ლოგინზე და მაშინვე დაეძინა.

რაღაცის კრიალზე გამოღვიძებულმა ავნიმ პირველად ქერზე ჩამოკიდებულ, ბუზების მიერ წაბილწულ, ელექტრონის მბეუტავ ლამპას მოჰკრა თვალი. დაღამებულაო, გაიფიქრა, თავი მიაბრუნა და დაინახა თავისი ოთახის მეზობელი, ორმოცდაათიოდე წლის კაცი, რომელსაც მოკლე წვერი მრგვლად ჰქონდა შეკრეკილი. ჩაცმულობით ის ანატოლიელს ჰგავდა: ფეხსაცმელები გაეძრო და კრიალა ბადიან საწოლზე წამოწოლილიყო. ავნიმ ცოტა წამოიწია. მეზობელმა, რომელმაც გაღ-

ვიძებულო ავნი დაინახა, წვერზე ხელი გადაისვა და ანალმოს-
სულს გამოელაპარაკა:

გაჩინული
ანალიზი

- გამარჯვებით გივლია, სადაური ხარ?
- გაგიმარჯოს, — უპასუხა ავნიმ, — ნიგდელი ვარ.
- რას ამბობ, კაცო, მე ბორიდან⁴ ვარ.
- ძალიან სასიამოვნოა. ვინა ბრძანდებით?

მალე დამეგობრდნენ კიდევ. წვერიანმა უამბო, რომ ის ხშირად დადის ნიგდეში და იქ ბევრი ნაცნობიცა ჰყავს. ქალიშვილიც ერთი ნიგდელი კაცისთვის მიუთხოვებია. — ქორწინების მოწმობას რომ ვიღებდი, ალბათ მაშინ მეყოლები ნანახი, ძალიან მეცნობიო, — უთხრა მან ავნის. გამოირკვა, რომ ეს მოკლეწვერიანი კაცი ვაქარი იყო: თავისი მშობლიური მხრიდან ვაშლის ჩირს, ლობიოს და მუხუდოს ეზიდებოდა, აქედან კი ტომრებს, ფეხსაცმლის საძირე ტყავს, ლურსმანსა და ნალებს აგზავნიდა. ღვთის წყალობით კარგად მიუღიოდა საქმე. მაგრამ ამას წინათ რამდენიმე ავადმყოფი ნათესავი ჩამოუვიდა სოფლიდან და მათს ექიმებთან ტარებაში საქმე უპატრონოდ დაურჩა; სხვა კი წაგლეჯაზეა მგელივით, შენსას რას დაეძებს. კარგი და პატიოსანი ექიმის პოვნამდე ბევრი უხეტიალიათ, დიდი ხარჯი უნახავთ. ღმერთმა დაიფაროს და თუ კაცი ვინმე ურჯულოს ჩაუვარდა ხელში, ისე გასცლის ჯანისა და ქონებისაგან, რომ ვერც კი გაიგებს.

როცა საუბარი ავადმყოფობასა და ექიმებზე ჩამოვარდა, ავნი აკბულუთსაც გაეხსნა ენა. ისიც სტამბოლში ჩამოვიდა, რომ სატკივრისათვის რაიმე წამალი გამოენახა. სამი წელია თირკმელი სტკივა. ყოველგვარ საშუალებას მიმართა, ოღონდ ამ ტკივილებისაგან დაეღწია თავი. ამ ერთი წლის წინ კაისერის⁵ საავადმყოფოში იყო. რენტგენზე გააშუქეს. ექიმმა უთხრა: თირკმელში ქვა გაქვს, უსათუოდ ამოაღებინე, თორემ ძალიან დიდია და წამალი ვერაფერს უზამსო. ავნიც ცოლშვილს დაემშვიდობა და საოპერაციო მაგიდაზე დაწვა. ხუთი-ექვსი თვე მოსვენებული იყო. ახლა კი სენი ზეორე თირკმელზე გადასულა. ხელახლა გააშუქებისას მარჯვენა თირკმელში ორი ქვა უნახეს ერთად. ბოლოს კაისერელ ექიმსაც აღარ ენდო და სტამბოლს მოაშურა.

— აქაური პროფესორებიც ვნახო, ერთი, რა შეილებია კაცი-სწრელი ოპერატორი ცუდიოარ იყო, მაგრამ სერიოზულად რომ მოჰქიდებოდა საქმეს, მაშინ ავადმყოფობა მეორე თირკმელზე აღარ გადავიდოდა. ბოროტების ძირს მიაგნო, რომ იტყვიან, მაგრამ ვერ მოთხარა. დიეტაზე იყავიო. ჰამა-სმაზე ხელი ამე-ლო და შემდეგ მუცელი გამომეფატვრინებია? ხორცი არ ჩაიდ-ვა პირშიო. ერთი მითხარ, უხორციო საქმელს აბა რა გემო აქვს? ბევრი რომ არ გავაგრძელო, ჩვენებურმა მთავრობის ექიმმა თავის აქაურ მასწავლებელთან წერილი გამომატანა, წადი და ეჩვენეო. თუ საჭირო იქნა, ოპერაციასაც გაგიკეთებს და ძი-რიანად მოთხრის შენს სნეულებასო. მეც ჩემს ოჯახს საზრდო მოვაკელი და აქეთ წამოვედი. რას იზამ, მთავარი ჯანმრთე-ლობაა. ეს აქაური ექიმი პროფესორი ყოფილა.

მოკლუწვერა კაცი ყურს უგდებდა ავნის ნაამბობს და მის სახეზე გამოხატული ღიმილი თითქოს ამბობდა — ვიცნობ, ვიცნობ მაგათ ყველასო. პროფესორის ხსენებაზე მან წარბი შეიკმუხნა და თითქმის ბრაზმორეულმა მკაცრად იკითხა:

— სახელი რა ჰქვია იმ პროფესორს?

— „სიცოცხლის ღმერთს“ ეძახიან, ოსმან ბეის.

თითქოს რაღაცა საშინელება დაინახაო, მოკლუწვერიანმა კაცმა თვალეზი დაჰყიტა, ზეზე წამოიჭრა და იყვირა:

— არ გეცოდება შენი ტკბილი სული? ვინ გითხრა მაგ ყას-ბის სახელი? ნამდვილად წინასწარ ჰქონიათ პირი შეკრული. ჩემთან ნუ ახსენებ იმის სახელს, ცუდად ვხდები ხოლმე. სულ რაღაც ორი კვირის წინ ღომივით ვაქცაცი ძმა მომიკლა. განა ნახულა, რომ მის დანას კაცი გადაერჩინოს? ამას გარდა, ტყავს აძრობს ხალხს. ათას ლირაზე ნაკლებ მუწუქსაც კი არ გამო-ვირწყავს.

ავნიმ ლაპარაკი შეაწყვეტინა:

— ჩვენ მაგდენი ფული სადა გვაქვს, მთავრობის საავად-მყოფოში წავალ. ის პროფესორი ძირითადად იქ მუშაობს.

ბორელი ისე მიუახლოვდა ავნის, როგორც მგრძნობიარე მამა, რომელიც ცდილობს აარიდოს გამოუცდელი შვილი მოუ-ფიქრებლად გადადგმულ ნაბიჯს, და გულმოდგინედ, მბრძანე-ბლური კილოთი დაუწყო ლაპარაკი:

— კიდევ უარესი. ადამიანის სიცოცხლე, შენ რომ საავად-
მყოფოს ამბობ, სწორედ იქ ისპობა. როგორც ჩანს, წარმოდგე-
ნა არა გაქვს იმ ექიმებზე... იქ, ძმაო, ავადმყოფებს არ უვლიან,
ახალგაზრდა ექიმებს ავარჯიშებენ. თუ ერთხელ ჩაუვარდი
იმათ ხელში და თავის დაღწევა შესძელი, ყოჩაღ, ძმაო! იმათ
გასაკვეთი ხალხი სჭირიათ. ადამიანს მუცელი თუ გაუჭრეს,
მერე მორჩა... წასულია იმისი საქმე... იქ წესია ასეთი... ახლად
გამოჩეკილი ექიმები სინჯავენ ავადმყოფს და მასზე სწავლო-
ბენ საღი და ავადმყოფი ადგილების გარჩევას. შენ რომ ამბობ,
ის პროფესორი ავადმყოფს ხელსაც არ ჰკიდებს. ბუზივით
გარშემოხვეულ გოგო-ბიჭებს ეუბნება — აქ გაკვეთე, იქ გაკ-
ვეთო — და ის უვიცებიც დანას ატრიალებენ. ღმერთი იყოს
შენი შემწე! ხომ გეუბნები, მაგ წერილის დამწერი ექიმი არ
ყოფილა შენი კეთილისმსურველი. კარგი, ვთქვათ, რომ ის
უტბოა, მაგრამ შენ განა არ გეცოდება შენი თავი?

აენი აკბულული ენაჩავარდნილი შესცქეროდა მის წინ
მდგომს. რამდენჯერმე თქმაც დააპირა რალაციისა, მაგრამ საში-
ნელი ფიქრისაგან აცახცახებული ხმას ვერ იღებდა და მწარე
ოფლში იწურებოდა იმის შიშით, რომ უპატრონოდ მიტოვე-
ბული ცოლ-შვილი დაედუბებოდა. მოკლეწვერიანმა ფრთხი-
ლად დაადო მხარზე ხელი და უთხრა:

— ნუ წუხხარ, ძმაო; თუმცა „ნუ წუხხარ“ საქმეს არა
შველის. აქ სიცოცხლის საკითხი დგას. ყველაფრის წამალი
შეიძლება მოინახოს. წესიერი, პატიოსანი ექიმებიც არსებო-
ბენ. აკი გითხარი, ბევრი ვიარეთ, ბევრი ხარჯიც ვნახეთ, მაგ-
რამ სამაგიეროდ ამ ექიმების ავი და კარგი გავიგეთ.

აენიმ ცოტა ძალ-ლონე მოიკრიბა და ორივე ხელი გაიშვირა,
თითქოს რალაც დახმარებას ელისო:

— შენი ჭირამე, ნაცნობი ვინმე გულისხმიერი ექიმი გე-
გულება იქნებ, ამ თირკმლისა რომ გაეგებოდეს, ისეთი!

მოკლეწვერიანმა თანაგრძნობის ღიმილით დაიქნია თავი და
უბასუხა:

— ნუ წუხხარ-მეთქი, ხომ გითხარი. ყოველი მუსლიმანი
ვალდებულია მუსლიმანს დაეხმაროს. ავადმყოფი კაცი სტამ-
ბოლში წამოსულხარ დახმარების საქებრად და შენი მარტოხე-

ლა მიტოვება განა შემშვენის? შენ მხოლოდ ყური მიგდე! ამ ვეებერთელა ქალაქში ერთი საუკეთესო ექიმი ვნახე, ჯანმრთელობის ღმერთია, ირფან ბეი. მის მიერ დანადასმულ ადგილზე კვალიც არ რჩება. ძალიან მსუბუქი ხელი აქვს. ისინიც კი, ვისაც ოთხ ადგილზე გაუჭრის მუცელს, ერთი კვირის შემდეგ ჰაიდარფაშაში⁶ მიმავალი ტრამვაისკენ სულ სირბილით მიდიან. განსაკუთრებით კარგად აკეთებს თირკმლების, ფილტვებისა და გულის ოპერაციას. მისი მჯობნი ევროპაშიც კი არ არისო, ამბობენ. თავისი კლინიკა აქვს. იქ რომ ხელსაწყობებია, იმისთანას სტამბოლის ვერც ერთ საავადმყოფოში ვერ ნახავ. საგანგებოდ გერმანიიდან მოუვიდა. იქაური რენტგენის აპარატები, სარკეები, შუშის კარადებში ჩაწყობილი პრიალა ვერცხლის მაკრატლები, დანები, რძესავით თეთრი საოპერაციო მაგიდები, — რომელი ერთი ჩამოვითვალო... საავადმყოფო ზღვის პირასაა, ფადიშაჰების სასახლეების გვერდით. ლოგინიდან თავს რომ წამოსწევ და გაიხედავ, სულთნების შვიდი მეჩეთი ერთად ჩანს. ნავსადგურში მოსული უცხოეთის ყველა გემი შენს თვალწინაა. გეუბნები, ძნელი ასაწერია.

აენი აკბულუთმა, რომელიც თავიდან დიდის გულისყურით უსმენდა, მალე ნადვლიანად დაიწყო თავის ქნევა. მის წინ მდგომმა ეს რომ შეამჩნია, გაჩუმდა. აენიმ უიმედოდ წაიბურტყუნა:

— იქ ქირაც შესაფერისი იქნება. მაგისტანა ბრწყინვალე ადგილები საჩვენო არ არის.

მოკლევწვერა კაცი მიხვდა, რომ ცოტა ზედმეტი მოუვიდა ჯანმრთელობის ღმერთისა და მისი სამფლობელოს ქება, ჰალარაშერეულ უღვაშებზე აქეთ-იქით გადაისვა ხელი, ნაცრისფერი თვალები მოჭკუტა, ცოტა ხანს დაფიქრდა და შემდეგ ისევ განაგრძო:

— არა, გენაცვალე, აკი გითხარი, წესიერი კაცია-მეთქი. იმისოდენ აღამიანობას სხვაგან ვერ ნახავ. შევა შენს მდგომარეობაში. ფული თუ არ გეყო, სატყვიარს უოპერაციოდაც მოგიჩვენს. თან კიდევ ტყბილი საუბარი იცის. ავადმყოფს ენით კურნავს-მეთქი, რომ გითხრა, გადაქარბებული არ იქნება.

აენიმ ეკვით გაიქნია თავი:

— ჩემი ავადმყოფობა არც ისეთი ჯუროსაა, რომ ტკბილ
ენით, უოპერაციოდ მოჩჩეს. ერთ თირკმელში ორი ქვაა, თუ
არ დანა, იმას რა ამოიღებს იქიდან?

მეზობელს გაეცინა:

— რასაკვირველია, ამოვა. წამალი დაშლის და შარდს გა-
ჰყვება. ამ ექიმს ისეთი წამლები აქვს, რომ სტამბოლის ვერც
ერთ საავადმყოფოში ვერ იშოვნის. საგანგებოდ მოსვლია გერ-
მანიიდან.

აენი ჯერ კიდევ მერყეობდა, მაგრამ მოკლეწვერიანმა
უთხრა, მართალია, ექიმები საერთოდ უსინდისოები არიან,
მაგრამ ოპერატორი ირფანი მათ შორის ისე გამოიყურება,
როგორც მარგალიტი. ექიმები ალაპმა თავისი ცოდვილი შვი-
ლების დასასჯელად გამოგზავნა, მაგრამ არც უცოდველი შვი-
ლები დაეწყებიათ, ეუბნებოდა და თან უმეორებდა, განა არ
გეცოდება შენი ტკბილი სულიო. იგი თანახმა იყო მეორე დღეს
მიეტოვებია თავისი საქმე და იმ პატიოსან ადამიანთან გაჰყო-
ლოდა ავადმყოფს. მიუხედავად იმისა, რომ აენის მთელი დღე
ეძინა, მაინც გრძნობდა გზიდან მოყოლილ დაღლილობას. ამ
საუბარმა კი მთლად გაანერვიულა: თუ რამეს მარგებს, ვნა
ხოთო, — თქვა და ლოგინზე გაწვა. საშინელი ტკივილი დრო-
დადრო წამოაგდებდა ხოლმე. ის ღამე ოხვრა-კვნესაში გაა-
ტარა.

ღლით ორივემ ალიონისას მიაშურა ოპერატორ ირფანის
კლინიკას. ამ ექიმს ოფიციალური საქმე არაფერი ჰქონდა
და ამიტომ შუადღეზე უფრო ადრე უკვე თავის ადგილზე იყო
ხოლმე. — რამდენი გაქვს თან ფული? — იკითხა მოკლეწვე-
რიანმა. — ხომ გაგიგონია, ფეხი იმდენზე გაქიმე, რამდენზეც
საბანი გაგწვდებოო; რაც ფული გვექნება, მკურნალობასა და
წამალსაც იმის მიხედვით მივმართავთ. ფანტაზიას ნუ გამო-
ვუდგებით.

ავადმყოფობასა და მკურნალობაზე ფანტაზირება როგორ
იქნებოო, ფიქრობდა აენი და თან ჯიბეში ფულსა თვლიდა.
ფული არც თუ ისე ცოტა უნდა ჰქონოდა. სამსახურის მიტო-
ვების შემდეგ ვენახითა და ვაშლის ბაღით მშვენივრად ირჩენ-
და თავს. ორი უფროსი ცოლიანი ვაჟის დახმარებით პატარა

ბიჭი სულეიმანი და ერთადერთი ქალიშვილი ფერიდე საშუალო სკოლაში დაუდიოდა. ავადმყოფობის გამო ნიგდესა და კაისერში გაწეული ხარჯი ას ლირასაც კი არ შეადგენდა. მაგრამ ახლა, როცა სტამბოლში წამოვიდა თავისი ავადმყოფობის ძირში მოსათხრელად, წინდახედულად მოიქცა და გზის ფულის გარდა ჯიბეში კიდევ ექვსასი ლირა ჩაიღო. ავნი თანამგზავრს მიუბრუნდა:

— ას ორმოცდაათი ლირა მაქვს გზისა და სასტუმროს ფულიანად.

ეს უკანასკნელი უეცრად შედგა შუა ქუჩაში:

— სერიოზულად ამბობ? მაგ ფულით სტამბოლში კრილობასაც კი არ შეგიხვევენ. ექიმი, რომელთანაც ჩვენ მივიღივართ, რაც არ უნდა მაძლარი თვალი პქონდეს, თავის ხარჯს მაინც აინაზღაურებს. ჯალაბობას მაგით არჩენს, საკუთარი ჯიბიდან ხომ არ გადაიხდის. ის რენტგენის მანქანა ადამიანის გაშუქების დროს იცი რამდენ ელექტრონს ხარჯავს? გარდა ამისა, ფირფიტებიც არ იშოვნება. ცბონებული ჩემი ძმისთვის რამდენი ვეძებე, შავ ბირჯაზე ცეცხლის ფასად მოგიხდება ყიდვა. მოდი ხელი ავიღოთ ამ საქმეზე და სანამ გზის ფულიც არ შემოგხარჯვია, ნიგდეში დაბრუნდი.

ავნის ესმოდა, რომ ამ საქმესთან ხუმრობა არ შეიძლება: — არა, ძმაო, — თქვა მან, — ერთი ამ ავადმყოფობას გადავურჩე და... ნაცნობ-ნათესავებში ცოტა ფულს კიდევ ვიშოვი.

ექიმმა ბევრი არ ალოდინა. კლინიკა მართლაც პრიალა იარაღებით იყო სავსე. ავნის ხელახლა ეცა წამლის სუნი, რომელსაც ის უკვე შეჩვეული იყო, მაგრამ ვერაფრით ვერ შეეყვარებინა, და ისეთი კანკალი დააწყებინა, თითქოს საოპერაციოდ დააწვინესო. „ისევ ჩავუვარდი ამ წყეულებს ხელში“, გაიფიქრა ავნიმ. მან იცოდა, რომ ამ წუთიდან მოყოლებული აღარაფერი ეკითხებოდა. ის ვალდებული იყო შეესრულებინა ყველაფერი, რასაც აქ ეტყოდნენ.

ავადმყოფი უყურებდა თეთრხალათიან ექიმს, რომელმაც მომადლო ტახტზე დააწვინა და მუცელს უსინჯავდა. ექიმი ერთი დაბალი და მსუქანი კაცი იყო. წითური, ხულელური გამომეტყველების და უხეშკანიანი სახე ქონწასმულივით უბ-

რიალებდა. მისი შეწუხებული იერი ადამიანს აფიქრებინებდა, ამ კაცს სადაცაა გულის ცემა შეუწყდება და მოკვდება. ექიმმა ყველაფერი გაუსინჯა ავადმყოფს, კაისერში გადაღებული რენტგენის სურათები ნახა და უთხრა:

— თქვენ კლინიკაში უნდა დარჩეთ დაკვირვებისათვის. თუ საჭირო იქნა, ოპერაციას გაგიკეთებთ. თირკმელში ქვის გაჩენის ნიშნები გაქვთ. მკაცრი რეჟიმი და ძლიერი წამლებია საჭირო.

მოკლევწვერა ბორელმა ბოდიში მოუხადა ექიმს, განზე გაიხმო და განგებ ხმამაღლა სთხოვა, რომ ავადმყოფის გაწეული ხარჯი წყალში არ გადაეყარა, მისთვის კლინიკური მკურნალობა ჩაეტარებინა და გერმანული წამალი მიეცა. ავნი ლაპარაკში ჩაერია: — არ ვიცი, შეიძლება განა?.. კაისერში მიტხრეს, მაგ ქვას უოპერაციოდ ვერ მოიშორებო!..

ექიმმა გაბრაზებით აუქნია ხელი და გააჩუმა:

— ვერ მოიშორებ რასა ჰქვიან? ეს ქვის ჯიშზეა დამოკიდებული. წამალი ზოგ ქვას შლის, ზოგს ვერა. ჯერ ერთი კარგი ანალიზი გავაკეთებინოთ და გავიგოთ რა ქვაა. თქვენი ორგანიზმის თავისებურებები ყოველი მხრივ უნდა დავაზუსტოთ და მკურნალობა იმის მიხედვით დავნიშნოთ. ოპერაციულ ჩარევაზე სულ ბოლოს უნდა ვიფიქროთ. მუცლის ყოველ ტკივილზე ოპერაციას რომ გაიძახიან, იმ ექიმებს ძალიან ნუ ენდობი. დღეს მედიცინის საფუძველი ქიმიია. ქირურგია ნელ-ნელა წარსულს ბარდება.

ავადმყოფს ბევრი არაფერი ესმოდა მეცნიერული მოსაზრებებისა, იგი ხედავდა მხოლოდ, რომ ექიმის სახეზე უსიამოვნო გამომეტყველება მატულობდა. — როგორც საჭიროდ დაინახავთ, ისე მოიქეციოთ, ექიმო, — დაეთანხმა ავნი.

ამის შემდეგ, ოცდლიანი მკურნალობის მანძილზე, ბორელს იგი არ მიუტოვებია. რაც შეიძლებოდა დიდი დახმარება გაუწია. ხანდახან, როცა ლაპარაკი მის შირჩენილ საქმეებზე ჩამოვარდებოდა ხოლმე, ავნი ეტყოდა — თქვენ ნულარ შეწუხდებით, მე თვითონ წავალ-წამოვალო, მაგრამ ის არა თანხმდებოდა. შავ ბირყაზე მასთან ერთად ეძებდა რენტგენის ფიფიტებს, თვითონ ევაჭრებოდა, თვითონ ესაუბრებოდა ავ-

ნის ორგანიზმის შესასწავლად რამდენჯერმე მოსულ ყოველ ექიმს: ბაქტერიოლოგს, თერაპევტს, კუჭის სპეციალისტებს, ნევროპათოლოგებს, გულისა, თვალისა და ყურის ექიმებს. სხვადასხვა ლაბორატორიაში დადიოდა სისხლისა და შარდის ანალიზებზე, დასკვნებს კითხულობდა და თავის გამოცდილებაზე დაყრდნობით განმარტავდა მათ. იმ ადგილებს აგნებდა, სადაც ხელზე იყიდებოდა წამლები; ცდილობდა, თუნდაც ცოტა ძვირად, ხელში ჩაეგდო ყველა ის საუკეთესო გერმანული წამალი, რომელსაც ექიმი ირფანი გამოწერდა.

ამ აღმა-დაღმა სიარულში სამმა კვირამ გაიარა. აენი აკბულუთმა ნაცნობ-მეგობრებისაგან ნაშოვნე ოთხასი ლირიდან მეტი ნაწილი ექიმებს, მკურნალობას, რენტგენის ფირფიტებსა და წამლებს დაახარჯა. სწორედ ამ დროს, ერთ მშვენიერ დღეს, თვალთაგან გაქრა ბორელი კეთილისმყოფელი. აენიმ სასტუმროს მდივანს ჰკითხა; პირადობის მოწმობა წაიღო და წავიდაო, — მოკლედ უპასუხა მან. ექიმმა ირფანმა, რომელსაც აენიმ კვლავ მიმართა, კიდევ ათი ლირა დასტყუა და შეწუხებული სახით გამოუცხადა, განაგრძე წამლის მიღება და რამდენიმე თვის შემდეგ ისევ მოდიო.

აენი თანდათან ხვდებოდა, თუ რა ხაფანგში იყო გაბმული. დასუსტებული და დაბნეული ლოგინში იწვა და ფიქრობდა:

„შე ალაპის სულელო მონაე, როგორ მოგივიდა, რომ ვერ მიხვდი? ბორელის ჭაღარა წვერს დაუჯერე, მის მოთაფლულ ენას? განა ხაფანგში ასე ადვილად გასაბმელი კაცი იყავი? რა გინდა ჰქნა, რომ ეს ოხრად დასარჩენი ავადმყოფობა თვალს არ უხელს ადამიანს. ჰაი დედასა! თუ ეს ტკივილები ასე გამიგრძელდა, აზრაილიც⁷ რომ მომევილინოს, დახმარება შემომთავაზოს და ანგელოზი ვარო, მითხრას, ფეხებში ჩაუვუვარდები. ექიმების წამლებისაგან ხომ ერთი სიკეთეც არ მახსოვს. ერთ-ხელაც არ მინახავს გაღიმებული ის ექიმი, რომლის კაცთმოყვარეობის მსხვერპლი გავხდი. რას მიდიხარ ამ უცნობ კაცთან? ის ნიგდელი ექიმის გამოტანებული წერილი მაინც სად ჩაეკუჭე, ნეტავ? ძველ პროფესორზე უარი ვთქვი და ამ ყაჩაღებმა კი ლუღვივით გამფტკენეს. აენი აკბულუთ, შენ რომ ჰქენი, იმას თითისოდენა ბავშვიც არ იზამდა“.

ავნი ოხვრა-კენესით გადმოვიდა ლოგინიდან და ჩემოდანში დაიწყო ქექვა. ორად გაკეცილი წერილი იპოვნა და ^{ჯიბეში} ჩაიღო. შემდეგ სკამს მიეყრდნო და ფული დათვალა: ოთახის ქირა კვირამდე გასტუმრებული ჰქონდა. დიეტურ საქმელს რომ უმზადებდა, იმ მოსამსახურისთვისაც გაესწორებია ანგარიში. ახლა გზის ფულიანად ას ოცდახუთი ლირა დარჩენოდა. რა ექნა ავნის? ხელი ჩაექნია და თირკმელში ორი ქვით ნივდემი დაბრუნებულიყო თუ, რაც ჰკუასთან უფრო ახლოს იქნებოდა, იმ პროფესორთან ესინჯა ბედი? ბორელის მიერ საავადმყოფოების შესახებ ნათქვამს ახლა ექვის თვალით შეხედა. „სახელმწიფო საავადმყოფოში ადამიანს ბავშვებს აკუწინებენო. მომატყუა იმ ძაღლის შვილმა“, — ამბობდა ავნი და გამბედაობას იკრებდა.

მეორე დღესვე დაადგა საავადმყოფოს გზას. წერილი, რომელიც ხელში ეჭირა, ჯერ კარისკაცს უჩვენა, მერე კი რამდენი თეთრხალათიანიც შეხვდა დერეფანში, ექიმი იყო თუ მოსამსახურე, ყველას წააკითხა. ბოლოს კლინიკის წინ რიგის მოლოდინში თავმოყრილთა შორის გაერია. გარშემო ქალაქელ თუ სოფელელ ქალსა და კაცს, მოხუცსა და ახალგაზრდას მოეყარა თავი. აქვე იყვნენ სხვადასხვა განყოფილებიდან გამოგზავნილი ვიწრო და განიერპიჯამოიანი ავადმყოფები ხელში ქაღალდებით. დერეფანში წინ და უკან დადიოდნენ ახალგაზრდები. ავნი შუადღემდე განზე იდგა, რადგან მას უნდოდა ექიმი მარტო ენახა და წერილი გადაეცა; ამჯობინა მოეცადა, სანამ იქაურობა დაიცლებოდა. მან რამდენჯერმე წაიწია ექთანისაკენ, რომელიც რიგრიგობით უშვებდა თავმოყრილ ხალხს და ჰკითხა, თავისუფალია თუ არა ექიმიო, მაგრამ პასუხის მაგივრად — ნომერი აიღე თუ არაო, — უთხრეს. ავნიმ წერილი გაუწოდა და თან დააყოლა, რომ პირადად უნდოდა ექიმის ნახვა. ექთანს ცალი თვალითაც კი არ დაუხედავს წერილისათვის, რომელზედაც ამყარებდა ავნი მთელ თავის იმედებს, ხელი ჰკრა და უთხრა:

— რადგან ასეა, მოიცადე, გამოსვლისას, თუ შესძლებ, აჩვენე!

სანამ იქ იდგა ავნი, ხედავდა, რომ ზოგიერთ თეთრხალა-

თიან ასისტენტსა და ექიმს ურიგოდ შეჰყავდა თავისი ნაცრთბები. ისიც არ დაიბნა და ერთ მათგანს აეკიდა. შიგნით, თვითონ ვაჟი და ორი ქალი იყო, ორივე დაბალი ტანისა და სათვალისანი. ისინი პირში შესცქეროდნენ პატარა ტანის, ხმელ, სახედანაოქვებულ, ქალაჩაწვერიან კაცს, რომელიც შუა ოთახში სინჯავდა ვიღაც ავადმყოფს. ვაჭები საუბრობდნენ და იცინოდნენ. პროფესორს სათვალის პრილაა შუშებს იქით თვალეზი არც კი უჩანდა. ის ახალგაზრდებისაკენ მიბრუნდა:

— შეხეთ, ქალბატონებო... თუ არ შეწუხდებით, თქვენც მოიხედეთ, ბატონებო... ამ ავადმყოფმა ქალბატონმა, ცოტა ხნის წინათ, მშობიარობის დროს... როგორ, ეფენდი? მშობიარობამდე დაეწყო?.. დიახ, ეფენდი, ამ ვითარებაში, ფეხმძიმობის სწორედ ბოლო ხანებში, საკმაოდ ძლიერი ეკლამფსია გადაიტანა. თქვენ იცით, რომ ამ ავადმყოფობის გართულება თირკმლებიდან იწყება... დიახ, ეფენდი!.. მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ... როგორ, ეფენდი? სამი კვირის? დიახ, სამი კვირის შემდეგ ამ სახით მისი გამოვლინება სპეციალურ ლიტერატურაში ნაკლებად არის აღნიშნული. პროგნოზი უმრავლეს შემთხვევაში ცუდია. როგორ, ეფენდი? ამის ქმარი ხომ არა ხართ, ეფენდი, რატომ გაინტერესებთ ასე? გაუვლის. გააყვანინეთ ავადმყოფი.

ორმა სანიტარმა კვლავ ზედა სართულში წაიყვანა გინეკოლოგიური პალატიდან საკაცით ჩამოყვანილი ავადმყოფი. ქალის ქმარი ასისტენტებსა და სტუდენტებს მიუახლოვდა. მას უნდოდა გაეგო რას ნიშნავდა გამოთქმა „ბოლო საშიშია“, მაგრამ სწორი პასუხის გაცემას ყველა გაუბოდა. ეს კიდევ უფრო აღელვებდა. ბოლოს პროფესორს მიმართა:

— მოკვდება?

პროფესორმა სათვალეს ამოფარებული თვალები მიაპყრო მის წინ მდგომს და ტკბილი ხმით უთხრა:

— ჩვენ, ექიმები, არც ერთი ავადმყოფის იმედს არ ვკარგავთ, ეფენდი!

ავადმყოფის ქმარი ისეთი დაფიქრებული და გახევებული გავიდა გარეთ, თითქოს, ცდილობდა ამ პასუხის ღრმა აზრს ჩახვედროდა.

პროფესორის ყურადღება მის წინ მოულოდნელად გაჩენილმა ავნი აკბულულთმა მიიპყრო. ექიმმა გაკვირვებით წაიწარბები, შუბლი შეიკმუხნა და ალერსიანი, მაგრამ ზანტი ხმით ჰკითხა:

— თქვენ რა გჭირთ, ეფენდი?

ავნიმ ხმაამოუღებლად გაუწოდა ნიგდელი ექიმის მიერ გამოტანებული წერილი. პროფესორმა შუბლი გაიხსნა, წარბები ძირს დაუშვა და წერილი გადაიკითხა. ერთ ხანს დაფიქრდა, თითქოს ხელმოწერას იხსენებდნენ, შემდეგ თავი დაიქნია და ავნის მიუბრუნდა:

— კარგი, რა გნებავთ?

ავადმყოფმა მაშინვე მოუთხრო თავისი გაკვირვების ამბავი, ჯიბიდან ანალიზის შედეგები, უბიდან ათიოდე რენტგენის სურათი ამოიღო და უამბო, თუ როგორ გაიკეთა პირველად ოპერაცია და როგორ გაუხსენა ხელახლა ავადმყოფობამ.

ამასობაში ექიმმა ონკანზე ხელები დაიბანა, სპირტი გადაისვა და თეთრი პირსახოცით შეიმშრალა. ავნიმ შეამჩნია, რომ ექიმი წესიერად ყურს არც კი უგდებდა, ასისტენტებსა და სტუდენტებს მიუბრუნდა და თავისი ამბავი განაგრძო. ლაპარაკი რომ გაათავა, ექიმს ხალათი უკვე გაეძრო და, თეთრ აბრეშუმის პიჯაკში გამოწყობილი, მთავარ ასისტენტს ეკითხებოდა — რა იყო?

ასისტენტმა რამდენიმე სამედიცინო სიტყვა წაიბურტყუნა და ერთ-ერთი სურათი გაუწოდა. პროფესორი, ახლად დაბანილი ხელი რომ არ გაესვარა, არც კი მიჰკარებია სურათს, ასისტენტს დააკავებინა, თვალები მოკუტა და ყურადღებით დაათვალიერა. შემდეგ ავნის მიუბრუნდა:

— თირკმელში ქვა გაქვთ.

— ვიცი, ეფენდი.

— უნდა ამოაღებინოთ.

— დიდი სიამოვნებით, ეფენდი.

— ოღონდ ოპერაცია ახლავე უნდა გაიკეთოთ. თქვენთვის ყოველი დღე საშიშია.

— ახლავე იყოს, ეფენდი. ბრძანეთ და დღესვე დავწვები. პროფესორი პირველად თითქოს ვერ მიხვდა, თუ რას ეუბ-

ნება ავადმყოფი, თავი უკან გადასწია, ცოტა ხანს დაფიქრდა და უფროს ასისტენტს მიმართა:

— ჩვენს განყოფილებაში გვაქვს თავისუფალი ნაწოლი?

— სრულებით არა გვაქვს, ეფენდი.

აენი ლაპარაკში ჩაერია:

— რამდენიმე დღე მოვიციდი, იქნებ მანამდე განთავისუფლდეს საწოლი.

— არა მგონია, — უპასუხა ასისტენტმა, — არაინა გვყავს ისეთი, რომ ამ მოკლე ხანში გაეწეროს. გარდა ამისა, რამდენიმე კაცი კიდევ რიგში დგას.

პროფესორი კარებისკენ წავიდა:

— თქვენ იცით, — დაურთო მან. — ოღონდ თქვენისთანა ავადმყოფისათვის მოცდა აღარ შეიძლება. ახლავე უნდა დაწვეთ სადმე საავადმყოფოში და ქვა ამოაღებინოთ.

ამ ლაპარაკით ის კარებში გავიდა, აენის პასუხისათვის არც კი დაუცდია, ისე სწრაფად გაიარა დერეფანი და წავიდა. სტუდენტები და ასისტენტებიც მას მიჰყვნენ. ოთახი დაიცალა. აენი შუა ოთახში დარჩა ხელში ცნობებითა და რენტგენის სურათებით. ამ დროს ოთახის დასალაგებლად შემოვიდა მოსამსახურე ქალი, რომელიც წელან კარებში იდგა და ექიმთან რიგ-რიგობით უშვებდა ავადმყოფებს. მან შუა ოთახში მდგომი აენი რომ დაინახა, ჰკითხა, აქ რას უცდიო. აენიმ, აქაოდა ჩემი ტოლი ვნახეო, თავგადასავლის თხრობა დაიწყო კაისერიდან მოყოლებული, მაგრამ მოსამსახურე ქალმა ხელი აუქნია და გააჩუმა:

— ექიმ ოსმან ბეის აქ მაგვების მოსმენის დრო არა აქვს. ვერა ნახე განა, რომ საქმე თავზე გადასდის. ეს ლარიბ-ლატაკების ადგილია. შენ ლარიბს არა ჰგავხარ. წადი მის კლინიკაში და შენი გაჭირვება იქ მოახსენე. „ჯანმრთელობის ღმერთია“. ოთხი საათის შემდეგ სულ იქ არის. აჰა, თუ გინდა მისამართს მოგცემ.

მან ხალათის ჯიბიდან პატარა ბარათი ამოიღო, ავადმყოფს ხელში მიაჩეჩა და თავის საქმეს შეუდგა. საავადმყოფოდან წელი ნაბიჯით გამოსულ აენის ჯერ კიდევ ცხვირში სცემდა ის უცნაური და ძალ-ღონის გამომცლელი წამლის სუნი. სასტუმ-

როში მოსული თავის დიეტურ საკმელს არც კი მიჰკარგებია, ცარიელა ჩაი დალია, ერთი საათი დაისვენა, იქვე კარგების წინ მდგომ ერთ-ერთ ტრამვაიში ჩაჯდა და „ჯანმრთელობის ღმერთს“ მიაშურა.

პროფესორმა ოსმანმა აქ იგი უკვე დიდი ყურადღებით გასინჯა. მართლაც და ეს ექიმი უფრო ენატკბილი და პირმცინარი კაცი აღმოჩნდა, ვიდრე მუდამ სახემოღუშული ექიმი ირფანი, რომელსაც ასე თავგამოდებით აქებდა ის ბორელი. ექიმმა ოსმანმა ყველა სურათი გადაათვალიერა და ქალღღებები სათითაოდ გადაიკითხა; ბევრი რამ გამოჰკითხა. ბოლოს, დარწმუნებულმა, რომ მათ შორის ნდობის ძაფი უკვე გაბმული იყო, ხელეუბნი მხარზე დაადო ავნის და უთხრა:

— ასე, ჩემო ძმაო. ავადმყოფობის არსი კარგად გაგაცანი. ყმაწვილი აღარა ხარ. შენს ოჯახსა და სიცოცხლეზე უნდა იფიქრო. გადაწყვიტე: ერთადერთი გამოსავალი ოპერაციაა. ქვას ამოვიღებთ. რამდენიმე თვე კიდევ იქნები დიეტაზე, ჩემს მოცემულ წამლებს მიიღებ და ღვთის წყალობით მთლიანად განიკურნები.

— საავადმყოფოშიც ხომ გითხარი, ექიმო, რასაც მიბრძანებ, იმას ვიზამ. შენ ჩქარა დამაწვინე საავადმყოფოში.

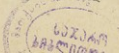
— ფაკულტატურ საავადმყოფოში ვერ დაგაწვენ. იქ არც ადგილია და თან კიდევ თქვენ ისეთი არაფერი გაქვთ, რომ არსებითს დაკვირვებას მოითხოვდეს. უბრალო თირკმლის ქვავა, თუ ადგილის განთავისუფლებას მოუცდი და რიგში ჩადგები, თვეები გავა, შენი ავადმყოფობისათვის კი ამდენი ლოდინი არ შეიძლება. იფიქრე, აწონ-დაწონე, თუ გინდა ჩემს კლინიკაში დაგაწვენ, მაგრამ შენთვის ცოტა ძვირი იქნება.

ავნი სათვალეებში მიაცქერდა ექიმს:

— მაინც რა დაჯდება, ეფენდი? — ავნის ისევ ეცა იმ გულის გამაწყალებელი წამლის სუნი. თვალო დაუბნელდა. ექიმის ხმელ სახეზე ძლივსლა გაარჩია ოდნავი ღიმილი. ავნის ყურები უხშუოდა და ამ ხშუილში შორიდან ჩაესმა ექიმის ტკბილი ხმა:

— საწოლისა და ოპერაციისათვის ათას ლირის ვარაუდი უნდა დაიქირო.

2. საბაბათინ ალი

აენი უცბათ გამოერკვა ბურანიდან და ჩახლეჩილი ხმით წა-
მოიძახა:

— რას ამბობ, ექიმო?

პროფესორმა ისევ იმ ტკბილი ხმით შეაწყვეტინა ლაპარაკი:

— განა არ გითხარი, ცოტა ძვირი იქნება-მეთქი. თუ გინდა ისევ კაისერის საავადმყოფოს მიაშურე, მაგრამ ვილაიეთის საავადმყოფოები და ექიმები... შენც კარგად იცი, რაც არის... ხომ გამოსცადე...

— კარგი, ექიმო, მაგრამ ათასი ლირა სად ვიშოვო?

ექიმის სახეს ტკბილი ღიმილი მოეფინა და ხმამალა გაი-
ცინა:

— მაგას მე მეკითხები? რომ ვიცოდე, ღმერთმანი, გასწავ-
ლიდი.

აენის ხუმრობის თავი არა ჰქონდა, კეფა მოიფხანა და ჩა-
ფიქრდა. ნუთუ სახლში უნდა მიეწერა და ბალი ან ვენახი გაე-
ყიდვინებინა? მაგრამ ჯანმრთელობა მთავარია. შემდეგ ექიმს
მიუბრუნდა:

— ცოტას ვერ დამიკლებთ? აკი მოწათსივან წერილიც
მოგიტანე.

— ჰო, მართლა, ვინ არის ის ყმაწვილი? გვარი არკი მეუც-
ხოვება, მაგრამ ვერაფრით ვერ გავიხსენე. რას იზამ, მე და შენ
ახლა აქ ვაპრობას ვერ გავმართავთ. უკვე გითხარი. აწონ-
დაწონე და გადაწყვიტე. შუადღის შემდეგ ყოველთვის აქა
ვარ.

წამლის სუნმა, დაღლილობამ, შიმშილმა, ტკივილების გამო
უძილობამ აენი ისეთ დღეში ჩააგდო, რომ თავში მხოლოდ
ერთი აზრიღა უტრიალებდა: „თუ რამეა მოსახდენი, ახლავე
მოხდეს“. ის ველარ გაუძლებს ხელახლა ექიმებთან ხეტიალს,
რენტგენზე გაშუქებას, სისხლისა და შარდის ანალიზებს, მო-
საცდელ ოთახებში საათობითა და დღეობით ყვინთვას. მიმქრა-
ლი თვალეები პროფესორ ოსმანს მიაპყრო.

— ნიგდემში წერილი მივწეროთ, ვაშლის ბალი გაყიდონ:
ახლა სწორედ ხილის კრეფის დროა, ფულის გაკეთება შეიძ-
ლება.

— თუ გინდა, ტელეგრაფი მისწერე, ახლავე გავაგზავნი. შენ კი წადი, სასტუმროდან ბარგი მოიტანე. როგორც კი ფული მოვა, ოპერაციას გაგიკეთებთ.

ეს საქმეები იმ დღესვე მოთავდა. საავადმყოფოსათვის საგანგებოდ შექმნილ ლურჯზოლებიან პიჯამოში გამოწყობილი აენი ლოგინზე ჩამომჯდარიყო და ნიგდედან ფულს ელოდა. აქ გატარებული ყოველი დღე, რომლის სათვალავი მას აღარ ჰქონდა, თხუთმეტი ლირა უჯდებოდა. „ასეთ დროს განა შეიძლება გააქიანურონ ბალის გაყიდვა? როცა შენიანებსაც კი არ ესმით შენი მდგომარეობა... — გაცეცხლებული იყო აენი ნიგდეში მყოფებზე და ბუტბუტებდა: — არა, მეც რომ ფულის მოსვლამდე სასტუმროში არ დავრჩი, ექიმის სიტყვას ავყევი და აქ გადმოვეთრიე! სასტუმროში ლამის გათევა ლირანაჭევარი ღირდა. ამ ავადმყოფობამ ჰკუა მაინც ვერ მასწავლა“.

კლინიკაში ყოფნის მეთერთმეტე დღეს ნიგდედან ტელეგრაფით ათას ორასი ლირა მოვიდა და აენიც მეორე დღესვე, შუადღისას, საოპერაციო მაგიდაზე დაწვა.

როცა ნარკოზით გაბრუებულმა აენიმ თვალი გაახილა, პირველი, რაც მან დაინახა, ეს იყო ექიმის მომლიძარი სახე.

— როგორა ხარ, ხომ კარგად? — იკითხა მან. — ორი კვირაც არ გავა და წამოდგები. გინდა გაჩვენო ქვა, რომელიც მე ამოვიღე? თბილის ოდენაა, შეხე!

აენიმ ჯერ კიდევ ნახევრად ღია და მიბნედილი თვალებით შეხედა ქვას, რომელიც ექიმს ეკავა ხელში. შემდეგ ცოტა უკან მდგომ ასისტენტს და ექთანს გადახედა და ძლივს წაიღუღუნა:

— მადლობას გწირავ, ექიმო. მეორე ქვაც ასეთი დიდია?

პროფესორი ოსმანი ვერ მიხვდა, რას ეუბნებოდა ავადმყოფი და უკან მდგომთ შეხედა. ასისტენტი აენისთან მივიდა:

— რომელი ქვა? — იკითხა მან.

ამის გამგონე აენის შიშისაგან თვალები გაუფართოვდა, მის წინ მდგომი სამი თეთრხალათიანი სათითაოდ შეათვალიერა და ხრინწიანი ხმით წარმოსთქვა:

— ორი ქვა უნდა ყოფილიყო, ექიმო, დავიღუპე, ნუთუ ერთი შიგ ჩატოვეთ?

— ვინ გითხრა, ორი ქვააო?

— კაისერში მითხრეს, რენტგენმა ასე უჩვენა.

პროფესორმა და ასისტენტებმა სურათების კონფერენცია გახსნეს, ფანჯარასთან მივიდნენ და დიდხანს ათვალიერეს. ერთი რომ დაათვალიერებდა, შემდეგ მეორეს გადასცემდა; თვითონ კი ახალს გაჰხედავდა. ოთახში სიჩუმე იყო. დროდადრო ისინი სურათზე რაღაცას უჩვენებდნენ ერთმანეთს. არც ერთი ხმას არ იღებდა. ბოლოს პროფესორი ოსმანი ავადმყოფს მიუბღოვდა:

— არა მგონია, — თქვა მან, — თუმცა სურათის ის მხარე ცოტა ბნელია, მაგრამ კაისერის საავადმყოფოს რენტგენს ბევრი არ დაეჯერება. ეს ქვის ჩრდილი უფრო უნდა იყოს. სურათის გადაღებისას შენ ალბათ ცოტა გაინძერი... თირკმელში მესხვა ქვას არ შევხვედრივარ. ნუ წუხხარ.

ამის შემდგომმა დღეებმა, კვირებმა და თვეებმაც კი ავნი აკბულუთისათვის ნახევრად სიზმარივით განვლეს. ოპერაციის დღეს გაკეთებული ნარკოზი თითქოს ჯერაც მოქმედებდა. ექიმებმა სურათები იმ დღეს წაიღეს და მერე აღარც გამოუჩინიათ. ავადმყოფთან ყოველდღე მოდიოდნენ და ეკითხებოდნენ: როგორა ხარ, ხომ არაფერი გაწუხებდსო? ხანდახან მაშინაც იქ იყვნენ, როცა ექთანი ჰრილობას უხვევდა, მაგრამ ქვაზე არასოდეს ჩამოუგდიათ სიტყვა.

ამ მდგომარეობაში დაახლოებით კიდევ ერთი თვე გაატარა ავნიმ. ნაკერის მოხსნიდან რვა დღის შემდეგ ისევ დაეწყო ტკივილები. ხელახლა გაატარეს რენტგენზე, შარდის ანალიზი გაუკეთეს. პროფესორმა უთხრა, შენი ორგანიზმი ხელს უწყობს ქვის წარმოქმნას და თირკმელში კიროვანი ჩანასახის ნიშნები გაქვს, ალბათ კიდევ იქნება საჭირო ერთი საფუძვლიანი ოპერაციაო.

ნიგდემში კვლავ საჩქაროდ აფრინეს ტელეგრამები. გაყიდული ვენახის ფული ამჯერად ოც დღეში მოვიდა. როცა ავნი მეორედ დააწვინეს საოპერაციო მაგიდაზე, მისგან მხოლოდ ძვალი და ტყავი იყო დარჩენილი. თვალები ვედარაფერს ამჩნევდნენ, ყურები უწიოდა და ხმაც ჩახრინწული ჰქონდა. სახეზე ნიღაბს რომ აფარებდნენ, ეგონა ამ ძილს თავს ვედარდავალწევო, თუმცა ამაზე მაინცდამაინც არც კი წუხდა.

თპერაცია თითქმის ერთ საათს გავრძელდა. ექიმი თან ასისტენტს ელაპარაკებოდა:

— კუნძულზე რომ ვილა გვაქვს, ვერ გადამიწყვეტია რა ფერი ფაიანსით გავაწყო იმისი სააბაზანო. ლურჯი უსხივო იქნება. საწოლ ოთახს თეთრი არ მოუხდება. ყველას ღია ცისფერი ჯობია, მაგრამ ხეირიანს ბაზარზე ვერ იშოვი. რა ვქნა, არ ვიცი!

ბოლოს თირკმლიდან ცერცვის ოდენა ერთი ქვა კიდევ ამოიღეს. მაგრამ ორი თვის განმავლობაში ორჯერ გაკვეთილი ეს პატარა ხორცის ნაჭერი უკვე დაღუპული იყო. იმ ადგილზე, სადაც ქვა ამოიღეს, სისხლის ღენა არაფრით არა წყდებოდა. პროფესორმა ისე შეხედა ასისტენტსა და ექთანს, თითქოს ეკითხებოდა, რა ვქნათო. ხუთ წუთზე მეტი მოიცადეს. სისხლი ძველებურად ქონავდა. ავადმყოფს თრთოლვა დააწყებინა. რამდენიმე წუთი კიდევ მოითმინეს. თირკმლის ამ მდგომარეობაში დატოვება და ჭრილობის ამოკერვა იმას ნიშნავდა, რომ ავადმყოფი უსათუოდ დაიღუპებოდა. პროფესორმა კიდევ რამდენიმე სიტყვა უთხრა ასისტენტს და ხელახლა მაკრატელსა და დანას მოჰკიდა ხელი: თირკმლის გარშემო ხორცი შემოჭრა, ძარღვები გადაკვეთა, გადაუფსკვნა და სულ მალე დამკვანარი ხორცის ეს მოლურჯო ნაჭერი თეთრ თასში ჩააგდო. შემდეგ დაღლილი ხმით ასისტენტს უთხრა, ჭრილობა ამოკერა, თვითონ შუბლზე ჩამონადენი ოფლი სახელოთი. მოიწმინდა და ონკანისაკენ წავიდა ხელის დასაბანად.

გონს მოსულ აენის არც გაჰკვირვებია, რომ ცოცხალი იყო. ცალი თირკმელი და რჩა და ისიც ნათქერაცივე. მეორე გვერდზე გადაბრუნდა და თვალები დახუჭა. ასე გაატარა მან კვირეები. უკვე ხმას არ სცემდა ორ დღეში ერთხელ მოსულ ექიმსა და ექთანსაც კი, რომელიც ყოველდღე ჭრილობას უხვევდა. მხოლოდ ერთხელ პროფესორი ოსმანი მის ლოგინზე ჩამოჯდა და ნაძალადევი ღიმილით უთხრა, შენი ავადმყოფობა ახლა მთლად მორჩენილად შეიძლება ჩაითვალოსო; მართალია, ცალი თირკმელია გაქვს, მაგრამ ამაში არაფერია საშიში, რადგან ასეთ შემთხვევებში ადამიანის ორგანიზმი მთელ ძალას მეორე თირკმელს გადასცემს და საკმაოდ აძლიერებს. ახლა

ნიგდეში უნდა დაბრუნდე და დაისვენო. კვირაში ორჯერ ექიმს ან ვინმე მცოდნეს შეახვედინე ჭრილობა, რომელიც კიდევ არაა კარგად შეხორცებული.

ავნიმ ჩამქრალი თვალები ექიმს მიაპყრო და მძიმე-მძიმედ, მაგრამ მკაცრად წარმოთქვა:

— არა, ექიმო, ამ მდგომარეობაში მე ქუჩაში ვერ გამაგდებ. გასაყიდი აღარაფერი დამრჩა, მაგრამ ქუჩაში მაინც ვერ დამტოვებ. მე რომ ასე ჩემს სახლში დავბრუნდე, ქუჩის მოხეტიალე ძაღლებიც კი დამცინებენ. ან ეს ჭრილობა უნდა შემინორცდეს ისე, რომ ტრამვაისკენ სირბილით წავიდე, ან არადა ამ საწოლზე დავლევ სულს. ცოლ-შვილს ტვირთად ვერ დავაწვენები ჯისერზე. ძალითაც რომ გამაგდო, კარებს იქით ფეხს არ მოვიცალი, გამვლელ-გამომვლელს შეგიყრი. ასე რომ ახლა უკვე შენ იფიქრე.

ავნიმ თვალები დახუჭა და თავი მიაბრუნა. ამის მნახველ ექიმს ხმა არ ამოუღია, ოთახიდან გავიდა და წავიდა.

გავიდა ერთი კვირა. კარის ყოველ გაღებაზე გული უფანცქალებდა ავნის: „ნუთუ ქუჩაში გამაგდებენ, ასეთი აბა ცოლ-შვილს როგორ დავუბრუნდე?“ — ფიქრობდა ის და შიშით შესცქეროდა ჭრილობის შესახვევად მოსულ ასისტენტსა და ექთანს. მაგრამ ამათ არ შეუცვლიათ ავნისადმი დამოკიდებულება. იმავე მორიდებული სერიოზულობით უხვევდნენ ჭრილობას, გამოკითხავდნენ ჯანმრთელობის ამბავს და პასუხის მიუღებლად გადიოდნენ ოთახიდან.

ერთ დღეს პროფესორი ოსმანი სახეზე ნაძალადევი ღიმილით შემოვიდა ოთახში. ექთანი და ასისტენტი უკან მოჰყვებოდნენ. ის შუბლმეჭმუხვინილი დაიხარა ავადმყოფისაკენ, კარგად გასინჯა და რალაცეები გამოჰკითხა. შემდეგ თავისი ხელით გადახსნა შეუხორცებელი ჭრილობა, კიდევ ერთხელ გადაათვალიერა ავადმყოფის ფურცელი, ნაოპერაციევზე გადაღებული რენტგენის სურათები და ავნის უთხრა.

— შენი ავადმყოფობის ეს სტადია სტუდენტებისათვის არის ძალიან საინტერესო, ხვალ ფაკულტატურ საავადმყოფოში გადავიყვანო!

თეთრი გემი

მხატვარი თევფიქ არავურგუნი, ცალ ხელში მოლბერტი და მეორეში საღებავების ყუთით, ნავსადგურში იდგა და გარემოს ათვალეირებდა. ბრტყელი და დაბალი სანახშირე ნავეები, რომელთა იალქნებს გუშინ სადამოს ჰალიჩის¹⁰ თავზე ჩამავალი მზის სხივები ავარაყებდა, ახლა, გვიანი დილის თვალისმომკრელ სინათლეზე, ძალიან ჭუჭყიანად გამოიყურებოდნენ და თითქმის თავიანთი ჩვეულებრივი იერი მიედოთ. თევფიქმა დაინახა, რომ მის მიერ ჩაფიქრებულ სურათს — „სანახშირე ნავეები ფინდიქლიში“¹¹ — მთელი მიმზიდველობა დაეკარგა. საზამთროს კანებსა და დახოცილ კატებს შორის მძიმედ მოქანავე ნავეები წააგავდნენ სახეგაყვითლებულ, დაბნეულ და ხორცებჩამოკიდებულ ბებერ მოცეკვავეს, რომლის ნამდვილი სახე პროექტორის ჩაქრობის შემდეგ გამოჩნდება ხოლმე. თევფიქს გადაწყვეტილი ჰქონდა დღეს სურათი დაეხატა და ამიტომ აუცილებელი იყო რაიმეს გამონახვა, მაგრამ არა შემთხვევითისა. რაიმე ისეთი იყო საჭირო, რაც თავისთავად შეიძლება მახინჯი და უსიამოვნო იყო, მაგრამ შელამაზება შეიძლებოდა... რადგანაც ხელოვნება ვალდებულია ყველაფერი, — დედამიწაზე თუ ადამიანში არსებული, მშვენიერება თუ სიმახინჯე, — გვიჩვენოს ერთნაირად, ვითარცა მთვარემ, რომლის ნათელი ერთნაირად ეფინება ნაგვის გროვასა და მშვენიერ სასახლეს და ცრუ და მომხიბლავი ღრუბლების მიუწვდომელ ფერად სამოსში ხვევს. ვისაც შესაძლებლობა აქვს რაიმე სასიკეთო დაინახოს ხელოვნების ნიმუშში, ის მისგან უპირველ-

სად ყოვლისა მოითხოვს იყოს სიმშვიდის მომგვრელი, დამაწყნარებელი; ხელოვანის საზრდოც სწორედ ამ ტანსაცმლის სიტყმრის მოჩვენებებზე იყო დამოკიდებული და არა სანახშირე ნავში თავდაღმა მწოლ დაფლეთილ ტანსაცმლიან ბართინელ¹² ბიჭზე.

მხატვარი არაფურგუნი ნაღვლიანად გასცქეროდა ზღვის გლუვ და მწვანე ზედაპირს, როცა უეცრად, რამდენიმე ასეული მეტრის მოშორებით, ერთ გემს მოჰკრა თვალი.

კობტა და გრძელი გემის დახრილი საკვამლე მილიდან მსუბუქი ბოლი ამოდიოდა. მისი ლითონის ნაწილები ყვითლად ლაპლაპებდა მზეზე. გემი უძრავად იდგა. იგი ძალიან ჰგავდა წყლის ზედაპირზე მოლივლივე თოლიას, რომელსაც ნისკარტი წინა აქვს გაშვერილი და კუდით ოდნავ ეხება წყალს.

თვეფიქმა თვალები მოჰუტა და იქითკენ გაიხედა. შემდეგ რატომღაც თავი დაიქნია, თითქოს რაღაცა გადაწყვიტოთ, და სამფეხი გაშალა. საღებავების ყუთი გახსნა, პალიტრა და ფუნჯები ხელში აიღო და ისე მშვიდად და ზანტად შეუდგა თეთრი გემის ხატვას, თითქოს საცაა თავს მიანებებდსო.

მაღლა ასული მზე თვალებში სცემდა მხატვარს და მთლად უღარავდა ჯერ ახალგაზრდა, მაგრამ დანაოჭებულ სახეს. იგი დაბალ სამფეხს იყო ამოფარებული და როცა გემისკენ მიაბრუნებდა თავს, კისერზე კანი ეკეცებოდა.

ერთი საათის შემდეგ მან ხატვა გაათავა. უფრო სწორად — ეჭ, მეყოფა უკვეო, წაილაპარაკა და ხატვას თავი მიანება. მუბლზე ჩამონადენი ოფლი ხელის ზურგით მოიწმინდა და ორი ნაბიჯი გადადგა უკან. სურათი არც თუ ისე ცუდი გამოსულიყო. სახატავად არახელსაყრელ დროს ნაჩქარევად შესრულებული ეს ნახატიც კი იმას მოწმობდა, რომ თვეფიქი საკმაოდ ნიჭიერი ხელოვანი იყო. ის კარგად გრძნობდა ამას, როცა თავის დახატულ სურათს უყურებდა ხოლმე. „ეჭ, — ფიქრობდა იგი, — კიდევ რამდენიმე თვეს რომ შემძლებოდა საფრანგეთში დარჩენა... კაცმა ექვს თვეში რა უნდა ნახო, რა უნდა ისწავლო“. თვეფიქი დაიხარა ხელსაწყოების ასაკრეფად და

ისევ წაილაპარაკა თავისთვის: — დახატე, შენ რომ გინდა ^{რე-}თი კარგი სურათი... მაგრამ თუ არავინ გამოჩნდა, ვისაც ^{ესმის} და იცის მისი ფასი?

იგი ცოტა ხანს შეჩერდა. მწარე ღიმილმა გადაუარა დამუწულ ტუჩებზე და მთლად დაუნაოჭა სახე. თევფიქმა ფიქრი განაგრძო: „რას იზამ, ამისიცი მადლობელი ვარ, ანატოლიაში საშუალო სკოლასა და პედაგოგიურ სასწავლებლებში რვა წლის ხატვის მასწავლებლობამ შავ დღეში ჩაგვყარა, აქეთ რომ არ გამოვქცეულიყავით, უარესი დაგვემართებოდა“...

თევფიქმა გემს მიაპყრო თვალები და ფიქრებიც მაშინვე მასზე გადაიტანა: „ვინ იცის, რომელი გიაურის იახტაა?... იციან ცხოვრება მაგ ოხრებმა! თუცა, რა გასაკვირია, ამ ქვეყანაზე ფულია ყველაფერი და ფული იმათ ხელშია... ხელოვნების ფასიც მათ იციან. ნეტავ სადაურია ამ გემის პატრონი, ინგლისელი თუ ამერიკელი? თუ ინგლისელია, ტყუილია, ძუნწება არიან. თუ ამერიკელია, მაშინ არა უშავს“...

თევფიქმა ხელით მოიხმო იქვე მიმავალი ნავი და ჩაეცინა, რადგან იგრძნო, რომ ჯერ კიდევ თვითონაც არ იყო კარგად გარკვეული თავის გადაწყვეტილებაში. ის გემის პატრონს წაუღებდა ამ პატარა ნახატს და სთხოვდა საჩუქრად მიეღო. ეს იმოქმედებდა მასზე. თან კიდევ, როცა გაიგებდა, რომ თევფიქი მის გასწვრივ მდებარე აკადემიის მასწავლებელთაგანია, აუცილებლად ჯიბეზე გაიკრავდა ხელს. პირადი სიამოვნებისათვის საკუთარი იახტით სამოგზაუროდ წამოსული მდიდარი უცხოელისათვის იმაზე უფრო სასიამოვნო რა შეიძლება ყოფილიყო, რომ თავის სალონში დაეკიდა სტამბოლის უბაღლო ბუნების ფონზე შესრულებული თავისი გემის ლამაზი სურათი და მეგობრებისათვის ეთქვა — ეს ადგილობრივმა პროფესორმა დახატაო. თევფიქმა იცოდა, რომ სახეტილოდ წამოსულ უსაქმო მდიდრებს, რომლებიც თავისი ქვეყნის ვერც ერთ კუთხეში ვერ ისვენებდნენ, ჩვეულებად ჰქონდათ ყოველი ადგილიდან, სადაც კი მივიდოდნენ, საბუთის ნიშნად რაიმე წამოეღოთ და ელაპარაკათ — ყველა მხარე მოვიარეო. მაგრამ როცა დაფიქრებული თევფიქი გემს მიუახლოვდა და ინგლისურ დროშას მოჰკრა თვალი, ცოტა არ იყოს იმედი დაჰკარგა.

ცნობილი იყო, რომ ფულის ხარჯვა ამერიკელებს უყვარდათ. „მაგრამ რას იზამ, გული მაგრად გქონდეს, თევფიქი გაიფიქრა მან და ხელში სურათით თეთრი გემის კიბეებს აწყვა. ზემოთ ვილაც მომღიმარე ახალგაზრდა დახვდა, ძველი ნაცნობივით გაუწოდა ხელი და დამტვრეული ფრანგულით მიმართა:

— მობრძანდით, ამ ცოტა ხნის წინათ გიყურებდით, მივხვდი, რომ ჩვენს გემზე მოდიოდით. ღურბინდით თქვენი ნახატიც დავინახე. ალბათ ჩვენი გემი დახატეთ, არა? — ამ ლაპარაკში მან თევფიქი წითელი ხავერდით მორთული სალონისკენ წაიყვანა. ექვს თვეში დიდის გაჭირვებით ნასწავლი ფრანგულის გამო თევფიქს ნახევრად ვერ გაეგო მოსაუბრის სიტყვები. დანაოჭებულ სახეზე ღიმილგადაკრულს ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, თითქოს ყველაფერი ესმოდა. ის უკან მისდევდა კაპიტანს, რომელიც განაგრძობდა:

— მისი აღმატებულება ლორდი ძალიან შეწუხდება; გემზე რომ იყოს, უსათუოდ მიგიღებდათ. ძალიან ეწყინება, რომ პირადად ვერ შეაფასა თქვენი ნახელავი.

არაეურგუნს გულმა უეცრად ძლიერ დაუწყო ცემა. უსიამოვნო მოლოდინმა გაუელვა თავში: „ვიღუბები, — გაიფიქრა მან. — ამ კაცის ქცევიდან ჩანს, რომ რაკი ლორდის აღმატებულება გემზე არ არის, უკანვე გამისტუმრებს. ეჰ, რა გულქვანი არიან ადამიანები... შორიდან დაეუნახივარ ღურბინდით და ჩემი გაბრუნების გეგმაც დაუწყვია... რას იზამ, ასეთია ბედი“...

როგორც ყოველმა კაცმა, რომელიც მიჩვეულია ოცნებების ჩაშლას, მხატვარი თევფიქი ბედს დამორჩილდა. ახალგაზრდა კაპიტანმა სურათი ხელში აიღო და დიდხანს ათვალიერა მუშტრის თვალით: — აჰ, რა მშვენიერია, რა მშვენიერია... — წარმოსთქვა მან, — მე მგონი პატივს დაგვდებთ და ისაუხმებთ ჩვენთან ერთად, არა? — ამან ძალიან გაახარა თევფიქი და იმის ანგარიში დაიწყო, რამდენი ღლეა ნამდვილი, წესიერი საკმელი არ მიჰამიაო: „კარგია, რას ვიზამ, ამისიც მადლობელი ვარ!“ — გაიფიქრა მან.

გემზე დაძალებული გემრიელი საქმელებით დანაყრებულ
ლი, ზედმეტად გადაკრული ტკბილი ღვინით შექვიფიანებული
და დღევანდელი დახლით კმაყოფილი თევფიქი ტახტის სურათს
მიეყრდნო. ასეთ მშვენიერ გემზე ესოდენ სტუმართმოყვარე
უცხოელთან ერთად მირთმეული ეს შესანიშნავი საუზმე ღირ-
და იმ სურათად, რომელიც მან ერთ საათში დახატა მუყაოს
პატარა ნაჭერზე.

სტამბოლის სილამაზესა და მხატვრობის დეტალებზე გაა-
ბეს საუბარი. მიუხედავად იმისა, რომ კაპიტანმაც არ იცოდა
ფრანგული კარგად, ისინი თანდათან უფრო ადვილად აგები-
ნებდნენ ერთმანეთს. ბოლოს, თევფიქი წასასვლელად ადგა.

— ერთი წუთით მომითმინეთ, — მიმართა მას კაპიტანმა და
სალონიდან გავიდა. მალე ისევ შემოვიდა და, სახეზე ოდნავ
წამოწითლებულმა, თევფიქს მიმართა: — მისი აღმატებუ-
ლება ნამდვილად გულნატკენი დარჩება. თქვენს ჯენტლმენ-
ურ დამოკიდებულებას თვითონ ის უეჭველად უფრო დაა-
ფასებდა. მაპატიეთ და ჩემგან ეს მიიღეთ. — მან მხატვარს
კონვერტი გაუწოდა. თევფიქმა მადლობა ამოიღულულა და
მხურვალედ ჩამოართვა ხელი კაპიტანს, რომელმაც იგი კიბეე-
ბამდე გამოაცილა და ნავეც მისცა ნაპირზე დასაბრუნებლად.

ნავში თევფიქს ხელი არ ამოუღია ჯიბიდან. თითებს შო-
რის მოშრიალე კონვერტს ეალერსებოდა. ის იწვოდა სურვი-
ლით ენახა, თუ რამდენი ფული იყო შიგ, მაგრამ ერიდებოდა
ინგლისელი მეზღვაურისა, თუმცა ის ზედაც არ უყურებდა და
ძლიერ უსვამდა ნიჩბებს. იმედი რომ არ გაცრუებოდა, თევ-
ფიქი გაურბოდა რაიმე წინახწამეტყველებას. როცა ნაპირს
მიუახლოვდნენ, ხმელეთზე გადახტა, გაიქცა, სახლის კუთხეს
მოეფარა და ხელების კანკალით ჯიბიდან კონვერტი ამოიღო.
შიგ ხუთი მსხვილი ბანკნოტი იდგა. რამდენჯერმე შეატრიალა
და წარწერის ამოკითხვას შეეცადა. და როცა ზედ დაინახა
ციფრი ხუთი, იფიქრა, ეს ხუთ-ხუთი გირვანქა ინგლისური
სტერლინგი უნდა იყოსო; მაგრამ მაინც გადაწყვიტა ვინმე
მცოდნესათვის ეკითხა.

თვეფიქის მიერ გემის სურათში აღებული ოცდასამი წლის
ვანქა სტერლანგის ამბავი რამდენიმე საათში მთელ აკადემიას
მოედო და მალე გარკვეული შედეგებიც გამოიღო.

მაგალითად, ხუთიოდე ახალგაზრდა და მოხუცი მხატვარი
მაშინვე სანაპიროსკენ დაეშვა და ერთმანეთისაგან მალულად
დაიწყო იმავე თეთრი გემის ხატვა. მაგრამ ჯერ კიდევ დასაწყ-
ისში მთელი იმედები წყალში ჩაუცვივდათ: თეთრ გემს
მოტორიანი პატარა ნავი მიადგა. გემმა საკვამლე მილიდან
სქელი ბოლი ამოუშვა და ცოტა ხნის შემდეგ მარმარილოს
ზღვისკენ იბრუნა პირი.

ამ დღიდან ბევრმა მხატვარმა მოსვენება და ზოგმა ძილიც
კი დაჰკარგა. ყველა თეთრ იახტას ელოდა, ყველა იწვოდა
მისი დახატვის მოლოდინში. მთელი დღეების განმავლობაში
ისინი ხან სახელოსნოს ვეება ფანჯრებთან იდგნენ, ხან სანა-
პიროსკენ დაეშვებოდნენ თითქოსდა სუფთა ჰაერის ჩასაყლა-
პავად. იქ დახეტილებდნენ დაფიქრებულნი და მუდამ პორი-
ზონტს გასცქეროდნენ. როცა დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ
არავინ უყურებდა, გაჩერდებოდნენ, თავზე ხელებს შემოიწ-
ყობდნენ და ვრცელ ზღვაში დაკარგულ მეზღვაურებსავით,
ხმელეთს რომ ეძებენ, ცდილობდნენ რაიმესთვის მოეკრათ
თვალი წყლის ზედაპირზე. ბევრი მათგანი ნაირ-ნაირ თეთრ
გემს ხედავდა სიზმარში. მათთვის ძველი სამგზავრო გემი თუ
ჯუჯა ნავი, საზღვაო სასწავლებლის ფორმაში გამოწყობილი
ქალი თუ ინდოელ რაჯასავით ჩაცმული შაფწვერა კაცი, რა-
ტომღაც თეთრი ფერისა იყო. მაგრამ ნამდვილ თეთრ გემს კი
თითქოს ფიცი ჰქონოდა დაღებული არ მიჰკარებოდა სტამბო-
ლის ნავთსაყუდელს.

გავიდა კვირეები და თვეები და მარმარილოს ზღვისა და
დარდანელის ლურჯ წყალზე იახტის მსგავსი არაფერი გამო-
ჩინილა. მეორე მსოფლიო ომის წინა პერიოდი იყო და ლორ-
დებს აღბათ არ ჰქონდათ სეირნობის სურვილი. მაგრამ ზო-
გიერთი ოპტიმისტი მხატვარი იმედს არ კარგავდა. მათ სწამ-
დათ, რომ ერთ მშვენიერ დღეს თეთრი იახტა უკან მოიტოვებ-

და სარაიბურნუს¹³ და კიზკულესის¹⁴ წინ ჩაუშვებდა ღუზასა და
გაიმარჯვებდა ის, ვისაც თუმცა მოსწყინდა ლოდინი და იმ
დღეს შესაძლებლობაც გაუშვა ხელიდან, მაგრამ ითმენდა და
იმედს არა ჰკარგავდა. თევფიქ არავურგუნი ამ უკანასკნელთ
ეკუთვნოდა. რაც იქნება, იყოს, ბოლომდე მოიცდიდა და მის
მიერ აღმოჩენილ განძს არავის ჩაუგდებდა ხელში. სხვებს ისე-
თი გაბრაზებული ათვალეობებდა, როგორც ქურდი უყურებს
ხოლმე უფრო კეთილშობილ საქმიანობას, და თავისთვის ამბობ-
და: „ჯერ გამოჩნდეს ერთი მაინც და მე თქვენ გაჩვენებთ“.
დროდადრო კი მოლბებოდა, ამხანაგებთან მივიდოდა და შემა-
რიგებელი წინადადების გამონახვას ცდილობდა: პირველი
გემი ჩემი იყოს, მეორე შენი, მესამე კიდეც ამისა და ამისა,
ეუბნებოდა და საერთო ენას ეძებდა ყველაზე უფრო საშიშ
მოწინააღმდეგესთან. მაგრამ თეთრი გემი, თეთრი იახტა არა
და არ მოდიოდა.

სექტემბრის ერთ დილას ნავთსადგურში სამი მხატვარი და-
სეირნობდა. ისინი ერთმანეთს ემალებოდნენ. თევფიქი გამა-
ლებით მიაბიჯებდა. ხან ზღვას გაჰხედავდა, ხან თავის ამხანა-
გებს და თავისთვის ილანძლებოდა:

„რას უჩვენებდი ფულს ყველა შემხვდურს? შენ თუ ინგლი-
სური სტერლინგი არ გინახავს, განა მათ კი ბევრი აქვთ ნახუ-
ლი? ვერც ერთი მათგანი ვერ მიხვდა რა ღირებულებისა იყო
ბანკნოტი, შენ კი შენი საიდუმლოება გაეცი“...

სწორედ ამ დროს ერთი იმ სამ მხატვართაგანი, ქერა ახალ-
გაზრდა, რომელმაც გამოფენაზე ზედიზედ ორჯერ მოიბოვა
პრემია, უეცრად გაშეშდა ადგილზე და თავისთვის ჩაილაპა-
რაკა: — შეხე, ბიჭო, იახტა!

არ ვიცი გარშემო სიჩუმე იდგა და იმიტომ, თუ ახალგაზრ-
და მხატვარს მღელვარებისაგან ხმამაღლა მოუვიდა თქმა, ეს
სიტყვები სხვებმაც გაიგონეს, გაქვავებულები შედგნენ და
იქით მიაპყრეს თვალეები, საითაც ახალგაზრდა, ქერა მხატვარი
იყურებოდა. დიახ, მათგან სულ რამდენიმე ასეულ მეტრზე
იდგა თეთრი გემი და მსუბუქად ქანობდა ტალღებზე. ვერა-
ვინ მიმხვდარიყო როდის მოვიდა ეს გემი და როდის ჩაუშვა
ღუზა. არავის შეეძლო ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა. მაგრამ

ფაქტი თვალწინ იყო. თეთრი გემი, რომელსაც ისინი თვეობით ელოდნენ, მათ წინ იდგა. გონს მოსული მხატვრები მზად იყვნენ გაფრენილიყვნენ სახელოსნოებისაკენ, მაგრამ არ უნდოდათ ერთმანეთისათვის ამ ამბის გამხელა. ისინი მძიმე ნაბიჯით შევიდნენ სახელოსნოში, აიარეს კიბეები. ერთი წუთის შემდეგ ისინი სამფეხების წინ იდგნენ და საღებავები ხელში ეკავათ.

სამივემ კარგად იცოდა, რომ ამ საქმის წარმატება სურათის დახატვის სიჩქარეზე უფრო იყო დამოკიდებული, ვიდრე მის სილამაზეზე. ამიტომ თევფიქმა პირველმა, სულ რაღაც ნახევარ საათზე უფრო მცირე ხანში, გაათავა ხატვა. დანარჩენ მხატვრებს, რომელთაც წინასწარ მზად ჰქონდათ ხელი კიხკულესისა და სარაიბურნუს შორის, მხოლოდ გემი უნდა ჩაეხატათ. თევფიქმა ხელი სტაცა თავის ნახატს, პროსპექტზე გამავალ კარებში გავიდა, ნავში ჩახტა და მენავეს უთხრა, მთელი სისწრაფით მოესვა მათ გასწვრივ მდგომი გემისაკენ. ჯერ ოცდაათი ნაბიჯითაც არ იყო მოშორებული ნაპირს, რომ თვალი მოჰკრა ორ მხატვარს, რომელნიც ცალ-ცალკე ნაევებში ჩამსხდარიყვნენ და გამალეებით უახლოვდებოდნენ გემს. — მიდი, ძია, მიდი! — გაამხნევა თევფიქმა მენავე, რომელმაც ალმაცერად გადმოხედა, რადგან ვერ მიმხვდარიყო, თუ რას ნიშნავდა ეს უაზრო ცილობა. თევფიქს ენა მუცელში ჩაუვარდა. მეზობელი ნაევი თანდათან ახლოვდებოდნენ. არც ერთ მათგანს სურათი დასრულებული არა ჰქონდა. ახლა ნავში მუხლებზე დაედოთ და ფუნჯებით რაღაცას ამატებდნენ, აქა-იქ ასწორებდნენ.

გემის კიბეს სამივე ერთად მიადგა. ნავიდან ნავში ისკუბეს და კიბეს შეუდგნენ. ისინი ჩამწკრივებული მისდევდნენ ერთმანეთს. წინ თევფიქი გარბოდა. მხატვრებს საკმაოდ სუფთად ჩაცმული, ცისფერთვალეა და გრძელცხვირა მეზღვაური შემოეგებათ. — რა გნებათ? — ჰკითხა მან მოსულებს ტკბილი, ლაზური კილოთი, ნაცვლად ფრანგულისა ან ინგლისურისა. მხატვრებს ერთ ხანს ენა დაემათ, მაგრამ როცა დაინახეს, რომ ამ გზით ვერაფერს გახდებოდნენ, გადაწყვიტეს წესიერად

გაეგოთ ზოგიერთი რამ. ისინი ერთმანეთს აღარ აცლიდნენ
ლაპარაკს:

— იახტის პატრონი სად არის, ეფენდი, მისი ნახვა გვინ-
და,— ჰკითხეს მათ. შემდეგ კი უფრო ფრთხილად განაგრძეს:—
გემის სურათი დავხატეთ და გვინდა ვაჩუქოთ!

ისინი კიდევ აპირებდნენ რალაცის თქმას, მაგრამ ზემოდან
ზრინწიანი და ძლიერი ხმა მოესმათ. მოიხედეს და დაინახეს
კაპიტნის ხიდზე დაყრდნობილი, ყვითელკბილებიანი, ერთი
კვირის გაუპარსავი კაცი, რომელიც დიდრონ თვალებს აბრია-
ლებდა:

— რა იახტა? მაწანწალები ხართ თუ ვინა გდინართ? აქ
რა, სამასხარაოდ მოხვედით? მაგ თქვენს ნახატებს ახლავე
თავზე ვადავაფხრეწო, — იყვირა მან და უძრავად მდგარ
გრძელცხვირა მეზღვაურს მიუბრუნდა.

— შენ რაღას უტყერი, გაყარე აქედან! — კაპიტანი თავის
კაიუტაში შებრუნდა ისე, რომ არც კი შეუხედავს მხატვრები-
სათვის, რომლებიც ჯერ კიდევ აპირებდნენ აეხსნათ მისთვის,
თუ რაში იყო საქმე.

ცისფერთვალემა მეზღვაურმა თავაზიანად, მაგრამ მტკი-
ცედ გაუყენა ისინი კბეებისაკენ და თან დაატანა:

— ეგ ვერ მოგივიდათ კარგი. ჩვენი კაპიტანი ნერვიულია,
ხუმრობას ვერ იტანს. გზა მშვიდობისა!

თევფქს არ უნდოდა ისე წასვლა, რომ არაფერი ეკითხა.
მან უკანასკნელი გამბედაობა მოიკრიბა და მეზღვაურს მი-
მართა:

— კარგი, მაგრამ ეს იახტა ვისია?

მეზღვაურს სახეზე აღმური მოედო და ცხვირის ნესტოები
აუთრთოლდა:

— გეყოფა როშვა, საქმე შემოგლევიათ თუ რა? ეს გემი
არავისი არ არის, სახელმწიფოა. იახტა საიდანღა მოიგონეთ,
მ:შველი გემია. ათი დღეა დავალების შესასრულებლად ვართ
წასული. როგორც კი სტამბოლში შემოვედით, თქვენც
გაჩნდით საიდანღაც. გასწით აქედან!

სამივე მხატვარი ნავში ჩაჯდა. გონს რომ მოვიდნენ, თავი
მოატრიალეს და თეთრ გემს შეხედეს. ამ გემს მართლაც არა-

ფერი ჰქონდა იახტისა. დაბალი, ზევით აშვერილი მართალი ცხვირით იგი ბუქსირს უფრო ჰგავდა. თეთრი საღებავი ალაგ-ალაგ დასვრილი და ამძვრალი იყო.

მხატვრებმა გადაწყვიტეს თავიანთი დღევანდელი თავგადასავალი საიდუმლოდ შეენახათ, რომ ამხანაგების სასაცილოდ არ გამხდარიყვნენ. ამ ამბის შემდეგ ბევრმა დრომ განვლო, მათაც ბევრი იფიქრეს, მაგრამ მაინც ვერ მიხვდნენ, თუ რა იყო ის, რამაც იმ დღეს ეს უფორმო, მაშველი გემი კონტა, თეთრ იახტად მოაჩვენა.

1945

ქანღარი გეორგი

ციხეში მე ყოველთვის ვეკითხებოდი ჩაღულ¹⁵ პალილ ეფეს¹⁶:

— რისთვის მოგისაჯეს ას ერთი წელი, რა ჩაიდინე?

— კიდეც მადლობა, რომ არ ჩამომახრჩვეს, ეფენდი, — მეუბნებოდა ის პასუხად და ხითხითებდა.

მე არ ვეშვებოდი, ვეკითხებოდი, მინდოდა გამეგო, რა შემთხვა. ბოლოს, თავიდან რომ მოვეშორებინე, მითხრა:

— მთავრობა ჩემგან მოითხოვს ორ მოქალაქეს, ერთ ქანღარმს, ერთ თოფსა და ორ ცხენს.

ყველაფერი ეს ისე სწრაფად ჩამოთვალა, რომ მე პირდაღებული შევაცქერდი.

— შენ რატომ გთხოვენ? — ვკითხე მე.

— დაუკარგავთ და ხომ არ გინახავსო, მეუბნებიან, — თქვა მან და დამცინავი ღიმილით შემომხედა. მე „ეფენდი“ ვიყავი და ამიტომ ციხეში თავდაპირველად აღმაცერად მიყურებდნენ. გავიდა დრო; თანდათან შევეჩვიეთ ერთმანეთს, პალილ ეფესაც დაეუმეგობრდი. მაშინ ნაწილ-ნაწილ მიამბო თავისი თავგადასავალი.

ყოველი ამბავი ცალკე მოთხრობის თემად გამოდგებოდა. მე კი მხოლოდ იმას გვიამბობთ, თუ რატომ ემართლებოდნენ პალილ ეფეს ქანღარმს, ცხენსა და თოფს.

— მე უკვე ვიამბე, რომ სულეიმანის მოკვლის შემდეგ ჩალიდან იზმირს¹⁷ გავიქეცი. იქ დამიჭირეს და დენიზლის¹⁸ ციხეში გამაგზავნეს. ველოდი სასამართლოს. ერთ დღეს ციხის უფროსთან დამიძახეს და მითხრეს — ჩალის პროკურატურამ მოგიბოძოვა, ძიება უნდა გაფართოვდეს და ამიტომ ჩალში

უნდა წახვიდეთ. იზმირიდან წამოსვლისას ფეხებზე გაჩენილი იარები ახალი მოშუშებული მქონდა და წასვლის ამბავმა გულში გამკრა. შენ არ იცი, რას ნიშნავს ფეხით იარო ერთი ეტაპიდან მეორემდე. მერე კიდევ ყველა ქანდარში მიცნობდა ამ მხარეში. მათ შორის მეგობარიცა მყავდა და მტერიც. ცინის უფროსს ვეხვეწე — ნუ იზამთ ამას, სამაზრო პროკურატურაში ნუ გამგზავნით-მეთქი, მაგრამ — რადგან უკვე იყო ბრძანება, არ წასვლა არ იქნებო, მიპასუხა. რა მექნა? სახელმწიფო ძალაუფლებასთან ვერაფერს გააწყობ კაცი. ვინმე რომ დამეჭრა ციხეში, მაშინ ახალი საქმე გაიხსნებოდა და ორ-სამ თვეს კიდევ დავრჩებოდი, მაგრამ ჩემი სასამართლო ჯერ არ შემდგარა და ვაი თუ თავმჯდომარე მიმიხვდეს, მაშინ ხომ უკუღმა წავა საქმე-მეთქი, ვიფიქრე. ჩვენებურებს მიეცათ დიდი დღე, — რამდენიმე ულუფა მომიგროვებს, ცოტაოდენი გამომშრალი ყველი და ხახვიც მომცეს. ყველაფერი ეს კარგად შევახვიე, ფეხსაცმელი თოკით ამოვიკარი და მაზრიდან მოსასვლელ ქანდარმს ჭიშკარში დაველოდე. კარის ყარაულს ნეჯიბ ეფენდის არ ვუყვარდი. ვინ იცის, ალბათ იმაზე ბრაზობდა, რომ ეფე ვარ და თანაც ღარიბი... ქანდარში რომ მოვიდა, ნეჯიბ ეფენდიმ განზე გაიხმო. ცოტა ხანს ილაპარაკეს. ამის შემდეგ ქანდარმა მოითხოვა, რომ ბორკილები დაედოთ ჩემთვის. ო, ღმერთო მიშველე, შორი გზა გვაქვს გასავლელი და შემობრალე-მეთქი, ვეხვეწე, მაგრამ ყურიც არ მიგდო. მკლავები ზურგზე გადამიგრიხა და ბორკილი დამადო. დავადექით გზას. ცოტა გზა როდია დენიზლიდან ჩალამდე. შუა ივლისი იყო. ექვსი-შვიდი საათის სავალს გავდიოდით სიცხეში. იმ მხარეში ეტაპები ახლოსაა ერთმანეთთან და ქანდარში დღეში ორჯერ იცვლებოდა. განა შეეძლო ხუთი საათი ევლო ძილისაგან გაუღულ ქანდარმს? მაჩქარებდა, აქაოდა მალე მივალ უახლოს ეტაპამდე და უკან დავბრუნდებიო; ცოტა ხანი ქვაზე ჩამოვჯდეთ, მეტი აღარ შემიძლია-მეთქი, რომ ვეტყოდი, კონდახს მირტყამდა. ზოგი უსინდისო ქანდარში კი ამ პაპანაქება სიცხეში გზადაგზა გადავიდოდა ხოლმე კალოზე, მოიყუდებდა დოთი სავსე თუნგს და, გლახებს რომ მოეცათ კიდევ, მე ერთ წვეთსაც არ დამალევინებდა.

მესამე დღეს, საღამოს, ბაკლანის ველზე რკინიგზის ხაზთან მდებარე სოფელ კაკლიკში მივედით. ჩალი უკვე ახლოს არის-მეთქი, მიხაროდა. მაგრამ გავიხედე და ამას ვის ხედავს ჩემი თვალები — ჩვენი კარამურადის ბეჭირი: ჟანდარმი გამხდარა. მე რომ დამინახა, გაეცინა. „დაიღუპე, შე საწყალო ჰალილ, დაიღუპე“, — ვიფიქრე მე. ერთი უბნიდან ვიყავით, მაგრამ ბავშვობიდანვე ვერა ვრიგდებოდით. ერთმანეთისათვის არაფერი გვითქვამს, მაგრამ შინაგანად ვმტრობდით ერთ-ერთს. რაც ქალის გულისათვის სულეიმანი მოგვალი, მას შემდეგ ბეჭირი დამდევს სისხლის ასაღებად. ისა და სულეიმანი მეგობრები იყვნენ. თავისი დაც მგონი იმ ცხონებული-სათვის უნდოდა ცოლად. მე რომ მთაში ყაჩაღად გავეღო, მერე სოფელში ველარ ისვენებდა. ორჯერ გასცა ჩემი ადგილსამყოფელი. მაშინ კი შევეუთვალე, რომ თუ სიცოცხლე არ მოგძულებია, წყნარად იყავ, თორემ მე ვიცი, რა დღესაც დაგათევ-მეთქი. მას შემდეგ ხმა არ ამოუღია. ახლა ჩემს წინაშე იდგა სახელოვანი, პატივანადები ჟანდარმი და კბილების ღრჭენით მიყურებდა. ბეჭირი მომიახლოვდა, მხარზე ხელი დამკრა და მითხრა:

— აბა, ჩვენებურო, რაც იყო, იყო, გული ნუ გაგტეხია, ზეიბეჭები ვაქცაცები არიან.

ღმერთო, ღმერთო, ეს ბიჭი ჩემს მდგომარეობაში შედის-მეთქი, ვიფიქრე. მაგრამ მისი კბილების ღრჭენა თანდათან მირევდა გონებას. ბეჭირმა გვერდით ოთახში შემიყვანა და ბორკილგაყრილი დამტოვა შიგ.

— დაწეკი და დაიძინე, ძალ-ღონე მოიკრიფე დილისათვის, — მითხრა და ისევ ჩაიხითხითა. მიწა ოთახში ტახტით იყო გამოჭრილი, ზედ ქილოფი ეფინა. წამოვწეკი. საშიშა იყო ბეჭირის ასეთი ღიმილი, მაგრამ ღმერთია მოწყალე-მეთქი, გავიფიქრე და დავიძინე.

დილას გარიყრაყთან ერთად გამომეღვიძა. ოთახის ორ პატარა ფანჯარასთან ხმაური ისმოდა. რა უნდა იყოს-მეთქი, წამოვდეკი. ოთახში ბეჭირი შემოვიდა. წინანდებურად იცინოდა. მომიახლოვდა:

— აბა, აღეკ, ჰალილ ეფე, ძველი ანგარიშები მაქვს შენ-

თან გასასწორებელი. რამდენი მეგობარიც გყავდა, ყველას თავი მოვუყარე და მოვედი.

— ახლა კი დაიღუპე, საცოდავო ჰალილ ეფე, — წავიბუტბუტე ჩემთვის და კარ-ფანჯარა შევათვალიერე. ამას რას ვხედავ — შვიდი სოფლის ბობოლები და მამასახლისები დამდგარან და ყაყანებენ. თურმე ბექირი წასულა და რაც გადამტერებული სოფლები მყავს, ყველას თავკაცებისათვის მოუყარია თავი.

მე არაფერი შევიმჩინე. ბექირი მომიახლოვდა და ბორკილში წამატანა ხელი. მაშინვე ავდექი. მან შუა ოთახში დარქობილ ბოძთან მიმათრია, თოკი ამოიღო, მაგრად მიმაბა ზედ და ჯოხით დამიწყო ცემა...

პატიმარს ჯოხისა არ ეშინია, მაგრამ ბექირს რომ მხოლოდ ეცემნა და ეს სადმე უღაბურ ადგილზე მომხდარიყო, სრულიადაც არ მეტკინებოდა. ჟანდარმია და უნდა მცემოს. მე ის მეწყინა, რომ შვიდი სოფლის თავკაცები შემეყარა და მათ წინაშე ასე გამათახსირა. დამკრავდა ათიოდე ჯოხს, წავიდოდა და ლაპარაკს დაუწყებდა შეგროვილ გლეხებსა და მამასახლისებს, რომლებიც პირდაღებულნი იცქირებოდნენ კარებიდან. მერე მოვიდოდა ჩემთან, შემეგინებდა გვარსა და ჯილაგს, შემეფურთხებდა სახეში და ისევ მირტყამდა. ვცდილობდი ფურთხი ამეცდინა და ხელს ვიფარებდი სახეზე, და სწორედ მაშინ ხელზე დაეშვებოდა ხოლმე ბექირის ჯოხი. მე ტკივილისაგან ვიღმიჭებოდი, სხვები კი სიცილით იხოცებოდნენ ამის დანახვაზე...

ერთ საათზე მეტს ერთობოდა ბექირი ასე. სულ მთლად დამალილავა. ქეციან ძალსაც რომ არ უზამენ, ისეთი სასირცხო საქმე მიქნა... მაგრამ ერთი ოხვრაც არ აღმომხდენია. ჟანდარმს უნდოდა პატიება შეთხოვა მისთვის, მაგრამ სიკვდილიც რომ მდგომოდა თვალწინ, ამას არ ვიზამდი ამდენი ხალხის წინაშე და არცა ვქენი.

ბექირი დაიქანცა და მომეშვა. საქმელად წავიდა სოფლებთან ერთად. „ერთი შენ ჩამივარდებოდე, ბექირ, ხელში, — ვფიქრობდი, — რაც ჰალილ ეფე გავხდი, მერე არავისთვის არაფერი შემიჩინია“.

მალე დაბრუნდა ბექირი. შაამოუღებლივ გამიხსნა თრკი, გარეთ გამიყვანა, ცხენზე შეჯდა და წინ გამიგდო. ჩალისკენ გავემართეთ. დენიზლის აქეთ ცხენიან ქანდარმთან არ მივვლია. ახლა კი... ალბათ ასე მიწერია-მეთქი, ვფიქრობდი.

ასე და ამგვარად ვიარეთ ორი საათი. შუა ველზე ვიყავით. ბექირი მსუბუქად ერეკებოდა ცხენს, მე კი მუხლამდე ბალახში ხან სირბილით, ხან კიდევ ნაბიჯით მარცხენა მხარეს მივყვებოდი მას. უეცრად ვიგრძენი, რომ ბორკილის საკეტი ირყევა. ხელები ნელ-ნელა განზე გავწიე და ძალა დავატანე. ბორკილის ქანგიანმა საკეტმა დაიჩხარუნა და მიწაზე დაეცა. კიდევ ნახევარი საათი ვიარეთ შაამოუღებლივ. შემდეგ ბექირს მივუბრუნდი და ხელები მივუშვირე:

— ბექირ ეფე, ბორკილს საკეტი მოძვრა!..

ბექირი თავმოწონე კაცი იყო, — ცხენზე მჯდომ თოფიანს როგორ გამეჭყევაო; მას ნირიც არ შეუცვლია.

— მოიხსენი და ჯიბეში ჩაიდე, — მითხრა მშვიდად. ბრძანება შევასრულე. განვაგრძეთ გზა.

მაშინ ჯიბიდან ვერცხლის სათუთუნე ამოვიღე და ბექირს გავუწოდე:

— ერთი პაპიროსი გაახვიე, ბექირ ეფე, — ვუთხარი მე. — რაც მე ჩაღელი ჰალილი გავხდი და შენ კი ჩაღელი ბექირი, ჩვენ კიდევ ბევრჯერ დავლევთ არაყს, ბევრჯერ მივუჯახუნებთ სასმისებს.

ბექირმა შემომხედა და გაჩერდა. ცოტა ხანს იდგა. შემდეგ ხელი გამომიშვირა და სათუთუნე გამომართვა. თოფი მუხლებზე გაიდვა, ზედ იდაყვებით დაეყრდნო და სათუთუნე გახსნა. დაიწყო პაპიროსის გახვევა. ცალი თვალით შევხედე. პაპიროსს გრეხდა და თან მაგრად აწვებოდა თოფს. თოფის ლულა მოშორებით იყო ჩემგან და ამიტომ მას არც ეშინოდა.

„ამასაც მიიხვდი, ბექირ“, — გავიფიქრე მე.

სწორედ ამ დროს ტუჩებისაკენ წაიღო პაპიროსი, რომ დაესველებინა. მისმა იდაყვებმა ერთი წამით აუშვეს თოფს.

ბექირი ჯერ გონსაც ვერ მოსულიყო, თუ რა მოხდა, რომ მე თოფს წავატანე ხელი და ოციოდე ნაბიჯით განზე გავხტი იქიდან.

— აბა, ჩამოდი, სერჯანტო ბეჭირ, ახლა კი გავასწორებთ მე და შენ ანგარიშს, — შევძახე მე.

ბეჭირი მაშინვე ჩამოხტა ცხენიდან და სიცილით წამოვიდა ჩემსკენ.

— ადგილიდან არ დაიძრა, — ვუყვირე მე, — აღსარება თქვი, უნდა მოგკლა.

უნდა გენახა, ეფენდი, რა მოუვიდა ბეჭირს, როცა ეს სიტყვები ვუთხარი. სახეზე ყვითელი ფერი დაედო, საცოდავად იცქირებოდა.

— მაპატიე, ჰალილ ეფე, დანიშნული ვარ, ერთი საწყალი დედა მყავს, ნუ მომკლავ ოღონდ და რაც გინდა, ის მიყავ.

არ შემეცოდა-მეთქი, ვერ ვიტყვი, რაც არ უნდა იყოს, ჩემი სოფლელი იყო, ერთი უბნის ახალგაზრდები ვიყავით, მაგრამ რაც მე მაგან სირცხვილი მაჭამა, იმას სისხლის მეტი ვერაფერი ჩამორევხდა. ბეჭირი რომ ცოცხალი დარჩენილიყო, ხალხში თავი აღარ მექნებოდა გამოსაყოფი.

— უნდა მოგკლა, ბეჭირ, სხვა გზა არ არის, თუ რამე გაქვს საანდერძო, მითხარი.

— ნუ იზამ, ჰალილ ეფე, შენცა მცემე, რაც გინდა, ის მიყავი, ოღონდ სიცოცხლე მაჩუქე.

— შეიდი სოფლის თავკაცებს შეგიყრი და მათი თანდასწრებით იმასვე გიზამ, რაც მე სოფელში მიქენი, მაშინ არ მოგკლავ.

ესა ვთქვი და თოფი დავუმიზნე. მაშინ კი მიხვდა ბეჭირი, რომ აღარ გადარჩებოდა. საცოდავად შემომხედა, თავი მიაბრუნა და მობალახე ცხენს გაჰხედა, რომელიც მიწაზე მიათრევდა აღვირს. შემდეგ თავი მალლა აწია, ცას შეავლო თვალი და ისევ შე მომაცქერდა. ბეჭირმა პირი გააღო რალაცის სათქმელად... მე ჩახმახს დავაჭირე თითი.

საწყალი ბეჭირი იქვე ჩაიკეცა უეცრად.

მაგრამ ერთ რამეს გეტყვი, ეფენდი, თუ გინდა ნუ დამიჯერებ: ჩახმახზე თითის დაჭერა და ბეჭირის დაცემა ერთი იყო. ალაჰმა იცის, რომ საწყალი ბიჭი ტყვიას არ მოუკლავს, შიშმა მოკლა. ჩემი ტყვია მას ცოცხალს კი არა, მკვდარს მოხვდა, მიწაზე რომ ეცემოდა მაშინ.

თანამოაზრე

მოდის აქ, თითო გადავკრათ!.. ნახევარი საათი რომ დავეჯდეთ, ეფენდი, სახლში ჯოხს ზომ არ გადაგამტვრევენ თავზე. ცოლ-შვილი არა გვყავს, მაგრამ მაგისტანობისა მაინც ვაგვეგება. აქ საუკეთესო საუზმე იცის და თანაც იაფია. ასეთი ნაცნობობა გვაქვს, ერთი ჭიქა მაინც დალიე.

ბიჭო... ჰეი, გარსონ!.. მოიტა ერთი აქეთ რამე!..

დაჯექ, ჩემო თვალის სინათლევ! მე და შენ ძველი მეგობრები არა ვართ, მაგრამ რატომღაც შემეყვარდი. მთელი სულით მეგობრებს ვეკუთვნი. განსაკუთრებით კი ჩემი შეხედულების ადამიანის გულისათვის სიცოცხლეს არ დავიშურებ. განა ასე არ არის, ჩემო ძმაო? ამ ჩვენს ქალაქში ხუთი, ათი ინტელიგენტი ვართ, ერთმანეთს თუ არ ვავეცნობით და მხარს არ დავუჭერთ, რაღაა ჩვენი ცხოვრება? ახლა ეს ქვეყანა მოგებაზეა აგებული და წმინდა მეგობრობა არ არისო, ამბობენ, მაგრამ მე ამ აზრისა არა ვარ. განა ჩვენ შეგვიძლია უბრალო ხალხივით ვიმსჯელოთ? არც განათლება, არც ჩვენი ბუნება და არც შეხედულებანი არ გვაძლევენ ამის უფლებას. შენი არ ვიცი და მე მჯერა, რომ მატერიალურზე უფრო ზალლა სულიერი ამბები დგას და ის აკავშირებს ადამიანებს. აბა დაფიქრდი, ამ ქვეყანაზე ერთმანეთისადმი სიყვარული და ერთმანეთთან სიახლოვის გრძნობა რომ არ იყოს, მაშინ რა აზრი ექნებოდა ჩვენს ცხოვრებას? მხოლოდ ეს არის, ბრბოზე მაღლა რომ გვაყენებს. ჩვენს შორის, ინტელიგენტებს შორისაც კი არ არის შეხედულებათა გარკვეული ერთიანობა. ყველა საკუთარ სარგებლობას დაეძებს. ამიტომ, სულიერ მეგობარს

რომ ვიპოვი, ხელს აღარ ვუშვებ. აქ პატარა ქალაქია, კაცი შეიძლება დაიღუპოს.

ყოველ ინტელიგენტს ცხოვრებაზე, ადამიანებზე თავისებური შეხედულება, ასე ვთქვათ, თავისებური ფილოსოფია აქვს. ყველა ჩვენგანს ესაჭიროება მეგობარი, რომელიც შენსას გაიგებს, თავისასაც გაგაგებინებს. მაგრამ არ არის, არა. ჩვენს დაწესებულებაში ათიოდე კაცი ვართ. ყველა ინტელიგენტი, განათლებული, ჰკვიანი, მაგრამ ჩემი ჰკუისა ვერავინ ვნახე, მაშინ, როცა სულიერ, ძმურ მეგობრობას ჰკვეყანას შევწირავ... ძველ დაწესებულებაში ერთი ბიჭი იყო, მაგრამ დახე, თავს უბედურება დაატყდა... აი ის... მგონი შენა ხარ მისი ადვოკატი. ნამდვილი ადამიანი იყო მართლაც, წმინდა გულისა. გულითადი მეგობარიც, რომ იტყვიან, ის იყო ჩემთვის. ცილი დასწამეს, ჩააგდეს ციხეში. რას იზამ? ასეთი ხალხია... მთლად უდანაშაულოც არ იყო, ენას არ აჩერებდა, სულ ლაპარაკობდა. რამდენჯერ ვუთხარი: „შვილოსან, ის დრო აღარ არის, შენ გინდა ჰკვეყანა გაასწორო? მიიღე შენი ხელფასი და დაეტე შენთვის ჩუმაღ“... — განა ასე არ არის, ეფენდი? ჩვენც გვაქვს ჩვენი აზრები... მე ჩემს გულში მაგაზე შორსაც ვარ წასული, ისეთ რამეებს ვფიქრობ... დიახ, ეს ჰკვეყანა ყოველთვის არ იქნება, მაგრამ ყველაფერს თავისი დრო აქვს... ხომ ხედავ, ხმას არ ვიღებ! კაცმა ისე უნდა გაიარო თოვლზე, რომ კვალი არ დატოვო... მაგრამ ახალგაზრდაა, ყურს არ მიგდებდა. პირდაპირ მიდიოდა, თითქოს მარტოხელას შეეძლო ცხოვრების ჩარხი წაღმა დაეტრიალებინა...

ბიჭო, გარსონ, თითო არაყი კიდევ მოგვიტანე!..

სულ კითხულობდა და კითხულობდა; რაც წიგნებში ეწერა, მართალი ეგონა და თავში იღებდა. ცხოვრებას უნდა უყურო, ცხოვრებას. წიგნებში არაფერი ყრია... ვინ იცის, იქნებ ჩვენც ვკითხულობთ სახლში... მაგრამ ცხოვრება სულ სხვაა... გარემოებას და დროს უნდა მოუცადო... როცა დრო მოვა, მე მასზე უფრო თავდადებულად გავწირავ თავს. ჩემი შეხედულებების გულისთვის თუ სისხლის უკანასკნელი წვეთი არ დავღვარო, კაცი არ ვიყო. მაგრამ, ხომ ვთქვი, ამასაც თავისი დრო აქვს.

აჰ, აჰ, დაიღუპა ბიჭმა თავი დაიღუპა... ამ პატარა ქალბატონმა ხელად გაბერავენ ყველაფერს. შენთვის უნდა იცხოვროს ჩემად, კუთხეში. ის კი თავისას არ იშლიდა, გააბრაზა ყველა დიდი კაცი. მერე კიდევ ვიღაც საექვო ხალხს დაუკავშირდა. მაშინ მოვიხმე და ვუთხარი: „შვილოსან, ეგენი ურწმუნონი არიან, იმით იწყებენ, რაც ბოლოსაა გასაკეთებელი“; მაგრამ ყური არ მიგდო. იმ ხალხს ორი ცრუმოწმე მოუნახეს და ჩასვეს... ესეც თან მიაყოლეს...

არ დამიჯერებ, იმ დღეს დილიდან საღამომდე გიყვივით დავეხეტებოდი აქეთ-იქით. მის გახსენებაზე ცრემლები მომდიოდა. დიახ, ვიტყვი! თუ გინდა, ნუ დამიჯერებ, ძმაო; ხომ გითხარი, ამხანაგისათვის სიცოცხლეს არ დავიშურებ; განსაკუთრებით კი, ვინც ასე მიყვარს, იმას მტლად დავედები. მართალს გეუბნები, თითქოს გული ჩამწყდა. არც ფული აქვს, არც არავინ ჰყავს. დედა და ძმები მას შესცქერიან ხელში. საშინელი უბედურება დატრიალდა... მე ფული არა მაქვს, რომ მივცე... რომ მქონდეს, სულს ვანაცვალე-თქო, ხომ გითხარი. მაგრამ ხომ იცი... ჩვენ ჯამაგირით ვცხოვრობთ... მერე ვერავისთან ვერ მიხვალ და ვერაფერსა თხოვ... დიდი დანაშაული აქვს... მაშინვე ჩირქს მოგცხებენ კაცს. ქვეყანას ათივე თითი შავი აქვს... ციხეში წავედი, მაგრამ ვერ ვნახე. იცი რა, ძალიან მიუჯარებელია ის დასაქცევი ადგილი... მაგრამ რაც შემძლია, მინდა გავუკეთო იმ ბიჭს. ხომ გეუბნები, ამხანაგს მტლად დავედები...

ძალიან გამიხარდა, როცა გავიგე, რომ შენ აუყვანიხარ დამცველად. ხომ იცი, სათუთი საკითხია ძალიან, ამ საქმეს ყველა ადვოკატი ვერ გაართმევს თავს. ახალგაზრდა უნდა იყო, ცეცხლი უნდა გეკიდებოდეს, საქმის სული უნდა იგრძნო. კემარიტად, არ შევმცდარვარ. მიაბზეს, როგორ მიგყავდა დაცვა პირველ სხდომაზე (ისა, რა ჰქვია, მე იმ დღეს ცოტა დაკავებული ვიყავი, ვერ წამოვედი სასამართლოში, დაწვრილებით ამხანაგებმა მიაბზეს), ბრწყინვალე დაცვა იყო. კიდევ რამდენიმე სხდომა და გადაარჩენ კიდევ იმ ბიჭს.

გარსონ, მოდი ერთი, ეს საუზმე გამოგვიცვალე... დალიე, ჩემო ძმაო, დალიე. ღმერთმანი, დარდისაგან ვსვამ ამას. რო-

გორ მეწვის გული, რომ იცოდე... ათი წელი რომ მეჭებნა, ასეთს, ჩემი ქკუის კაცს, ვერ ვიპოვიდი. ისიც ბედმა გამოშტაცა ხელიდან. ახლა ვფიქრობ, ჩვენ რომ აქა ვმსჯელობთ, ის რას შვება იქ, ქვის კედლებში. ჰაი გიდი, სოფელო!..

— მაგრამ — იცი? — ეს მისთვის გაკვეთილიც არის. ცოტა ხანს რომ ჩაჯდეს, ცუდი არ იქნება... მას სჭირდება ასეთი სილა, არა განა? რას იტყვი? თანდათან ცუდ გზას ადგებოდა. ღმერთმა დაიფაროს და... მის მიერ არჩეულ გზას სახრჩობელაზე შეიძლებოდა მიეყვანა. კიდევ იოლად გადარჩა. სულ დიდი ორ წელიწადს იქნება ციხეში. ეს მისთვის საჭიროა... ეს საჭიროა მისი მომავლისათვის, სიცოცხლისათვის, მშვიდი ცხოვრებისათვის... ჩვენი იდეისათვის არის საჭირო, გაიგე, ჩვენი იდეის გულისათვის... ჩემო თვალის სინათლეც, შენც თუ გიყვარს იგი, არ დაიცვა... თუ მისთვის სიკეთე გინდა, მოეშვი, ახვნეგინონ ცოტა ხანს ცხვირით. რა თქვა მუსოლინიმ? — იმისათვის, რომ კაცი გახდეს, ციხეში ჯდომა უნდა გამოსცადო. ასეა ხომ? ნამდვილი ვაჟკაცი ყოფილა ეს მუსოლინი... როცა საზოგადოება ასეთ ტრადიკულ პირობებშია, ინტელიგენტისათვის აუცილებელია ციხეში ჯდომა. მოსამწიფებლად და ცხოვრების გასაცნობად სხვა გზა არ არის. ჩვენი მეგობარიც ამ შემთხვევის გამო იქნებ მოეშვას წიგნებს და გარშემო მიმოიხედოს, ბრმად სიარულს თავი ანებოს.

აკი გითხარი, თუ გიყვარს, მის დაცვას გულგრილად მოეკიდე, ძირამდე ნუ ჩაპყვები. როცა გაგიგე, რომ ბრწყინვალედ გამოსულხარ, გამიხარდა, თან კიდევ მის მაგივრად გავნერვიულდი. მეც იმიტომ დაგიძახე, რომ ამაზე გვესაუბრა. ის თვითონ ნერვიულია, თავისი ლაქლაქით გააბრაზებს მსაჯულებს, საქმეს გააფუჭებს და მიიღებს, რაც ერგება. სწორედ ერთ, ორ წელიწადს დაჯდება... თავს რატომ იქნევ? დაცვის ფული რომ მიიღო, გგონია უსინდისობა იქნება?.. ეს ხომ არ ავნებს მას, პირიქით, არგებს... თუ გინდა, ნუ აიღებ იმ ფულს. ამხანაგს ანგარიში გაუწიე და ნუ აიღებ... ბოლოს და ბოლოს რამდენი ღირა უნდა მოეცა? ოცდახუთი ღირა, არა? მე მოგცემ ოცდაათ ღირას, ოღონდ შენ ის დაასჯევენიე! ხომ ხედავ, მე მისი სიკეთისათვის არავითარ მსხვერპლს არ ვერიდები. ეს კი არა,

ასეთი გულითადი მეგობრის, ასეთი თანამოაზრის დაკარგვა
საც შეეწირიგდები.

რაო? ოცდაათ ლირას სად ვიშოვი? სადა და, ის რომ ცი-
ხეში ჩასვეს, მისი ადგილი გათავისუფლდა, რასაკვირველია, და
მე მაქვს დავალებული მისი საქმე. ამ თვიდან ჯამაგირს გარდა
კიდევ ორმოცი ლირა მექნება...

გარსონ, თითო არაყი კიდევ!..

არხი

ბეიშეჰირის¹⁹ ტბიდან გამოსვლისას ჩუმრას წყალს წყლის ფერი აქვს, კონიის²⁰ დაბლობში კი სისხლის ფერი გადაჰქრავს...

თქვენ იტყვით, რომ ეს დაბლობი წითელი მიწის ფერიაო. მე კი გეტყვით, რომ ეს დედემქიოიელი²¹ მეჭმედისა და მისი ძმის სისხლის ფერია.

კონიის დაბლობზე ცის თალი ლურჯი არაა, ყვითელია, მთლად გაყვითლებული.

თქვენ იტყვით, ქარმა მტვრის კორიანტელი დააყენაო. მე კი გეტყვით, რომ ეს კონიის ციხეში მჯდომი, გაყვითლებული ზაარ მეჭმედის სახის ფერია.

სტეპს ფრჩხილებით თუ გადათხრი, შეიძლება მოსავლის მოყვანა. მიწა, რომელსაც კავი ვერ ერევა, ეკალსა და ორიოდე სანტიმეტრი სიმაღლის ბალახს ახარებს მხოლოდ. უწყლობისაგან გადახრუკული გულმკერდი მას უღრუბლო ცისკენ აქვს მიშვერილი.

ადამიანის ხელით გათხრილი არხი კიდევ უფრო საგრძნობს ხდის უწყლობას სტეპში. თითქოს გაბრაზებული, აქ სად მომიყვანესო, ზანტად მიედინება მღვრიე წყალი და მის მოლოდინში პირდაღებულ მიწას არამც თუ აძლებს, ვერც კი ასველებს. ზეთივით გასქელებული, ბარბაცით განაგრძობს გზას.

და ამ ველზე გაბნეული, ხეებგადაშფვარი და ნაცრის გროვას დამსგავსებული სოფლების ხელებდაკოჭრილი, მზით დამწვარი და სახედანაოკებელი მოსახლეობა წელზე ფეხს იდგამს, რომ ერთი ლუკმა პური გამოსტაცოს გაჯიუტებულ მიწას.

დედემქიოი ახლოსაა არხთან. მაგრამ ბეიშეჰირის ტბიდან წამოსული წყალი ისე იკლებს აქ მოსვლამდე, რომ ყანებს კი არა, ორ ციდა ბოსტანსაც კი ვერ აძლებს.

წვიმიან წლებში გლეხებს თუ გაღიმებული და თვალღებ-
გაბრწყინებული სახე აქვთ, გვალვისას იქმუხნებიან და წვე-
ტერებულნი მისჩერებიან არხის ყვითელ წყალს. მათ იციან,
რომ მისგან სახეირო არაფერი იქნება, მაგრამ მაინც ელიან
შველას. წვიმიანი წელიწადი კი ხუთში ერთი თუ გამოერევა.

დედემქოიელი მეჰმედი და ზაარ მეჰმედი კარის მეზობლე
ბი იყვნენ. ერთი ხნისა იყვნენ, ბავშვობაში ერთად მუშაობდ-
ნენ სოფლის კალოზე, ერთად კოტრილობდნენ მტვრიან გზაზე,
ერთად მიჰყავდათ ფერდებჩაცვენილი ძროხები მწყემსთან
სოფლის ბოლოს, ქვებს ერთად ესროდნენ არხში ბაყაყებს.

ცოტა რომ წამოიზარდნენ, ერთად დაჰყვებოდნენ დედებს
ბაზარში კარაქისა და მაწვნის გასაყიდად. ერთად მოჰქონდათ
ვირებზე აკიდებული შეშა შვიდი საათის სავალზე მოშორებუ-
ლი მთიდან და ერთად ყიდდნენ მას. და ხანდახან, როცა ზედ-
მეტ ხუთ-ათ ყურუშს²² გამოსტყუებდნენ უცხო და გამოუც-
დელ მუშტარს, ერთნაირ ჩითს ყიდულობდნენ სახალათედ.

ახალგაზრდობაში ერთად დადიოდნენ ქორწილებში, აცეკ-
ვებდნენ გოგოებს და ქალსაც ერთად იტაცებდნენ ხოლმე.
როგორც ცენტრალური ანატოლიის ყველა მცხოვრებს, მათაც
სიტყვაძუნწი მეგობრობა ჰქონდათ. ეს მეგობრობა ადრე და
ადრე იმაში ჩანდა, რომ ისინი ხელიხელჩაკიდებულნი დადი-
ოდნენ; შემდეგ დადგა დრო, როცა პური კბილით უნდა გა-
მოეგლიჯათ მიწისათვის და ისინიც დადინჯდნენ. ხოლო ოჯა-
ხის ტვირთიც რომ დააწვათ, უკვე ნაკლებ ხედებოდნენ ერთმა-
ნეთს. ზაარ მეჰმედმა ცოლზე მოიყვანა. დედემქოიელ მეჰ-
მედს კი მამა მოუკვდა და დედა, დაი და თვრამეტი წლის ძმა
მისი სარჩენი შეიქნენ.

ორი ძველი მეგობარი სადამო ხანს ხანდახან ჩაცუკქდე-
ბოდნენ ხოლმე მეჩეთის კედელთან და სოფელში დაბრუნე-
ბულ ნახირს უცქერდნენ. ნახევარ საათს ისხდნენ ხმაამოუღებ-
ლივ, შემდეგ ერთმანეთს გადახედავდნენ ტუჩების კუთხეებში
ღიმილმოფენილნი და შინ მიდიოდნენ.

ბოლოს, დედემქოიელმა მეჰმედმა და მისმა ძმამ მუშტა-
ფამ ერთ დღეს მოიყვანეს ცოლები, რომ ოჯახს მუშახელი

შემატებოდა. რძლები ოც-ოც წელს არ იყვნენ გადაცლებულნი. ისინი მიწურის ცალ-ცალკე კუთხეში მოთავსდნენ.

ცხოვრება მიდიოდა ძველებურად. ისინი ხმამაღლებლივ ებრძოდნენ ქუნწ მიწას, რომ ერთი ლუკმა სარჩო წაეგლიჯათ.

მეგობრობის, დროსტარებისა და მზიარულების კვალიც კი აღარ დარჩა მათს მეხსიერებაში, რადგან მარტო პურის მოყვანაზე ფიქრითლა იყვნენ შეპყრობილნი.

*

ერთ დღეს ზაარ მეჰმედმა, რომელიც არხის წყლითა რწყავდა თავის ყანას, შეამჩნია, რომ წყალმა თანდათან იკლო და მის ნაცვლად მალე ყვითელი ტალახი გამოჩნდა. მან თავი ასწია, ჯერ არხს დააცქერდა და შემდეგ კი ცოტა ზემოთ, მეჰმედის ყანისკენ გაიხედა. მეჰმედს წყალი გადაეგდო და თავის ყანასა რწყავდა.

ზაარ მეჰმედმა თავისი ექვსი წლის პატარა ბიჭი გაგზავნა. ფეხშიშველა ბავშვმა ყანის პირამდე მიიღბინა და გასძახა მეჰმედს:

— მამაჩემმა შემოგითვისა, წყალი გამოუშვით.

მეჰმედს პასუხი არ გაუცია.

ბავშვმა ცოტა ხანი იცადა და მერე სირბილით წამოვიდა თავისი ყანისკენ.

მაშინ ორივე მეჰმედმა შორიდან გადახედა ერთმანეთს. ბევრის მოქმელი იყო მათი მზერა. პირველ რიგში კი იმისა, რომ დღეიდან მათ შორის დაიწყო ბრძოლა, სასტიკი, შეუერივებელი. მათი თვალები სიძულვილს არ გამოხატავდნენ, მათ შორის არაფერი მომხდარა საამისო. თითოეულის გამოხედვაში ჩანდა მხოლოდ ბრძოლა წყლისა და მიწისათვის, ბრძოლა, რომელიც კუპრივით აბნელებს ადამიანის გულსა და სულს. მათს მზერაში ცოტა სინანულიც გამოსჰვიოდა, სინანული, გამოწვეული იქნებ იმით, რომ აუცილებელი იყო სასიკვდილო ბრძოლა, ბრძოლა არსებობისათვის, იმისათვის, რომ შერჩე ამ პატარა ნაკვეთს და პურის რამდენიმე მარცვალი გამოსტაცო უწყლობისაგან დამსკდარ მიწას. არა, სიძულვილი არ ჩანდა მათს გამოხედვაში.

მაგრამ მარტოხელა ზაარ მეჰმედი ვერ შეებრძოლებოდა

ორ ძმას. ამიტომ ჯერ მშვიდობიანად უნდოდა ამ საქმის მოგვარება. თუმცა ისიც იცოდა, რომ ტყუილი იყო მისი ^{გარჯა} წყალი ცოტა იყო და ორივე ყანას არ ეყოფოდა. ასეც მოხდა. მეჰმედმა პასუხის ღირსადაც არა სცნო მისი წინადადება.

და ზაარ მეჰმედმა დაიწყო ლოდინი. ის წავიდა თავის ყანაში, დაჰხედა არხს, რომლის ძირზეც ტალახი შრებოდა. შემდეგ დიღხანს უყურა მეჰმედს, რომელიც აქეთ-იქით დადიოდა თავის ყანაში. იქნებ ერთ ღრუბელს მაინც მივაგნოო, — ცას აჰხედა ზაარ მეჰმედმა და განაგრძო ლოდინი.

ყანაში ნელ-ნელა თავი ამოჰყვეს სიყვითლემოდებულმა ღეროებმა. მზემ კი თითქოს სხვა საქმეს თავი დაანებაო, მიწის ამ პატარა ნაკვეთს დააცხუნა მთელი თავისი სიმხურვალე, რომ ეს რამდენიმე წვრილი, მწვანე ღეროც გადაეწვა. წვრილი ფურცლები სიცხისაგან შეწუხებული ძალღივით ქელავდნენ მცხუნვარე მზის ქვეშ.

ტანი ვეღარ აიყარეს საცოდავმა ღეროებმა; ერთი გოჯით ვეღარ ასცდნენ წყალს მონატრებულ დედამიწას.

მეჰმედის ყანაში მუხლამდე ჯეჯილი იდგა. ზაარ მეჰმედთან კი მეტი აღარ გაუხარიათ. და მზეც თითქოს რაღაც უხილავი გზით მხოლოდ მის ყანას უგზავნიდა მწველ სხივებს. ნაადრევად გაყვითლდა გოჯისოდენა ღეროები.

ჩუმრაში სარწყავი საქმეების სამმართველოც იყო. მას დირექტორიც ჰყავდა, მოანგარიშეებიც, მოხლეებიც, მაგრამ მეჰმედის ყანას არხის ერთი წვეთი წყალიც კი არ გასცდენია.

და ხედავდა მეჰმედ ზაარი, როგორ ყვითლდებოდნენ ნათესთან ერთად მისი ცოლი და სამოცდაათი წლის მოხუცი დედა, რომელსაც წელში ორად მოხრილს დილიდან საღამომდე თოხი ეკავა ხელში; როგორ ყვითლდებოდა მისი ექვსი წლის პატარა ბიჭი. ხედავდა ამას ზაარ მეჰმედი და ფიქრობდა, ფიქრობდა და ელოდა. არავინ იცის, რას ფიქრობს და რას მოელის სტეპში მოსახლე გლეხი.

ერთ დღეს, დილაადრიან, ზაარ მეჰმედმა თოფი აიღო ხელში, წავიდა ყანაში და ამომშრალ არხში ჩაწვა. მეჰმედი და მისი ძმა რომ გამოჩნდნენ, ხუთი ტყვია ერთად დაახალა მათ.

ამ მკვლარ მიწაზე არაფერია უფრო ადვილი, ვიდრე მოკვდე ან მოკლა ვინმე.

სირბილით მოსულ ცოლს ზაარ მეჭმედმა უბრძანა, ყანა მრერწყა და თვალყურთ ედევნებინა, რომ არავის გადაეგდო წყალი, რადგან მეზობელ ყანაში მამავაცი აღარ იყო დარჩენილი.

ქალი წავიდა. ზაარ მეჭმედმა უკანასკნელ დარიგებასავით დაადევნა სიტყვები — ბიჭს უანგარიშოდ არ დაეხარჯა წყალი, დროდადრო მიეკითხათ მისთვის ციხეში, არ გაენაწყენებინათ მოხუცი დედა.

თვითონ ყანის პირას ჩამოჯდა და დიდხანს უყურა ცოლს, რომელმაც ყანაში გადმოაგდო წყალი, შემდეგ შორს გამოჩენილ მამასახლისსა და ქანდარმებს დაელოდა.

წითელია დედემქიოის არხის წყალი. წითელი, როგორც მეჭმედისა და მისი ძმის სისხლი. კონიის დაბლობს ყვითლად დაჰყურებს ცის კამარა, ყვითელი, როგორც ზაარ მეჭმედი... ციხეში ზაარ მეჭმედთან ერთად ზის ერთი მწყემსი. მას მთელი წლის ჯამაგირი ერგებოდა ბატონისაგან და ამიტომ არ უნდოდა მისგან წასვლა. ბატონმა შარი მოსდო, ცხერის მოპარვა დააბრალა და ორი წლით ციხეში ამოაყოფინა თავი. ის ზის მოშორებით ზაარ მეჭმედის საკნიდან, ირგვლივ ტუსაღები შემოჭხევიან, თვალები მოუხუჭავს, თავი ოდნავ უკან გადაუგდია და მღერის დედემქიოიელთა სიმღერას:

მოვიდა სიკვდილი და კართან ტრიალებს,
სოფელში მოფრინდა ამბავი შავი.
დასაკლავ კრავივით აბღავლდნენ ქალები:
— ჰე, ზოჯავ, მოგვშორდი, გვანებე თავი;
დე, ჩვენმა სისხლმა თქრიალით იღინოს,
მოყვარემ იტიროს და მტერმა იცინოს.

ზაარ მეჭმედის გული ვერ უძლებდა ამ სიმღერას და მწყემსიც გაჩუმდებოდა ხოლმე, როგორც კი თვალს მოჰკრავდა მას.

ერთი ტყის ამბავი

— ტყე, ყმაწვილო, ყველაფერია ჩვენთვის, დედა, მამა, ჩვენი სახლ-კარი, — დაიწყო ჩემს გვერდით მჯდომმა მოხუცმა. ნაცრისფერი ბინდბუნდი თანდათან მუქდებოდა. მზის სხივი უკვე აღარ ეცემოდა ქვემოთ გაჭიმულ ველს, მხოლოდ ჩვენს უკან გადაშლილ დიდ ტყეს გადაჰფენოდა. ქარი მსუბუქად აქანავებდა მზის სხივების წითელ სამოსში გახვეულ ხის კენწეროებს. ცოტა ხნის შემდეგ ყოველივე გაქრა, ყველაფერი შეიცვალა. ველი, რომელიც აქამდე ცოცხლობდა, მოძრაობდა, ხმაურობდა, მკვდარს დაემსგავსა და თეთრსა და თხელ ნისლში გაეხვია. საზაგიეროდ იღვიძებდა ტყე. დილას მხოლოდ ჩურჩული ისმოდა ხეებისა; ახლა კი ისინი საუბრობდნენ, ხმაურობდნენ, ქანაობდნენ და ხელებს უწვდიდნენ ერთმანეთს. მარტო ხეები კი არა, გაშოცოცხლდნენ მიწას გართხმული ბალახებიც, ხმელი ფოთლები, ბუჩქები, ხეების ტანზე შემოვლებული მხვიარები, ყავისფერი სოკოები და მუქი მწვანე ხავსიც კი. ტყის პირიდან ხმაური არემარეს ეფინებოდა. კაცს ეგონებოდა, დიდი ქალაქი იღვიძებს ზმორებითო. მოულოდნელად, თითქოს ნიშანი მისცესო, ამ აურზაურს ტყის ბინადარიც შეუერთდნენ. ერთმანეთში ირეოდა ფრინველის ძახილი, მხეცების ღმუილი და ფეხქვეშ გათელილი ტოტების ლაწალუწი. ველზე გაბატონებულ მკვდარ სიჩუმეს დროდადრო არღვევდა გულშემზარავი კენესის ხმა; ამას ერთვოდა ახმაურებული ტყის ყრუ გუგუნნი და ხანგრძლივი ფშვინვა. ყოველივე ეს საშიშს ხდიდა სიბნელესთან ერთად გამოცოცხლებულ ტყეს.

იქვე მდგომმა ჩემმა ცხენმა წინა ტორები დაჰკრა მიწას, დაიჭიხვინა, ჩემსკენ მოაბრუნა თავი და რაღაც ოხვრის მსგავსი ბგერები ამოუშვა. შემდეგ კი ისევ განაგრძო ბალახობა.

მოხუცი ნიდაყვებით დაყრდნობოდა მუხლებს და პაპიროსს სწევდა. დაპრანჭული ტუჩების ცალ მხარეს თავქვე დაკიდებულ პაპიროსის ცეცხლი რაღაც უცნაურ სიწითლეს ჰფენდა მის წვერს. წარამარა ახამხამებდა მოხუჭულ თვალებს და ხან თავის ფეხის წვერებს აცქერდებოდა, ხან კიდევ მე.

— ყველაფერი, ყმაწვილო, ტყეა ჩვენთვის, ტყეა ჩვენი ავლადიდება, — განაგრძო მოხუცმა. — ტყეს საკუთარ სახლზე უკეთ ვიცნობთ და ყოველ ხეს ღვიძლ დედაზე უფრო გავუტანივართ გაჭირვებაში. ჩვენი სოფელი შუა ტყეში იდგა და ხეები კედლებივით ერტყა გარშემო. არც კი ვიცოდით, რომ მის გარეთ ქვეყანა არსებობს. ბავშვობაში ხმელი ფოთლით ვტვირთავდით ჯოხებისაგან გაკეთებულ ურმებს და მეურმეობანას ვთამაშობდით. შემდეგში ჩვენ ჩვენს მამებს ვესმარებოდით, უღრან ადგილებში დავდიოდით დაკარგული პატარა აქლემების საქებრად. იქ შეუძლებელი იყო დაკარგვა. სრულიად უცნობ ადგილებშიც ადვილად ვიკვლევდით გზას დამტვრეული ტოტებისა და წაქცეული კუნძების მეშვეობით. განა დაიკარგება კაცი თავის სახლში? როცა გავიზარდეთ, მივხვდით, რომ ტყე კიდევ სხვა რამეც იყო ჩვენთვის. ის გვმოსავდა ჩვენ, გვკვებავდა და გვაძლევდა თავშესაფარს. უტყეოდ ცხოვრება? — არც კი შეგვეძლო ამის წარმოდგენა...

მოხუცმა მკლავში წამავლო ხელი. თითქოს რამე დაემართათ, ხელები უკანკალებდა, პატარა უსინათლო თვალები ცრემლით აევსო. შექმუხნილი სახე კიდევ უფრო დანაოჭებოდა. თქმა უნდოდა რაღაცისა, მაგრამ სული ეხუთებოდა. გაჭირვებაზე მეტყველებდა მისი სახე, ტუჩის კუთხეები, თვალები და აკანკალებული სხეული. ამ მოხუცის ცოდვამ მეც დამწვა. ბოლოს თავსა სძლია და სულმოუთქმელად წარმოსთქვა:

— ყმაწვილო, ტყე ჩამოგვართვეს! — ეს სიტყვები ისე უეცრად იყო ნათქვამი, თითქოს ყელში გაჩხერილი ბურთი გადმოაგდო.

— ტყე წაგვართვეს, ყმაწვილო, უტყეოდ დავტოვეს... ერთი ხეც კი არ შეგვარჩინეს...

მოხუცმა ქული უკან გადაიწია და თხელსა და ქალარა თმა-

ში წაივლო ხელი. ერთ ხანს ასე იყო. მე ვხედავდი, თუ რა ხდებოდა მის გულში, როგორ ნელ-ნელა მშვიდდებოდა, როგორც საათის ქანქარა ჩერდება ხოლმე თანდათან.

შემდეგ მან გადააგდო ჩაღეული პაპიროსი, რომელიც უკვე ტუჩებსა სწვავდა, წვერიდან ფერფლი ჩამოიბერტყა და თავაუღებლივ, წყნარი ხმით განაგრძო:

— ჩვენ, რაც მამა-პაპისაგან გვინახავს, იმას ვაკეთებდით და ისევე ვცხოვრობდით. კმაყოფილნიც ვიყავით ამით. არც კი ვიცოდით, თუ სხვა რამეც არსებობდა ქვეყანაზე, რომ საკუთარით უკმაყოფილონი ვყოფილიყავით. მთელი ჩვენი მიზანი იყო შვილებისათვის გადაგვეცა მამა-პაპისაგან მიღებული ანდერძი და დაგვებარებინა, რომ ისინიც ისევე მოქცეულიყვნენ. არც კი გვიფიქრია, რომ ვიღაცა უცხო მოვიდოდა და ყველაფერს თავდაყირა დააყენებდა.

ერთ დღეს გავიგეთ, რომ მთავრობამ რომელიღაც კომპანიას უფლება მისცა ტყე დამეშუშებინა; ჩვენ არ ვიცოდით, რას ნიშნავდა ეს და ყურადღება არ მიგვიქცევია.

მაგრამ მალე, როცა ვნახეთ, რომ ტყის მეორე ბოლოზე ზედიზედ იქცეოდნენ ხეები, ცარიელდებოდა ადგილი, მივხვდით, თუ რა საშიშროება გვიახლოვდებოდა და შეძლებისდაგვარად შევეცადეთ დროზე აგვეცილებინა. მაგრამ ეს სენი ტყეს თანდათან უფრო და უფრო მოედო. იქცეოდნენ ძველისძველი ვეება ხეები; რომელთა წინაშეც ჩვენი უცოდინარობის გამო ვკანკალებდით, ვეკრძალვოდით, როგორც წინაპრებს. დღითიდღე ფართოვდებოდა მოტიტვლებული ადგილები. იმ ხშირ და დაბურულ ადგილებში, სადაც ბავშვობისას ძლივს გავმძვრალვართ, სადაც მზის სხივიც ვერ აღწევდა, ახლა ტიტველი, მხოლოდ გათელილი ბალახითა და წვრილი ნაფოტებით მოფენილი ახოებიდა იყო. ეს სენი ვრცელდებოდა და მალე ჩვენს ტყესაც მოადგა. უცხო ცულის დატრიალებას ჩვენს ტყეში ერთბაშად აღვუდექით ყველანი. ვერც ფულმა, ვერც მუჭარამ ვერ დაგვათმობინა ხეები. მაგრამ კომპანიამ მახე დაგვიგო და ისეთი ოინი დაატრიალა, რომ ბოლოს ველარსად ვყიდდით ჩვენს შეშას. საშენი მასალაც ხელზე დაგვრჩა და ჩალის ფასად ისევე

კომპანიას მივეცი. უმუშევრობის გამო ზოგმა ახალგაზრდამ ხისმკრელად დააპირა კომპანიაში შესვლა, მაგრამ ჩვენ ავტორიტეტით. ბოლოს კი იმაზეც დავთანხმდით, რომ ნაწილ-ნაწილ ვაძლევდით ტყეს.

ჩვენ გლუხები ვართ, ყმაწვილო, და ჭკუა შორს როდი გვიქრის. კომპანიამ გვითხრა, ტყეს უკანასკნელი სისტემის მიხედვით დავამუშავებთ, თქვენ კი ამას ვერ აუხვალთო. იქნებ მართალსაც ამბობდა, მაგრამ აბა სადაური სამართალია ისარგებლო ჩვენი ჩამორჩენილობით ამ საქმეში და ხელცარიელი დაგვტოვო? ჩვენი გამოუცდელობა და საცოდაობა მან თავისი ქისის გასავსებად გამოიყენა. იცოდა, რომ მეტოქეობას ვერ გავუწევდით და სულ ტყუილ-უბრალოდ დაგვლუპა.

ახლა გული გვტყიოდა, როცა დავდიოდით იმ ადგილებში, სადაც ბავშვობაში და ყმაწვილკაცობაში გავვივლია. მახსოვს ერთი ხე იყო ტყეში. ჩემს ახალგაზრდობაში ქალი რომ მოვიტაცე, ამ ხეს ამოფარებული ვებრძოდი ოთხ კაცს. ხის ტანს ახლაც ეტყობოდა მაშინდელი ნატყვიარი ჭრილობები. მას რომ ჭრიდნენ, მოშორებით ვიდექი და ვუცქერდი. ისეთი გრძობა მქონდა, თითქოს ხელ-ფეხსა მჭრიდნენ. აბა, რა შემეძლო? ცრემლები მოვიწმინდე და ბარბაცით წამოვედი.

ყველაფერი, ყველაფერი გათავებული იყო უკვე. სიცილის თავი აღარავისა ჰქონდა. სოფელიც კი ის აღარ იყო, რაც წინათ. ჩვენ, მოხუცები, ძლივს ვცნობდით მას, ის აღარ იყო ტყის გალავანმემოვლებული, ქვეყანას მოშორებული სოფელი. სამაზრო ქალაქისკენ მიმავალი გზის პირას, ერთ დუქანში ვიღაც უცხოს სასადილო გაეხსნა კომპანიის მუშებისათვის და ისინიც გაღეშილები დახეტიალებდნენ სოფლის ორღობებში.

მაგრამ კიდევ დავგრჩენოდა ხუთას-ექვსასი ხისგან შემდგარი პატარა ტყე და მთელმა სოფელმა გადაწყვიტა უსიკვდილოდ არ გაეყიდა ის, არავისთვის ჩაეგდო ხელში. ჩვენ ამითლა უნდა გვეცხოვრა. შთამომავლობისათვის ის უნდა ყოფილიყო განსახიერება იმ ძველი, დიდი და იღუმალი ტყისა, რომლის შესახებაც მამა-პაპათაგან გაუგონიათ. ეს ტყე სოფლისთვის წარსული დღეების სახსოვარი იყო, და არც ერთ ჩვენგანს ხელი არ უნდა ეხლო მისთვის. ალბათ იმიტომ, რომ წინ წასვლი-

სა ეშინოდა და ჩვენს განრისხებაში სასარგებლოს ვერაფერს ხედავდა, კომპანიაც მაინცდამაინც არ ეშურებოდა მის ხელში ჩაგდებას. მაგრამ ჩვენ ვშიშობდით, რომ ეს დიდხანს არ გაგრძელდებოდა. ასეც მოხდა: გავიგეთ, რომ ბოლო ხანებში მათს ხე-ტყეს ჭია გაუჩნდა და დიდი ზიანი მიაყენა. კომპანიამ მოინდომა ზარალის ანაზღაურება. ერთ დილას მთელი სოფელი მოირბინა ამბავმა, იმათი ხისმჭრელები ჩვენს პატარა ტყეს მისდგომიანო. ყველა გამოცვივდა სახლიდან. ხალხი დაბნეული დარბოდა. მეზობელთან გარბოდნენ, გაშტერებულნი მიდი-მოდიოდნენ ქუჩებში. გამოურკვევლობამ დიდხანს არ გასტანა. ყველა უიმედობამ მოიცვა. ჩვენ ისეთ ყოფაში ვიყავით, როგორც ჯარისკაცი, რომელმაც უკანასკნელი ტყვია გაისროლა და მწარედ იღიმება გარდაუვალი სიკვდილის მოლოდინში. ეს იყო, ყმაწვილო, უკანასკნელი გაბრძოლება მტაცებლის კლანჭებში მოქცეული, ყელგამოღადრული ცხვრისა, და რომ ამას აზრი არა ჰქონდა, ესეც კარგად ვიცოდით, მაგრამ...

მოხუცი ცოტა ხანს გაჩუმდა. ძლიერი ქარი ამოვარდნილიყო, შრიალეზდა და ხმაურობდა ყოველი ტოტი, ყოველი ფოთოლი. ეს ხმები აღელვებული ზღვის შხუილსა ჰგავდა; ვეება ტალღასავით ადი-ჩამოდოდნენ ხეებიც. ტყე საცაა თავზე ჩამოგვექცევა-მეთქი, ვფიქრობდი. გუგუნნი დროდადრო ძლიერდებოდა, იცვლიდა ჰანგებს, ძალას ჰმატებდა მოხუცის სიტყვებს და ერთვოდა მას. მოხუცის ხმა ორკესტრის სხვა საკრავთა ხმისაგან ძნელად გამოსარჩევ სალამურის წკრიალსა ჰგავდა. მან თხრობა განაგრძო:

— ჩვენ დიდი ხანი იყო ხმა არ ამოგველო. რაც აქამდე მოგვითმენია, ყველაფერმა უცბათ გაიღვიძა, უცბათ ვიგრძენით მთელი სიმწარე. ამან მგლის ხროვად გადააქცია ყველა, ახალგაზრდა და მოხუცი, ქალი და ბავშვი. ხელში ცულებითა და კეტებით მივაშურეთ ტყეს. მუშები ის იყო მუშაობას იწყებდნენ. ერთ ხეს თუ მიკარებიხართ, დედას გიტირებთ-თქო, ვუთხარით. ცოტანი იყვნენ და ასეთ ამბავს არ მოელოდნენ. მაშინვე მოკრიფეს იარაღები და ტყის პირას გავიდნენ. ჩვენც მათ პირისპირ ჩამოვსხედით ხეების ძირას. ერთი ჩვენგანი მან-რაში ვაფრინეთ კაცთან, რომელიც ამ საქმეებს განაგებდა

და ლოდინი დავიწყეთ. საღამომდე მოგვიხდა ცდა. ჩვენც გასუსულნი და პირდაღებულნი ვუცდიდით. მთავრობის მოხელე გვიან მოვიდა. მას კომპანიის წარმომადგენელიც ახლდა. იმათ წინ ჩავვიარეს და მუშების უფროსს დაუწყეს საუბარი.

შემდეგ, — განაგრძო მოხუცმა, — მთავრობის მოხელე მის გვერდით მყოფ ორ ქანდარმს მიუბრუნდა, ჩვენსკენ მოუთითა და უთხრა:

— გაპყარეთ ვგენი ტყიდან.

— თქვენ თქვენს საქმეს მიხედეთ, — მიმართა მუშებს კომპანიის წარმომადგენელმა.

მაშინ მთელი გლეხობა, ქალი თუ კაცი, როგორც ერთი, წამოვარდა ადგილიდან და ბრმად შეესია ყველას, ვინც კი მათ პირისპირ იდგა. დატრიალდა ჯოხები, ცულები, კეტები. საღამოს ბინდბუნდში მოჩანდა, თუ როგორ დაესია ერთმანეთს ჩრდილის მსგავსი სხეულები. ისმოდა ყრუ ოხვრა-კვენესა. სულ მალე სათითაოდ დაიფანტნენ ტყის მუშები. დანარჩენებმაც გაქცევით უშველეს თავს. ღიპიანმა მთავრობის მოხელემ ძლივს მიაღწია სოფელს. იქ ქოხში დაიმალა და კარი გადარაზა.

ჩვენ კარგად ვიცოდით, რომ ამით საქმე არ გათავებულა და ამას არ შეგვარჩენდნენ, მაგრამ სხვა აბა რა გვექნა. ჩვენ ჩვენი საქმე გავაკეთეთ და ახლა კი უნდა მოგვეცადა, თუ რა მოხდებოდა.

და ყველაფერი მოხდა ისე, როგორც ველოდით:

მეორე დღეს მოვიდა გაძლიერებული ქანდარმერია, თოკით შეპკრა ყველა, გარდა ბავშვებისა და მოხუცი ქალებისა, და მანრაში წაიყვანა. მთავრობის მოხელე კი გადარჩა სიკვდილს.

შემდეგ გავიგე, რომ ყმაწვილები და ქალები დილაზე ქვას ესროდნენ იმ ოთახს, სადაც მოხელე იყო დამალული. მათ იცოდნენ, რომ ვერაფერს გახდებოდნენ, მაგრამ სწორედ ამის გამო იყვნენ გაცოფებულნი და თავგანწირულნი; ამოქოლვას უპირებდნენ... ასე უნდოდათ დაეშოშმინებინათ საკუთარი გულისწყრომა საცოდავებს!

მოხუცი გაჩუმდა. ამასობაში ქარიც ჩამდგარიყო, ტყიდან მსუბუქი ხმები მოისმოდა. თითქოს ატლასის ზეწარს დაატა-

რებს ვინმე ხის კენწერობებზეო, ისე შრიალებდა ტყე. ფოთლებს შარიშური ჰგავდა ცარიელ ოთახში ამღერებულ პიანინოს ჰანგებს, როცა ძნელად გააჩრევ ხოლმე ცალკეული სიმის მიერ გამოცემულ უცნაურ წკრიალს. ვეება დევივით იძინებდა ტყე და ეს სუნთქვა იყო მისი.

მოხუცმა ახალ პაპიროსს მოუკიდა, წამოდგა და მძიმე ნაბიჯით გასწია, ვინ იცის, საით. მეც ჩემს ცხენს მოვახტი და ჩუმად შევერიე მძინარე ტყის კუპრივით სიბნელეში.

1930

მტერი

ღამე იყო. ცრიდა. იგი მოასფალტებულ გზაზე მიაბიჯებდა. შავი ზოლიანი შარვალი მსუბუქად ეცემოდა ლაქის ახალ პრიალა ფეხსაცმელს. პალტოს განიერი საყელო მალლა აეყეცა და სქელ ხელთათმანიანი ხელები უკან შემოეწყო.

დაფიქრებული მიდიოდა და უაზრო თვალებით იყურებოდა ფეხებზე და ფეხსაცმელებზე, რომლებიც წამდაუწუმ ხან მალლა იწევდნენ და ხან ისევ მსუბუქად ეშვებოდნენ სველ ასფალტზე... „როგორ ჰგავს ცხოვრება ამ ლაქის ფეხსაცმელს! — ფიქრობდა იგი. — რაც დღეები გადის, ჩვენც ამათსავით ვიცვითებით, განზე ვიდრიცებით, ვმახინჯდებით და ბოლოს საქმისათვის გამოუსადეგარი ვხდებით“.

ეს აზრები, რომ უნდოდა, ისეთი გონივრული არ გამოუვიდა და ტუჩები მოპრუწა. გაახსენდა, რომ წელან პოკერი ითამაშა ერთი ამხანაგის სახლში და ოცდაათი ლირა მოიგო.

— ის ქალი რომ არ მჯდარიყო ჩემს გვერდით, უფრო მეტის მოგება შემეძლო, — წაილაპარაკა მან, — გაბედულად თამაშობდა თავისი ქმრის ფულების იმედით და თან კიდევ ჩემს ქალაქში იცქირებოდა.

მან ისევ იგრძნო პუდრის მძიმე, მაგრამ სასიამოვნო სუნი, ოდეკოლონისა და ქალის თმის სურნელი, და ნერწყვი გადაყლაპა.

რა კარგია, მაგრამ რა სულის შემაწუხებელია ცხოვრება! დღისით სამსახური, იოლი სამუშაო... ბევრი ფული... საღამოს მშვენიერი საკმელი, ხანდახან კინო... ჩაი... პოკერი... შემდეგ ძილი... შესანიშნავი იყო ყველაფერი ეს, მაგრამ ამ გასართობ საქმიანობაში, რომელსაც მთელი დღე უნდებოდა, აღმიანი

მაინც ვერ გაქცეოდა სიცარიელის გრძნობას. რაღაცა აკლდა, მუდამ უმოქმედობდა მისი რომელიღაც მხარე.

ახლა, შინ რომ ბრუნდებოდა, ის კვლავ გრძნობდა ამ სიცარიელეს. „ეს დღე მშვენივრად გავატარე, ოცდაათი ლირაც კი მოვიგე, — ფიქრობდა და მაინც უკვირდა, რომ მის არსებაში დარჩა რაღაც დაუქმყოფილებელი. — ასეთი ცხოვრება, ხშირი უძილობა, ნერვებს აფუჭებს ალბათ“.

თავის სახლს მიადგა, ბაღის კარს ფეხი გაჰკრა და ყვავილნარებს შორის მიმავალ, კენჭებით მოფენილ ბილიკს დაადგა. დამლამობით მუდამ უკანა პატარა კარიდან შედიოდა სახლში. მას არ უნდოდა გაეღვიძებინა მოსამსახურე, რომელიც წინა კართან იწვა, სადარბაზო ოთახის ახლოს. და თუმცა საწოლი ოთახიც იქიდან უფრო ახლოს იყო, ის მაინც უკანა კარს იყო მიჩვეული.

თავაწეული მიაბიჯებდა. კარს რომ მიუახლოვდა, ხელი ჯიბეში ჩაიყო, გასაღები ამოიღო და წინ გაიხედა.

ძლიერ შემკრთალი ადგილზევე გაშეშდა: ვიღაცის ჩრდილი გაუნძრევლად ატუხულიყო კარების სიღრმეში.

ხელი ჯიბისაკენ წაიღო. რევოლვერი არ აღმოაჩნდა. ჩრდილი უეცრად შეინძრა.

ახალგაზრდა საყვირლად და გასაქცევად მოემზადა, მაგრამ ჩრდილმა თითი ტუჩებზე მიიღო და — სუო, წარმოთქვა ჩუმად.

ეს ისე ბუნებრივად, ბრძანების გარეშე, მაგრამ ამავე დროს ისეთი რიხით იყო ნათქვამი, რომ ახალგაზრდა უნებურად შეჩერდა და ყურადღებით გაიხედა იქით.

ჩრდილი მიუახლოვდა:

— ცოტა ჩამძინებია. არ იფიქრო, რომ ცუდი განზრახვითა ვარ მოსული... ღამის გასათევი არა მაქვს!

მაშინ სახლის პატრონმა ყურადღებით შეათვალიერა ეს უცხო კაცი და გაკვირდა: ის არც მათხოვარსა ჰგავდა და არც მაწანწალას. საკმაოდ კარგად ეცვა, ჰალსტუხიც ეკეთა, ერთი სიტყვით, ეფენდი იყო.

ახალგაზრდა ცდილობდა მშვიდად მოეჩვენებინა თავი; მან ჩაუარა უცხოს და გასაღები გაუყარა კარებში.

შემდეგ უცბათ შეჩერდა შეშინებული: „ძალიან ჩქარა და-
ვუჯერე ამ კაცს“, — გაიფიქრა მან და ცოტა ხანს იდგა, თით-
ქოს რაღაცა უნდა მოეფიქრებინა.

უცხომ ზანტად გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი, შეჩერდა და
ახალგაზრდა კაცს მოუბრუნდა:

— ნებას ხომ არ მომცემთ, რომ ეს დამე ბალის რომელიმე
კუთხეში გავატარო?

ეს თქვა და იასამნის პატარა ბუჩქისკენ გადადგა ნაბიჯი.
სახლის პატრონმა უკან მოიხედა და უცნობს შეხედა. სახე-
ზე ტოტებისა და ფოთლების ჩრდილი ედგა და კარგად არ ჩან-
და, მაგრამ ხმა ჰქონდა ისეთი, რომ ყოველგვარ შიშსა და იქვს
ჰფანტავდა.

უცბათ ელვასავით გაჰკრა რაღაცამ თავში. „ნაცნობი
ხმა“, — დამშვიდებით გაიფიქრა მან. რომელიღაც მეგობრის
ხმას აგონებდა.

მან კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა წინ. წვიმას გადაე-
ლო, ღრუბლები ერთმანეთს მისდევდნენ. ხის ტოტებს შორის
გამოდრეული გვიან ამოსული ნახევარმთვარის სხივები ალაგ-
ალაგ ანათებდა უცნობის სახეს.

— თუ ნებას არა მრთავთ, წაველ, — თქვა უცნობმა და
გარშემო მიმოიხედა.

მაგრამ მასპინძელს მისი ნათქვამი არ ესმოდა. ტოტებს შო-
რის გამოდრეულ მთვარის სხივებს სტუმრის პირი და ნიკაპი
გაენათებინა. მას ეცნაურა ეს კბილები და ტუჩები, რომლის
კუთხეები ქვევით იწევდა ხოლმე ლაპარაკის დროს.

დაიღუნა, რომ სახეზე შეეხედა უცხო სათვის. იმან უკან
დაიხია.

მაშინ ჰკითხა:

— თქვენ ესა და ეს არა ხართ?..

იმან ხელი მიიღვა პირზე.

— ჩუმად... ისა ვარ! როგორც კი დაგინახე, გიცანი, მაგრამ
არ მეგონა, თუ შენც გაგახსენდებოდი...

სახლის პატრონმა მის წინ მდგომს მაჯაში წაავლო ხელი
და თავისკენ, სინათლეზე გამოსწია.

— ძალიან ცოტათი გამოცვლილხარ, — უთხრა მან... — არა... ძალიან გამოცვლილხარ, — დაუმატა მან შემდეგ — თუმცა სახის ნაკვთები არ შეგცვლია თითქოს, ტუჩებიცა და ცხვირიც ისეთივე გაქვს... განსაკუთრებით ტუჩები... თუმცა როგორ ვითხრა, დაბერებულხარ თითქოს; მაგრამ ეს სიბერეც არ არის, ჩემზე უფრო ახალგაზრდად გამოიყურები... ერთი სიტყვით, რაღაც სხვანაირი ხარ. სახეზე, გარედან კი არა, შიგნიდან შეცვლილხარ თითქოს... ღმერთო, რა არეულად ვლაპარაკობ, ძმაო...

სტუმარი მსუბუქი ღიმილით უსმენდა.

— შენც შეცვლილხარ ცოტა... — უთხრა მოსულმა.

კარებს მიუახლოვდნენ. სახლის პატრონი სტუმარს მიუბრუნდა:

— გარეთ სიგრილეა, შინ შევიდეთ!

სტუმარმა გაიცინა და წაილაპარაკა:

— ჩემი სახლში შეყვანა სახიფათოა!

მასპინძელი უცბათ შეჩერდა. ისევ გაახსენდა წელანდელი იჭვები. ეს შეამჩნია ამხანაგმა.

— არა, ძმაო, — უთხრა მან, — არ გაგჭურდავ, ოღონდ პოლიცია მეძებს...

მასპინძელმა დაკვირვებით შეხედა თავის ამხანაგს და სიცილით უთხრა:

— ვინ იცის, რა საქმეები დაატრიალე... წამო, ერთი მომიყევი.

ბნელი დერეფანი გაიარეს, კიბეს აპყვნენ და დარბაზში შევიდნენ.

სახლის პატრონმა სინათლე აანთო.

ტუჩებზე ღიმილმოფენილმა სტუმარმა იქაურობას თვალღერება დაუწყო.

ოთახი საკმაოდ კარგად იყო მოწყობილი. ზედმეტი არაფერი ჩანდა, მაგრამ ნივთები იყო ცოტა მიმობნეული. საწერ მაგიდაზე მიყრილ-მოყრილი ქაღალდები მოწმობდა, რომ მათი პატრონი უცოლოა. ჩანდა, რომ მოსამსახურესაც აკრძალული ჰქონდა ოთახის დალაგება. იატაკზე პატარა ხალიჩა ეგო, იქვე იყო დაბალი სკამები და ორი განიერი დივანი, კუთხეში

ტახტი იღვა. ფანჯრებზე კრემის ფერი ტიულის ფარდებზე
ეკიდა.

— თორმეტი წელი იქნება, არა? — დაიწყო მასპინძელმა.

— დიახ, რაც სასწავლებელი დავამთავრეთ, მერე აღარ გვინახავს ერთმანეთი.

— რა ჩაიღინე, რომ პოლიცია გექებს? ერთ დროს გავიგე, რომ სახიფათო აზრებით იყავი გატაცებული და სამსახურიდან დაგიბოძვეს.

— რა ჩაიღინე და... შენთვის აღვიღად მისახვედრი საქმეები!

— ქვეყნის გასწორებას ფიქრობ, განა?

— თქვენ შოვალე ხართ გჯეროდეთ, რომ ქვეყანა გაუსწორებელია!

ერთი წუთით გაჩუმდნენ. ისინი ცალ-ცალკე სავარძელში ჩასხდნენ. სახლის პატრონმა რადიო ჩართო. ცოტა ხნის შემდეგ მოისმა თითქოსდა შორიდან მომავალი მსუბუქი მუსიკის ხმა.

ორივე ხმამოუღებელივ უსმენდა. რომელიღაც ოპერის ბოლო ნაწილს გადმოსცემდნენ. როცა სარტყამი ინსტრუმენტების სიღრმიდან მომავალი ხმები წელდებოდა, მოისმოდა სალამურის ხმასავით ტკბილი ჰანგები და ორივეს თბილი ნიაკივით ეფინებოდა სახეზე.

სტუმარს იატაკზე დაფენილი ხალიჩისათვის მიეპყრო თვალები. სახე ძველებურად უღიმოდა, ოღონდ ეს არა ჰგავდა წელანდელ ღიმილს, კედელივით რომ აღმართულიყო მის ირგვლივ და არავის აკარებდა. ეს იყო ბავშვის გაღიმებასავით წმინდა და მიმზიდველი ღიმილი.

მან წელა ასწია თავი და ამხანაგს მიმართა:

— რა მშვენიერია, არა? ოთხი წელია მუსიკა არ მომისმენია!

— რატომ?

— შემთხვევა არ მომეცა!

რადიოში ხანგრძლივი ტაში მოისმა, შემდეგ გერმანული ლაპარაკი მოჰყვა; მასპინძელმა რადიო გამორთო.

ოთახში უეცარი სიჩუმე გამეფდა.

ორივემ ერთმანეთს შეხედა და გაიღიმა. ერთი წუთით გაიღვიძა გრძნობამ, რომელიც თორმეტი წლის წინათ ცოცხლობდა მათში. მათ მეგობრულად გადახედეს ერთმანეთს.

სახლის პატრონი ადგა, მიუახლოვდა სტუმარს, ხელი მხარზე დაადო და უთხრა:

— მიამბე!

— შენ მომიყევი!

— ხომ ხედავ... ჩვეულებრივი გზით ვიარე და ასე თუ ისე რაღაცას მივადწიე!

— შენ ასე ძალიან ხარ დარწმუნებული, რომ ნორმალური გზით იარე?

— რატომაც არა? ვცდილობდი, საჭირო კაცი შევიქენ და წინ წავიწიე!

— შენი წინსვლისა არ ვიცი... შეიძლება ნორმალურიც იყო... მაგრამ განა ასე გჯერა იმ გზისა, რომლითაც იარე? ან კიდევ იმისა, რომ საჭირო კაცი შეიქენ?

მასპინძელმა არ უპასუხა. სტუმარმა განმეორებით ჰკითხა მას:

— ხომ გესმის, რისი თქმაც მინდა?

— ცოტათი მესმის.

— დაკვირვებისხარ თუ არა იმას, რაც გაგიკეთებია, რასაც სასარგებლოს უწოდებ, ეტაპებს, რომელიც დღემდე გაგივლია და გზას, რომელზედაც შენს შემდეგ სხვებმა უნდა გაიარონ? მიგიქცევია ყურადღება, ვასთვის და რამდენად იყავი სასარგებლო?

სახლის პატრონმა შეშფოთებით გაიქნია ხელი და სიცილით წარმოსთქვა:

— მოეშვი, ძმაო, მაგ ღრმავაროვან ლაპარაკს.

მაშინ სტუმარიც ფეხზე წამოდგა:

— არავითარი ღრმავაროვანი ლაპარაკი ეს არ არის, — თქვა მან, — ერთხელ რომ გაიგებ, მერე ისეთი ნათელი და ხელშესახებია, რომ... მაგრამ კარგი, დავანებოთ თავი... თუმცა თუ აღამიანი ერთხელ დაფიქრდა ამაზე, მე მგონი, შეუძლებელი იქნება, თავისუფლად ჩაჯდეს ამ განიერ სავარძელში.

— შენ მაგ აზრებამდე იქნებ იმისმა შურმა მიგიყვანა, რომ ასეთი განიერი სავარძლები არა გაქვს?

ამ სიტყვებზე უეცრად შეიცვალა მისი ამხანაგის სახე. ტუჩის კუთხეებს მსუბუქი ღიმილის ნაცვლად ბრაზი მოეფინა:

— შენ კარგად იცი, მე რომ ტვინისათვის აზროვნება ამეკრძალა და თვალებისთვის — ქვრეტა, არ გამიძნელებოდა ისეთი ადგილის დაკავება, როგორც შენა გაქვს.

— არ ვიცი... სასწავლებელში შენ პირველი იყავი!

— ახლა?

— ახლა სულ სხვადასხვა ვართ!

ეს სიტყვა უეცრად წამოსცდა, მაგრამ მერე მიხვდა, თუ როგორი სიმართლე თქვა. მასა და ძველ მეგობარს უკვე აღარაფერი აკავშირებდათ. მორიდებული, მეცადინი და უეშმაკო ბიჭის ნაცვლად, რომელსაც სიტყვის თქმისა რცხვენოდა და ხმამაყოფლებლივ, ყურადღებით ისმენდა იმასაც კი, რასაც არ ეთანხმებოდა, ახლა მის წინ იდგა ჯიუტი და მტკიცე აზრების მქონე მელგარი ადამიანი. ხშირწამწამიანი, თბილად მომზირალი, მიმზიდველი შავი თვალები ახლა დროდადრო ცივად და დამამკირებლად შესცქეროდნენ მასპინძელს. სახლის პატრონმა ვერ გაუძლო ასეთ გამანადგურებელ ცქერას, თავი განზე მიაბრუნა, შემდეგ შეეცადა სტუმრისათვის თვალებში შეეხედა და უთხრა:

— დაღლილი ხარ, წამო, საწოლს გიჩვენებ!

— ესე იგი შენ ბედავ და სახლში მაწვენ?

— რატომ გინდა, რომ შეურაცხყოფა მომაყენო?

სტუმარს პასუხი აღარ მიუცია. ნელ-ნელა წამოდგა.

მათ ხმა არ ამოუღიათ, დარბაზიდან გავიდნენ და კიბეები ჩაიარეს. მასპინძელმა შემოსასვლელი კარების გვერდით ოთახი გააღო და უთხრა:

— აქ დაწექი... ჩემი ოთახია. მე ზევით დავწვები ტახტზე.

სტუმარი ჩუმად შევიდა ოთახში.

— ძილი ნებისა, — წარმოსთქვა მან, ხელი კარებისკენ წაიღო, მაგრამ შეჩერდა და ამხანაგს მიუბრუნდა:

— მოდი ერთი გადაგეხვიო. იქნებ მეტი ველარც ვნახოთ ერთმანეთი.

— რატომ? განა ხვალ აქ არ იქნები?

— მე აღრე ავღგები და წავალ ჩუმად. არ ივარგებს, თუ გაიგეს, რომ შენს სახლში გავათიე ღამე. მოდი ერთი გავოცო, ზომ იცი, რომ წინათ ძალიან მიყვარდი...

„ახლა?“ — უნდოდა ეკითხა მასპინძელს, მაგრამ ვერ გაბედა.

ერთმანეთს გადაეხვივნენ, გადაკოცნეს. ორივეს ცრემლი მოერიდა თვალში.

— ძილი ნებისა! — გაიმეორა სტუმარმა.

— ძილი ნებისა!

კარი ნელა მიიხურა.

მძიმე-მძიმედ აღიოდა კიბეზე. თავს ისე გრძნობდა, თითქოს რაღაცამ გადაინაცვლაო მის ორგანიზმში: რომელიღაც ადგილი დაცარიელდა, თუ რაღაცამ სხვა ადგილი დაიკავა.

„განა შეიძლება იყოს სიმართლე მის მიერ ნათქვამ სიტყვებში? — იფიქრა მან. — არა მგონია... განა მთელი ქვეყანა სულელია? აღამიანი უცნაური ქმნილებაა... თუ რამე ჩაიდვა ერთხელ თავში, მაშინ უჭკვიანესიც კი ასე გასულელდება!“

ისევ დარბაზში შევიდა და რადიო ჩართო. ინგლისის რადიოსადგური ძველთაძველ საცეკვაო მუსიკას გადმოსცემდა. ისარი აქეთ-იქით გადასწია — ლენინგრადიდან ინგლისურად გადმოცემული ლექციის გარდა ვერაფერს მიაგნო. მაგიდას მიუჯდა.

ძილი არ ეკარებოდა. გარეთ გავიდა; კარადიდან შალის საბანი გამოიღო, ტახტზე დააგდო. თავი ისე ჰქონდა დამძიმებული და დაბნეული, თითქოს გრძელი და დამღლელი საუბარი ჰქონოდა. ნამდვილად კი ისაუბრესო არც ითქმოდა.

მას თვალწინ ედგა ამაყი და მომღიმარი სახე ამხანაგისა, რომელიც თითქოს ეუბნებოდა: რატომ მალაპარაკებ ამ ყველასათვის ნათელ ჭეშმარიტებასო.

გაბრაზებული იყო ამხანაგზე. მან ქვა ჩააგდო მისი სულის დამდგარ წყალში და ააფორიაქა. „ამ თავხედ ძველ მეგობარს, — ფიქრობდა იგი, — არავითარი უფლება არ ჰქონდა დაერღვია მყუდროება, რომელიც უკვე რამდენიმე წელიწადია დაუბრ-

კოლებლად მიედინება განსაზღვრული წესის მიხედვით, კარგად დაქოქილ მანქანასავით“.

— წავალ, გავალვიძებ და შევედავები, — თქვა მან.

ქვევით ჩავიდა. ამხანაგს ეძინა. სინათლე ანთო, მაგრამ მძინარეს მანც არ გაელვია. მისმა გამომეტყველებამ გააკვირვა მასპინძელი. ეს თითქოს ის სახე არ იყო, რომელიც წელან, ზევით, გაბრაზებული ცივად შეჰყურებდა მას. ლოგინზე იწვა ახალგაზრდა. იგი ოდნავ ხვრინავდა. სახეზე ბედნიერების ღიმილი გადაჰკროდა. განა შეიძლებოდა გეფიქრა, რომ ეს მძინარე იყო ავანტიურისტი, საზოგადოების მტერი, რომელიც პოლიციას ემალეება?! იმ წუთში იგი ნამდვილად სიყვარულის სიზმარს ხედავდა.

გალვიძება ვერ გაუბედა. ისევ თავის ოთახში დაბრუნდა. შემდეგ კვლავ დაფიქრდა იმაზე, რომ მათ შორის არაფერი თქმულა, გარდა რამდენიმე უაზრო და გადაკრული სიტყვისა. თავისთვის რომ განაგრძო ამაზე ფიქრი, ჩიხში მოემწყვდა. ამის გახსენებაზე იგი კანკალმა აიტანა. ე. ი. ამხანაგის ნათქვამი მართალი იყო. ოდნავი დაფიქრებაც კი მოსვენებას უკარგავდა.

მან გადაათვალიერა მაგიდაზე დაწყობილი გაზეთები, ერთ ადგილას მესამე გვერდზე შეაჩერა თვალი და ყურადღებით წაიკითხა.

იქ მოხსენიებული იყო ამხანაგის გვარი. ეწერა, რომ მას გაძლიერებით ეძებს პოლიცია და მალე დააპატიმრებს კიდევ, რადგან მასი კვალი მიგნებულიაო.

რამდენიმე სტრიქონში ჩამოთვლილი იყო მის მიერ ჩადენილი დანაშაულებანი. გაზეთი იტყობინებოდა, რომ ამ კაცმა კარგი განათლება მიიღო და იძლეოდა იმედებს, რომ სამშობლოს გამოადგებოდა. მაგრამ ამის ნაცვლად დღეს იგი საშიშროებას წარმოადგენს სოციალური წყობისათვის, საზოგადოების მტერია.

მან დიდხანს უყურა ამ სტრიქონებს და შემდეგ მძიმედ წაიბურტყუნა: — მტერი!

მან ახლა დაინახა, რომ ამხანაგი მართლაც მტრის თვალთ უცქეროდა მას და სხვა არაფერი.

„ერთ დღეს მან და მისმა მსგავსებმა რომ ჩაიგდონ ძალა-
უფლება ხელში...“, — გაიფიქრა მან და შეკრთა. მასთან შეხ-
ვედრის ფიქრისაც კი ეშინოდა.

შემდეგ გული მოუვიდა, რომ ასე ეშინია საცოდავი კაცისა,
რომელიც პოლიციას გამოქცევია და აქ, მის სახლში იმა-
ლება.

— ბრიყვი, — წარმოსთქვა მასპინძელმა, — არ იცის, რომ
ძალა მათ ხელში არ არის!

ღიახ, ძალა მის ხელში იყო და მთელი სახელმწიფო, პო-
ლიციით, ეანდარმერით, სასამართლოთი, ბანკებითაც კი, სკო-
ლებითა და გაზეთებით მას იცავდა.

უეცრად მან სიახლოვე იგრძნო ამ დაწესებულებებთან და
ასევე სწრაფად გადაავიწყდა ამხანაგი. მისი ხატება მალე გაქ-
რა ნისლსა და ღამის სიბნელეში.

იგი ფანჯარასთან მივიდა და ქუჩაში გაიხედა, რომ
გული მოსცემოდა. ქუჩის კუთხეში პოლიციელი ბოლთასა
სცემდა. მაშინვე გაალო ფანჯარა, რომ მისთვის დაეძახნა. სა-
ნამ მისი სტუმარი ქვევით იყო, ის მშვიდად ვერ დაიძინებდა.
„მაგრამ რომ დავიყვირო, ხომ შეიძლება გაიღვიძოს“, — გაი-
ფიქრა მან და უკან დაბრუნდა. ისევ გადაშალა გაზეთი. წელან-
დელი ადგილი მონახა და ერთხელ კიდევ წაიკითხა.

— პოლიციას მისი კვალისათვის მიუგნია, — წაილაპარაკა
მასპინძელმა. — ვაი თუ ჩემს სახლში იპოვნონ?

იმ წუთში მცველები, ციხეები და სასამართლოები წარმოუ-
დგა თვალწინ, გარშემო მიმოიხედა. ფიქრმა, შეიძლება გამო-
ვეთხოვო ამას ყველაფერსო, შეაკრთო და კინაღამ მის გარ-
შემო ნივთებს ჩაებლაუქა.

არა, მეტს აღარ მოითმენდა. ცალი ხელი ნელა წაუვიდა
ტელეფონისაკენ, მეორე ხელით აბონენტთა წიგნი გადაშალა,
ნომერი მოძებნა და დარეკა.

ტელეფონთან მოსულ მორიგე კომისარს ყველაფერი
უამბო. მილი რომ დაკიდა, თავი ისე იგრძნო, თითქოს ეს-ეს
არის გაეღვიძაო. ხელები თავში წაივლო და ოთახში დაიწყო
სიარული.

ათასნაირმა ფიქრმა გაუელვა. „დიდი უსინდისობა ჩაიდრი-

ნე, — ეუბნებოდა იგი თავის თავს, — შენს სახლში შემოიხიზნული კაცი გაეცი. მაგრამ მტრის დამალვა ხომ ჩემი დამცველების ღალატია“, — ფიქრობდა იგი.

რაც დრო გადიოდა, მით უფრო ვერ ისვენებდა ადგილზე. მას გაახსენდა, თუ რა რწმენით, მეგობრულად და გულწრფელად აკოცა წელან ამხანაგმა. ლოყებში ხელი იტკიცა, მეტი ვეღარ მოითმინა, ქვევით დაეშვა მის გასალვიძებლად: გაიქცა, მოდიანო, — უნდოდა დაეყვირა.

კიბეები სწრაფად ჩაირბინა და ქვედა სართულში ჩავიდა. შეალო საწოლი ოთახის კარი, სადაც ამხანაგს ეძინა. ადექო, — უნდოდა დაეყვირა, მაგრამ სიტყვა ყელში გაეხირა.

უცბათ რაღაც ფიქრმა შეაჩერა:

ეს კაცი, რომელსაც ახლა ბავშვივით სძინავს, ადგება თუ არა, მაშინვე მიხედება ყველაფერს. გამანადგურებელი ღიმილით და ფოლადივით პრილა თვალებით გადმოჰხედავს მას, ის კი უნდა დამცირდეს, დამცირდეს და განადგურდეს მის თვალში.

ამისმა წარმოდგენამ შეაკრთო მასპინძელი. ის ათრთოლდა, თითქოს უკვე გრძნობდა თავისი ამხანაგის უშიშარ, დამცინავ, ამაყ გამოხედვას. მის წინაშე ასე დამცირებული სახით წარდგომა ხომ მისი სიტყვების დადასტურება იქნებოდა.

ღწო გადიოდა.

ორი, ერთმანეთის საწინააღმდეგო გრძნობით შეპყრობილი ახალგაზრდა კარებში იდგა და აღარ იცოდა რა ექნა. იგი დასცქეროდა თავის ამხანაგს, რომელიც გაუხდელად წამოწოლიყო ლოგინზე და შშვიდ ძილს მისცემოდა. ხანდახან წინ წაღვამდა ნაბიჯს მის გასალვიძებლად, მაგრამ აქვე გაახსენდებოდა ამხანაგის ძალა და ვაეკაცობა მიუხედავად ასეთი გაჭირვებისა, და საკუთარი არარაობა, დამცირებული მდგომარეობა. იგი უკან იხედა, ოფლში იწურებოდა, თუმცა დიდი და გავლენიანი ხალხი მისი დამცველი იყო.

გარედან ფეხის ხმა მოესმა. მან რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა წინ და მძინარეს მხარზე ხელი დაადო.

ამ დროს ქუჩის კარებზე ჩუმი კაკუნი გაისმა. მან სასწრაფოდ მიიბრინა და კარი გააღო. ოთხი კაცი — ორი სამოქალაქო

ტანსაცმელში გამოწყობილი და ორიც პოლიციელი უხმოდ
შემოვიდა ოთახში.

მასპინძელმა მოსულებს ოთახის ნახევრად ღია კარი უჩვენა, თვითონ კი აჩქარებული ნაბიჯებით ჩუმად გაემართა კიბისაკენ და სირბილით ავიდა ზევით.

1935

მოსხმული დასი

I

— ახალი თეატრალური დასი ჩამოსულა!..

ეს ამბავი ისე სწრაფად მოედო დაბას, როგორც ცნობა მობილიზაციის შესახებ.

სალამოს პირზე ქუჩაში დადიოდა ვირზე შემჯდარი, შეღებილი ჯუჯა. ცალ ხელში ზარი ეკავა, მეორეში — ვეება აფიშა. უკან ბავშვებისა და ყავახანაში მომუშავე ბიჭების გრძელი კუდი მისდევდა.

ჩინარებიან წყაროზე მოსული ქალები თავთავიანთ ჭურჭლებზე ჩამომსხდარიყვნენ და წყველიდნენ არტისტებს, რადგან ჯერ ერთი დასიც არ იყო წასული, რომ უკვე მეორე მოვიდა.

პროკურორი დაფიქრდა, როგორი ზომები მიეღო ამ საზიზღარი და სამარცხვინო ცეკვებისა და წარმოდგენების წინააღმდეგ.

ბრმა ვეისელინის დუქანში თავმოყრილი მოქეიფენი უკვე ლაპარაკობდნენ ქალების სილამაზეზე, რომლებიც ჯერ არც კი ენახათ.

ინტელიგენტი ახალგაზრდები მოედანზე, აფთიაქის წინ სკამზე ისხდნენ და მსჯელობდნენ, თუ რამდენად ფასეული იყო ამ დასის ხელოვნება.

საკანცელარიო ნივთებით მოვაჭრემ რამდენჯერმე მაგრად შეიგინა; მას გაახსენდა აღრინდელი დასი, რომელმაც მუყაო გამოართვა დეკორაციისათვის და ისე წავიდა, რომ ფული არ გადაუხდია.

ყველა მოცლილი იყო, ყველას უნდოდა რაღაც საქმე გასჩენოდა და ამიტომ მეტ-ნაკლებად ყველა დაინტერესდა.

ქანდარმერიის სამაზრო სამმართველოს ყოფილი პოლკოვნიკის, სამაზრო არქიტექტორის ნაღვაწი — ქვის სათეატრო შენობა დამთავრებული არ იყო, მაგრამ შიგ წარმოდგენის მიცემა შეიძლებოდა. აქაურ დიდკაცობას ადრე გაეცნო ლოკები.

პირველი ლოკა კაიმაკამისა²³ იყო.

ეს ახალგაზრდა, რომელმაც სამოქალაქო მოხელეების სკოლა ახლახან დაამთავრა, შკოდერიდან²⁴ იყო წარმოშობით. მას ჰქონდა ყველაფერი, რაც მისი წრისთვისაა დამახასიათებელი: პედანტობა, თავმომწონეობა.

სიარული იცოდა, რომა... თავი მაღლა ეჭირა და ჯოხს მაგრად აკაკუნებდა ქვაფენილზე.

ის დარწმუნებული იყო, რომ ქკუთ ყველასა სჯობდა... მაზრის ექიმებთანაც კი ისე ლაპარაკობდა, როგორც პროფესორი ლექციაზე.

ვერ წარმოედგინა, რომ არსებობენ პატიოსანი ადამიანები. მისი აზრით, ყველა ქალი გარყვნილია, ხოლო რაც შეეხება კაცებს, ისინი ან ამავე სენით არიან შეპყრობილნი, ან კიდევ ქურდები არიან.

მის გვერდით ქანდარმერიის უფროსი ზის, მისივე თანასოფლელი. რა საზიზღარი ადამიანია, რომ იცოდეთ... ის ეხმარება და უახლოვდება ყველა ახალმოსულ მოხელეს მხოლოდ იმისათვის, რომ ღამ-ღამობით ღრეობა მოაწყონ და ვახშამი ჭამოს ოჯახის ქალებთან.

ორი სიტყვის ერთად გადაბმა არ შეეძლო და კრებებზე გამოსვლა კი გატაცებით უყვარდა. ყოველი ეროვნული დღესასწაულის დროს მთავრობის მოედანზე აღიოდა შემალლებულ ადგილას და საათობით ყბედობდა.

— დიახ, მოქალაქენო... დიახ... ეს ქვეყანა... დიახ...

მაზრის უფროსი და ის რატომღაც ძალიან შეთვისებულნი იყვნენ.

მეორე ლოკა პროკურორს ეკუთვნოდა. იგი აბისინიელი იყო უპრის რაიონიდან. ის ყურს უგდებდა მიწათმოქმედების

განყოფილების უფროსის ნაამბობს ღორების წინააღმდეგ ჩატარებულ ღონისძიებათა შესახებ, თავს უქნევდა და დროდადრო წამოიძახებდა:

— მართლა, ეფენდი? გასაკვირია...

არც დანარჩენი ლოყები იყო ცარიელი.

ადგილობრივი ფინანსთა ინსპექტორი საგზაო ხარჯების შემცირების ხელოვნებით იყო ცნობილი. სქელი მუცელი ლოყის მოაჯირისათვის მიეყრდნო და ქვემოთ იხედებოდა, ორი პოლიციელის თანხლებით საროსკიპოდან მოყვანილ ქალებს უცქეროდა.

გაზეთის რედაქტორი მეზობლებთან საუბარში იყო გართული. იგი ყვებოდა თუ რა შინაურულად იყო სახელმწიფო მოღვაწეებთან; დებუტატებს „შენ“-ობით ველაპარაკებო.

მუნიციპალიტეტის წევრები დროდადრო გამოდიოდნენ დერეფანში, უღვაშებზე ხელს გადაისვამდნენ, ლაბლავს ჩაიგდებდნენ პირში და ისევ დარბაზს მიაშურებდნენ. ამ მაზრაში კონტრაბანდით შემოტანილი საუკეთესო არაყი იცოდა.

ლოყებში ისხდნენ ახალგაზრდა ოფიცრებიც. ისინი გულმოდგინედ ათვალიერებდნენ ქალაქის დიდებულთა ქალიშვილებს; აქვე იყვნენ მზიარული მასწავლებლები.

დანარჩენ ხალხს ქვევით მოეყარა თავი; აქ იყვნენ მთვრალეებიც. ვიღაცა კვახის კაკალს აკნაწუნებდა; ვიღაცას კი მეზობლისათვის საყელოში ეტაცნა ხელი და ბუტბუტებდა:

— სთქვი, მოვწევთ ხომ... ხომ? ხომ მოვწევთ?

მეორეს კი ხელი ჩაევლო მისთვის და ცდილობდა გარეთ, სუფთა ჰაერზე გაეყვანა.

III

ფარდა გაიხსნა...

რამდენიმე კაცმა სიმღერა შეასრულა.

უკანასკნელად რომ გაიღო ფარდა, მაცურებლების წინაშე მოცეკვავე სიუზანა წარსდგა.

ატყდა ტაშის გრიალი. კლარნეტის, უდისა²⁵ და საყვირისაგან შემდგარი ჯაზის ჰანგებზე დაიწყო ცეკვა. ეტყობოდა,

ცეკვა იცოდა, მაგრამ ტლინკების სროლისათვის მანც ვერ დაენებებინა თავი. უცნაურად გრეხდა ფეხებს და ხელის დედბული მოძრაობით მხარზე გადაიყრიდა ხოლმე თვალეზზე ჩამოშლილ შედებილ თმებს.

მას რამდენჯერმე გაამეორებინეს ნომერი, რომელსაც ტაშის კერა, ბუქნა და სტვენა ახლდა.

ფარდა რომ დაიხურა, ყველა აღფრთოვანებული იყო. პროკურორი სამიწათმოქმედო განყოფილების უფროსისაკენ დაიხარა:

— ქეშმარიტი ხელოვანია... ასე არ არის, ეფენდი?.. — წარმოსთქვა მან და ჩვეულებისამებრ დაიქნია თავი.

შესრულებული იქნა რამდენიმე დუეტი, კვარტეტი. შემდეგ გამოჩნდა ხმაჩახლეჩილი ქალი, რომელიც მუცელში ურტყამდა მის წინ მდგომ ჯუჯას და მღეროდა:

დამიჯერე განა, ჰეი სულელო, ჰა, ჰა, ჰა...

ბოლოც ჩაგჩრი ტენში, ჰა, ჰა, ჰა...

საფინანსო განყოფილების გამგე სიცილით კვდებოდა; მუცლით მისწოლოდა მოაჯირს და ისე არყევდა, თითქოს გადმონგრევას უპირებდსო.

ესეც გათავდა.

თხუთმეტი წუთის შესვენების შემდეგ საშინელი ტრაგედები და მხიარული კომედიები უნდა დაწყებულიყო.

IV

კომიკმა რაჰმიმ სცენის უკანა კარიდან გამოიხედა და წამოიძახა:

— უჰ, ეს რა თოვლია?..

შემდეგ უკან მდგომ მსახიობს ვიქტორიას მიუბრუნდა:

— რა ცუდი მხარეა! სამი დღის წინ რა ამინდი იყო, ახლა კი დახე, როგორ თოვს!..

მან ნელა მოხურა კარი, მიმოიხედა. არავინ იყო. რაჰმიმ ხელი მოჰკიდა ვიქტორიას, თითქმის კინომსახიობივით ლამაზ

ქალს, თავისკენ მიიზიდა, გადაეხვია... და მის ფერმკრთალ ტუჩებს მიაგნო...

ოთხი წელია ერთად არიან...

რაკმი შეილი იყო სამხედრო კაპელმეისტერისა, რომელიც თვითმოქმედებას გადაყვა და შუაგზაზე მიანება თავი სამხედრო სამსახურს.

ვიქტორია იზმირელი მდიდარი ებრაელის ქალიშვილი იყო. მამამისმა, ალბათ გაკოტრების გამო, თავი მოიკლა. ვიქტორიამ ბევრი იხეტიალა; ბოლოს ამ დასში შევიდა და წლების განმავლობაში მოიარა მთელი დასავლეთი ანატოლია.

ერთხელ ედრემითში²⁶ შეხვდა რაკმის, რომელიც წარმოდგენებს მართავდა თავისი საცოდავი დასით.

ამ თმაწითელმა, მწვანეთვალემა, ლამაზმა, ცოტა მოსულელო კომიკმა ის თავის დასში ჩარიცხა.

მათ შეიყვარეს ერთმანეთი, მაგრამ ეს სიყვარული არ იყო ისეთი, რომელიც იცვლებოდა დასში ყოველი ახალი მსახიობი ქალის გამოჩენისთანავე.

რაკმის ის აღარ გამოჰყავდა მომღერლად; პიესებსა და კომედიებში პატარა როლებს აძლევდა.

ვიქტორია ძალიან თვალში საცემი იყო იმ შეღებილი აქტრისების გვერდით, იმდენადაც კი, რომ რამდენიმე დღის წინათ წარმოდგენის ყველაზე უფრო დრამატიულ მომენტში ვილაკამ „ვაშაო“, დაუძახა და თავისი ოქროს საათი ესროლა სცენაზე.

რაკმი ერთი წუთითაც არ იშორებდა ქალს. სხვა აქტიორებთან ლაპარაკის ნებას არ აძლევდა. ვერ იტანდა იმასაც კი, რომ სხვას ეცქირა მისი ოქროსფერი თმებისათვის, ლამაზი პირისახისათვის...

სიხარულისაგან ტირილი ერეოდა რაკმის, როცა ეხვეოდა ვიქტორიას სავსე ტანს, უმზერდა მის გამჟღავნებულ პირისკანს, რომელზეც მოლურჯო ნაზი ძარღვები მოუჩანდა. ორივემ იცოდა, რომ მათი ცხოვრება ცხოვრება არ იყო... მაგრამ ეს მოხეტიალე მსახიობობა ისეთი რამაა... თუ ერთხელ ჩაგითრია, მერე ადვილად ვერ მოეშვები... ისევეა, როგორც ყომაირი, პაპიროსი. შიმშილობენ, ღამეებს ფუნდუკების ცივ ოთა-

ხეშში ათევენ, ყველას სძულს ისინი, ყველა მათ ამცირებს, მაგრამ მაინც ვერ ეშვებიან...

მასხარაობასა და სასცენო იმპროვიზაციას ეწირება უმაღლესი ხელოვნება, მომგებიანი საქმიანობა.

V

— შხადა ხართ? — იკითხა რაჰიმ და სცენაზე შევიდა.

— შხადა ვართ! — უპასუხა ტირანის როლების შემსრულებელმა მიუნირმა და ყურში ჩასჩურჩულა:

— გახსოვს, რაჰმი, რამდენიმე ხულიგანი, წინა რიგებში რომ ისხდნენ, ხმაურობდნენ, ივინებოდნენ...

— ამ საღამოს ხომ არ არიან? მე არ დამინახავს.

— რასაკვირველია, შენ ვერც დაინახავ... ორი-სამი კაცი გარეთ დაეხეტება, დანარჩენები შიგნით ბნელ კუთხეებში მიმაღლულან... დიდი მისვლა-მოსვლაა, მაგრამ... ცოტა ფრთხილად თუ ვიქნებით, ურიგო არ იქნება...

— უპატრონო ქვეყანაში ხომ არა ვართ, შვილოსან?..

მიუნირი წავიდა. რაჰმი შეწუხდა... მაგრამ შეეცადა, ყურადღება არ მიექცია; ექვიანი კაციას, იფიქრა და გაიცინა...

წარმოდგენა დაიწყო.

კარგადაც მიმდინარეობდა.

რაჰმი სცენაზე იყო.

ვიქტორია რაჰმის ეალერსებოდა.

ნამიკ ქემალის²⁷ „საცოდავ ბავშვს“ უჩვენებდნენ.

— ჩემო საყვარელო მამა, ჩემო საყვარელო, — ამბობდა ვიქტორია.

უცბათ ირგვლივ ყველაფერი აირია...

რამდენიმე დამბაჩა გავარდა ზედიზედ. დარბაზში და სცენაზე ჩაქრა რადიუმის ლამფები, შეიქნა ყვირილი. ზოგი შიშისაგან ყვიროდა, ზოგს კი ცხელი ნავთი გადასხმოდა და ის აყვირებდა.

ყველა ხელს ჰკრავდა ერთმანეთს და გარბოდა...

რაჰმი პალტოს ჯიბეში ელექტრონის ფარანს ეძებდა, როცა უეცრად ვიდაცამ რევოლვერის ტარი ჩაჰკრა თავში.

— რატომ, ეფენდი? ჩვენ რა შეგვეძლო გვექნა?
 ეანდარმერიის უფროსმა აღარ უპასუხა.

— განა მღევარი არ დაადევნეთ ჯერ?.. — იკითხა რაჰმინი.
 ამასობაში ისინი ოთახში შევიდნენ. უფროსმა გაკვირვებით
 შეხედა მას:

— რა მღევარი? ასეთ ამინდში?

რაჰმინი გაშტერდა:

— როგორ, ხელს არ ახლებთ იმათ?

— მოიყვანენ!

— როდისღა? როცა თავისას იზამენ, არა? მერე რაღა
 აზრი აქვს...

ეანდარმერიის უფროსი ფეხებს იშრობდა ცეცხლზე.

— ერთი გარეთ გაიხედე, შენ წახვალ ასეთ ამინდში?

— წავალ, ორი ეანდარმი გამაყოლებთ და წავალ!

— კარგი, გეყო, ბრიყვო! — წაიბუტბუტა უფროსმა.

აღშფოთებული რაჰმინი გაცოფდა და იყვირა:

— კარგი, მაგრამ თქვენ ხომ თანამდებობის პირი ხართ,
 რომელმაც წესრიგი უნდა დაამყაროს ამ რაიონში! განა თქვენ
 არ ჩაგაბარათ ყველამ თავისი ცხოვრება და ნამუსი? განა არ
 ფიქრობთ იმაზე, რომ პასუხს მოგთხოვენ? ეს ხომ სიმხდალეა,
 რასაც თქვენ ჩადიხართ!

— გუშაგო!.. — იყვირა ეანდარმერიის უფროსმა.

გუშაგი შემოვიდა.

— გაიყვანეთ ეს კაცი გარეთ!

— ახლავე, ეფენდი! — უპასუხა გუშაგმა და რაჰმინს მიუბ-

რუნდა:

— გაბრძანდით!

— ნუ დამლუპავთ, კაპიტანო, — დაუწყო რაჰმინმ ხვეწნა,
 ღვთის გულისათვის, ნუ დამლუპავთ. მხოლოდ ერთი ეანდარ-
 მი... მე ფეხით წავალ. მხოლოდ ერთი ცხენოსანი ეანდარმი მო-
 მეციო, ერთად წავალთ.

— გააგდეთ გარეთ!

გუშაგმა ხელი მოჰკიდა რაჰმინს.

იგი ბარბაცით გავიდა.

რაჰში თითქოს სიზმარში იყო. რა ექნა? ვისთან მისულიყრ ამ უცხო ადგილას?

მაგრამ ხომ იყო აქ ხელისუფლება? ხელისუფლება, რომელიც ამბობდა, ჩვენ გვაბარია ხალხის პატივი და თავისუფლებაო.

— უჰ, მართლა, — წარმოსთქვა მან, — მაზრის უფროსთან არა ვყოფილვარ. მას ვეტყვი, შევეხვეწები, დავემუქრები კიდეც.

წავიდა.

— ეფენდი, სალამოს თქვენც იქ იყავით, ერთი ქალი მოგვტაცეს, მღევარს თუ გაუშვებთ...

— კარგი, კარგი, ჟანდარმერიის უფროსს მივწერ!

— ეფენდი, მე ვიყავი მასთან, გარეთ გამომაგდო. ასეთ ამინდში მღევარს ვერ გავაგზავნივითო. ვეხვეწე, ვიყვირე, ყური არ მათხოვა.

— ჰოო...

მაზრის უფროსი დაფიქრდა. ჟანდარმერიის უფროსს თავისი მიზეზი აქვს ალბათ, რომ მღევარი არ დაადევნა. მან თანჯარაში გაიხედა — მართლაც გიჟივით ტრიალებდა თოვლი.

— კარგი, თქვენ წაბრძანდით. მაგ საქმეს მე მოვუვლი!

— დიდი მადლობა, ეფენდი.

რაჰში დაწყნარებული გამოვიდა — მაზრის უფროსი დახმარებას დაჰპირდა. რაჰშიმ შუა დღემდე დაჰყო ფუნდუქში. მერე ისევ მაზრის უფროსს მიაშურა და შევიდა მასთან.

— გაუშვით მღევარი, ეფენდი?

— უჰ, შეხე როგორ დამავიწყდა!

— მაშ როგორ იქნება, ეფენდი?

— იცი რა, ტყუილად წუხდები, ისინი ალბათ მოიყვანენ რამდენიმე დღეში.

— მაგრამ ამ რამდენიმე დღეს... როგორ შეიძლება ამის მოთმენა?

— არა, გენაცვალე, ალბათ ქალიც თანახმა იყო. აბა, შეხე, მეორემ როგორ უშველა თავს და მოვიდა...

— გულწასული ყოფილა, ეფენდი.

— ჰორია.

— ჩვენ აქ ტყუილად ვლაპარაკობთ, ეფენდი, და დრო კი მიდის.

მაზრის უფროსი გაბრაზდა. ძალიან გაბრაზდა. განა მასთან, მაზრის უფროსთან შეიძლება ასეთი სისულელის ლაპარაკი?

— ტყუილად ვლაპარაკობთ? იცით თუ არა თქვენ, რას ამბობთ?.. საქმე გინდა გავგიჩინო ვიღაც კახპას გულისათვის! ამან გააბრაზა რაჰმი:

— კახპა... კახპა, ჰა? ბატონო მაზრის უფროსო, ის იმათზე უფრო პატიოსანია, ვინც თქვენ წესიერად მიგაჩნიათ!.. ამ სიტყვებმა მთლად გაცოფა მაზრის უფროსი.

— უზრდელი, არ გავუშვებ მღევარს!..

როგორ? მაშ მღევარს არ აღევნებს?.. ნეტავ დაეცლია მისთვის, რატომ ელაპარაკა ასე უხეშად... ახლა გამოსასწორებელი იყო ყველა ეს შეცდომა:

— ეფენდი, — მიმართა მან მაზრის უფროსს, — მაპატიეთ, ეფენდი, ძალიან ავლელი... ჰკუა დავკარგე. ის ყველაფერია ჩემთვის, მე უიმისოდ ვერაფერს გავაკეთებ. თქვენც ხომ ახალგაზრდა ხართ; თქვენც იცით, რა არის სიყვარული... მისი მღვთმარეობა რომ გამახსენდება, ჰკუიდან ვირყევი. გთხოვთ, ბატონო მაზრის უფროსო. ბრძანეთ თუნდაც ორი ქანდარმი გავზაუნონ.

— ამინდი გამოვიდეს და თუ მანამდე არ მოვიდა, მაშინ შევაკითხვინებთ საპოლიციო განყოფილებებს.

— ვერ მოვიციდი, ამდენს ვერ მოვიციდი, გავგიყდები ნამდვილად, — თხოვნით გაიშვირა რაჰმიმ ხელები. — ო, ეფენდი, თუ თქვენ განკარგულებას გაცემთ მის მოსამებნად, ვილოცებ თქვენზე... — რაჰმის ხმაში ტრაგიკული ჰანგები გამოერია, — თქვენ წმიდანი იქნებით ჩემთვის, ეფენდი, თქვენ...

— ეს რა გულის გამწყალებელი ვინმე ყოფილა! — იყვირა მაზრის უფროსმა. — ახლავე დავუძახებ გუშაგს!

ბევრს ეცადა რაჰმი, მაგრამ ამ კაცის გული ვერ მოიგო. ცრემლების წმენდით გავიდა გარეთ.

მაზრის უფროსი სკამის ზურგს მიეყრდნო და თავისუფლად ამოისუნთქა.

— კიდეც კარგი, რომ ველაპარაკე ქანდარმერიის უფროსს. რისი გულისათვის ავუტეხხო ჩემს თავს უბედურება და ვსდიო ისეთ ხალხს, როგორც მექოთნის ვაჟია.

VIII

რაჰიმმ სადამომდე იხეტიალა ქალაქში, სანამ შესაფერ ფასად რამდენიმე დღით იჭირავებდა ცხენს. მარტო უნდა წასულიყო ვიქტორიას საქებრად. რაჰიმის გათენებისათვის აღარ მოუცდია, გზას გაუდგა.

ის იყო ქალაქს გასცდა, რომ დაღამდა კიდეც. მან მიაშურა ქალაქიდან მოშორებით მდებარე დასახლებულ ადგილს, საითაც, როგორც, მას უთხრეს, გამტაცებლები წავიდნენ. აღარ თოვდა. გამოჩნდა მთვარე, — სუსტად ანათებდა რუხი ღრუბლების საფარიდან. ტრიალ მინდორზე ჰქროდა ქარი, მიწიდან მოხვეტილი თოვლი სახეში სცემდა მხედარს.

რაჰმი მაგრად გაეხვია პლაშჩში, მაგრამ ფეხებზე მაინც სციოდა. მან ფეხით გადაწყვიტა სიარული. ჩამოხტა ცხენიდან, აღვირს წაავლო ხელი და განაგრძო გზა. ირგვლივ აღარაფერი იძვროდა.

დროდადრო შეჩერდებოდა ხოლმე და ყურს მიუგდებდა სიჩუმეს, — მაგრამ საკუთარი საათის ტიკტიკის გარდა არაფერი ესმოდა... თოვლით დაფარული მინდორი ბორბლის ნაკვალევით იყო დასერილი. ნაკვალევი მოაგონებდა დაღურჯებულ გენებს მიცვალებულის ხელზე.

„ოჰ, ღმერთო, რამსიგრძე გზაა“, — ფიქრობდა რაჰმი. უკვე სამი დღეა გზაშია. პური ძლივს იშოვა ღარიბი გლეხებისაგან. გზის საკითხავად სოფლის ღარიბ სკოლაში შედიოდა, სადაც მასწავლებელს სკამის ნაცვლად ფეხზე დაყენებული აგური ედგა, მოწაფეები კი მბეუტავ ბუხართან მიყუყულნი უსმენდნენ გაკვეთილს.

შუა დღისას რაჰმი უკვე ფიქვნარში მიაბიჯებდა. ხელში რევოლვერი ეკავა და მგლების ყმუილს უგდებდა ყურს. ამ დროს შორიდან ცხენის ფეხის ხმა მოისმა.

ოტა ხნის შემდეგ გორაკზე ოთხი-ხუთი ცხენოსანი გამო-
ჩნდა. რაჰმი განზე გადგა და დაელოდა. როცა მოახლოვდნენ,
დაინახა ისინი, ვისაც ეძებდა. ერთ მათგანს ვიქტორია ეწვა
უნაგირზე. რაჰმიმ მათკენ გაიწია. ამის დანახვაზე ცხენოსნებმა
სწრაფად შეაყენეს თოფები.

— არ გაინძრე!..

შესძახეს მათ. მოახლოვდნენ. მათ შორის რაღაც დავა
ატყდა. ბოლოს ერთი მათგანი ჩამოხტა ცხენიდან, იარაღი
აპყარა რაჰმის და ისევ მოაჯდა ცხენს. მათ თოვლზე დააგდეს
გულწასული ვიქტორია და ოთხით მოკურცხლეს იქიდან.

მათი შავი ნაბღის კალთები ფრიალით მიეფარა თეთრად
მოპენტილ ნაშვებს. რაჰმი დაფიქრდა. რა ექნა? — უნდა დაბ-
რუნებულყო.

რაჰმიმ ხელში აიყვანა ვიქტორია, მოაჯდა ცხენს და მძიმედ
გაუდგა გზას. არ ციოდა. ტყიდან რომ გამოდიოდა, მზემაც
გამოყო თავი. ზამთრის თბილი და სასიამოვნო მზის სხივები
მინდორს ეფინებოდა. ირგვლივ ისეთი თვალწარმტაცი სანა-
ხაობა იყო, რომ კაცს თავისი თავი მარმარილოს სასახლის
ოქროს ბოძებიან თაღქვეშ ეგონებოდა.

IX

მაზრას ოთხი დღის შემდეგ, შუალამისას მოაღწიეს. დად-
ლილ-დაქანცულები და გაყვითლებულები ყელამდე ტალახში
იყვნენ ამოსვრილნი... თოვლი ღნებოდა. გზები ატალახებული
იყო და ისინიც წებოიან ქალღალღზე მიკრული ბუზებივით მო-
ფორთხავდნენ.

ფუნდუკში რაჰმიმ თავისი ხელით გახადა ვიქტორიას და
ლოგინში ჩააწვინა. ხელით დაუზილა დაბუყებული ფეხები.

პატარა ოთახში, სადაც თუნუქის ღუმელი იდგა, მთელმა
დასმა მოიყარა თავი.

— ყოჩაღ, რაჰმი, — შესძახოდნენ აქეთ-იქიდან, — ჩვენ კი
გვეგონა, რომ საჩხუბრად წახვედი.

რაჰმიმ უამბო ყველაფერი; უამბო, თუ როგორ მოიყვანეს
მათ ვიქტორია ქალაქამდე და დააგდეს თოვლში... როგორ გულ-

ცოვად იღებდნენ მას სოფლებში, სადაც ღამის გასათევად უნდოდა დარჩენა... მოყვა იმასაც, თუ რა უქნეს მაზრისა და ქანდარმერიის უფროსებმა.

— ახლავე წავიდეთ, — თქვა რაჰმიმ. — ამ დასალუბავ ადგილას დარჩენა არ შეიძლება.

X

გაიარა ორმა დღემ. რაჰმი ბაზარში იყო წასული შუადღისას, რომ სამგზავროდ ეყიდა. რამე. მას ქანდარმი მიუახლოვდა:

— მაზრის უფროსს ქალბატონ ვიქტორიას ნახვა უნდა, რალაცეები აქვს საკითხავი, — უთხრა ქანდარმმა.

ვიქტორიას ფანჯრისათვის მიეყრდნო თავი და შორეულ მთებს გასცქეროდა; მან მექანიკური მოძრაობით მოიკრიბა ძალ-ღონე. ის მიჩვეული იყო კომისრების, ქანდარმერიის უფროსებისა და კაიმაკამების გამოძახებას. ამ შემთხვევის გარდა რამდენი დამცირება გადაუტანია, რამდენჯერ მჯდარა მიწის იატაკიან საკანში...

XI

მაზრის უფროსი მარტო იყო ოთახში.

— რაც მოხდა, დავივიწყოთ, — მიმართა მაზრის უფროსმა, — ალაჰმა იცოდეს, რომ ყველა დაისჯება.

კაცი, რომელმაც თავდაპირველად მღევარიც კი არ გაგზავნა, ახლა ინტერესს იჩენდა და დაწვრილებით ეკითხებოდა ყველაფერს. ამის მიზეზი მხოლოდ ვალის მოხდა იყო.

მას მზრუნველობა უნდა გამოეჩინა, რომ არ ეთქვათ, დამნაშავეებს ხელი დააფარა და ბოროტმოქმედება მიჩქმალაო. მით უმეტეს, რომ ქალი აქ იყო და ამ შემთხვევის ყველაზე უფრო ხმაურიანმა მომენტმა უკვე ჩაიარა.

რაც უფრო გრძელდებოდა მათი საუბარი, მაზრის უფროსი გრძნობდა, რომ რალაცა ემართებოდა. ის თვალს ველარ აშორებდა ვიქტორიას ფერმკრთალ სახეს და მუქ ლურჯ

თვალეხს. „მშვენიერი რამ ყოფილა“, — ამბობდა ის თავის-
თვის.

ქინს, დაუოკებელ ქინს გრძნობდა ქალისადმი.

კაიმაკამი სავარძლიდან წამოდგა და სკამზე ჩამოჯდა ქალის გვერდით. უღონოდ დაკიდებულ მკლავებში უნდოდა წაეფლო ხელი ვიქტორიასათვის.

ნეტავ რატომ არ იხევდა უკან? ალბათ იმიტომ, რომ ის ბატონ-პატრონი იყო ამ მაზრისა. ვის შეეძლო ანგარიში მოეთხოვა მისთვის? განსაკუთრებით ამგვარი აქტრისას გულისთვის!..

სახეზე აღმური მოედო. ძარღვებში სისხლი კი არა, ვულკანური ლავა უჩქეფდა თითქოს. აღარაფერი ემორჩილებოდა, კანკალებდა, ტუჩებს იკვნეტდა კბილებით. აღარ იცოდა რა ეთქვა.

— შენ თუ ასეთი ლამაზი იყავი, არ ვიცოდი, თორემ მე თვითონ წამოვიდოდი მღვერად. — ბუტბუტებდა კაიმაკამი. მან მხარზე დაადო ვიქტორიას ხელები, რომ მათი თრთოლა შეეჩერებინა...

ბოლოს მისმა მოთმინებამ საზღვარი გადალახა. ის მაგრად მოეხვია ვიქტორიას მკლავებს.

— მოდი, მოდი, — ამბობდა ის, — გავთავდი კაცი!..

კაიმაკამი ახალგაზრდული ვნებით ჩაეხვია ქალს და, ათრთოლებული, ხან ფერმკრთალი, ხან კი აჭარხლებული ტუჩებით დაუკოცნა კისერი.

თავისუფლად დარჩენილი ცალი ხელით ვიქტორია მის მოწორებას ცდილობდა და ყვიროდა: — რასა შვრებით, ხომ არ გავიყებულხართ, რასა შვრებით?

მაზრის უფროსმა ხელში აიყვანა ქალი და ოთახის მეორე ბოლოში აპირებდა წასვლას ტახტისაკენ. ქალმა ხელები გაითავისუფლა. და ამ დროს მოხდა ის, რასაც ვერასოდეს ვერ წარმოიდგენდა კაიმაკამი:

ქალმა თეთრი, სუსტი ხელი მალლა წაიღო... და ზედ კაიმაკამის ცხვირ-პირზე დაუშვა.

კაიმაკამმა ხელი მოისვა მრგვალ ლოყაზე დამჩნეულ წვრილი თითების ნაკვალევზე და მაგიდისკენ გახტა.

მაზრის უფროსი გაშრა, გაბრაზდა, გამხეცდა და გაცოფდა ისე, როგორც ცოფდება მხედართმთავარი, რომელიც დარწმუნებულია გამარჯვებაში და მოულოდნელად კი თავს დაესხმიან; გაცოფდა ისე, როგორც მშვიერი ძაღლი, რომელსაც პირიდან გემრიელი ხორცის ნაჭერი გამოსტაცეს.

ზომ არიან ისეთი ადამიანები, რომლებმაც არ იციან რა არის ღირსება, კეთილშობილება, და თუკი მათს თავმომწონეობას და თვითკმაყოფილებას შეეხება ვინმე, მაშინ თავისივე სისუსტე ძლევთ და ისე ბრაზდებიან, რომ თავსა კარგავენ.

ის ძალიან ცდილობდა მშვიდი ყოფილიყო, ზომიერება შეენარჩუნებინა, მაგრამ თვალები ერთი წერტილისათვის მიეპყრო და მაინც იმას ფიქრობდა, რაც შეიძლება მაგრად ეძია შური ამ სილის გამო.

კაიმაკამმა გაბრაზებით სტაცა ხელი საწერ-კალამს და აკანკალებული ხელით რამდენიმე სტრიქონი დაწერა.

მან მსახურს უბრძანა საჩქაროდ დაეძახნა ყარაულის უფროსისათვის. ყარაულის უფროსის მოსვლისთანავე კაიმაკამმა ქალაღი გაუშვირა:

— ეს ქალი წაიყვანეთ, — უთხრა მან, — პროსტიტუციას მისდევს აქ, მექოთნის ვაჟთან ერთად მთაში გაქცეულა. ჯერ ექიმს აჩვენეთ და შემდეგ საროსკიპოში წაიყვანეთ.

ვიქტორია გააგვიჯა ზედიზედ გადამხდარმა ამდენმა უბედურებამ.

— ფრთხილად იყავით, — მიაძახა კაიმაკამმა ყარაულის უფროსს — პასუხს აგებთ, იცოდეთ!

ცოტახნის შემდეგ ეანდარმერიის უფროსი შემოვიდა ოთახში. კაიმაკამმა მას ყველაფერი უამბო.

— იგემოს როგორ უნდა სილის გარტყმა მაზრის უფროსისათვის... — გაბრაზებით ჩაილაპარაკა მან, კბილები გააკრატუნა და წვრილი ხმით დაუმატა: — ჩვენს ხელში არ არის?! მე მას ვასწავლი ჭკუას...

XII

ამ უკანასკნელმა შემთხვევამ თავზარი დასცა რაჰმის, წონასწორობა დაუკარგა. იგი შეშლილივით დადიოდა ქუჩაში.

მიდიოდა ყოველ გამვლელთან და უყვებოდა თავის გასაჭირს, შეცოდებასა და დახმარებას სთხოვდა.

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბჭოთაო
საბჭოთაო

რამდენი ღამე გაატარა მან კაიმაკამის კარებთან ტირილსა და ძაღლივით წკმუტუნში... რამდენ ღამეს ელოდა ქანდარმერიის უფროსს და კალთებს უკოცნიდა... რამდენჯერ ეცადა საროსკიპოში შესვლას, რამდენი ლანძღვა და პანდურა ერგო მორიგე ქანდარმისაგან.

თეატრალურმა დასმა უკვე რღვევა დაიწყო. მხოლოდ რამდენიმე კაცს არ უნდოდა თავიანთი ძველი პატრონი ამ მდგომარეობაში მიეტოვებინა; ისინი ცდილობდნენ დაერწმუნებინათ რაჰში, რომ აქედან წასულიყო.

სალამო იყო, ბინდისას სახლში მიმავალი კაიმაკამი რაჰმის შეხვდა:

— ისევ შენ?

— ვიქტორია დამიბრუნე. ვიქტორია დამიბრუნე და აქ ერთ საათსაც არ მოვიცდებ, — უთხრა რაჰმამ და უცბათ საყულოში წაატანა კაიმაკამს ხელი.

— თუ არ მომცემ... მაშინ... იცი, რა... მაშინ მოგკლავ... აი ამ ხელებით... მოგახრჩობ... სიამოვნებით... პირმლიმარე მოგკლავ... რომ იცოდე, რა სასიამოვნო იქნება შენი მოკვლა... ხვალ მე სამმართველოში მოვალ შენთან... თუ ვიქტორიას იქ ვნახავ, არას გერჩი, არა და...

რაჰმამ ხელები გაშალა, რაღაც საშინელი ქესტი გააკეთა... და სწრაფი ნაბიჯით გაუჩინარდა ქუჩაში.

კაიმაკამი გაქვავდა. ამ თვალების პატრონი შეასრულებდა თავის სიტყვას. უეჭველად გიჟი იყო, დიახ, სულელი.

გარდა ამისა, აღნიშნულმა შემთხვევამ მითქმა-მოთქმა გამოიწვია ხალხში...

რაღაც უნდა ელონა, რომ ერთბაშად ბოლო მოეღო ყოველივე ამისათვის...

კაიმაკამმა გაიცინა. მისმა გოგრა თავმა, რომელშიც ფაბრიკასავით მუშავდებოდა გაიძვერული აზრები, ეს საშუალებაც გამონახა:

მეორე დღეს, მოხეტიალე აქტიორის რაჰმი ბეის დასი, როგორც გამომწვევი რამდენიმე უბედური შემთხვევისა და

მიზეზი მაზრაში ატეხილი უწესრიგობისა, ფურგონზე დასვენს და ორი ქანდარმის თანხლებით გააძევეს მაზრის საზღვრებიდან...

XIII

ფურგუნი ყრუ და შემაწუხებელი რახრახით მიიწევდა ტალახიან გზაზე. მოღრუბლული და უსიამოვნო ამინდი იყო. ველი, რომელზეც ალაგ-ალაგ წყლის გუბეები დამდგარიყო, მაგიდაზე გადაფარებულ ქუჩყიან მუშაობას მოაგონებდა კაცს. ღრუბლებით მოფენილი ცის თალი დაბალი ჰერივით ადგა სველ დედამიწას და უსიამოვნო სურათს ქმნიდა.

თოვლის თეთრ საფარქვეშ მოქცეული წითელმიწა ნიადაგიანი მთები ანთებამოდებულ სისხლიან მუწუქებად ეჩვენებოდა რაჰმის.

შუადღისას იუზუმჯუს²⁸ ჩუხჩუხიც მოისმა.

— მდინარე აღიდებულა, — თქვა მეფურგუნემ, — ხიდის ჯებირები ალბათ ნიაღვარმა წაიღო, წყალი თუ დიდია, ვერ გადავალო.

ახლოს მივიდნენ: წყალს საკმაოდ დაეკლო. ფურგუნი ხიდზე შევიდა. მის ბორბლების ქვეშ ირყეოდნენ ხიდის ფიცრები. ფურგუნი რყევით განაგრძობდა გზას. ხიდის ქვეშ ხმაურით მიექანებოდა მდინარე. მისი მღვრიე და გამძვინვარებული წყალი ლოდებს ეხეთქებოდა, ქაფდებოდა, ქაფი გრძლად იწელებოდა და მალე იკარგებოდა კიდევ. უკვე შუა ხიდზე იყვნენ... უცბათ ყალყზე შედგნენ ცხენები. თავაწეულები ხიდის ნაპირისკენ მიიწევდნენ. ფურგონში აურზაური ატყდა.

როგორ მოხდა არავინ იცის, ფურგონმა თან გაიყოლია საუბარში გართული ორი ქანდარმი და ხიდიდან გადავარდა. მღვრიე წყალმა შთანთქა ისინი.

XIV

ერთ დღეს კაიმაკამი თავის ოთახში იჯდა და საროსკიპოს ექიმისაგან მიღებულ წერილს კითხულობდა: ვიქტორია ტუბერკულოზით არის დაავადებული და საავადმყოფოში ვაგზავნითო, — იწერებოდა ექიმი.

ამ დროს მასთან ვიღაც კოჭლი კაცი შევიდა. ეს იმყოფებოდა
ქანდარმთაგანი, დასახიჩრებული, ერთადერთი ადამიანი, რომელიც
იმ უბედურ შემთხვევას გადაურჩა. საავადმყოფოდან
ახალი გამოსული იყო. დივნის ერთ კუთხეს მიეყრდნო და
სუსტებული.

— ეფენდი, დარდად ჩამყვება, — თქვა მან და მთელი
ამბავი მოუყვა.

მან თქვა, რომ ის უბედური შემთხვევა იმგვარად როდი
მოხდა, როგორც ეს მოთხრობილი იყო: ხიდზე რომ მიდიო-
დნენ, ფურგონში მჯდომთაგან ერთი თმაწითელი კაცი გად-
მოხტა, ხელი სტაცა ადვირს, მაგრად ჩაებლაუჭა და მიუხედა-
ვად კოფოზე მჯდომისა და ცხენების წინააღმდეგობისა,
მდინარისკენ გადაიღრია ყველა.

— შენ ეგ ნამდვილად შიშისაგან მოგეჩვენა, — უპასუხა
კაიმაკამმა და თან უთხრა, ასეთი ლაყბობისათვის თავი დაე-
ნებებინა, თორემ ჭორების დაყრისათვის იქნებ პასუხიც
მოეთხოვათ. ერთი სიტყვით, უმჯობესია ენა გააჩერო, —
უთხრა კაიმაკამმა.

ორი ცოლი

ეს ორი დღე იყო, რაც ქერიმ ალა სულ ველარ დგებოდა ლოგინიდან. აგერ ორი კვირაა, სუსტადა გრძნობდა თავს, ფეხზე ძლივს იდგა, მაგრამ შინ მაინც ვერა დგებოდა. მოუსვენარი კაცი იყო. ხან ყავახანაში იჯდა ფეხმორთხმული, კვნესოდა და აქეთ-იქით ირწეოდა; ხან კიდევ გაჭირვებით მოაჯღებოდა ვირს და ვენახისაკენ გასწევდა. ვენახში ქერიმ ალა დამპალ მარცვლებს აცლიდა ჯერ კიდევ უმწიფარი ყურძნის მტევნებს, ან კიდევ ხმელ ფოთლებს ამორებდა ალუბლის ხეებს. დაღლილ-დაქანცული და ავადმყოფობისაგან კიდევ უფრო დაუძლურებული ქერიმ ალა საღამოს ბრუნდებოდა შინ. გზაში შეახურებდა ხოლმე; თვალში ჩინი ეკარგებოდა; გაბრუებული თავდავიწყებაში იყო წასული, თავს ძლივს იკავებდა და, რომ არ გადმოვარდნილიყო ვირიდან, კისერში ებლაუჭებოდა ცხოველს.

ახლა კუჭის აშლილობა უწყალებდა გულს. ქერიმ ალამ ერთხანს ისრიმი ყურძნის წვენი სვა და იმედი ჰქონდა, რომ ეს უებარი წამალი რამეს უშველიდა. როცა ამან არ გაჭრა, ყავის სმა დაიწყო ყურძნის წვენთან ერთად, მიუხედავად იმისა, რომ ყავა ძვირი იყო.

ყურძნის წვენმა და ყავამ ვერ უშველა ქერიმ ალას; ვერაფერი უშველეს სხვა წამლებმაც, რომლის ძალაშიც იგი ღრმად იყო დარწმუნებული.

— მტკივა, გადატეხილივით მტკივა, ნაწლავებს მიხეთქავს, — ოხრავდა ქერიმ ალა და ჰამდა ალუბალს ან მწვანე ვაშლს, მაგარსა და უმწიფარს. მაგრამ სენი კიდევ უფრო უძლიერდებოდა.

ბოლოს, ორიოდღე დღის შემდეგ, როცა მოხალული ცერც

ვი შეჭამა, ქერიმ აღას მუცელი გაებერა ისე, რომ ხელს ვერ მიაკარებდი. ის იწვა გულადმა შუა ოთახში დაფენილ თხელ ლეიბზე. ფანჯრის დარაბები მჭიდროდ იყო ჩაკეტილი, სინათლე მხოლოდ კარებიდან აღწევდა. ავადმყოფს წარამბრა მისდიოდა გული და ისევ იკრეფდა გონებას. ძალიან გახდა. ხმელი საწოლისაგან ძვლებიც კი სტკიოდა. ქერიმ აღა ნაღვლიანად შესცქეროდა ოთახის კუთხეში გორად დაწყობილ ქეჩის ლეიბებს. „ამ ლეიბზე წოლა სჯობია“, — ფიქრობდა ის, მაგრამ ცოლების თხოვნაზე ქერიმ აღა მუდამ ერთსა და იმავეს პასუხობდა — გავაოხრებო, და ნებას არ აძლევდა რბილი ლეიბი დაეგოთ მისთვის.

— ქერიმ აღა, მოდი ორ ლეიბს დაგიგებ, ნუ გენანება, საფლავში ხომ არ უნდა ჩაიტანო, — ეუბნებოდა უფროსი ცოლი ჰაჯერი, რომელსაც ორმოცდახუთი წელი გაეტარებია მასთან.

ქმრის უარზე ჰაჯერს გული მოსდიოდა, მაგრამ როცა დაუფიქრდებოდა, რომ ახლანდელი ფასების მიხედვით ასეთი ლოგინი 30-40 ლირა ღირდა, წყნარდებოდა.

დღეს ჰაჯერი ვენახში წავიდა სამუშაოდ. უმცროსი ცოლი ესმა სარეცხს რეცხდა. ქერიმ აღა მარტო იყო დარჩენილი. ფიქრები მოსვენებას არ აძლევდა. დროდადრო ოთახში გამოჩნდებოდა ესმა და რაღაცას გაიტანდა ხოლმე. ის ფეხაკრეფით დადიოდა, მაგრამ ჩუმადაც რომ არ ევლო, ქერიმ აღა მაინც ვერ შეამჩნევდა, რა გაიტანა ცოლმა.

„ნუთუ მოვიდა ჩემი აღსასრული?“ — ფიქრობდა ქერიმ აღა. როცა ადამიანი სიკვდილის მოახლოებას გრძნობს, იგი ემზადება მის შესახვედრად, აწესრიგებს ყველა საქმეებს, ამბობს სად უდევს ფული და მშვილად ტოვებს ამ ქვეყანას...

უეცრად ქერიმ აღამ მწვავე ტკივილი იგრძნო კუჭში. წამოდგომა სცადა, მაგრამ ძალ-ღონემ უღალატა, ხენეშით დაეცა ზურგზე და გონება დაჰკარგა.

ქიშკარში ძლიერი ბრახუნი გაისმა: ქერიმ აღამ გონი მოიკრიფა. ქვემოდან ვილაცის ხმა ისმოდა.

— ვინ არის? — იკითხა მან.

ქერიმ აღას ხმა ძლივს ისმოდა; პასუხი ესმამ გასცა:

— კაპვეჯის²⁹ ქალიშვილია, ერთი კალათა მოგვყიდეთო.

ქერიმ ალა ისევ წამოიწია ასადგომად და ყრულ წარმოსთქვა:

— მიეცი ოც ყურუშად!

ქვემოთ ისევ ლაპარაკი გაიბა. გაისმა ესმას ხმა:

— ამას მხოლოდ თხუთმეტი ყურუში წამოუღია თან!

— არა, ოცი! — უპასუხა ქერიმ ალამ და ხვნეშით დააყოლა: — მაჩვენე, რომელი კალათაა!

ესმა ზევით ავიდა. ქერიმ ალამ კალათს ხელი მიადო და წარმოსთქვა:

— აქამდე ჩაუყარე!

როცა გოგო გავიდა და კარი მიიხურა, ქერიმ ალამ თხუთმეტი ყურუში ქისაში ჩადო და ისევ თავქვეშ ამოიღო.

აი დაბრუნდა ჰაჯერიც და ვირი ეზოში დააბა.

ორღობეში ბავშვების ღრიანცელი ისმოდა.

ჰაჯერმა ზემოთ აიტანა ვენახიდან მოტანილი კონად შეკრული ვაზის ფურცელი და ქმარს უჩვენა.

ქერიმ ალამ თვალებით გაზომა შეკვრა და მერე ცოლს უთხრა:

— წაიღე ხვალ ბაზარზე და ორ ქალაღზე ნაკლებად არ გაყიდო. ყველაფერი მეწვის... — მიუბრუნდა ქერიმ ალა ესმას, — ერთი შარბათი მომიშაღე მყავე ბექმეზიდან...

ესმა ქვევით ჩავიდა. მალე მობრუნდა:

— დოქში აღარ არის მყავე ბექმეზი, მოიტა გასაღები, მარნიდან ამოვიტან.

— როდის მოასწარით დალევა? წყლის მაგივრად სვამთ, თუ რა ამბავია? ტკბილი ბექმეზიდან მომიშაღე.

— ტკბილიც გათავდა. მოიტა გასაღები, რომ გეუბნები.

— გაგიხმეთ ხელები, არ მოგცემთ.

ქალებმა იქაურობა მიალაგეს და ქვევით ჩავიდნენ. სიბნელეში ორიოდ ნამცხვარს და წინა კვირიდან მორჩენილ მაწონს შეექცნენ. ესმას სამი წლის ბიჭმა ნეჯათმა კიდევ მოითხოვა საკმელი. ქერიმ ალას ნებართვის გარეშე მას ერთი მუჭი ალუბალი მისცეს.

როცა კვლავ ავიდნენ ქერიმ ალასთან, მოხუცს გონება დაჰკარგოდა და იკრუნჩხებოდა.

— კვდება? — იკითხა ესმამ.

— უსათუოდ მოკვდება... ის ხომ უკვე ბებერია! — უპასუხა ჰაჯერმა და საბანი გაუსწორა ავადმყოფს.

— სამოცდაათისა იქნება?

— იქნება... ჯერ კიდევ ჩემს შერთვამდე ცხონებულმა მისმა პირველმა ცოლმა ორი ვაჟი დატოვა; ერთი ჯარში წაიყვანეს, მეორე კი ახლაც ციხეში ზის... ჩემი შვილი რომ ცოცხალი ყოფილიყო, ახლა უკვე ორმოცი წლისა იქნებოდა.

ესმამ ვერაფერი გაიგო ხეირიანად და გაჩუმდა.

ნეჯათი თავის ლეიბზე იწვა.

ოთახში მთლად დაბნელდა, ესმამ ნავთის ლამპა აანთო. ისინი ერთ ხანს ხმამაღულელებივ ისხდნენ, შემდეგ ჩააქრეს სინათლე და მიწვნენ თავთავიანთ კუთხეში.

შუალამისას ოთახში ხროტინი მოისმა. ჰაჯერს მაშინვე გაეღვიძა და ესმასთან მიცოცდა.

— ადექ, შვილო, ადექ! ქერიმ ალა ალაჰს სულს აბარებს! მაგრამ ახალგაზრდა, ოცდასამი წლის ესმას მაგრად ეძინა.

— ადექ, შვილო, — დაუყვირა ჰაჯერმა. — ადექ და კვარი აანთე. მგონი ძალიან ცუდად არის!..

ნეჯათს გაეღვიძა და ტირილი მორთო. ავადმყოფი ისევ განაგრძობდა ხროტინს.

ბავშვის ტირილზე ესმასაც გაეღვიძა:

— რა ამბავია, — იკითხა მან, — ბავშვს მოუვიდა რამე?

— არა, შვილო... კაცს დაემართა რალაცა!

ესმა მთქნარებით წამოდგა ადგილიდან და ლამპის საძებრად წავიდა. მან ფეხი წამოსდო ავადმყოფის ლეიბს და შიშისაგან შეჰყვირა. ესმა ოთახში ჩამოწოლილმა სამარისებურმა სიჩუმემ შეაშინა. ავადმყოფი აღარ ხროტინებდა...

— მოკვდა?

— აბა რა ვიცი, შვილო, აანთე სინათლე!

ესმამ აკანკალებული ხელით მიაგნო ასანთს, ლამპის სინათლემ ახალგაზრდა ქალის ნიკაპი და შემდეგ მძინარე თვა-

ლებიც გაანათა, ჭერზე მისი ვეება ჩრდილი შეირბა. ოთხში ყოველივეს, თვით ჰაჯერის დაუვარცხნელ ჭალარა თმასაც კი ბრინჯაოს ფერი დაედო. ლოგინზე წამომჯდარი ესმა თვალებს იფშვნეტდა. ნეჯათს ჩასძინებოდა, მას აქეთ-იქით გადაეყარა ქუჭყიანი ფეხები და ნახევრად ღია პირით მძიმედ სუნთქავდა.

ჭერიმ ალა უძრავად იწვა. სახე ისეთი მკრთალი ჰქონდა, რომ ლამპის სინათლემაც კი ვერ გამოაცოცხლა. მხოლოდ გადაბრუნებული თვალების გუგები ანათებდნენ მკრთალად, როგორც სადაფის ღილები.

ესმამ ყვირილი მორთო და კარებისაკენ გაიქცა, მაგრამ ლოგინიდან წამომხტარმა ჰაჯერმა კალთაში წაატანა ხელი და გააჩერა.

— გაჩუმდი! რასა ყვირი. აი მოკვდა კიდეც. წამო, პირი დავუმუწოთ.

— არ შემიძლია, ჰაჯერ ძალო!..

— სანამ ცოცხალი იყო, შე ჩემდა ჭირად მოვლენილო, ძალიან ეხვეოდი?! ახლა კი რა, მიცვალებულთან ახლოს მისვლისა გეშინია?

შიშით შებყრობილი ესმა გამწარებით ეხვეწებოდა ქალს:

— ჰაჯერ ძალო, მე ხომ ძალით გამათხოვა მამაჩემმა.

ესმა გაჩუმდა, თითქოს პასუხს ელისო, და ისევ კარისაკენ გაიწია, რადგან ჰაჯერი უკვე მიცვალებულის გარშემო ფუს-ფუსებდა და მისთვის აღარ მოუხედავს:

— მე წავალ და მეზობლებს ვეტყვი!

— მეზობლების რა საქმეა?.. ახლა რომ წახვიდე და ხალხი ფეხზე დააყენო, შენ თუ გგონია, ჭერიმ ალა გაცოცხლდება?

ჰაჯერი ჩაცუცქდა ქმრის გვერდით და თვალები დაუხუჭა. სასიკვდილო აგონიის დროს მოხუცს ფეხები მოეკეცა და აღარ სწორდებოდა. ქალი ორივე ხელით აწვებოდა მუხლებს, მაგრამ, როგორც კი აიღებდა ხელს, მუხლები ისევ ზევით იწვედნენ.

ესმაც იქვე ჩამჯდარიყო და ფართოდ დაღებულ თვალებით ხან ჰაჯერს შესცქეროდა, ხან კიდეც მიცვალებულს.

ესმა ოცდასამი წლისა იყო, მაგრამ მკვდარი ადამიანი ასე ახლოს არასდროს ენახა.

ჰაჯერი რალაცას ეძებდა ქერიმ ალას უბეში, მაგრამ ვერაფერი ნახა, შემდეგ ცოტა გვერდზე გადაატრიალა მიცვალებული და ახლა ზურგის მხარეს დაიწყო ჩხრეკა.

— აქ არის, — წაიბუტბუტა მან.

— რა იპოვნე? — ჰკითხა ესმამ, მაგრამ მოხუც ქალს პასუხი არ გაუცია. მას ფართო ქამარი ეკავა ხელში და კბილებით ნასკვების გახსნას ცდილობდა, მაგრამ უკბილო იყო და ვერაფერს გახდა.

— შენ გახსენი, — მიუბრუნდა ესმას და ქამარი გაუწოლა: — მე ხომ კბილები არა მაქვს.

ესმამ ქამარი გახსნა. ლოგინზე ორი ერთად აცმული გასაღები დავარდა. ჰაჯერმა აიღო გასაღები და კარებისკენ გაემართა, მაგრამ იქვე ესმას მიუბრუნდა:

— კარგი, შენც წამოდი, შვილო! გავალოთ ზანდუკი და ვნახოთ, რა უღევს შიგ. თორემ ხვალ თუ მისი რძალი მოვიდა, ჩვენ არაფერს გვარგუნებს.

ესმა გამოცოცხლდა.

— როგორ თუ არ გვარგუნებს? — მან ნეჯათისკენ გაიშვირა ხელი. — განა ეს ბავშვი მისი არ არის? მას ვერაფერს ჩამოართმევს უფლებას.

— შენს შესახებ ხომ არაფერს იცის... შენ ხომ კანონით ჩაწერილი არა ხარ. ნეჯათს არაფერს დაუმტკიცებს მემკვიდრეობის უფლებას.

ესმას არა სჯეროდა:

— მაშ ეს ბავშვი ვილასია? ყველამ იცის, რომ... ის ხომ უკანონოდ არ არის შობილი?

შეწუხებული ესმა უკან გაჰყვა ჰაჯერს. ქალებმა ზანდუკი გახსნეს. შიგ რამდენიმე ხალათი, შალის ეილეტი, ვერცხლის სათუთუნე, კაჟიანი თოფი და სამყენი დანა იდო. ბევრი ქექეს, მაგრამ ფული არსად ჩანდა.

— ალბათ მიწაში დამარხა, — წარმოსთქვა ჰაჯერმა.

— მართლაც, ნამდვილად მიწაში დაფლა!

— კი, მაგრამ, სად?... შენთვის არაფერი უთქვამს, შვილო?

— არა, არაფერი.

— სამწუხაროა. შენ ახლგაზრდა ქალი ხარ, დამე უნდა გამოგეტეხა როგორმე, სადა აქვს ფული დაფლული. ესმამ თავი დახარა.

— წავიდეთ ზევით და მისი ტანსაცმელი გავჩხრიკოთ, — სთქვა ჰაჯერმა.

ჭერიმ ადას ტანსაცმელში ორი ცხვირსახოცი, ვერცხლის ჯაჭვიანი საათი და ჩვიდმეტოდე ლირა აღმოაჩინეს. ჰაჯერი გაბრაზებული იყო, რომ ვერაფრისათვის მიეგნო:

— ორმოცი წელიწადი ვიტანდი გაქირვებას... კიდევ რომ აიკიდა ახალი ტვირთი, ხმა არ ამომიღია. მე და შენ ისევე მოგვიხდება ჯაფა ყანასა და ვენახში, როგორც მის სიცოცხლეში... მოდი, შვილო, ეს ფული მაინც გავიყოთ!

ჰაჯერმა რვა ლირა ესმას მისცა, ცხრა თავისთვის დაიტოვა, საათიც თვითონ ირგუნა.

ქალებმა ხელახლა დაიწყეს მიცვალებულის ჩხრეკა; ლეიბის ქვეშაც ბევრი ეჭებეს, ჭერშიც, მაგრამ ვერაფერს მიაკვლიეს.

დადლილ-დაქანცულმა და მტვრით მოთხუპნულმა ესმამ უარი თქვა განეგრძო ძებნა.

— ჰაჯერ ძალო, იქნებ არც კი ჰქონდა ფული?

— აი ეგ ტურების ლუკმა, როგორ შეიძლება არა ჰქონოდა! რაც მე ცოლად გავყევი, მას შემდეგ წელი არ გამიმართავს, სულ ვშრომობ, თვითონაც მუშაობდა და აი შენც უკვე ექვსი წელია მუშაობ. სად წავიდა ყველაფერი ეს? ალუბალი და ყურძენი რომ არ ვიანგარიშოთ, მარტო ხორბალში ყოველწლიურად რვაას ლირას იღებდა...

ბოლოს ჰაჯერიც მოქანცა ამდენმა ძებნამ. ხელი წამოავლო ყველაზე დიდ გასაღებს, რომელიც კი მიცვალებულის ტანსაცმელში აღმოჩნდა, და ესმას მიმართა:

— კარგი, გვეყო, ჩავიდეთ ქვემოთ, გავალოთ საკუქნაო, გავიკეთოთ საჭმელი და ლავაშებიც დავაცხოთ... დასწყევლოს ღმერთმა, — ორმოცი წელია მასთან ვცხოვრობ, მუდამ ვირივით ვმუშაობდი და ერთხელაც არ მიჭამია საძლომად... ერთხელ არ შევლაპარაკებივარ, — კარგი-მეთქი, ვფიქრობდი,

მოკვდება ერთ მშვენიერ დღე და მთელი ქონება მე დატრ-
ჩება-მეთქი... ამან კი, ამ უღმერთომ, თან წაიღო ფული,
ბუტბუტებდა თავისთვის ჰაჯერი.

— რას მიყურებ, — მიუბრუნდა შემდეგ ესმას, — გიხა-
რია, რომ ახალგაზრდა ხარ? მაგრამ აბა ვის უნდინხარ უკანო-
ნო შვილით? რატომ ამან არა ფიქრობ?.. წამო, გამოვიტანოთ
რაც არის და ერთი კარგად გავძღეთ.

ქალები ქვევით ჩავიდნენ და საკუჭნაო გააღეს; გამოიღეს
ფქვილი, ერბო, ბექმეზი და კიდევ ბევრი სხვა რამ; შიგ არა-
ფერი დაუტოვებიათ, თუკი რამ მოჰყვათ ხელში, სულ ამოი-
ღეს. დაანთეს ცეცხლი. რრი დამშეული ქალი დილაშდე აღარ
გამოსულა იქიდან; აცხოზდნენ, ხარშავდნენ, ჭამდნენ. ცოტა
ხნის დასვენების შემდეგ ისევ იხარშებოდა და ცხვებოდა რა-
დაც. დროდადრო ისინი საუბრით იქცევდნენ თავს, მწუხა-
რებით იხსენიებდნენ ქერიმ აღას, ისევ აკეთებდნენ საკმელს
და შეექცეოდნენ.

მალე გათენდა კიდევ, მაგრამ მათ ადგომის თავიც აღარა
ჰქონდათ. ეზოს წინ საქონელმა ჩაიარა ბლავილით და ისინიც
მიხვდნენ, გათენებულა, დროა ავდგეთ და სოფელს შევატ-
ყობინოთ მომხდარი ამბავიო.

წამოდგნენ და ზედა სართულში ავიდნენ. ჰაჯერმა რაღაც
ჩერები მოიხვია თავზე; ესმამ მძინარე ბავშვი დაიკავა ხელში;
გაცვივდნენ გარეთ. ტიროდნენ და მოთქვამდნენ ხმამაღლა,
რომ ახლომახლო ყველას გაეგო.

— ოხ, ღმერთო, — ყვიროდა ჰაჯერი, — დაგვტოვა...
დაგვტოვა... უდროოდ დაგვტოვა...

ესმას ხმა მთელს სოფელსა წვდებოდა:

— ვაი, ჩემო ნეჯათ, ჩემო სამი წლის ობოლო ბიჭო!.. —
მოთქვამდა ესმა და არწევდა ხელში აყვანილ ბავშვს, რომელ-
საც ის იყო გაღვიძებოდა და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა
ღრიალებდა.

წისქვილი

გინახავს თუ არა შენ, მეგობარო, ოდესმე, როგორია წისქვილი შიგნით?

აუცილებლად უნდა ნახო... გაფქვილული კედლები, ქერთან გაჭრილი პატარა ფანჯრები და სქელ ბოძებზე დაყრდნობილი შავი ქერი... შემდეგ დიდძალი მოწყობილობანი, ვეება ქვები, ღარები, მოქანავე გამტვერილი ღვედები... კუთხეში ერთმანეთზე დახვავებული ხორბლით, სიმინდით, ქერთა და სხვა მარცვლეულით სავსე ტომრები. მის გასწვრივ თეთრ ტომრებში ჩაყრილი ფქვილი...

დოლაბის გარშემო ღრუბლად დაფრინავს თბილი წვრილწვრილი ფიფქები. იქვე მოწყობილი პატარა თავსახურავი რომ ახადოთ, ქვემოდან ცივი წყლის ნისლის მსგავსი უხეფები მოგხვდებათ სახეზე...

იმ სხვადასხვა ხმებზე რაღას იტყვი, მეგობარო, რომლებიც ყოველი კუთხიდან მოდის და ყურს კი ერთ დიდ ტალღასავით სწვდება? ზემოთ ხის ღარიდან ჩამონადენი წყალი ალვის ხეებში მოშრიალე ზამთრის ქარივით ზუზუნებს; ღვედების ტაშისკვრას ატირებული დოლაბის ხან წყნარი, ხან კი ძლიერი ქვითინი ერთვის... ისმის წისქვილის განუწყვეტელი კრიალი...

მე თუმცა დიდი ხნის წინათ მაქვს ნახული ასეთი წისქვილი, მაგრამ ხელახლა მისი ნახვა აღარ მინდა.

იცი თუ არა შენ, მეგობარო, რა არის სიყვარული? გყვარებია ოდესმე ვინმე?..

მყვარებიანო, მეტყვი! ლამაზი თუ იყო შენი სატრფო? ალბათ შენც უყვარდი... და ალბათ ბევრჯერ გადახვევებინა მას... ლამლამობით ხვდებოდი და ჰკოცნიდი, არა? სასიამოვნოა ქალის კოცნა, განსაკუთრებით თუ ახალგაზრდაა ის.

მაგრამ თუ სატრფოს არ უყვარდი... მაშინ რაღას შერებოდი? ტიროდი ლამლამობით?.. გზაზე ელოდებოდი, რომ მისთვის შენი გაფითრებული სახე გეჩვენებინა, გრძელ და თავის შესაცოდებელ წერილებს სწერდი, არა?..

მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მეორედ შეყვარება შენთვის არც თუ ისე ძნელი გამხდარა. ადამიანს თავდაპირველად თითქოს თავისი თავისა რცხვენია, მაგრამ იცი რა? — ჩვენი უდიდესი ხელოვნება ის არის, რომ თავის გამართლება ვიცით ზოლმე. ის, რასაც სინდისის ქენჯნას უწოდებენ, ერთ კვირაზე მეტს არა გრძელდება. ამის შემდეგ უმდაბლესი საქციელის, მკვლევლობის ჩადენისთვისაც კი გამოინახება საპატიო მიზეზები.

ღიახ, შემდეგ მესამე, მერე მეოთხე შეიყვარე და წავიდა ასე.

ძალიან კარგი, მაგრამ ეს სიყვარულია განა, ჩემო მეგობარო?.. ქალის კოცნა, მისი სურვილი სიყვარულია?..

შეგიძლია შიშველ-ტიტველმა მოიბრინო ქალაქის ქუჩები?.. შეგიძლია ხელში დანა აიღო, მკლავებზე და ფეხებზე კუნთები დაიჭრა, შემდეგ მდინარეში გადახტე და გაცურო?

გაქვს იმდენი გამბედაობა, რომ მოქალაქე მოკლა? შეგიძლია მინარეთზე ახვიდე და იყვირო ისე ძლიერად, რომ მთელს ქვეყანას გააგონო?

სიყვარულს შეუძლია ასეთი რამ ჩავადენინოს? მხოლოდ მაშინ ვიტყვი, რომ გიყვარს...

რა შეგიძლია შენ მისცე სატრფოს — გული, ხომ? ძალიან კარგი. მეორეს? ისევ გული? მესამესა და მეოთხესაც გული, ხომ? გეყოფა, მეგობარო, განა რამდენი გული გაქვს?.. იცი რა, ეს ყველაფერი ცარიელი სიტყვებია. შენი გული თავის ადგილზეა და შენ მას ხან ვის აძლევ და ხან ვის... მკერდი რომ გაიჭრა, ეგ ხორცის ნაჭერი ამოაღო და სატრფოს დაუგდო წინ, აი მაშინ ითქმის, გული მივეციო...

თქვენ სიყვარული არ შეგიძლიათ, ჩემო მეგობარო, თქვენ, ქალაქში მცხოვრებნო და სოფლის მკვიდრნო; თქვენ, ერთმანეთისადმი დაქვემდებარებულნო და ერთმანეთის მბრძანებელნო... ერთმანეთის მოშიშარნო და ერთმანეთის მტრებო... თქვენ არ შეგიძლიათ სიყვარული. სიყვარული მხოლოდ ჩვენ ვიცით: ჩვენ — დასავლეთის ქარივით თავისუფლად მოხეტიალეებმა; ჩვენ — ბოშებმა, რომლებიც საკუთარი თავის გარდა არავისა ვცნობთ.

ყური მიგდე, მეგობარო, ერთი ბოშას სიყვარულის ამბავს გაიმბობ.

ერთხელ, როცა თოვლმა დნობა დაიწყო, მთელი ბანაკი — ოცამდე ქალი, კაცი და ბავშვი, ოთხი ცხენი და ორი იმდენი ცვირი — ედრემითისკენ დაიძრა.

სულისშემაწუხებელი და ჩვენთვის სრულიად ზედმეტი ზამთრის შემდეგ თბილმა მზემ და ახლად ამოყრილმა ბალახმა ყველა ჩვენგანი უცნაურად გამოაცოცხლა. დარბოდნენ მოკლებერანგიანი პატარა ბავშვები, უთავბოლოდ ყვაროდნენ და თხრილში კოტრილობდნენ შარავზის გასწვრივ.

ყმაწვილკაცები ქამანჩასა და კლარნეტს უკრავდნენ, ქალიშვილები სიმღერებს დასძახოდნენ წკრიალა ხმებით. ასე ლევდნენ ისინი გზას.

მე კი არემარეს ვათვალიერებდი და ვეძებდი სოფელს ან დასახლებულ ადგილს, სადაც ჩვენი დადგომა შეიძლებოდა.

შუადღისას თვალი მოვკარი ზეთისხილის შავ ხეებს შორის აღმართულ ღია ფერის ჩინარისა და ალვის ხეებს. იქ პატარა წისქვილი იდგა. წყალუხვი მდინარე პატარა ტირიფებს შორის მიედინებოდა, ვიწრო და ქვიან კალაპოტში შედიოდა, აქედან კი ხის ოთხ ღარში ნაწილდებოდა.

დიდრონი ჩინარები ფარავდა სიღრმეში ჩაფლული ძველი წისქვილის შავ კრამიტთან სახურავს და წინა მხარეს გაშლილ მოედანს უჩრდილებდა.

წისქვილის ქვეშ შხელით გამონადენი აქაფებული წყალი, რომლის ხმაურიც ხეების შრიალს ფარავდა, ორ რიგად ჩამწკრივებულ ახალგაზრდა ალვის ხეებს შორის მიედინებოდა და მალე იქვე გაშლილ ლერწმინაში იკარგებოდა.

აქ დაბანაკება ცუდი არ იყო. გლეხები წამდაუწუმ მიმოდიოდნენ დატვირთული ვირებით, ეს კი იმის მანიშნებელი იყო, რომ წისქვილი მუშაობდა. წისქვილიდან ერთ სათოფეზე სოფელი მოჩანდა თეთრი მინარეთით.

კარვები ჯერ კიდევ გამართული არ გვქონდა, რომ ათმაჯამ³⁰ კლარნეტი აიღო ხელში, ცალ ფრთა გამოღებულ ვეება კართან მივიდა და დაკვრა დაიწყო.

შიგ მყოფმა გლეხებმა გაიგონეს მუსიკის ხმა და კარის ზღურბლთან შეგროვდნენ. მეწისქვილეც მათ შორის ჩამომჯდარიყო, თეთრ წვერზე ხელს ისვამდა და გულგრილად იცქირებოდა.

იცი, მეგობარო, თუმცა გლეხები ჩივიან, რომ ქათმებსა და ხბორებსა ვპარავთ, მაგრამ მაინც ვუყვარვართ.

გლეხებმა ერთი ქილა ხორბალი შეაგროვეს და ათმაჯას მისცეს. მეწისქვილემ კიდევ ორი ქოთანნი მაწონი დაუმატა ზედ.

ამ გულთბილმა მიღებამ გამბედაობა შეგვმატა და ჩვენც ზეთისხილის ხეებს შორის გავმართეთ კარვები.

საქმე კარგად მიდიოდა. ქალები ახლომახლო სოფლებში ადვილად ყიდდნენ ნედლი ტირიფისაგან დაწნულ კალათებს, ხოლო ჩვენს მუსიკოსებს ნახევარი დღის სავალზე მოშორებულ სოფლებშიც კი ეძახდნენ ქორწილში.

ათმაჯა, რასაკვირველია, პირველი იყო...

შენ ჯერ ალბათ არც კი შეხვედრიხარ ათმაჯას მსგავსს. ერთობ დიდებული ახალგაზრდა იყო: შეგვეგრემანი პირისკანი, სახეზე ჩამოხნეული ნახშირივით შავი თმები და შავი თვალები...

შემდეგ ცხვირი... გრძელი, წვეტიანი, ოდნავ ქვევით მოხრილი ცხვირი...

ამის გამო შევარქვით ჩვენ მას ათმაჯა.

მხარბეჭკანიერს მუდამ ამაყად ეკირა თავი არაბული ცხენით და არც სისწრაფეში ჩამოუვარდებოდა მას.

ყველა ბანაკში ლაპარაკი იყო მის ვაეკაცობაზე, სილამაზეზე და დაკვრაზე. ის, ჩემო მეგობარო, ყველა სხვა ბონასავით არ უკრავდა. მან ნოტები იცოდა, ქალაქის სკოლაში ესწავლა; მგრძნობიარეც იყო... ის რომ უკრავდა, ასე გეგონებოდა, ფილტვებიდან კი არა, გულიდან ამოდის სუნთქვაო.

ღამღამობით მარტო მოიკალათებდა ხოლმე ხის ძირას. ჩვენ კი კარვების წინ გამოვიდოდით, თავდაღმა დავწვებოდით, თავს მიწაზე დავდებდით და ვუსმენდით...

სატრფო მას არა ჰყავდა. არც ჩვენ მიერ გავლილი თურქმენტა სოფლების ლოყაწითელ ლამაზმანებსა და არც წვრილტუჩა ბოშა ქალიშვალებს ერთი წუთითაც არ მიუპყრიათ მისი ყურადღება.

თუმცა დაკვრის დროს მის დიდრონ თვალეში ყველას გვინახავს დასაგორებლად მომზადებული ცრემლის წვეთები, რომლებიც უმალ შრებოდა მის შავგვრემან ლოყებზე და ვეღარ ასწრებდა მისი თვალების ცეცხლის ჩაქრობას. მას არ უყვარდა ბევრი ლაპარაკი, მაგრამ როცა ლაპარაკობდა, მაშინაც არ გვეტყოდა თავის გულისნადებს. რას გრძნობდა, რას ფიქრობდა? რა აკავშირებდა მას ამ ქვეყანასთან? არც ერთმა ჩვენგანმა არ იცოდა ეს. იქნებ ვინმე უყვარდა და ამიტომ უკრავდა ასე მწველად, ასეთი გრძნობით? ან იქნებ სულაც არავინ უყვარდა და ამიტომ?

დროდადრო დიდხნობით გადაიკარგებოდა ხოლმე. ამბობდნენ, სხვა ბანაკებში დადის, ქალაქში უკრავს მდიდარი ბეგების ლხინშიო.

ქალაქელი ბატონები დამოყვრებას სთავაზობდნენ, მაგრამ მას ჩვენთან ერთად ხეტიალი, ქორწილებში ჩვენთან ლხინი ერჩია.

ჩვენ თითქმის ყოველ საღამოს ვიყრიდით თავს წისქვილის წინ. ვერთობოდით. მეწისქვილე კმაყოფილი იყო, რად-

გან არაფერსა ვთხოვდით. ის და მისი ქალიშვილი ჭილრფს გაშლიდნენ დიდი ჩინარის ქვეშ, ფეხმორთხმით სხდებოდნენ და ყურს გვიგდებდნენ.

მეწისქვილის ქალიშვილი მთელი სოფლის თვალი იყო.

მრგვალი სახე ჰქონდა, სქელი ტუჩები და წელამდე ნაწნავები.

მაგრამ ყოველთვის ფერმკრთალი იყო და გამოხედვაც მუდამ გაშტერებული ჰქონდა, თითქოს მის გარშემო მყოფ საგნებს საერთო არაფერი ჰქონდათ მასთან. ტუჩის კუთხეებში მოფენილი ღიმილიც ნაძალადევი გამოუდიოდა.

ეს საწყალი გოგონა ხეიბარი იყო, — პატარაობისას მარჯვენა ხელი წისქვილის ბორბალში მოჰყოლოდა.

ხელის ნაცვლად ახლა წელზე მიმაგრებული ცარიელა სახელო ქანაობდა.

ამიტომაც იყო, რომ ერიდებოდა ადამიანებს.

წარმოგიდგენია, რას ნიშნავს ლამაზი ქალისთვის ცალხელობა? ის ვერ ერეოდა გოგონებში, რომლებიც ტიტველნი ბანაობდნენ მდინარეში; ყოველთვის იძულებული იყო დაეფარა თავისი ნაკლი...

იგი არც საღამოობით ვინმეს სახლში თავმოყრილ ქალიშვილებს უერთდებოდა, რადგან ვერც საყვირზე დაუკრავდა და ვერც კოვზებს დაიჭერდა თითებს შორის საჩხაკუნებლად.

გასაგებია, რომ მთელმა მისმა ბავშვობამ გაუთავებელ მწუხარებაში გაიარა; კედელზე მიყრდნობილი, სურვილით აღსავსე თვალებით შესცქეროდა თავის ტოლ ბიჭებს, რომლებიც თრითინებივით დახტოდნენ ხეებზე, ემასხრებოდნენ ერთმანეთს; ან კიდევ გოგონებს. რომლებიც წისქვილის წინ წუწაობდნენ თავიანთ ტოლ ბიჭებთან.

ახლა უკვე შეჩვეული იყო ყოველივე ამას. მან იცოდა, რომ მისთვის მიუწვდომელია ბევრი რამ ადამიანური და ამიტომ არც არაფერი სურდა.

იგი საათობით იჯდა ხოლმე წისქვილის კართან გამართულ ქვის სკამზე და ნახევრად მოხუჭული თვალებით შესცქეროდა ქათმებს, რომლებიც მიწაში იჭექებოდნენ, ან კიდევ ვეება

ჩინარის მთრთოლავ ფოთლებს. მისი გამოხედვა ცრემლსა
პვრიდა აღამიანს.

ლამე მოჰყვებოდა ხოლმე მამამისს, მის გვერდით მოიკა-
ლათებდა და ჩვენ გვიცქერდა.

სიტყვა რომ აღარ გავაგრძელო, ჩემო მეგობარო, ჩვენს
ამაყ და მკაცრ ათმაჯას მეწისქვილის ეს ქალიშვილი შეუყ-
ვარდა.

უცხო ფრინველი, რომელიც არ იმდაბლებდა თავს, რომ
ფარშავანგებისა და ხოხბებისათვის შეეხდნა, ფრთამოტეხი-
ლი ცხრატყავას მსხვერპლი გახდა.

ვაი მე, რომ ამ საქმეში ძალიან გვიან გავერკვიე. მე რომ
გავიგე, ცეცხლი უკვე სახურავს მოსდებოდა... თორემ აღრევე
ავყრიდი ბანაკს და სხვა ადგილზე გადავიყვანდი...

ათმაჯა აღარავის ელაპარაკებოდა, ქორწილებზე არ და-
დიოდა, მარტო იჯდა ზეთისხილის ქვეშ და უკრავდა. ის
აღელვებული იყო, გოგოს მიშტერებოდა და ოხრავდა...

ჩვენც ვგრძნობდით, რომ სინანულის მეტი აღარაფერი
დაგვრჩენოდა.

ოხვრა და კვნესა დასჩემდა, ოხვრა, რომელიც აღმოხდება
ხოლმე ჩაძირულ გემთან შეჯახებულ ვეება ტალღას ან კოცო-
ნის გარშემო მყვირალ ცეცხლთაყვანისმცემლებს.

ათმაჯამ ფრთები დაჰყარა, ჩემო ძმაო, და თანდათან კარ-
გავდა ფერს. ის ხშირად დადიოდა მეწისქვილესთან სოფელ-
ში და ქვის სკამზე იჯდა იმ გოგოს გვერდით; ან კიდევ ახლო-
მახლო კლდეებზე დაატარებდა მას. ამის შემყურე მივხვდი,
რომ აღარ შეიძლებოდა ასე გაგრძელებულიყო...

ერთ ღამეს მოვიხმე ათმაჯა, ხევის ბოლოს წავედით და
აღვის ხეებს შორის ჩავსხედით.

ქვებზე სწრაფად მოწინაწკარე წყლის ჩუხჩუხისა და ბაყა-
ყების შორიდან მოსული ყიყინის გარდა არაფერი ისმოდა.

ის თავდახრილი იჯდა და არ მეკითხებოდა, რატომ მოვიხ-
მე, რის თქმას ვაპირებდი

ხელი მხარზე დავადე, ათმაჯამ თვალეები ასწია.

— შეყვარებული ხარ! — ვუთხარი მე.

— კი... — მიპასუხა.

— რა უნდა ქნა?..

ათმაჯამ ვარსკვლავებით მოჭედულ ცას ახედა, თითქოს პასუხს ეძებს ჩემს შეკითხვაზეო, დიდხანს უყურა და უცბათ მომიბრუნდა:

— შენ ჩვენი ბანაკის თავი ხარ, — მითხრა მან, — ჩემზე ბევრი გივლია, გამოცდილება მეტი გაქვს, ყველა ბოშაზე უფრო მეტი იცი. შენ უნდა გამოგიტყდე...

ათმაჯა ისევ მალლა იყურებოდა, თითქოს ვარსკვლავებს ესაუბრებო:

— მე ის მიყვარს. არც მიფიქრია, რას ვაპირებ. შენ იცი, როგორი სიყვარული მეცოდინება მე, რომელსაც ყური არ მითხოვებია, როცა მდიდარი ქალები მეძლეოდნენ; შვიდი სოფლის მფლობელი მოსულა ჩემთან და უთხოვია: ჩემი ქალი-შვილი შენი გულისათვის ლოგინადაა ჩავარდნილი, დავივიწყებ, რომ ბოშა ხარ და საკუთარი შვილევით გულში ჩაგიკრავ, ოღონდ მოდი, მოდი და ჩემი ქალიშვილი გადაარჩინეო. მე პასუხი არ გამიცია და ჩემს გზას გავდგომივარ; ახლა კი ეს ცალხელა გოგო მიყვარს.

მასაც ვუყვარვარ. მოდი-მეთქი, ერთად გავიქცეთ; მან მწარედ გაიცინა: მე ხომ შენი ღირსი არა ვარ, გეცოდები ვანაო, — მითხრა ტირილით. მე ავუხსენი, თუ როგორ მიყვარს, — შენ მკლავის ნაცვლად გულს მაძლევ-მეთქი, ვუთხარი, განა გული მკლავზე ნაკლები ღირს-მეთქი?

თვალეები ცრემლით ავესო. არ შეიძლებაო, მითხრა. აბა იფიქრე, ყოველი შენი დანახვისა უნდა მრცხვენოდეს, სულ თავჩალუნული უნდა ვიყო, გინდა, რომ ასე დამამცირო? თავი დამანებე, მე მეცოდინება, რაცა ვარ და ჩემს მოხუც მამასთან დავრჩებიო. შენც ამ მხარეში მეტს ნულარ გამოჩნდები. შენ დამავიწყე ჩემი ნაკლი და მშვენიერი სიზმრები მაჩვენე. სიკვდილამდე არ დაგივიწყებ, ოღონდ ნუ შეეცდები დამარწმუნო იმაში, რაც არ შეიძლება მოხდეს. თუ ნამდვილად გიყვარვარ, ახლავე წადი აქედანო!..

ათმაჯამ ერთი ამოიოხრა და მიწას დააშტერა თვალეში.

— ვფიქრობ, რომ შევერთდეთ, ეს ორივესთვის მართლაცდა ტანჯვა იქნება. მუდამ ვიგრძნობთ, რომ ჩვენ შორის გაუგებარი და სულისმემხუთველი ატმოსფეროა. თუ ის გულს არ გამიხსნის, წმინდა გულით არ მომეაღერსება და მის თვალეში მუდამ ამოვიკითხავ საყვედურს — ცოდვა არა ხარ განა, ჩემი გულისთვის რატომ დაიღუპე შენი ახალგაზრდობაო, — მაშინ რა ვქნა? ყოველი ჩემი სიტყვა გააღიზიანებს; თუ გავბრაზდი, ეწყინება; დაფიქრებული თუ ვიქნები, არც ის მოეწონება; თუ მივესიყვარულე, იფიქრებს, რომ მეცოდება; თუ გადავეხვიე, ტკივილს იგრძნობს მოკრილ ხელში, და... წავა ასე...

ნუ მკითხავ, რას ვიზამ და საით წამიყვანს ეს ამბავი; მე უკვე ღონე აღარა მაქვს, არც ჰკუა მიჭრის, არც აზრი: მაქვს მხოლოდ სიყვარული, სიყვარული, რომელიც მიწისაკენ მეწევა, როგორც ტყვია მისგან დაკოდილს... შენს ათმაჯას აღარ ძალუძს ფრთების შერხვეა..

გაჩუმდა უკანასკნელი სიტყვები ისე მწარედ აღმოხდა, რომ კიდევ რამის კითხვა კი არაა, დაწყნარებაც ვერ გავბედე. რა შეიძლებოდა მეთქვა მისთვის ასეთ მდგომარეობაში; ისიც ისეთ დღეში იყო, რომ აღარაფერს გაიგონებდა.

ხელი გავუყარე და კარავთან მივიყვანე.

საქმე თანდათან გაუარესდა. მე მაშინებდა ათმაჯას მდგომარეობა. მაგრამ შველა აღარ შეიძლებოდა. გადავწყვიტე საქმე ნებაზე მიმეშვა და დავწყვიტი. მთელი ღამე მესიზმრებოდა ათმაჯა. ის ხელებგაშლილი იდგა დიდი ჩინარის ქვეშ და მოუთმენლად ელოდა. დიდი სიხარული ეხატა ტუჩის კუთხეებზე. მისკენ მორბოდა ოდნავ ლოყაშეფერილი მეწისქვილის გოგონა. მაგრამ სწორედ იმ დროს, როცა ისინი ერთმანეთს უნდა გადახვეოდნენ, მათ შორის გაჩნდებოდა რაღაც უცნაური მოჩვენება; დატრიალდებოდა, გაიზრდებოდა და ერთმანეთს აშორებდა მათ.

ძლიერი ქარით გადარეკილი ღრუბლის თეთრი ქულებივით მისდევდნენ დღეები ერთმანეთს. ვგრძნობდით, რომ ამას

აუცილებლად დიდი ქარიშხალი უნდა მოჰყოლოდა. ყველას, თითქო ყველას ეშინოდა რაღაც უბედურებისა. მთელი ბანაკი მძიმე უმოქმედობას მოეცვა.

მოხუცი და გამოცდილი ბოშა ქალები შელოცვებს კითხულობდნენ, ყველა კეთილ თუ ავ სულს უხმობდა საწყალი ათმაჯას დასახმარებლად. ლოყებჩაცვენილი და თვალეგამტერებული დადიოდა ათმაჯა. მის დანახვაზე ახალგაზრდები თავსა ხრიდნენ, ქალიშვილებს კი ფერი ეკარგებოდათ და ტუჩებაკანკალებულნი თვალს აყოლებდნენ.

ვერაფერი გადაეწყვიტათ ვერც ქალს, ვერც კაცს, ახალგაზრდას თუ მოხუცს. მოხეტიალე ქარს თითქოს თან წაეხვეტა მთელი ჩვენი გონება და ყველა გოგნებული დავებოვებინეთ.

ერთ დღეს ათმაჯა მომიახლოვდა.

— ამ საღამოს წისქვილში მოვიყრიით თავს, — მითხრა მან, — მე მოველაპარაკე მოხუცს!

მსუბუქი წვიმა ცრიდა. სავსებით შესაძლებელი იყო, რომ საღამოს დიდი თავსხმა ყოფილიყო. ეს ათმაჯასაც ვუთხარი.

— წისქვილში დავუკრავ, — მიპასუხა მან.

— წისქვილი ღამეც მუშაობს და აბა იმ ხმაურში...

ათმაჯამ უცნაურად გამიცინა:

— ნუ გეშინია, კლარნეტს იმ ხმაურშიც მოგასმენინებ. ჯერ არც ისე დამსუსტებია სუნთქვა.

საღამოსათვის წვიმამ მართლაც იმატა.

გალმა გორაკზე მოფენილ მუხნარს ზედიზედ ურტყამდა ელვა. მსხვილი წვეთები უცხო ხმაურით ათამაშებდა ზეთისხილის შავ ფოთლებს.

ყველამ წისქვილში მოვიყარეთ თავი. ჭერზე ჩამოკიდებული მოქანავე ორი ნავთის ლამპა მკრთალ შუქს აფრქვევდა გარშემო. განუწყვეტლივ ტრიალებდა დოლაბი და დამტვე-

რილი ღვედები. ჩვენი ხმაური სახურავზე დაცემულ ^{წვეთ-}ვის ხანმოკლე რაკუნს ერთვოდა. ამ საშინელ ჰანგებს ^{ჭეკა} ქუჩილი აბოლოვებდა.

მეწისქვილე და მისი ქალიშვილი კედელთან ისხდნენ სკამზე. მოქანავე ლამპები უცნაურ ჩრდილებს ათამაშებდა გოგოს სახეზე.

წერილმა ხმამ მოულოდნელად დაფარა მთელი ხმაური: უკრავდა ბნელ კუთხეში მიმჯდარი ათმაჯა.

მე, მეგობარო, იმ ღამეს მოსმენილს სიკვდილის შემდეგაც ვერ დავივიწყებ.

გარეთ თანდათან ძლიერდებოდა ავდარი, ქარი აგურის კედლებს უტყლაშუნებდა თავის სველ მათრახს. მოდიდებულ ი წყალი ხის ღარებიდან გადადიოდა და შხუილით ეცემოდა მიწაზე.

შიგნით განუწყვეტელი ენერგიით ტრიალებდა ქვები. ტყაპუნებდა გიჟურად მოსრიალე ღვედები. კრიალებდა ხის ბორბლები. ყოველივე ამას ახშობდა მგზნებარე ხმა, რომელიც ხან თხოვნას გამოხატავდა, ხან კი ბღღვინავდა სიბრაზისაგან, შემდეგ გაჩუმდებოდა და მერე ისევ იჭეკებდა ძველებურად.

წისქვილის ბინდბუნდში ათმაჯას შავი და ბრიალა თვალები უძრავად შესცქეროდნენ ახალგაზრდა გოგოს, რომელიც დაბნეული მიმჯდარიყო კუთხეში და დიდრონ თვალებს ახამხამებდა.

ათმაჯა ისეთ რალაცეებს უკრავდა, ძმაო, რომ ჩვენი სიტყვებით იმის გადმოცემა ძნელია...

ეს ჰანგები ხანდახან ალერსიანი იყო, როგორც დედის თბილი მზერა, მაგრამ იქვე იქცეოდა უდაბნოს ქარად, რომელიც ცხელ ქვეშას ფანტავდა ირგვლივ, ხან კიდევ დანასავით გვესობოდა გულში.

გაისმა უკანასკნელი და მკვეთრი ჰანგი. მე დავინახე, როგორ წამოდგა ათმაჯა ფეხზე. რამდენიმე ნაბიჯი გადმოდგა და კლარნეტი სადღაც კუთხეში ისროლა.

ყველამ წამოიწია და შეშფოთებული თვალებით დაუწყეს ცქერა. მან უკან გადაიწია სახეზე ჩამოყრილი შავი თმები, ღრმად ჩაცვენილი თვალებით იქაურობა შეათვალიერა და მეწისქვილის ქალიშვილს მიაშტერდა. დიდხანს უყურა, დიდხანს...

ის წუთი ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება, მეგობარო; გარეთ ქარიშხალმა იმატა, კედლები ზანზარებდა, კრამიტს ქარი დააფრიალებდა, ხოლო წისქვილი, ეს უზარმაზარი ცხოველი, ტრიალებდა, ღრიალებდა და ათმაჯა, ლამპის მკრთალ შუქზე ჩვეულებრივზე უფრო დიდი, იღვა, როგორც აჩრდილი. თვალები ახალგაზრდა გოგოსათვის მიეპყრო. აუტანელ სიმწარეს ძნელად საცნობი გაეხადა მისი სახე. აჩქარებული სისხლი საფეთქელს აწვებოდა. ათმაჯა კბილებით იკენეტდა გაფითრებულ ტუჩებს. სამეტყველოდ შემართული მისი ბაგეები მალე დუნდებოდა, თითქოს სატირლად ემზადებინო.

ეს სურათი მხოლოდ ერთ წამს გაგრძელდა. მან თვალები დახუჭა და წაბარბაცდა, მაგრამ მაშინვე მოიკრიბა ძალა, კიდევ ერთხელ მიმოიხედა, თითქოს შველს ელის ამ საშინელი ტკივილისგანო და თოფნაკრავივით ისკუბა იმ კუთხისაკენ, სადაც ცოფიანივით ტრიალებდა ბორბალი და ღვედები.

სულის მოთქმამდე ყველანი ერთ ადგილზე გავშემდით, მერე კი გიჟებივით აყვირებულნი მივცვივდით მას.

სამწუხაროდ, ჩემო მეგობარო, უკვე გვიან იყო. ათმაჯა უკვე ჩვენსკენ მოემართებოდა. ჩემი საქმე გავაკეთეო, მეტყველებდნენ მისი თვალები.

მას მარჯვენა ხელი აღარ ჰქონდა, მხრიდან ღარივით გაღმოსჩქეფდა სისხლი. რამდენიმე ნაბიჯიც გაღმოდგა, შეირხა და ჩვენს ფეხებთან ჩაიკეცა.

ესეც შენ, ჩემო მეგობარო, შეყვარებული ბოშას ამბავი. გაზაფხულზე, როცა ყვავილები იფურჩქნება, კარგია სადმე შორს წყლის პირას იჯდე შენს საყვარელ არსებასთან, რომელსაც ყვავილივით საამო სურნელი ასდის, ეხვეოდე და ჰკოცნიდე, ჰკოცნიდე, ვიდრე დაიღლებოდე...

ჩვენს შორის იყოს, და, არც ის არის ცუდი, როცა თვალ-
ცრემლიანს გინდა ამხანაგს უამბო, რომ მთვარის შუქზე დი-
ლამდე კართან უტრიალებ გულქვა სატრფოს, რომელიც შენს
დინახვაზე თავს იბრუნებს ხოლმე.

მაგრამ, ჩემო მეგობარო, ნამდვილი სიყვარული იმას
ჰქვიძ, როცა კაცისათვის აუტანელია ჰქონდეს ის, რაც მის
საყვარელ არსებას აკლია და მოიშორებს კიდევც...

ცხელი წყალი

ბინდბუნდში სოფლის ბოლოს ორი ჟანდარმი მიუახლოვდა. ისინი ცხენიდან ჩამოხდნენ, აღვირები მათ შესახვედრად გამოსულ ყავახანის მოსამსახურეს გადასცეს და ზღაპრით გაუდგნენ გზას. სოფლის ორღობეებში არავინ იყო. შორიდან ძროხის საცოდავი ბლავილი ისმოდა. ტირიფის ტოტებში მსუბუქად შრიალებდა ქარი. სოფლის დასავლეთით გორაკებზე მოფენილი ტყე თავზე ჩამოწოლილი ღრუბლებით ქანაობდა.

ჟანდარმები ყავახანაში შევიდნენ და ჩუმად რამდენიმე სიტყვა უთხრეს მეპატრონეს; შემდეგ გამოვიდნენ და პირდაპირ სოფელს მიაშურეს. სახლები ბნელში იყო ჩაფლული...

ისინი სოფლის მეორე ბოლოს, ტყის პირას მდებარე პატარა სახლს მიუახლოვდნენ. ჩანდა, რომ ხმაურს ერიდებოდნენ. ჟანდარმები მიადგნენ ღობეს, რომელიც გარს ერტყა სახლს, ფეხის წვერებზე შედგნენ და განათებულ ფანჯარაში შეიხედეს. ოთახში ქალი იყო. იგი იატაკზე ჩაჩოქილიყო და სუფს ჭამდა. რამდენიმე ნაწნავად დაწნული თმა ზურგზე ჰქონდა გადაყრილი. დროდადრო ფანჯრისკენ აპარებდა მზერას.

— ჰაი ეგ ღორის ცოლი, ისე ზის, თითქოს არაფერი იცოდეს! — წაილაპარაკა ერთმა ჟანდარმმა.

— ეს მეოთხედ მოვდივართ. ვერც ერთხელ ვერ დავიჭირეთ. თითქოს არც ახლა ჩანს ისმაილი, მაგრამ მაინც ვნახოთ! — წარმოსთქვა მეორემ.

ღობის კარს ხელი ჰკრეს და შევიდნენ. ერთმა ბაღის უკანა მხარე მოიარა; მეორემ კარებზე დააბრაახუნა.

ოთახში სიჩუმე იყო. მხოლოდ ადგილიდან წამომდგარი ქალის კაბის ფართო კალთების შრიალის ხმა მოისმა.

— ვინ არის? — იკითხა შიგნიდან ახალგაზრდა ხმამ.

— გააღე... ისმაილს ვეძებთ!

ახმაურდა ღირე, ქალმა კარები გააღო.

— მობრძანდით, ეძებეთ, ისმაილი შინ არ არის. ამას წინათ რომ იყავით, მაშინაც გითხარით. გაზაფხულს აქეთ ისმაილი არ მოდის. აი უკვე ოთხი თვეა.

— გაჩუმდი, — დაიყვირა ქანდარმმა, — ორი დღის წინ აქ ყოფილა. ჩვენ ამბავი მოგვივიდა!

ქალმა ხმადაბლა გასცა პასუხი:

— ტყუილია, ეფენდი, ტყუილი! რაც ის ამბავი შეემთხვა, მერე ამ მხარეში არც კი გამოჩენილა. ვინ იცის, საით წავიდა! იქნებ დაილუპა კიდეც მთებში!

ქანდარმმა კარადა გააღო, ლოგინი აშალა, შემდეგ გარშემო მიმოიხედა. სახლი ამ ერთი ოთახისა და დერეფნისაგან შედგებოდა. დერეფანში ზეთუნის ზეთის დოქი, პურის გასაშლელი ფიცარი და კიდეც რაღაც საგნები ელაგა. ოთახი ცოტა უფრო განიერი იყო. ცალ მხარეს ხალიჩა ეფინა, ზედ გაშლილი ყურანი იდო.

ქანდარმმა გადაწყვიტა მშვიდობიანად შესდგომოდა საქმეს და ქალს მიუახლოვდა:

— ყური მიგდე, ემინე, — დაიწყო მან, — უარზე ნუ ხარ. მაგ ბიჭის გამო შენ კარგი არაფერი მოგელის. მთავრობა ამას არ შეგარჩენს. საკითხავი გვაქვს მასთან. შენ რას დაეძებ სხვის სიკვდილს? ოღონდ იტყვი, რომ მან სიმთვრალის გამო კი არ მოკლა, არამედ საკუთარი თავის დასაცავად. კარგი, მაგრამ მთაში რაღას გარბოდა? სასამართლო ხომ არსებობს ქვეყანაზე? ხომ არ შექამენ, აქაოდა აღას ვაყი მოკლათ! სიმართლით რაც ერგება, იმას მოიხდის და გამოვა. ხომ გეუბნები, ნუ მალავ, გვითხარი სად არის, სად გაიქცა ამ საღამოს. ახალგაზრდაა, ნუ გეცოდება... აბა, ემინე, ჩქარა გვითხარი, ისმაილი ხომ აქ იყო ამ ცოტა ხნის წინათ? ვინ შეატყობინა ჩვენი მოსვლა?

— ხომ გითხარით, რაღას ჩამაცივდით! ოთხი თვეა ისმაილი არ მინახავს!..

— ემინე, ეს ამბავი ცუდად გათავდება. არც ჩვენ მოვლი-

ვართ აქ ჩვენი სურვილით. ასისტავს, როგორც გითხარით, ლაპარაკი არ უყვარს; თუ ახლაც ხელცარიელები დავბრუნდით, ჩვენი საქმე ცუდად იქნება. ვინ იცის, რომელ მთაზე გაგვაგზავნის სადარაჯოდ.

თვალეზდახრილი ქალი დუმდა.

ქანდარმებმა ერთმანეთს გადახედეს. შემდეგ მიუახლოვდნენ ერთმანეთს და წაიჩურჩულეს:

• — ნეტავ მართლა შეატყობინეს? — თქვა ერთმა.

— ახლა გავიგებთ... — ეშმაკური ღიმილით უპასუხა მეორემ და ისე დაიქნია ხელი, თითქოს უნდოდა ეჩვენებინა, რომ ასეთ საქმეებში გამოცდილი იყო.

— გააღე ეგ კარი, — უყვირა მან ქალს და ხელი ოთახის კუთხეში, პატარა ხის კარისკენ გაიშვირა.

ქალი ერთ ხანს შეჩერდა, შემდეგ იქითკენ წავიდა და ხის ღირე გამოსწია. კარი თვითონ გაიღო. კარს უკან პატარა ოთახი იყო რიტუალური განბანისათვის.

შიგნით არავინ ჩანდა. მეორე ქანდარმმა გაკვირვებით გადახედა ამხანაგს:

— მაშ სად არის? — წაიბუტბუტა მან.

— ჩუ, — იყო პასუხი.

ქანდარმმა შიგ პატარა ხის სკამს და გამურულ ქურქელს მოჰკრა თვალი, ახლოს მივიდა და ხელი ჩაჰყო.

— ეს ცხელი წყალი რაღაა? — წამოიძახა მან და სასწრაფოდ ამოიღო დათუთქული თითები.

— არაფერი.

— როგორ თუ არაფერი, — წარმოსთქვა მან და კმაყოფილების ღიმილმა გადაუარა სახეზე.

— წყალი უნდა გადამესხა, — წაილულულა გაწითლებულმა ქალმა.

— ქვეყანაზე ღმერთი აღარ არის, ვის აბრიყვებ? შენი ქმარი აქ არ არის და ამ შულამისას წყალს ვისთვის ამზადებ?

— საუკეთესო ხერხია, — მიუბრუნდა ის ამხანაგს. — ვინმე გაქცეულის სახლის ჩხრეკისას პირველად განსაბან ოთახში შევიხედავ.

მან უეცრად მკლავში ხელი სტაცა ქალს და უყვირა:

— უარი არ გავივა უკვე-თქვი, სად არის ისმაილი? წყალი საკმაოდ ცხელია, ესე იგი ახლა გაიპარა, აქედან შორს არ არის. თუ არ იტყვი, რაც მოგივა, შენს თავს დააბრალებ!

გაფიქრებული ქალი ხელის განთავისუფლებას შეეცადა.

— არ ვიცი, — ხმის კანკალით წარმოსთქვა მან.

ქანდარმმა ხელი უშვა ქალს და ოთახში დაიწყო სიარული. მეორე კედელს მიყრდნობოდა და ქალის გულმკერდის აჩქარებულ მოძრაობას უყურებდა.

ქანდარმი, რომელიც ოთახში დაბორილობდა, უეცრად შეჩერდა, ამხანაგს ხელით მოუხშმო და ქალისთვის გასაგონი ხმით უთხრა:

— ისმაილი ნამდვილად შორს არ არის, იმისათვის თუ არ მოვა, რომ ჩვენ ჩავებარდეს, თავისი ცოლის პატიოსნების გადასარჩენად მაინც მოვა. მე ახლა ემინეს ხელს ვტაცებ და ხალიჩაზე დავაგდებ, — ჩუმად დაუმატა მან. — თუ დაიყვირა, როგორ იქნება ისმაილმა მოითმინოს, ადგება და მოვა. შენ კარებთან დაუდარაჯდი და მკვდარი ან ცოცხალი დაიჭირე... თუ არ დაიყვირა... ეჰ, მაშინ რაღას იზამ, ერთხელ შენცა სინჯე...

ქალი გაყვითლებულიყო და კანკალებდა. ქვედა ტუჩს სისხლის დენამდე იკვნეტდა. აქეთ-იქით მიმოიხედა, ოთხი კედლისა და ორი ქანდარმის გარდა არაფერი იყო.

თვალებგაბრწყინებულმა ქანდარმმა, რომელმაც წელან ცხელი წყალი შეამჩნია, მაჯაში სტაცა ხელი ემინეს და ოთახის კუთხისკენ წაათრია. მეორემ თოფი აიღო ხელში და გარეთ გავიდა.

მაგრამ ვერც ერთმა და ვერც მეორემ სიტყვა ვერ დააცდინინეს ქალს. მიუხედავად ყოველივესი, მას ერთხელაც არ დაუყვირია, არ უთხოვია შევლა.

ქანდარმებს სახეზე სასიამოვნო მოთენთილობა ეტყობოდათ, შინაგანად კი ოდნავ ღელავდნენ. მათ მალე აიკიდეს მხარზე თოფები და როგორც კი წავიდნენ, ემინეც ჩუმად გამოვიდა გარეთ, პარკით გაჰყვა ღობეს და ტყეში მიიმალა.

ისმაილმა დილამდე იცადა შორიახლოს, ხეებს ამოფარებულმა, და გათენებისას წამოვიდა. ოთახში ჯერ კიდევ ენთო

სინათლე. იგი ჩუმად მიუახლოვდა სახლს და ალღევებული
შევიდა გამოღებულ კარებში.

სახლში არეულობა იყო. ლამპაში ნავთი გამოლეულიყო
და ალი ძლივსლა ბეჭტავდა. შიგნით არავინ იყო.

ისმაილი კარების წინ დადგა და დაუსტვინა. სოფლის
მზრიდან თოთხმეტი წლის ბიჭი გამოჩნდა. იგი სირბილით
მივიდა ისმაილთან, თან განზე იცქირებოდა. ისმაილმა სასწ-
რაფოდ გაგზავნა ბიჭი ქვემოთ, ყავახანისკენ... „თუ ემინე ჟან-
დარმებმა წაიყვანეს, მაშინ რა ვქნა?“ - - ფიქრობდა ისმაილი.
მაგრამ ბიჭი მალე დაბრუნდა და უამბო, ჟანდარმებს არავინ
წაუყვანიათ, შუალამისას ცხენებზე შესხდნენ და ცენტრისკენ
გაეშურნენო.

მაშინ სოფლიდან მოსულ რამდენიმე კაცთან ერთად ის-
მაილმა ბევრი ეჭება ემინე, ყოველ სახლში იკითხეს, ტყუც
დაიარეს. ბევრი იძახეს — „გოგო, ემინე... სადა ხარ?“ — მაგ-
რამ არც იმ დღეს და არც მას შემდეგ ემინეს შესახებ არსაი-
დან არაფერი გაუგიათ.

დაკადების მოწმობა

სადამოს ციხეში ხალხი მოიყვანეს. სულ ორმოცდაათამდე კაცი იქნებოდა. როცა დავინახეთ, რომ ამდენ ხალხს ორი უხიშტო ეანდარმი მოჰყვა, მივხვდით — ისინი საგზაო ბეგარის გადაუხდელობის გამო მოხვდნენ აქ.

ტუსალები ჭიშკარში შევიდნენ და ეზოში ჩამწკრივდნენ. ერთმა ყარაულმა სია ამოიკითხა. მოსულნი კედელთან ჩასხდნენ და ხმაამოუღებლივ ლოდინი დაიწყეს.

შესახედავად ძალიან დამწუხრებულნი იყვნენ. შარვლები ნაფლეთ-ნაფლეთ ეკიდათ და ბევრ მათგანს ფეხზე უხეში ფეხსამოსის მსგავსიც კი არაფერი ეცვა.

ტანზე აქლემის მატყლისაგან შოქსოვილი, დაფლეთილი ფარაჯა ემოსათ, ქვეშ კი გახუნებული, დაგლეჯილი და მთლად დაკერებული პერანგები. გაქონილი ქუდები ზოგს მარჯვნივ და ზოგს მარცხნივ ლოყაზე ჰქონდა ჩამოფხატული. კეპებიდან მუქ ყვითელ მუყაოს გამოეყო თავი.

გვერდით მოგდებული შალის აბგებიდან შავი პური, ქადა და ზოგან მწვანე ხახვის ფურცლებიც მოჩანდა.

დიღხანს იცადეს, რადგან არავის უთქვამს, რომელ საკანში წასულიყვნენ და რა გაეკეთებინათ. დროდადრო რაღაცას გადასჩურჩულებდნენ ხოლმე ერთმანეთს. როცა რომელიმე

თანასოფლელი ტუსალი მიუჯდებოდა ახლოს, ზანტად პასუხობდნენ, ხანდახან კი სახეს მიიბრუნებდნენ, სადღაც შორს იცქირებოდნენ და აგრძნობინებდნენ, რომ სრულებითაც არა სიამოვნებდათ ამ საუბრის გაგრძელება.

მართლაც უცნობ ტუსალებზე უფრო თანასოფლელებისა რცხვენოდათ. მათ ძალიან ემძიმებოდათ გზის ფულის გადაუხდელობის გამო ციხეში ჯდომა, რადგან აქ მკვლელობის ან რაიმე სხვა მძიმე დანაშაულის გამო ისხდნენ ხოლმე.

ახალმოსულთა შორის ერთი მოხუცი იყო. შესახედავად სამოცზე მეტი წლისა ჩანდა და საგზაო ბეგარა და სხვა თითქოს არ უნდა შეჰხებოდა. ხელები დამსკდარი ჰქონდა და ძარღვიანი. წელში ორად იყო მოხრილი; ასადგომად ჯოხი უნდა შეეშველებინა და მაშინაც კი კედლისკენ მიდიოდა მისაყრდნობად.

ხმელ, მოგრძო სახეზე რამდენიმე ღერი ბალანი უჩანდა. დაცვენილი და თხელი თეთრი თმის ქვეშ დალაქავებული კანი მოუჩანდა.

ტანზე სხვებზე უარესად ეცვა. წელზე შემოკრული პატრონტაში, რომელსაც ალბათ სამოცი წლის ვარამი ჰქონდა გადატანილი, გაცვეთილიყო, დამსკდარიყო და სიფრიფანად იყო ქცეული.

მოხუცს მივეუახლოვდი. სიბერისაგან დაწვრილებული თვალებით შემომხედა. იფიქრა, გვერდს ამივლისო და ისევ განზე გაიხედა.

მის გვერდით ჩავცუცქდი.

— გამარჯობა, პაპა, — მივმართე მე.

მობრუნდა და შემომხედა. თვალებში განცვიფრებამ გაუელვა და საჩქაროდ მიპასუხა:

— გაგიმარჯოს!

— მალე გასულიყო აქედან, — ვუთხარი მე, როგორც ყველა ახალმოსულს ეუბნებიან ხოლმე.

— გმადლობთ, — მიპასუხა მოხუცმა და ისევ დახარა თავი. პაპიროსი ამოვიღე და მივაწოდე. აკანკალებული ხელით გამომართვა; შემდეგ პატრონტაშიდან თუნუქის პორტსიგარა ამოიღო და გახსნა. შიგ ცოტაოდენი თამბაქოს მტვერი და

პატრუქიანი კვესი ედო. აშკარად ჩანდა, რომ ეს ჯერ კიდევ ჯარისკაცობის დროიდან ჰქონდა შემორჩენილი. რამდენჯერმე მაგრა ჩამოჰკრა კვესი, შემდეგ პატრუქი გაასწორა და ისევ დაჰკრა. არაფრით არ ინთებოდა. ამასობაში ანთებულ იქნა ასანთი გაუქოდე; პაპიროსს ცეცხლი მოუქიდა და მაგრად მოქაჩა.

მე ისევ ვკითხე:

— რა დაგიშავებია, პაპა?

— რა დანაშაული, შვილო, საგზაო გადასახადი ვერ მივეცი!

— რამდენი წლისა ხარ, განა?

— რა ვიცი, ოთხმოცისა უნდა ვიყო!..

— მერე ეგ როგორ იქნება? სამოცს გადასულებს საგზაო გადასახადს არა თხოვენ...

— მე კი მთხოვენ და...

— შეცდომა უნდა იყოს.

— შეცდომა არ არის, შვილო, — მიპასუხა მან და განაგრძო:

— ოთხი ვაჟი მყავდა. ერთი ციხეში მოხვდა მკვლევობისათვის და რვა წლის ჯდომის შემდეგ მოკვდა. ორი ჯარში გაიწვიეს, ერთი კი ქანდარში იყო. ყაჩაღებმა დაჰკრეს და დაკოჭლდა. ახლა სოფელში ცხოვრობს, მე შემომცქერის ხელებში. სხვა ვაჟებს შვილები არ ჰყავდათ. ამას კი ერთადერთი ვაჟი ეყოლა. ისიც ციხეში მოკვდა რვა წლისა. ოცი წელი იქნება, რაც მოკვდა. იმ დღიდან ვცხოვრობთ მე და ჩემი კოჭლი ვაჟი. ჩემი მოხუცი ქალი და კოჭლის ცოლი ყანასა ხნავენ და თესენ. მე კალოზე ვესმარები. კოჭლი კი ფანჩატურზე ზის და ბოსტანს დარაჯობს. ასე, ძლივს მოვითრევთ სულს. სამი წლის წინათ ჩვენმა ბატონმა მდინარის სათავესთან რომ ყანა გვაქვს, იმის დაპატრონება მოინდომა. ვიყვირეთ, ვიკვირეთ, არაფერი გამოვიდა. შვილი ხეიბარი მყავს, მე არაფერი შემიძლია. ჩვენს სიმართლეს ჩვენ თვითონ ვერა ვსდიეთ. იძულებული შევიქენით ხელისუფლებას მივდგომოდით. სასამართლო ორ წელიწადს გრძელდებოდა... ჩვენ, მართალია, არავითარი საბუთი არა გვქონდა, მაგრამ მთელმა სოფელმა

იცოდა, რომ ის მიწა მამა-პაპიდან ჩვენი იყო. ეს არავის უჩიო-
ხავს. ბატონმა კი ცრუმოწმეები მოიყვანა და საქმე მოიგო.
სასამართლოს დროს დაბადების მოწმობა მთხოვეს, სად უნდა
მეპოვნა? რაც ჯარიდან დავბრუნდი, მერე სახელმწიფო და-
წესებულებასთან საქმე არ მქონია. ვეძებე, ვეძებე, არ არის...
შემდეგ ჩვენი კოჭლის გარდაცვლილი ვაჟის დაბადების მოწ-
მობა ვიპოვე. სახელად იმასაც მეჰმედი ერქვა. ესეც ზომ და-
ბადების მოწმობაა-მეთქი და ვილაიეთში ვაჩვენე.

სასამართლოში არაფერი გამოვიდა. ვილაიეთში აქეთ-
იქით სიარულში ყანა უპატრონოდ მიგვრჩა. ექვსი თვის შემ-
დეგ სოფელში გადასახადის ამკრეფნი მოვიდნენ, საგზაო გადა-
სახადის მოვალეთა შორის მამასახლისმა მეც ამომიკითხა. შეც-
დომა იქნება-მეთქი და ყურადღება არ მივაქციე. რამდენჯერ-
მე კიდევ მოვიდნენ. არ მივეცი. ოცი წელია თავისუფალი ვარ
საგზაო გადასახადიდან.

ამჯერად გადასახადის ამკრეფნი ქანდარმთან ერთად მო-
ვიდა. საგზაო გადასახადის არგადამხდელთა შორის მეც
წამომიყვანეს. ოთხმოცი წლისა ვარ-მეთქი, მაგრამ ყურის
დამგდები არავინ იყო. მმართველთან მივედით, დავთარში
ნახეს და ჯერ ოცდაცხრა წლისა ხარო, მითხრეს. ცოდვას ნუ
ჩაღიხართ, მე შემომხედეთ, ჩემს წვერს შეხედეთ-მეთქი,
ვუთხარი. არაო, დამემუქრნენ, შენი მოწმობა აქ არის, შენი
მისამართიც ვიცითო. ჯიბეში რომ ქაღალდი მქონდა, მავეცი,
ისიც 29 წელს უჩვენებდა. მაშინ კი მოვედი გონს, მაგრამ რა
მექნა? თუ კიდევ ბევრს შეგვაწუხებ, შენზე საქმეს აღვძრავ-
თო, მითხრეს. მეც ხმა არ ამომიღია. ექვსი ღირა რომ მქო-
ნოდა, მივეცემდი და გათავდებოდა საქმე, მაგრამ ასეთ დროში
ექვსი ღირა სად უნდა იშოვნო? ალბათ ასე გვიწერია-მეთქი;
ავდექი და წამოვედი.

მე სიცილი დავიწყე:

— ეე, პაპა, გავგონილა ადამიანმა შეილიშვილის მეტრიკა
მითთვისოს?

მან უიმედოდ ჩაიქნია ხელი:

— ვითომ რა მოხდა ისეთი? — ჩაიბუტბუტა მოხუცმა. —
განა ყველა ქაღალდი მთავრობისა არ არის?

„სიცოცხლის მხსნელი“

ასიეს ტკივილები ნაშუადღევს დაეწყო. კევრი მიატოვა და მაშინვე სახლში წამოვიდა. იბრაჰიმი კალოდან საღამოს ბინდ-ბუნდში დაბრუნდა შინ. ხარებს ბოსელში რომ აბამდა, თვალი მოჰკრა ბავშვების გროვას, რომელთაც მისი სახლის წინ თავი მოეყარათ. ბოსლის კარები არ გამოუკეტავს, ისე გაიქცა სახლისკენ, მაგრამ ქალებმა არ შეუშვეს. დაბალქერიანი ოთახი სოფლის ქალებით იყო სავსე. ბიცოლა მაკბულე, რომელიც ჯერ კიდევ გარეთ გადაეღობა იბრაჰიმს, ეუბნებოდა:

— შენ წადი... ეს მამაკაცის საქმე არ არის! — იბრაჰიმმა ზურგი აქცია ბიცოლას და დაბნეული იდგა. ის კი განაგრძობდა: — ასე ადვილად არ გათავდება ეს ამბავი!.. ქოფრიუქიოიელ³¹ ბებიაქალსაც შევატყობინეთ...

იბრაჰიმმა სახე მაკბულესაკენ მიიბრუნა. თვალებში ჩახედა მოხუცს, უსიტყვოდ ეკითხებოდა რაღაცას.

მაკბულეს არც უფიქრია, თუ რის თქმას აპირებდა ის და თავისთვის წაიბუტბუტა:

— თხუთმეტი წლის, თითისოდენა გოგო მოიტაცე და წამოიყვანე... ალბათ, ღვთის ნება იყო... მაგრამ რა დროს ფეხმძიმობა იყო? გასწი, შენც წადი ქოფრიუქიოიში და ბებიაქალი წამოიყვანე... ჩვენი ბიჭი წავიდა, მაგრამ იმის ნათქვამზე იქნებ არ წამოვიდეს.

იბრაჰიმი, გახარებული იმით, რომ ამ გაჭირვებისას ასიეს გამოადგებოდა, სულ სირბილით გასცდა სოფელს. ჯერ კიდევ ქოფრიუქიოის კალოებამდე არ მიეღწია, რომ თვალი მოჰკრა ბებიაქალს, რომელიც ჯოხით ხელში მოაბიჯებდა და ყოველ დაბიჯებაზე მტვერს აყენებდა. გვერდით პატარა ბიჭი მოსდევდა. იბრაჰიმი გაწითლებული და თავდახრილი, დამნაშა-

ვესავით დადგა გზაზე და ლოდინი დაუწყო. ბებიაქალსაც შეამჩნია იგი, ოცი-ოცდაათი ნაბიჯის მანძილზე შეჩერდა, დაალო თავისი უკბილო პირი და რაღაცას უძახოდა იბრაჰიმს; მოახლოვებისას პირდაპირ მუცელში ატაკა ჯოხი და უთხრა:

— ალაჰის ნებით, ახლავე მოვლოვინებ... ჩემს მსუბუქ ხელს მთელი ქვეყანა იცნობს. დედაშენმაც ძალით გაგაჩინა, მაგრამ დახე, როგორ გაიზარდე, ვაჟაკი შეიქენ, — შემდეგ პატარა ბიჭს მიუბრუნდა:

— გაიჭეცი, უთხარი მარილწყალი მოამზადონ.

იბრაჰიმი უხმოდ მიუძღოდა ბებიაქალს. სახე მთლად გაწითლებოდა. იგი ხომ ჯერ ცხრამეტი წლისაც არ იყო და იზდენი გამოცდილებაც არ ჰქონდა, რამდენიც სოფლის სხვა ბიჭებს, რომლებმაც ჯარი რომ მოიხადეს, სოფელში დაბრუნების პირველსავე საღამოს დათვრნენ და ჩხუბი ატეხეს. ახლაც კი, როცა დაფიქრდებოდა, უკვირდა — როგორ მოიტაცა მან შარშან ასიე. უფრო კი თვითონ ასიე ჩააცვიდა. ახლა რომ არ ეფიქრა — ქალის სიტყვას ავყევი და შევცდიო, ამიტომ არ უნდოდა ხოლმე ამის გახსენება. იბრაჰიმი პატარა იყო, როცა მამა გარდაეცვალა. დედა კი ამ ერთი წლის წინათ მოუკვდა და მარტოხელა დარჩა. საჭირო იყო ვინმე, ვინც მასთან ერთად იმუშავებდა ხუთიოდე ქცევა მიწაზე, ჭამდა ბურღულის ფაფას, დილაობით ძროხას მოწველიდა და მაწონს შეადედებდა. სწორედ ამ დროს გამოჩნდა მათი მეზობლის კარა პალილიანთ ობოლი ასიე, რომელიც ყოველ გავლა-გამოვლაზე უღიმოდა იბრაჰიმს. ცოლად მომეცითო, რომ ეთხოვა, ქვეყნის ხარჯი დასჭირდებოდა. „მოვიტაცებ და ის იქნება“, — გაიფიქრა მან და ასეც მოიქცა. უკვე ერთი წელია ბედს აღარ ემდურის, მაგრამ ის კი აღარ მოსწონდა, რომ ასიეს ამ გახურებულ კალოობას უნდა მოემშობიაზრებინა.

როცა ბებიაქალი ოთახში შევიდა, ასიემ უფრო უმატა ყვირილს. მისი ხმა კალოზე ისმოდა. იბრაჰიმი კარებთან ქვაზე ჩამომჯდარიყო, ხელში ბებიაქალის მსხვილი ჯოხი ეჭირა და მიწას ჩიჩქნიდა. ასიეს ყოველ წამოძახილზე იგი ერთს წამოხტებოდა ხოლმე, მაგრამ არ იცოდა, რა ექნა და ისევ

დაჯდებოდა. გაბრაზებული იბრაჰიმი დაიხარა, ქვას დაავლო ხელი, გარშემოხვეულ ბავშვებს ესროლა და თან ამოიყვინძრა:

— დამეკარგეთ აქედან, თქვე ძალღისშვილებო!

რა ღრო იყო, მან კარგად არც კი იცოდა, მაგრამ სალამოს ლოცვის ხანი უკვე გასულიყო. ასიეს ხმა აღარ ისმოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ბებიაქალი გამოვიდა. უჯოხობის გამო იგი მაკბულეს დაყრდნობოდა. იბრაჰიმი წამოხტა და მათკენ გადადგა ნაბიჯი. ბებიაქალი ახლა იბრაჰიმს დაეყრდნო და უთხრა:

— ვერა მშობიარობს, შვილო. ვერაფრით ვერ მშობიარობს. ბავშვი დიდია, მენჯი კი ვიწრო აქვს. ურემზე დავაწვინოთ და ქალაქს წაიყვანე, სხვა გზა არ არის...

იბრაჰიმს ახლაც არაფერი უფიქრია. თითქოს კმაყოფილმა იმით, რომ საქმე გაუჩინეს, ბოსლიდან ხარები გამოიყვანა და ურემში შეება. ქალებმა ასეე ლოგინიანად გამოიყვანეს და ზედ მოათავსეს.

ძველებურად აწითლებულმა და თავდახრილმა იბრაჰიმმა ბებიაქალს ჰკითხა:

— ბავშვი ალბათ მოკვდა, არა?

— არა, ღმერთმა დაგიფაროს. თუმცა რა ვიცი, ეგ მხოლოდ ალაჰის ნებაა. ტკივილები შეუწყდა, დანარჩენი კი ექიმმა იცის.

გზას გაუდგნენ. სამიოდე საათი იარეს. როცა ქალაქი გამოჩნდა, ინათა კიდევ. ასეე ჩუმაღ იყო. ჩაცვენილ შავ თვალებს აქეთ-იქით ატრიალებდა, თითქოს ცაზე რაღაცას ეძებსო.

როცა შუა ქალაქში დიდ მდინარეზე გადებული ხიდი გადაიარეს და საავადმყოფოს კარებს მიაღწენენ, საკმაოდ გათენებულიყო, მაგრამ ქუჩაში არაფერ ჩანდა. იბრაჰიმმა ურემი მოშორებით დააყენა. საავადმყოფოს კარებზე დაკაკუნება ვერ გაბედა და გადაწყვიტა მოეცადა, სანამ თვითონ გაიღებოდა. ნელ-ნელა სხვა სოფლებიდანაც მოგროვდნენ ავადმყოფები. ზოგი ცხენით ჩამოსულიყო, ზოგი ვირით, ზოგიც ურემზე დაეწვინათ. ყოველ მათგანს ახლდა ცოლი ან ქმარი, დედა ან შვილი. მათ ქუჩა გაეცსოთ. ზოგი კვნესოდა, ზოგი კი გულწასული ეგდო. იდგნენ და ელოდნენ, კაცი ხმას არ იღებდა.

საავადმყოფოს კარი რომ გაიღო, ყველამ ერთად ბრინ-
დომა შიგ შესვლა. იბრაჰიმიც მათში გაერია და მთელი საათი
იცილიდა ექიმის კართან. წესრიგის დამცველი არავენ იყო.
საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, ქირურგი, რომელიც სახით
თათარს ჩამოგავდა, ორმოცდახუთი წლისა იქნებოდა. თხუთ-
მეტი წელიწადია იგი თვითონ ალებს მისაღები ოთახის კარს,
თვალს მოავლებს ავადმყოფებს, თითქოს ისეთს ექებს, ვისაც
მეტად ჭირდება მისი დახმარებაო, მერე ხელით ანიშნებს ვინ-
მეს და შიგ შეიყვანს. როცა იბრაჰიმის ჯერი მოვიდა, გარეთ
აღარავინ იყო.

დაღლილი ექიმი მოწყვეტილი დაეშვა სკამზე. ამ საავად-
მყოფოში ის იყო ყოველგვარი სენის მკურნალი. ეს ექიმი სულ
მცირე ფასად მკურნალობდა შინაგან დაავადებებს. თვალისა
და ყურის ექიმები კი სამხედრო ჰოსპიტლიდან მოდიოდნენ,
მაგრამ თვის პირველი რიცხვების გარდა აქ როცა მოეხასია-
თებოდათ, მაშინ მოვიდოდნენ, მთავარ ექიმს მიესალმებო-
დნენ და ისევ მიდიოდნენ. კლინიკურ მკურნალობას არ აწარ-
მოებდნენ, რადგან ეშინოდათ, რომ სერიოზული ავადმყოფის
გამოჩენისას ვალდებული იქნებოდნენ დაეწვინათ იგი და შემ-
დეგ კი ყოველდღე ენახათ.

მთავარი ექიმი ყოველ დღით სინჯავდა მისი კარის წინ
თავმოყრილ ავადმყოფებს, რომელთა რიცხვი ასამდე აღიოდა.
იგი ცდილობდა ყველაფრისათვის გამოენახა წამალი და ხში-
რად ტრახომიდან მოყოლებული ბებიაქალობასაც კისრუ-
ლობდა. უცოლო იყო და ამიტომ საავადმყოფოში ცნოვრობ-
და. მთელ ღამეებს პალატების შემოვლასა, სამედიცინო წიგ-
ნების კითხვასა და გერმანული ენის შესწავლაში ატარებდა.
მხოლოდ სიჯიუტის გამო იგი ცდილობდა არ ჰგვანებოდა სხვა
ექიმებს და ყოფილიყო ისეთი კეთილშობილი, როგორებსაც
წიგნებში „ადამიანის მსახურს“ უწოდებენ. კოლეგებისაგან
ასეთი განდგომა გახდა მიზეზი მის წინააღმდეგ მიმართული
ინტრიგებისა; რადგან საავადმყოფოში, და ისიც მარტოხელა
ცხოვრობდა, ეშინოდა ჭორებისა და ორმოცდაათი წლისაზე
ნაკლებს არც მოსამსახურე ქალსა და არც მედიცინის დას სამ-
სახურში არ იღებდა. იგი არც ავადმყოფის უკან გაბრუნე-

ბას იყო ჩვეული. ყოველივე ამის გამო ქალაქში მას „მკურის კოლოფისა“ და თავის გამოჩენის მსურველი „ცრუმეცნიერის“ სახელი გაუვარდა. ოთახი პატარა ჰქონდა; ღვინოს არა სვამდა და არც პაპიროსს ეწეოდა; ამიტომ ფულიც ცოტა ეხარჯებოდა. სამაგიეროდ თავისი ჯამაგირით იგი ყიდულობდა უცხოურ წიგნებსა და ჟურნალებს, ნაწილს კიდეც იმის შექმნას ანდომებდა, რასაც საავადმყოფოს ბიუჯეტი ვერ აუდიოდა. ამის გამო იგი ბოროტი ენების სალაპარაკო გამხდარიყო და ქურდიად, ამასაც კი ამბობდნენ. ყველა დარწმუნებული იყო, რომ 90 — 100 ათასი ლირა მაინც ექნება ბანკში შენახული.

ყველაფერი ეს ესმოდა ექიმს. მან იცოდა, რომ სულელად თვლიდნენ ისინიც კი, ვინც მის ნამდვილ საქმიანობას კარგად იცნობდა. მიუხედავად ამისა, იგი მაინც მტკიცედ განაგრძობდა თავის საქმეს. ყოველივე ამას ის აკეთებდა არა მაღალი იდეალებისა და ადამიანებისადმი ღრმა სიყვარულის გამო, არამედ სხვის ჯიბრზე. მას ავადმყოფურად სძულდა ყველა და მზად იყო თვით იმ ავადმყოფისათვისაც კი, ვისთვისაც დიდი ამაგი გაეწია, ეთქვა: „თქვენც რომ ხელსაყრელი მომენტი შეგექმნეთ, სხვებსავეთ უნამუსო გახდებით... მე კარგად ვიცი ეს, მაგრამ, რადგან თქვენნაირი არა ვარ, ამიტომ ჩვეულებრივზე უფრო მეტად ვასრულებ ჩემს მოვალეობას“.

— შენ რა გტკივა, შვილო? — იკითხა ექიმმა და თვალები იბრაპიმს მიაპყრო.

— მე არაფერი, ეფენდი... მხოლოდ ჩემს ოჯახობას... ვერ იმშობიარა და... მოვიყვანე. გარეთაა, ურემში. შენ უნდა გვიშველო რამე, — უპასუხა იბრაპიმმა.

ექიმი თოფნაკრავივით წამოხტა ზეზე. იბრაპიმი შეშინებული უყურებდა მის გაყვითლებულ უწვერო პირისახეს.

— ეფენდი, — ხმა უკანკალებდა იბრაპიმს, — ორი ბებიაქალი ვერაფერს გახდა... ერთი ჩვენებური და მეორე კიდეც სხვა... ვერაფერი უშველეს... ახლა აქ მოვიყვანე... უარს ნუ მეტყვი!

ექიმმა ძალა მოიკრიფა, ყვითელ სახეზე გესლიანმა დიმილმა გადაურბინა:

— ვწუხვარ, რომ უკან უნდა გაგაბრუნო, შვილო!

— შემობრალე, ექიმო, სოფელში მისვლამდე ხრამ გზაში დალევს სულს.

— შეიძლება ეგრეც იყოს, მაგრამ მე მაინც ვერ მივიღებ.

— ფეხსაცმლის ძირებს დაგიკოცნი, ექიმო...

— სწორედ მაგან ჩაგაგდოთ თქვენ ამ მდგომარეობაში, — უპასუხა ექიმმა. დამცინავმა ღიმილმა, რომელიც არ შორდებოდა მის სახეს, სულ მთლად დააბნია იბრაჰიმი.

— აბა რაღა ვქნა ახლა, ეფენდი?

— წაიყვან ცოლს და კერძო სამშობიაროში მიიყვან სადგურის ქუჩაზე! თუ ფული გაქვს, შვილიც გეყოლება, თუ არა და ურემს სამშობიარო სახლთან დააყენებ. შენი ცოლი კვნესა-ყვირილით ან თვითონ მოიმშობიარებს იქვე ურემზე, ან კიდევ გზაში, სოფელში დაბრუნებისას. თუ ვერ მოიმშობიარა, მოკვდება. გამიგე თუ არა?

იბრაჰიმმა იფიქრა — ნუთუ ეს ის ექიმი, გლეხები „მამას“ რომ ეძახიანო — და მის წინ მდგომს გაკვირვებით შეხედა. ექიმმა შეამჩნია და იბრაჰიმს მიმართა:

— რატომ გიკვირს? სიმართლეს გეუბნები. ქალურ დაავადებათა მკურნალობა ამიკრძალებს, კარგად გამიგე თუ არა? მე მხოლოდ ქირურგი ვარ, ხელ-ფეხს ვჭრი, სხვა არაფერი გამეგება.

ყვითელ სახეზე მოფენილი ღიმილისაგან ლაპარაკის დროს ტუჩის კუთხეები ქვევით იწევდნენ, რაც სრულებით არ უხდებოდა. მრავალი წლის განმავლობაში ასობით ქალისათვის გაუკეთებია ოპერაცია და ნაყოფი ამოუღია. მაგრამ ახლა ამტკიცებენ, რომ უფლება არა აქვს ჩაერიოს იმ საქმეში, რაც მის მოვალეობას არ შეადგენსო. მართალია, საავადმყოფოში არ არის ქალურ დაავადებათა ექიმი, მას მაინც უფლება არა აქვს ხელი მოჰკიდოს ისეთ საქმეს, რომელიც მის კომპეტენციაში არ შედის და საფრთხეში ჩააგდოს ადამიანების სიცოცხლეო. ქალ ქში ახლახან გახსნილ სამშობიარო სახლის პატრონმა მუთება ჯანკურთარანმა მოქალაქეთა ჯანმრთელობის ვითომდა დაცვის საბაბით ყოველივე ეს ვალის მოახსენა. რომ არ მოუსმინეს, მაშინ ჯანმრთელობის სამინისტროს

შეატყობინა და გარდა ამისა ანკარაში მისწერა სიმამრს, რომელსაც იქ რაღაც დიდი ადგილი უჭირავს. სიმამრმა ეს უთხრა ჯანმრთელობის დაცვის მინისტრს, რომელიც ოდესღაც, სიმამრის გუბერნატორობის დროს, მასთან ჯანმრთელობის დაცვის დირექტორად მუშაობდა. მინისტრმა კი ხალხის ასეთი საშიშროებიდან დასაცავად გაფრთხილება მისცა საავადმყოფოს მთავარ ექიმს.

ამ ამბებს რომ გაიხსენებდა, ბრაზმორეული ექიმი წონასწორობას კარგავდა:

— ასეა, შვილო, — უთხრა მან იბრაჰიმს, — ჩვენ არა გვყავს ისეთი ექიმი, რომელიც შენს ცოლს რაიმეს უშველის. ამიტომ სამშობიარო სახლში წაიყვანე და ექიმ მუთენა ჯანკურთარანს სთხოვე, იქნებ იაფად მიჰხედოს შენს ავადმყოფს.

შემდეგ იბრაჰიმს ზურგი შეაქცია და ფანჯრიდან ცას დაუწყო ცქერა. იბრაჰიმი მაინც არ ეშვებოდა:

— შენ ხომ ხარ, ეფენდი. მე სხვა არ მჭირდება... შენ გენაცვალე, მიშველე რამე!

ექიმი ძლივს იკავებდა თავს:

— ხომ გითხარი, რომ არ შემიძლია-მეთქი, შვილო! — წარმოსთქვა მან გაბრაზებით, კარი მაგრად გაიჯახუნა და თავის ოთახში ჩაიკეტა.

იბრაჰიმი ნელა გამოვიდა დერეფანში. აქეთ-იქით მიიხედა, თითქოს ეძებდა კაცს, რომელიც ჰკუთას ასწავლიდა და რჩევა-დარიგებას მისცემდა. მაგრამ ბუზების გარდა, სხვა სულეერს ვერ მოჰკრა თვალი. ისინი ბზულით ეხეთქებოდნენ ბაღში გამავალ ფანჯრებს.

ექიმი მუთენა ჯანკურთარანი კარგი გარეგნობის ოცდათხუთმეტი წლის კაცი იყო, ქერა ხუჭუჭა თმა ჰქონდა და ოქროს სათვალეს ატარებდა. დაბალი და ტკბილი ხმა ჰქონდა. ექიმმა ასევე ქუჩაში, ზედ ურემზე გასინჯა და იბრაჰიმს უთხრა:

— ავადმყოფი აქ იყოს, შენ მე წამომყევი, — და საავადმყოფოში შევიდა. იგი იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო, ცისფერი თვალები ფანჯარას მიაპყრო და ანგარიშს შეუღა. მერე იბრაჰიმს მიმართა:

— თახას ღირად მოვამშობიარებ შენს ცოლს, ძმაო, ჭა-
ლიან რთული და საპასუხისმგებლო ოპერაცია უნდა გავაკუ-
თო. ამას ყველა ექიმი კი ვერ იზამს... იფიქრე, აწონ-დაწონე
და პასუხი მომიტანე.

იბრაჰიმი განცვიფრდა. გამოვიდა ოთახიდან და ასიესკენ
გაიქცა. სწორედ იმ დროს ასიემ საშინელი ყვირილი ასტეხა;
იქნებ იმიტომ, რომ მას ხელახლა დაეწყო ტკივილები; ან
კადღე ვინ იცის, იქნებ მიხვდა, რომ უკან დაბრუნება მისთვის
სასიკვდილო იყო და შიშმა შეიპყრო. გამვლელებმა მოიყა-
რეს თავი. იბრაჰიმმა ურემი მოაბრუნა და სამშობიარო სახლ-
თან გააჩერა პატარა მოედანზე. შემდეგ უღლიდან ხმაამოუ-
ღებლევ გამოხსნა მარცხენა ხარი, ბაზარზე გაიყვანა და ას-
ოცდაათ ღირად გაყიდა. იგი საჩქაროდ დაბრუნდა სამშობიარ-
ო სახლში. ასიესთან არც კი მისულა, პირდაპირ ექიმთან შე-
ვიდა ოთახში და ფული მაგიდაზე დაუწყო:

— აჰა, შენი ჭირიმე, ასიეს მეტი ლოდინი აღარ შეუძლია.
ისე მოახერხე, რომ ბავშვი არ დაშავდეს!

ჯანკურთარანმა ფული სათითაოდ გადათვალა და ხელი წა-
ჰკრა.

— ბავშვი ხომ არა ხარ? განა საკეისრო გაკვეთა შეიძლე-
ბა ასოცდაათ ღირად გაკეთდეს? წაილე შენი ფული და ბებია-
ქალთან წადი!

— ბებიაქალი რას მიშველის, ეფენდი. ცალი ხარი გავ-
ყიდე, ამდენი მომცეს.

ამ დროს ფანჯარაში ასიეს ყვირილიც შემოისმა. იბრა-
ჰიმს შიშმა გადაურბინა სახეზე. ექიმის ტუჩები ღიმილმა და-
სერა:

— მეორე ხარი და ურემიც გაყიდე, იქნებ მოგიგროვდეს
ოთხასი ღირა.

— რასაც გინდა მოგცემ, ექიმო, ყველაფერი შენი იყოს,
ოღონდ ასიეს მეტს ნუღარ აყვირებ...

— მოიცა, გენაცვა, თუ ხარები და ურემი არ ეღირა ამ-
დენი?... კიდევ ორას სამოცდაათი ღირის ხელწერილი დამი-
წერე... სანამ მე ოპერაციას მოვრჩები, შენ ფული იშოვე.
წადი, ნუღარ აყოვნებ!

მან საჩქაროდ დაწერა ხელწერილი და იბრაჰიმს თითქმის დაადებინა ხელმოწერის ნიშნად.

როცა გულწასული ასიე საოპერაციო ოთახში გადაყავდათ, იბრაჰიმმა ქვეშაგებდაფენილი ცალხარისანი ურმით ბაზარს მიაშურა. მაგრამ ამ ჯერად ყოველივე ამაში ას ორმოცდაათ ლირაზე მეტს არავინ იძლეოდა. მარჯვენა ხარი ბებერი და მკლე იყო. მუშტრები საჭიროდაც არ სცნობდნენ სმენა გაესინჯათ მისთვის. — დაბერებულია და ასი ლირაც არა ღირსო, — ამბობდსენ ისინი. იბრაჰიმი ამასაც დათანხმდა და მუტში მაგრად ჩაბლუჯული ფულით სამშობიაროში დაბრუნდა. ერთმა მომვლელმა ცოლის გადარჩენის ამბავი ახარა. ექიმში დერეფანში შეხვდა მას. იბრაჰიმმა მაშინვე ფული გაუწოდა:

— მეტი არ მომცეს, ექიმო, დანარჩენი მაბატე!

— ეს რაღას ნიშნავს? მე აქ საქველმოქმედო დაწესებულება კი არა მაქვს! აბა შეგვხედე, ოფლი წურწურით ჩამოგვდის, ოპერაცია ერთ საათს გაგრძელდა, ცოლი სიკვდილს გადაგირჩინე.

— ბავშვი?

— ბავშვი მოკვდა. კიდეც ცოტა რომ მოგეცადა, დედამისიც საიქიოს წავიდოდა.

— მაშ ბავშვი მოკვდა! ბიჭი იყო?

— ბიჭი იყო... მერე რა? მომავალი კარგად გიმყოფოს, ორივენი ახალგაზრდები ხართ. შენ ახლა გასწი, ნულარ დგეხარ, სოფელში წადი და დანარჩენიც იშოვნე... კიდეც ას ოცი უნდა მომიტანო.

— სად ვიშოვნო, ეფენდი!.. პირდაპირ აღარ ვიცი.

მუთენა ჯანკურთარანის ტკბილი ხმა უეცრად გამოიცივალა:

— ეს რას ნიშნავს? კაცის მოსატყუებლად ხომ არ მოხვედნი? მე ბევრი ლაპარაკი არ მიყვარს. ხუთი ღლის შემდეგ შენი ცოლი გასაწერი იქნება. ას ოცს მომიტან და ცოლს წაიყვან. უფულოდ არ გაგატან და ყოველ დღეში კი თხუთმეტ ლირას გამოგართმევ!

იბრაჰიმმა ას ოცი ლირა ვერ შეაგროვა და ჯანკურთარან-

მა მართლაც არ გაატანა ცოლი. ერთი კვირის შემდეგ მოსულ იბრაჰიმს მან ცოლის ნახვის ნებაც არ მისცა და უყვირა კიდეც:

—ახლა შენ ას სამოცდახუთი ლირა გმართებს ჩემი. ხვალ ას ოთხმოცი იქნება, ზეგ კი ას ოთხმოცდათხუთმეტი. ფულს თუ არ მოიტან, ცოლს ვერ გაგატან. გამეცალე ახლა აქედან!

ასიეს დედინაცვალმა და მაკბულემ გადაწყვიტეს მისი ძალით წამოყვანა, მაგრამ ისინი გამოაგდეს სამშობიარო სახლიდან. კიბეზე ჩამოსულ ასიეს კი ორი მუშტი უთავაზეს და ლოჯინში ჩააწვინეს. ასეთი რამ რომ აღარ განმეორებულიყო, ტანსაცმელი ჩამოართვეს და ჩაკეტეს.

იბრაჰიმმა ერთი ღლით კიდევ მიატოვა ისედაც დაგვიანებული ბურის ლეწვა და ჯანკურთარანს მიაშურა:

— მთელი ჩემი მოსავალი რომ გავყიდო, ეფენდი, და ამ ზამთარს მშიერი დავჯდე, ორმოცდაათ ლირასაც კი ვერ შევაგროვებ... შენ გენაცვალე, მომეცი ასიე და წავალ.

— შენ ბევრსა ლაპარაკობ, — იყვირა ჯანკურთარანმა, — თქვენ, გლეხები, საერთოდ ყველანი მატყუარები ხართ... კაცი არ უნდა ენდოს თქვენს ნათქვამს. სანამ ორას ოცდახუთ ლირას არ მოიტან, ცოლს ვერ წაიყვან!

— ექიმო, ბავშვი ხომ მაინც მოკვდა... ოთხასი ლირა რაღაში მოგცე?

— მე შენი ზღწერილი მაქვს. დანარჩენი ღლეებისაც თხუთმეტი-თხუთმეტი ლირა გმართებს... აქ არავითარი ხრიკი არ არის... აიბარგე აქედან!

იბრაჰიმი კვლავ ასიეს უნახავად დაბრუნდა სოფელში.

ოპერაციის შემდეგ თხუთმეტმა ღლემ გაიარა. ჯანკურთარანი არავის შენახვას არ აპირებდა მუქთად, მას თანდათან იმედი ეკარგებოდა, რომ იბრაჰიმი შესძლებდა ფულის შოვნას და მოტანას, ამიტომ დაითხოვა სამშობიარო სახლის ერთი მოსამსახურე და მის ადგილზე ასიეს დააწყებინა მუშაობა. ასიე ჯერ კიდეც არ იყო მთლად მოკეთებული. ტანზე ეცვა ამერიკული ნარმისაგან შეკერილი გრძელი ქვედა საცვალი და მოკლესახელოებიანი პერანგი. ასე ჩაცმული იგი დილიდან საღამომდე იატაკს სწმენდდა, საფურთხებლებს რეცხდა და ნაგავს ეზიდებოდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ მაკბულებ და ასიეს დედინაც-
ვალმა კვლავ გადაწყვიტეს მისი გაპარება, მივიდნენ სამშობი-
არო სახლში და, თითქოს ესაუბრებიანო, წინსაფრის ქვეშ და-
მალული ტანსაცმელი გადასცეს. მან საპირფარეშოში გადაი-
ვა ტანსაცმელი, მოიდო თავსაფარი და როცა ერთად გამოდი-
ოდნენ, მოსამსახურე ქალმა, რომელიც მიხვდა, ვილაც იპარე-
ბაო, ზედ ქუჩის კუთხეში სტაცა ხელი ასიეს. შეიქმნა დიდი
გაწევ-გაძოწევა. შუაში გაჩხერილ ასიეს აქეთ-იქით ეწეოდნენ.
იგი გამწარებული ყვიროდა. სწორედ ამ დროს მოვიდა ერთი
მედიცინის და და თავსაფარი გადაჰხადა ასიეს. ამის შემდეგ
მოხუც ქალებს რაღა შეეძლოთ. მათ თავი გაანებეს ჩხუბს
და ხმამაღალი წყევლა-კრულვით გაშორდნენ იქაურობას.

მეორე დღეს იბრაჰიმი დილით ადრე მოვიდა სამშობიარო
სახლში. წინ დაუდგა ექიმს და დღემდე გაუგონარი მალალი
ხმით უთხრა:

— ექიმო, კალო უპატრონოდ დამრჩა, ოჯახი ამერია, მი-
თხარი, ცოლს მატან თუ არ მატან?

ჯანკურთარანს ცოტა არ იყოს შეეშინდა, მაგრამ არაფე-
რი შეიმჩნია. ქალაღლებში დაიწყო ქექვა და თავაუღებლივ
უპასუხა იბრაჰიმს:

— ორას ორმოცდაათ ლირას მომიტან და ცოლს წაიყვან!
მეტი არ მინდა!

— მაშ შენ ახლა ასიეს არ მატან, არა?

ჯანკურთარანმა ხმას დაუწია:

— ხომ გითხარი, ძმაო, უფულოდ ცოლს ვერ გაგატან-
მეთქი!

— თუ ასეა, გყავდეს, შენი იყოს. განა სოფელში სხვა ქა-
ლები არ არიან! ღმერთმა მოგახმაროს! — გაცხარდა იბრაჰიმი,
კარები მოიჯახუნა და გამოვიდა. ორ ნაბიჯზე, კედელთან
მომლოდინე ასიე არც კი შეუშინევია, ისე ჩაირბინა კიბეები
და წავიდა.

ასიემ მუშაობა შუაღამისას მოათავა. საპირფარეშო და
სამზარეულო მიაღაგა და დერეფნის ერთ ბოლოში ფარდით

გადლობილ კუთხეს მიაშურა. იატაკზე გაშლილ ლოგინზე მოწვა და ჭუჭყიანი, უპირო საბანი დაიხურა. ფარდაში დერეფანში მდგარი ღამის ღამის მკრთალი სინათლე იჭყიტებოდა... ასიეს მაყვალევით შავი თვალები თითქოს რაღაცას ეძებენ თეთრ ჭერზეო — ახლაც ისე წრიალებდნენ, როგორც ამ რამდენიმე ხნის წინათ, როდესაც ის აქეთ მოჰყავდათ ურემში მწოლარე, საშოში მკვდარი ბავშვით.

ასიე უეცრად წამოხტა, თავის მხარეს მოქცეული პატარა ფანჯარა გამოაღო და ძირს გადაიხედა. კაცნახევრის სიმაღლე იქნებოდა. მას დიდხანს აღარ უფიქრია, ფეხშიშველი და საცვლების ამარა პირდაპირ ბაღში გადახტა... ტუჩებზე მუჭი რომ არ მიეფარებინა, საშინელი ყვირილი აღმოხდებოდა პირიდან. თვალი დაუბნელდა საშინელი ტკივილისაგან, რომელმაც დაწასავით დაუარა მუცელსა და მხრებში. იგი ქუჩაში გავიდა; მუცელი ხელით ეჭირა, ნელ-ნელა დაადგა სოფლის გზას.

ქალაქგარეთ გზა დიდი მდინარის ნაპირს მიჰყვებოდა. რაც უფრო შორდებოდა ასიე ქალაქს, მით უფრო მატულობდა შხუილი მდინარისა, რომელიც გველივით მიიკლაკნებოდა ჩაბნელებულ ტირიფებს შორის. მისი ხმაური ადამიანების ხმაურს ჰგავდა. მოსახვევებში იგი ხან მატულობდა, ხან კი მიწყნარდებოდა ხოლმე. ასიეს თანდათან უძნელდებოდა ტკივილების ატანა, ორად მოკეცილი მიაბიჯებდა გზაზე. ასიემ ნაბიჯს აუჩქარა. წინ წახრილი მიდიოდა და მდინარის ჩუხჩუხთან ხმაშეწყობილი იმეორებდა: „განა სოფელში სხვა ქალები არ არიან!“. მისი ხმა გაღმა გორაკებამდე აღწევდა. ასიე ძლივსღა მიაბიჯებდა. კრილობიდან გადმონაყოფი სისხლით დასველებულ ფეხებს სილა ეკრობოდა, მიწას მისი შავი ნაფეხურები აჩნდებოდა.

სოფლის განაპირას რომ მივიდა, მეტი ვეღარ შესძლო და მუხლებში ჩარგო თავი: „განა სოფელში სხვა ქალები არ არიან!“ — ბლაოდა ასიე. მის ყვირილზე მთელი სოფელი გარეთ გამოცვივდა. ახლოს მივიდნენ, ასიე მიწაზე გორავდა. იგი სასწრაფოდ წაიყვანეს, მაგრამ საწყალ ასიეს დილამდე აღარ მიუღწევია...

კედელი

დიდხანს ვიჯექი ციხეში, რომელიც ზღვის პირას ქალაქის გალავანში იყო მოქცეული. გალავანს ტალღები ეხეთქებოდნენ, გუგუნებდნენ ქვის კედლებში მომწყვდეულნი და შორი გზისაკენ გვიხმობდნენ. კედელს იქიდან ამოფრენილი ზღვის ფრინველები, რომელთაც სველი ბუმბულიდან წურწურით ჩამოსდიოდათ წყალი, გაკვირვებული იჭყიტებოდნენ რკინის გისოსში და უმაღლ შორდებოდნენ იქაურობას.

უდიდესი სიკეთეა ტუსალისათვის ჩასვა ისეთ ციხეში, რომელსაც არავითარი ურთიერთობა არა აქვს ქვეყანასთან. თავისუფლებასთან ისე ახლოს ყოფნა, რომ ხელით სწვდებოდე მას, ამავე დროს ნიშნავს იცოდე, თუ რა შორსა ხარ მისგან. განა მცირე სასჯელია ყურს უგდებდე ათიოდე ნაბიჯით მოშორებულ ზღვას, უდიდესი თავისუფლების მოციქულს, და თან იძულებული იყო მხოლოდ წარმოიდგინო ის და ციხის სქელ კედლებს მიაშტერდე?! განა უკეთესი არ არის ჩაკეტონ ისეთ ადგილას, სადაც ამოოხვრის გარდა არაფერი გაგონებს თავისუფლებას, ვიდრე უყურებდე ფრინველებს, რომლებიც აქეთ-იქით დანავარდობენ ამ დახშულ ადგილას, პურის ნამცეცებს კენკავენ, შემდეგ კი ფრთების ტყლაშუნივით გადაეგლებიან კედლებს და ლაღად შეინავარდებენ ზეცაში?!

საპყრობილე, სადაც მე ვიჯექი, განგებ ისე იყო მოწყობილი, რომ ყველაფერი, ყოველი ბგერა წუთით თვალწინ დამიხატავდა თავისუფლებას და ასევე მალე აქრობდა მას. კედლებზე ამოსული პატარა ხეები, ზავსიანი ქვებიდან გადაკიდებული ყვითელი ყვავილები გაზაფხულობით მთელი სიმწარით მიღვიძებდა ხელფეხშეკრულის ფიქრებს. უსასრულო ცაზე

გდევით დინჯად ნიცურავე ღრუბლები ჩემს უკანასკნელ სიმშვიდეს — თავდავიწყებასაც კი მართმევდნენ.

აქ მონაყოლი ყველა ამბავიც ხომ წარსულსა და თავისუფალ ცხოვრებას ეხებოდა. ყველა აქ მოსული თითქოს ასრულებდა სიცოცხლეს, იგი ქრებოდა მისი მეხსიერებიდან. თუ აუცილებლობა მოიტანდა ცხოვრებაზე საუბარს, მაშინაც კი ისე ზანტად ევებოდნენ, რომ ადამიანი იძულებული იყო შეეწყვიტა ეს მტანჯველი თხრობა.

მხოლოდ ერთმა თმაგათეთრებულმა ტუსაღმა მიაშბო შემთხვევა, რომელიც მისი ციხეში მოსვლის პირველ წლებში მომხდარიყო. ეს იყო ერთი ყაჩაღის ამბავი.

მაგრამ ჯერ სატუსაღოს კედლების შესახებ მოგახსენებთ.

ეზოს ოთხი მხრით შემორტყმული კედლების იქით კიდევ იყო რამდენიმე სქელი კედელი. ერთ დროს აქაურობა ქალაქის შიდა სასახლეს წარმოადგენდა. ახლა კი სახეგაყვითლებული, წვერმოშვებული და ქვეყანას მოწყვეტილი ადამიანები დაეხეტებიან იმ ბაღში, სადაც საუკუნეების წინ ახალგაზრდა ტყვე ქალები დადიოდნენ და ალბათ იმავე თავისუფლებაზე შეყვარებულნი, თვალებაპყრობილნი ყურს უგდებდნენ ზღვას. ეს სქელი კედლები მათ უცხო თვალისა და მტრისაგან დასაცავად იყო ამოყვანილი.

ალაგ-ალაგ ჩამოშლილი და სხვადასხვა ბალახით დაფარული კედლების დასავლეთ კუთხეს ახლა უკვე ნგრევა დაეწყო.

ერთ დღეს ზემოხსენებულ თეთრთმიან მოხუცთან ერთად დანგრეულ კედელს ვათვალიერებდი. წერაქვის დარტყმისაგან ნაქერ-ნაქერ ცვიოდა კირი. რვა მეტრის სიგანის კედლის ნანგრევი საკმაოდ გრძელი იყო. მოხუცი ტუსაღები, რომელთაც ნება ჰქონდათ გარეთა ბაღის ამ მხარეს გამოსულიყვნენ, ამ ნანგრევის ყურებით ერთობოდნენ დილიდან საღამომდე.

ნახევრად გამსკდარ კედელთან ვიყავით, როცა გვერდით ხმაამოუღებლივ მდგომი მოხუცი ჩემსკენ გადმოიხარა:

— ერთ დროს მე ამ კედლიდან ვაპირებდი გაქცევას! — მითხრა მან.

ინტერესით შევხედე. იგი ბალის ერთ მხარეს მდგარი კომ-
შის გამხმარი ხისაკენ წავიდა. ერთმანეთის გვერდით ჩავ-
ცუცქედით. ის თვალს არ აშორებდა დანგრეულ კედელს და
თხრობას განაგრძობდა:

— ჩემი ციხეში მოხვედრის პირველ წელს ამ კედლების
ძირას ხის დუქნები იყო. ზოგი ტუსალი იქ დურგლობას, მო-
ქანდაკეობასა და ოქრომკვედლობას მისდევდა; გაკეთებულ
ნივთებს გარეთ მყოფ კომისიონერებს აძლევდნენ, რომ მათ
ნავსადგურში მოსულ გემებზე გაეყიდათ. ჩვენც, მე და ჩემმა
ციხის ამხანაგმა, სახლიდან ცოტაოდენი ფული მოვატანინეთ
და აი ამ დანგრეული კედლის წინ დუქანში მუშაობას შევეუ-
დექით. წყნარი ხალხი ვიყავით და ამიტომ ციხის უფროსიც
გვმფარველობდა. მაგრამ ვერც ეს საქმე და ვერც მოგება ვერ
გვაიწყებდა თავისუფლებას. აბა იფიქრე, ორივე ოც-ოცი
წლისანდ ვიყავით. გარეთ ყოფნისას ადვილად ვერაფერს წამო-
გვკრავდა ხელს. როცა ერთი კახპის გამო უბედურება შეგვე-
მთხვა და აქ მოვხვდით, ვერც კი წარმოგვედგინა, რომ რამდენ-
იმე დღეზე მეტს დავრჩებოდით ციხეში. მაგრამ გონს მხო-
ლოდ მაშინ მოვედით, როცა დანაშაული დაგვიმტკიცეს და
თხუთმეტ-თხუთმეტი წლის პატიმრობა აგვიკიდეს. უფრო
სწორად, მაშინ დავკარგეთ ჭკუა. მაგრამ რას იზამ? ოთხივე
მხრივ კედლებია. იქნებ გვაპატიონ, სასჯელი ბოლომდე განა
რამდენ კაცს მოუხდია-თქო, ვამბობდით და თავის დამშვიდე-
ბასა ვცდილობდით.

ერთ დღეს წებოს ვადულებდით დუქნის კუთხეში. ქვაბის
ქვეშ ამოდებული შეშა კედლის ქვას მოხვდა; მომეჩვენა,
თითქოს ქვა ადგილიდან შეინძრა. ცეცხლი და ქვაბი მაშინვე
გადავიტანე იქიდან. ქვის გაცივებისათვის აღარც კი მიცდია.
ცოტაოდენი კირი ჩამოვანგრეე. ქვა მიწაზე დაეცა. დავიკუზუნე
და შიგ შევიხედე. თვალებს აღარ ვუჯერებდი: შორს სინათ-
ლე მოჩანდა. მაშინვე ამხანაგს დავუძახე; ისიც მიწაზე გაწვა
და ცქერა დაუწყო. მერე მე მომიბრუნდა:

— ამ ხვრელიდან გარეთ გასვლა თუ ძნელი არ იქნა, ახ-
ლავე გავიქცეთ!

— უნდა ვიფიქროთ ამაზე, — ვუპასუხე მე. სიფრთხილე

გვემართებდა. სალამომდე ვერაფერი გავაკეთეთ, წინ და უკან დაედლიოდით.

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბჭოთაო
საბჭოთაო

ზოგ ლამეს, როცა ბევრი საქმე გვექონდა, ყარაულს ხუთათ ყურუშს ვაძლევდით და დუქანში ვრჩებოდით. ის კი შემოწმებისას აღნიშნავდა, რომ ჩვენ ადგილზე ვართ. იმ სალამოს, როცა საყვირის ხმა გაისმა და ყველა თავისი ოთახისკენ წავიდა, ჩვენ არაბ ყარაულს ოცდახუთი ყურუშში და ერთი მუჟა თრიაქი მივაჩეჩეთ.

— ციხიდან რომ გახვალთ, ბანკირები იქნებით, ღმერთმანი, — იხუმრა მან და წავიდა. დალაშქვამდე კაკლის ჯირკი ვთაღეთ ხელეჩოთი.

ყველა დაწვა; მე ლამპა კუთხეში მივიტანე და ქვა გამოვიღე. ჩემი ამხანაგი ფანჯრიდან მორიგე ყარაულს უთვალთვალეზდა. ის ურჯულო არაბი ჩვეულებრივ თრიაქს მოწვევდა და იძინებდა ხოლმე, მაგრამ ახლა ამ ღორს სიარული ჰქონდა ატეხილი. მე ნახვრეტში გავძვერი, მეორე ბოლოში ხვრელი მოჩანდა. მთვარე არ ანათებდა. იქაურობას მუქი მწვანე ფერი ედო. კიდევ ცოტა წავიწიე. ზურგით ქვებს ვეხახუნებოდი, კისერში კირი მიცვიოდა. მცირე მანძილი გავიარე. უეცრად თავისუფლება ვიგრძენი. ხელით მოვისინჯე იქაურობა; მივხვდი, რომ გაშლილ ადგილზე ვიყავი, ხელების ფათურით წამოვდექი-ფეხზე.

სამი ნაბიჯი სიგანე და სამიცი სიმაღლე ჰქონდა ამ ადგილს. ფეხზე დგომა მხოლოდ თავდახრილს შემეძლო. კედელს მივეყრდენი და შვევით ამოვისუნთქე. ზოხვისას საკმაოდ დავდლილიყავ. ცოტა ხანს ვიყავი ასე, დუქნის მხრიდან ხმაური მოისმა, ნახვრეტიც ჩაბნელდა. პირველად შემეშინდა, შემდეგ დავინახე, რომ ჩემი ამხანაგი მოდის. თითქოს აქაც ვინმე ყურს გვიგდებდნო, მე ჩუმად მივმართე მას:

— არაბმა ყარაულმა დაიძინა?

მან წამოიწია ადგილიდან და მიპასუხა: — დაიძინა მგონი. ნახევარი საათია აღარ დადის.

ის ჩემზე უფრო ძნელად მოხოხავდა. ბოლოს ჩემამდეც მოვიდა.

— ეს რა ადგილია? — მაშინვე მკითხა მან; ხელზე კედელს მოუსვა და ჩაილაპარაკა:

— ეჰ, ირგვლივ ნესტია!

სიბნელეში ხელით მოვძებნე ჩემი ამხანაგი, თითები რაღაც სქელ ტომარას შეეხო. ახლა მივხვდი, თუ რატომ უჭირდა მას ასე ზოხვა.

დღისით ტომარა ეპოვა და შიგ თავისი ულუფა ჩაეწყო მხოლოდ, რომ შესამჩნევი არ ყოფილიყო. ვინ იცის, იქნებ ერთი ორი დღე ვერავინ ვნახოთო. მე სულ არ მახსოვდა საჭმელი, მას კი არ დავიწყებოდა და თან წამოვღო. ცოტა ხანს დაისვენა. — აბა, ახლა მაგრად იყავ, — მივმართე მე. ის ჩემ წინ დაწვა და ხვრელისკენ წაიწია, რომელიც ახლა კიდევ უფრო ახლოს გვეჩვენებოდა. მეც მიწაზე გავწექი და მოვემზადე უკან გასაყოლად. იგი უეცრად შედგა და — აჰ არ გაისვლებო, — მითხრა. მას თავი ახლოს ჰქონდა მიტანილი ხვრელთან და ჩუმად ლაპარაკობდა, რომ მაღლა მოსიარულე ეანდარმს არ გაეგონა. ბგერები ქვებსა და მის ტანსაცმელს შორის იკარგებოდა. მე წამოვდექი, ისიც უკან გამოხიზნა.

— ნახვრეტი დავიწროვდა, — თქვა მან, — ერთი ქვაა, ის უნდა გამოვიღოთ; მერე ისევ განიერია!

ერთხელ კიდევ გავიარე ეს ძნელი გზა და დუქანში დაბრუნდი.

ამის შემდეგ რიგრიგობით შევდიოდით ხვრელში და ვმუშაობდით. ხმაური რომ არ ყოფილიყო, ჩაქუჩს არა ვხმარობდით, მხოლოდ კირს ვანგრევდით გარშემო და ქვის ადგილიდან დაძვრას ვცდილობდით. ნახევარი ნაბიჯიც კი არ იყო იმ ხვრელამდე, რომელიც გარეთ გაგვიყვანდა... — ოღონდ ეს ქვა გამოგვადებინა! — ვამბობდით ჩვენ.

თვალი შეჩვეული იყო სიბნელეს და ხვრელის იქითა მხარეს კარგად ვარჩევდით. ვალმა მეორე კედელიც მოჩანდა, ძალიან დანგრეული. მასში გაძრომა ადვილი ჩანდა. წინათ დაბელი ბიჭები ბატკნებს რომ იყიდდნენ, იქ აბინავებდნენ. შემდეგში ყველა კედელი შეაკეთეს.

ამგვარად ჩვენ სამ-ოთხჯერ შევძვერით და გამოვძვერით.

ბოლოს მე შევედი, ასე ნახევარი საათი ვიმუშავე; ქვა სილასთან ერთად ჩემსკენ გადმოგორდა. სიხარულისაგან გიესა და ვემსგავსე. ჩემს ამხანაგსაც, რომელმაც ხმა გაიგონა, მოთმინება აღარ ყოფნიდა. ხელი მაგრად შემოვჭიდე ქვას და უკან-უკან წამოვიღე. განზე გადავაგორე და ხერელთან გავჩნდი.

მუშაობის დროს ხერელში არც კი გამიხედია. ახლა რომ მივუახლოვდი, ვხედავ — თენდება.

ნელა გავყავი თავი და წინ, დაახლოებით ორმოცდაათი ნაბიჯის მანძილზე, კოშკზე მორიგე ჟანდარმის ჩრდილს მოვკარი თვალი.

ოფლში ვიყავი გაწურული; ნელ-ნელა უკან დავბრუნდი.

— დავიღუბეთ, ვერ გავიქცევით!.. — ვუთხარი ამხანაგს.

მას ჯერ გაეცინა, შემდეგ თვითონ შეძვრა ხერელში. მაგრამ მალე ისიც დაბრუნდა. ვიდექით და თვალებით ვზომავდით ერთმანეთს.

— ეს ღამე გავიდა. სხვა დროს გავალთ, თუ ალაჰმა ინება, — ვთქვი მე.

მაგრამ კაცისათვის, რომელიც ასე ახლოს იყო თავისუფლებასთან, თავი ჰქონდა შიგ ჩარგული და თვალეზმიც შესცქეროდა, ძალიან ძნელია უკან დაბრუნება. ამხანაგმა თავი გაიქნია:

— სხვა დროს კი არა, ამალამ წავალთ!

— ეს ღამე უკვე გავიდა, დღესა-თქო, თქვი! — ვუბასუხე მე.

— კარგი, დღეს წავალთ!

თავდაპირველად არც მე ვიყავი უკან დაბრუნების მომხრე, მაგრამ ამის საჭიროებას რომ ვუხსნიდი, ის არა და ჩემი თავი კი დავარწმუნე. ბოლოს და ბოლოს ჩემს სიტყვებს ისე დავუჯერე და ისე შემეშინდა, რომ — შენ თუ გინდა წადი, მე დავრჩები, ჟანდარმის ტყვიას თავს არ მოვაკვლევინებ-მეთქი, ვიყვირე და სასწრაფოდ გამოვხობდი დუქნისაკენ. მან მომადახა:

— ნუ წახვალ, ბიჭო, სანამ კარგად არ გათენებულა, ბაღახებში გავძვრებით!

მაგრამ ჩემმა გულმა იმ დასაბრმავებელი შიშისაგან ისეთი

ცემა დაიწყო, რომ ტანსაცემლშემოხეული ძლივს მრველი
დუქნამდე, ქვა თავის ადგილას ჩავდგი და გათენებასა და საკ-
ნების გაღებას დაველოდე.

იმ დილას, მოგვიანებით, ყველაფერი გამოაშკარავდა. დუ-
ქანი ყარაულებითა და ქანდარმებით გაივსო. მე შიშისა და
განცვიფრებისაგან სულელს დავემსგავსე. ქვა გამოიღეს. გა-
მოჩნდა ხვრელი. დაიკუზნენ, გაიხედეს. მეორე ბოლოზე მო-
თავსებული ხვრელი ახლა დიდად გამოიყურებოდა. არავინ
მოჩანდა. ერთმა ქანდარმმა მაუხერი გაპყო და ორჯერ გაის-
როლა. ტყვიები კედელს მოხვდა და ხმა გამოსცა. მაშინვე და-
ცალეს ყველა დუქანი, კედლები გასინჯეს და ის ნახვრეტი,
საიდანაც ჩვენი ამხანაგი გაიქცა, ორივე მხრივ ამოლესეს. ამის
შემდეგ დუქნის გახსნა და მისთანობანი აკრძალული იქნა.

მე ბევრი არ მომხვედრია, რადგან არ გავქცეულვარ. ცი-
ხის უფროსს, ყარაულის უფროსსა და პროკურორსაც კი შე-
ვეცოდე... თორემ ჯოხის (ემით მომკლავდნენ...

თმაქალარა ტუსალი ცოტა ხანს გაჩუმდა. თვალება ნახევ-
რად მოხუჭა, თითქოს რამეს იხსენებსო. მე არც მიყურებდა,
ისე ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ისროდა სიტყვებს:

— ეჰ... რა სისულელე ჩავიდინე, რა სისულელე. განა
ქანდარმის ტყვია თხუთმეტ წელიწადზე უარესია? შიშის გა-
მო ჩემი ახალგაზრდობა დაეღუპე. ის კი... ვინ იცის ახლა სად
არის. აქეთ მეტი აღარ გამოჩენილა. შორეულ ქვეყანაში და-
სახლდა ნამდვილად, იქ, სადაც მას არავინ იცნობს. ჭკვიანი
კაცი გამოდგა... ალბათ ოჯახსაც მოეკიდა. რომ მომენდომე-
ბინა, მეც მასთან ერთად შემეძლო ყოფნა. მაგრამ წუთიერმა
შიშმა... იმ დასაღუპავმა შიშმა...

სახის კუნთები დასჭიმოდა მოხუცს; ჩემს სიცოცხლეში
არ მენახა კაცი, რომელსაც ასე სძულდა თავი, საკუთარ თავზე
მოსდიოდა გული. დღითიდღე დაგროვილი ზიზღი თანდათან
სიძულვილში გადადიოდა. წარამარა იპურკყებოდა და ამით
იჯერებდა გულს, საკუთარი სიმხდალით გაგულისებული.

მოპირდაპირე მხარეს მუშებს საკმაოდ დაედაბლებინათ
კედელი. ჩვენ ფეხზე წამოვდექით და იქითკენ წავედით. სწო-
რედ ამ დროს ხმაურით დაგორდა რამდენიმე ქვა.

მუშები უკან გადმოხტნენ. ჩემს თანამზღვრებს გაელიმე.

— მე რომ გითხარი, იმ ცარიელ ადგილს მიაღწენ, ალბათ, კედლის შუა ადგილზე რომ სიციარიელა... მე იმ დროიდან ბევრი ვიფიქრე, მაგრამ ვერ მივხვდი, რისთვის იყო ეს გაკეთებული. ვინ იცის წინათ აქ, კედელში, იქნებ გზები და კარები იყო?

მუშები ამასობაში იმ ხერელს მიუახლოვდნენ, სადაც ქვები ჩაცვენილიყო და შიგ იცქირებოდნენ. კიდევ რამდენიმე ქვა გადადეს განზე. უეცრად, მათს სახეზე საშინელი გამომეტყველება გაჩნდა. თვალებზე ხელებაფარებულნი სასწრაფოდ მოშორდნენ ხერელს.

გარშემო მყოფნი და მათ შორის მეც და ჭაღარა კაციც იქითკენ გავეშურეთ, დაბალ კედელზე ავძვერით და ხერელს მივუახლოვდით. ყველა გარს იყო შემოხვეული და უხმოდ იცქირებოდნენ ქვევით. ხალხი მივწი-მოვწიეთ, ახლოს მივედით და გადავიხედეთ:

უეცრად ვიგრძენი, რომ ვიღაცამ მაგრად ჩამქიდა ხელი, თან ნერვიულად თრთოდა.

იქ, ქვევით, ნესტიან ქვებზე, რომელთაც ასწლობით არ მოხვედრიათ მზის სხივი, ადამიანის თეთრი ჩონჩხი იყო გართხმული.

ერთმანეთს დამორებულ ძვლებთან ერთი წყვილი ძველი ფეხსაცმელი ეგდო, იქვე ტომარაც მოჩანდა.

თავი ავწიე და ჩემს გვერდით მყოფს შევხედე. მას ისევ ეჭირა ჩემი ხელი და ძველებურად კანკალებდა.

სახე მთლად გაყვითლებოდა და სიკვდილს გადარჩენილი ადამიანის გამომეტყველება მიეღო.

ძალღი

ზაფხულის ცხელი დღე იდგა. მზე განზე იყო გადახრილი. ნაშუადღევი ახლოვდებოდა, მაგრამ არსად იძვროდა მინდვრის გაყვითლებული ბალახი. კოჩისარის ტბიდან ამ დროს ყოველთვის უბერავდა ხოლმე ქარი და აქა-იქ მტვრის ღრუბლებში ახვევდა თვალუწვდენელ ველს. დღეს კი ნიავეც არ ჰქროდა.

მინდვრის ეკლიან ბალახში ჩაწოლილიყვნენ ხუჭუჭბეწვიანი ცხვრები, ძილმორეულ, ნახევრად მოხუჭულ თვალებს ახამხამებდნენ და თეთრ, მუქის ოდენა უძრავ ღრუბლებს გასცქეროდნენ ჰორიზონტის აღმოსავლეთით.

შორიახლო გორაკზე მეცხვიარის ორი, ერთი მეორეზე დიდი და ჭრელი ძალღი იწვა. იქიდან კარგად ჩანდა მთელი ფარა. მართალაა, ისინი მძინარეებსა ჰგვანდნენ, მაგრამ დროდადრო ყურებს ცქვეტდნენ, თითქოს ელექტროდენმა დაუარაო, პატარა თვალებს სწრაფად მოავლებდნენ ფარას, ისევ დახუჭავდნენ და დადლილ თავებს ნელა დაუშვებდნენ წინგაშვერილ თავებზე.

მწყემსი უფრო მომაღლო გორაკზე წამომჯდარიყო. იგი ჯოხზე დაყრდნობილი თვლემდა და გასცქეროდა ბორბლების ღრმა და პარალელური ნაკვალევით დაღარულ ანკარა-კონიის შარავზას, რომელიც მისგან სამასიოდე ნაბიჯით იყო მოშორებული.

გზაზე ათამდე წყვილი ნაკვალევი იყო. ისინი, თანდათან ღრმავდებოდნენ, მათი შუა ნაწილი ავტომობილების ძირს ედებოდა. ამიტომ მანქანები გვერდს უვლიდნენ ხოლმე. ახლა ახალ ადგილას ჩნდებოდა ბორბლების ნაკვალევი.

ახალგაზრდა მწყემსი ფიქრობდა იმაზე, თუ დროთა განმავლობაში როგორ შეიძლებოდა გამრავლებულიყო ეს დაგრე-

ხილი პარალელური ღარები. იგი ხედავდა როგორ თანდათან ფართოვდებოდა ფქვილის მსგავსი მტვრით სავსე ორმოებში, რომლებიც ქარის ამოქრისას მტვრის ღრუბლებისგან ავარდნილი კორიანტელით უერთდებოდნენ ერთმანეთს და თანდათან სერავდნენ და იკავებდნენ მთელ მინდორს.

„მაშინ, — აძბობდა ის თავისთვის, — ალა უსათუოდ გაყიდის თხებს“. ჯერ ახლაც თხები საათობით დახეტიალობდნენ და ეკლიანი ბალახის გარდა ვერაფერს პოულობდნენ. გაზაფხულზე ამოსული დაბალი და თხელი ბალახი მაშინვე შეიკმებოდა ხოლმე და თხებს ისლა რჩებოდათ, რომ აქა-იქ ამოსული და უდროოდ გაყვითლებული ბუჩქები ეღრღნათ. მაგრამ, როგორც ჩანდა, ეს მათზე არ მოქმედებდა: ამ უვარგისი ბალახის მიუხედავად გრძელი ბეწვი აბრეშუმს მიუგავდათ; მათ თვალეში კმაყოფილება და სიზნანტე ეხატებოდათ.

მწყემსი მარტო იმაზე როდი ფიქრობდა, რომ საავტომობილო გზა მთლად მოიცავს ველს და თხებს საკვები აღარ დარჩებათ. მას სხვა ფიქრებიც მოსდიოდა თავში:

„თუ ალამ თხები გაყიდა და შე გზას გამიყენა, ჩემს წლიურ გასამრჯელოს მთლიანად მომცემს, ნეტავ?“

წელიწადში თორმეტი ლირა ერგებოდა. პური და მაწონი აღასი იყო, მაგრამ ორი წელიწადია ათი ფარაც არ მიუღია. — ფული რად გინდა? — ეუბნებოდა ალა, — ჩემთან იყოს, ერთად მოგცემ!

მწყემსი შიშველა დადიოდა, მაგრამ ძველ შარვალ-ხალათს მისცემდნენ ხოლმე და იზორებდნენ თავიდან.

„ორი წლის ჯამაგირი ერთად თუ ავიღე, კარგი იქნება, მაგრამ, ვინ იცის!“ ექვით გაიქნია მწყემსმა თავი.

თვრამეტი წლისა თუ იქნებოდა. ხორბლისფერი სახე ჰქონდა, ღია წაბლისფერი თმა, თაფლისფერი თვალეები. ცოტა წინ წამოწეული კბილებისა და თვალეებზე ჩამოშლილი წარბების გამო არ ითქმოდა ძლიერ ლამაზი, მაგრამ ისეთი სიღინჯე და სერიოზულობა ეხატა სახეზე, რომ კაცს მოეწონებოდა.

„მოხუცი დედა რომ არ მყავდეს, ქალაქს წავიდოდი და ხუთ-ათ ყურუშს გავაკეთებდი“. მაგრამ არც ეს ეჩვენებოდა შესაძლებელ ბედნიერებად: მას გაახსენდა რამდენიმე კაცი,

რომლებიც ქალაქს წავიდნენ, სამი-ოთხი წელი დაჰყვეს იქ და კიდევ უფრო უბედურნი, დატანჯულნი და უიმედონი დაბრუნდნენ. ისინი ყვებოდნენ, რომ იქ ტვირთსა ზიდავდნენ, შავ სამუშაოს გარდა ვერაფერს შოულობდნენ. დღეში თუ ოცდახუთ-ოცდაათ ყურუშს გამოიმუშავებდნენ, თავს მდიდრებად თვლიდნენ. ღამეს გარეთ, ქუჩაში ათევდნენ და სოფლის ცხელი საბძლები სანატრელად ჰქონდათ გამხდარი.

„რა კენა?“ — ეკითხებოდა მწყემსი თავის თავს.

მას შემდეგ, რაც დედამისს მინდვრად მუშაობა აღარ შეეძლო, ახალგაზრდა მწყემსს სულ ასეთი ფიქრები უტრიალებდა თავში. მაგრამ უიმედობა იპყრობდა, როცა ხედავდა, რომ სხვაც ასეთ მდგომარეობაში იყო.

მაგალითად, ერთი მისი ნათესავი რამდენიმე წლის წინათ იზმირს წავიდა და ერთ-ერთ ფაბრიკაში მუშად დადგა. პირველ ხანებში ამბავი მოჰქონდათ, რომ საქმე კარგად მიუდიოდა. მაგრამ ერთ დღეს ცალფეხა დაბრუნდა სოფელში. ფეხი მანქანაში მოჰყოლოდა. ხელში ორმოცი-ორმოცდაათი ლირა შეუჩჩეჩებიათ და თავიდან მოუშორებიათ. ფული რომ შეხოეჭამა, სოფელში ვეღარ წამოვიდა. კონიაში წავიდა სამათხოვროდ. იქ თურმე მუნიციპალიტეტი არ ასვენებდა. საწყალი ცუდ დღეში ჩავარდა.

სოფელში დარჩენა და სამუშაოს პოვნა შეუძლებელი იყო. მცირე მოსავლიანი მიწის საყიდლად უნდა ათი წელი გემუშავა, ხოლო ერთი უღელი ხარის პატრონი რომ გამხდარიყავი — თხუთმეტი. თუმცა ამის შემდეგაც საეჭვო იყო, რომ შენი ცხოვრება უფრო დატკბებოდა: არც მიწისა და ერთი უღელი ხარის პატრონები იყვნენ უკეთეს დღეში. ერთი წელი რომ გვალვიანი გამოერეოდა, ისინიც სხვა გლეხებივით მთაში მიდიოდნენ ბალახის საკმელად. ამას ზედ ერთვოდა ისიც, რომ ხარები შიმშილით ეხოცებოდათ ან კიდევ ჩალის ფასად ყიდდნენ. მწყემსი, გლეხების აზრით, კიდევ უკეთეს მდგომარეობაში იყო, რადგან ალა შიმშილობის დროს თავის პურსა და მაწონს აკმევდა; ერთ დღეს იქნებ ფულიც მიეცა; ვინ იცის?

თხებს თვალი მოავლო, შემდეგ მარჯვნივ გორაკზე მწო-
ლიარე ძაღლს დაუძახა:

— კარაბაში!

ძაღლმა მაშინვე თავი აიღო, წამოიწია და პირდაპირ იქით გაიხედა, საიდანაც ხმა მოესმა; ნელ-ნელა დაქიმა ფეხები და სწრაფად გაჩნდა მწყემსთან.

მეორე ძაღლი ადგილზე წამოიწია და თავი მწყემსისკენ მიაბრუნა. არ უჩქარია, რადგან მას არ ეძახოდნენ, გულმოდგინედ იბერტყავდა ბეწვზე მიკრულ ბალახსა და მტვერს.

კარაბაში ერთ ნაბიჯზე გაჩერდა მწყემსის წინ. ბეწვიან კუდს ჰაერში ათამაშებდა და მომლოდინე თვალებით შესცქეროდა.

მწყემსმა ხელი გაიშვირა, წინა ფეხში მოჰკიდა ძაღლს და თავისკენ მოსწია. სამ ფეხზე მოხტუნავე კარაბაშმა თავი ილღიაში ამოსდო პატრონს და გაიზმორა. მისი მსხვილი ტანი კმაყოფილებისგან თრთოდა, კუდს ისე იქნევდა, რომ აქეთ-იქით წვრილ-წვრილი ხორბოები ცვიოდა.

მწყემსი და მისი ძაღლი ხმაამოუღებლივ შესცქეროდნენ ერთმანეთს თვალეში. ჩანდა, მათ კარგად ესმოდათ ერთმანეთისა და ღრმად აიყვარულით იყვნენ დაკავშირებულნი. მწყემსის წინ წამოწეულ თეთრ კბილებში გამოჩნდნენ წყნარი სუნთქვა ძაღლს სახეზე ეფინებოდა და მისი ფაფუკი ენაც ისე თრთოდა, თითქოს ამ ჰაერს ისრუტავს.

მარცხნივ გორაკზე ფეხზე წამომდგარი მეორე ძაღლი, რომელიც გრძნობდა, რომ ახლა ფარისთვის თვალყურის დევნება მხოლოდ მის კისერზე იყო, უცბათ მოწყდა ადგილს და ყეფით დაეშვა ქვევით. მწყემსმა და მის კალთაში ჩაწოლილმა კარაბაშმა იქიჯვენ მიატრიალეს თავი.

შორს, ანკარის მხრიდან, მტერის კორიანტელი მოემართებოდა. მოახლოებისას აღმოჩნდა, რომ ავტომობილი იყო. ახლა მწყემსთან მყოფი ძაღლიც ქვევით დაეშვა და გზის, უფრო სწორად, გზების ნაპირზე ჩავიდა. ორივეს თავი წინ გაეშვირათ, ყეფდნენ და ელოდნენ ხმაურით მომავალ მტერს. მათ შორის მანძილი რომ შემცირდა, პირდაპირ მანქანისკენ გაეჭანენ; თხებმა ამ დროს განსაცვიფრებელი გულგრილობა

გამოიჩინეს. მათს გრძელ და დაგრეხილ რქებში ბრწყინავდა უკვე საკმაოდ დაბლა დასული მზის სხივები.

ავტომობილი ძაღლების მიახლოებამდე გაჩერდა. თეთრ მტვერში ადვილად შეიძლებოდა გაგერჩიათ დიდი და გადახურული მანქანის ღია ლურჯი ფერი.

ძაღლებმა ყეფას უკლეს. ისინი მწყემსმა მოიხშო. ორივე ზანტად მოშორდა იქაურობას.

ავტომობილის წინა კარი გაიღო და გარეთ შავთმიანი და წვრილულვაშა ახალგაზრდა გამოვიდა. მან მწყემსს ხელი დაუქნია, მოდიო.

ეს ახალგაზრდა ინჟინერი იყო. განათლება კოლეჯში და შემდეგ ამერიკაში მიეღო. სამშობლოში ერთი წლის წინ დაბრუნებულიყო. გავლენიანი ნათესავების დახმარებით მოკლე ხანში რომელიღაც ბანკის ერთ-ერთი სექციის უფროსი გამხდარიყო და ხელფასიც 500-მდე ლირა ჰქონდა. ის უკმაყოფილო არ იყო ამ ადგილისა, რომელსაც საერთო არაფერი ჰქონდა მის განათლებასთან. გაპრიალებული მაგიდის ერთ მხარეს დაწყობილი მათემატიკური წიგნები არ კმაროდა იმის დასადასტურებლად, რომ მათი პატრონი განათლებული კაცი იყო. იგი რამდენიმე საათში ამთავრებდა ფინანსიურ ოპერაციებს და დანარჩენ დროს კლავდა ინგლისური ეურნალის თვალყურებაში, რომელიც ალბათ უკვე ერთი სამჯერ მაინც ექნებოდა ნახული.

ექვსიოდე თვის წინათ ის ბანკის ერთ-ერთი დიდი მოხელის ქალიშვილს დაეწინდა. ახლა უფრო უკეთესად შეიძლებოდა თავისუფალი დროს გატარება.

მანქანა, რომელიც მან იყიდა და საცოლესთან ერთად დასეირნობდა, ერთადერთი იყო ანკარაში. ყველა გამვლელი განცვიფრებული შესცქეროდა გაპრიალებულ და ვეება მანქანას, რომელიც უხმოდ გამოჩნდებოდა ქუჩის ერთ კუთხეში, სრიალით გაინავარდებდა და მეორე ბოლოში გაუჩინარდებოდა.

დღეს კონიაში მიდიოდა მეგობარი ინჟინრის სანახავად, რომელმაც მასავით ამერიკაში მიიღო განათლება.

მას საცოლე ახლდა. მათთან იყო სასიდედროც, რომელ-

მაც უხერხულად მიიჩნია ქალშვილის მარტო გაშვება და თან გაჰყვა. სიახლით კმაყოფილი ახალგაზრდა ქალი სულ კისკისებდა. მტკრისა და რყევისაგან შეწუხებული დედამისი კი ბუზღუნებდა.

მანქანიდან გადმოსულმა ინჟინერმა მწყემსს დაუძახა და აქეთ-იქით დაიწყო სიარული, რომ დაბუყებული ფეხები დაესვენებინა.

ნაცრისფერი შალის სპორტული ტანსაცმელი ეცვა, თავზე იმავე ფერის ქუდი ეხურა. გალიფეს ყაიდაზე შეკერილი შარვლის ქვეშ მოუჩანდა ჭრელი წინდები და ცხვირმარგვალი ბეწვიანი ფეხსაცმელი. როგორც ყველას, ვისაც საკუთარი მანქანა ჰყავს, მასაც ფეხსაცმელზე ბენზინისა და მანქანის ზეთის ლაქები აჩნდა, მარჯვენა ფეხსაცმლის ძირი კი გაზვრეტილი იყო იქ, სადაც ფეხი გაზს ებჯინება ხოლმე.

ინჟინერმა გაიარ-გამოიარა, მანქანასთან გაჩერდა, ხელები გვერდითი კარის ღია ფანჯარას დააყრდნო და თავის საცოლეს მიმართა:

— საიდან მოგივიდა თავში ამ მწყემსთან საუბარი?

ახალგაზრდა ქალმა მხრები და თვალები შეათამაშა და უთხრა:

— მაინტერესებს, მე ზომ გლახი არასდროს მინახავს.

იქვე მჯდომი დედამისი თავმოუბრუნებლივ ჩაება ლაპარაკში: — ეგ რა მიზეზია! არ გინახავს განა ანკარაში, ბაზარზე, ქუჩაში?

— ა! ისინი განა გლახებია, მუშებია... მე კი ასეთი მწყემსის ნახვა მინდა, მერე ციკნებსაც მინდა მოვეფერო...

— აქ ციკნები არ არის, — უთხრა ინჟინერმა, — სულ ბებერ-ბებერი თხებია.

ყოველი სიტყვის წარმოთქმაზე, მოძრაობასა და გამოხედვაზეც კი ამ ქალს სხეულის ნაწილები უკრთოდა. ნახევრად ხელოვნური და ნახევრად ნერვიული მიხვრა-მოხვრით იგი სასაცილო სათამაშოს მოგაგონებდათ.

— რა მოხდა მერე, — წამოიძახა მან უკმაყოფილო წვრილი ხმით, — თუ ვთქვი, რომ გაეჩერდეთ, მე ასე მომეხასიათა და ამიტომ ვთქვი! რა კარგად წვანან თხები!

ამ დროს მწყემსიც მიუახლოვდა. ძაღლები კი თავის ადგილზე დაბრუნდნენ და ფარას დაუწყეს თვალთვალი.

ახალგაზრდა ინჟინერმა მწყემსს მიმართა

— ახლოს მოდი! სადაური ხარ?

მწყემსმა ხელით ველის ჩრდილოეთით განლაგებული სოფელი უჩვენა.

— იქაური ვარ!

— ეს თხები შენია?

— არა, აღასია!

— ყოველ დღე აქ დადიხარ და აძოვებ?

მწყემსმა შეათვალიერა მის წინ მდგომი. უნდოდა გაეგო რატომ ეკითხებოდნენ ამას; შემდეგ მხრები აიჩეჩა და წაიბუტბუტა:

— რა ვიცი, სადაც მოგვიხდება, იქ მივდივართ. — მწყემსი უხერხულად გრძნობდა თავს, რადგან იძულებული იყო ინჟინრის სხვა ამგვარ კითხვებზეც ეპასუხა. განსაკუთრებით წუხდა, რომ ვერ გაებედა ეთქვა: „რას მეკითხებით ჩემი საქმიანობის ამბავს, წადით, თქვენს საქმეს მახედეთო“. იქითაქეთ იცქირებოდა და ავტომობილსაც შეაფლებდა ხოლმე თვალს.

ამ დროს შიგნით მსხდომთაც გამოაღეს კარი, მანქანიდან ახალგაზრდა ქალი გადმოხტა, მას თეთრი, დაბალქუსლიანი ფეხსაცმელი ეცვა. უკან დედამისი მოჰყვა. იგი ორავე ხელს იშველიებდა და მძიმედ გადმოდიოდა. მოხუცი ქალის სახეზე უკმაყოფილება იხატებოდა: „რატომ ვკარგავთ აქ დროს, — ფიქრობდა იგი, — რას არ მოიფიქრებენ ეს ბავშვები“.

ახალგაზრდა ქალი თავის საქმროს მიუახლოვდა, თითები გადახლართა და კისერზე ჩამოეკიდა მას. შემდეგ მწყემსს მიმართა:

— აქეთ მომხედე, მწყემსო, — უთხრა მან, — შენ საცოლედ გყავს?

ეს სიტყვა მწყემსს რამდენიმე წლის წინათ წაკითხულ ზღაპრებში შეხვედროდა, მაგრამ ვერ გაეგო და ახლაც გაკვირვებით შეეკითხა:

— ეგ რაღას ნიშნავს?

ქალიშვილმა საქმროს შეხედა; ინჟინერმა განუმარტა:

— საცოლედ ან დანიშნული, ასეთი წითელლოყება სატრ-

ფოა... — და მის მხარზე დაყდნობილ ქალბშვილს ლოყაშა წაავლო ხელი.

მწყემსს უსიამოვნოდ შეეკმუხნა სახე:

— სადაურ საცოლესზე მელაპარაკები, საკუთარ მუცელს ძლივს ვიძლებთ.

— მდიდარი ქალი გამონახე, ვინმე აღას ქალიშვილი.

მწყემსს პასუხი არ გაუცია. თვალბდაჭყეტილი შესცქეროდა უფროს ქალბატონს. იგი არაჩვეულებრივად დააინტერესა ამ კრელად გამოწყობილმა ქალმა, რომელსაც ოქროსფრად შეღებილი ხუჭუჭა თმა ჰქონდა, ყურებზე ოქროს მტევნებივით საყურე ეკიდა, თვალის ქუთუთოები ლურჯად შეეფერადებინა, ლოყები კი წითლად. მწყემსი უცქერდა და თვალი ვერ მიეშორებინა.

ინეინერი ხედავდა, რომ მისი შეკითხვები უპასუხოდ რჩებოდა. იგი შეიპყრო სურვილმა „ხალხს, გლეხობას დაახლოვებოდა“; უფრო სწორად, მას ანერვიულებდა მწყემსის სინდინჯე და რწმენა საკუთარი თავისადმი, მას უნდოდა მისი გაღიზიანება და უფროსის ტონითა და აშკარა საყვედურის კილოთი მიმართა მწყემსს:

— რატომ პასუხს არ მაძლევ? შეხე, ჩვენ რა ინტერესით გეპყრობით. შენ ჩვენი სოფლელი ძმა ხარ, ჩვენც ხომ სოფლიდან ვართ გამოსულნი!

— ვისი გვარისა ხართ? — ინტერესით იკითხა მწყემსმა ინეინერი ჯერ ვერ მოხვდა, მერე კი განაგრძო:

— არა, ძმაო, ეგრე კი არა; ჩვენც შენსავით სოფლელები ვართ, ჩვენი წინაპარი გლეხია. ყველა ერთნი ვართ-მეთქი, იმის თქმა მინდა.

მწყემსმა სამივეს თვალი მოავლო: — ვერ გავიგე, — ცივად უპასუხა ინეინერს და ისევ მის სასიდედროს მიაშტერდა.

ინეინერს უკვე აშკარა შური დაეტყო:

— საით იყურები ეგრე? — მიმართა მან მწყემსს.

— საით უნდა იყურებოდეს, — უპასუხა სასიდედრომ, — თვალებით მჭამს პირდაპირ; მხეცია თუ რა არის?

მწყემსს მთლად გაუფართოვდა თვალები, როცა ქალმა

პირი დაალო და გამოუჩნდა კაუჩუკის, ფაიფურის, და რამდენიმე გრძელი, ჩაყვითლებული კბილი.

ინეინერს უნებურად გაეცინა. მწყემსმა უკან მოიხედა. ჩანდა, მოსწყინდა ეს საუბარი. ამ დროს ინეინერს გაახსენდა თავისი საზოგადოებრივი ვალი ესაუბრა ხალხთან, სწორად გზა ეჩვენებინა მათთვის და დაიწყა:

— ყური მიგდე, ძმაო, თქვენ ჯერ ძალიან ჩამორჩენილები ხართ. აბა გვიყურე, ჩვენ თქვენი გულისათვის მოვდივართ აქ, რომ გესაუბროთ, თქვენი დარდი და ვარამი შევიტყვოთ. თქვენ კი, იმის ნაცვლად რომ გვისმინოთ, განზე იყურებით. მე მინდა გავიგო, რა გაწუხებს? მთელი გული უნდა გადამიშალო. მე შენი ძმა ვარ, ასე არ არის?

მწყემსი მთლად გაწითლებულიყო. მთელი ამ საუბრიდან ვერაფერი გაეგო და ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს რაღაც ეწყენინებინოს ინეინერისათვის.

ის კი განაგრძობდა:

— მე ინეინერი ვარ. შენთვის ვმუშაობ. შენ გლეხი ხარ, ჩემთვის მუშაობ. განა შეიძლება, რომ ერთმანეთს ვერ გავუგოთ?

კიდევ უნდოდა ბევრი რამ ეთქვა; მართლა შეწუხებული იყო. გრძნობდა, რომ აუცილებლად უნდა ელაპარაკნა მწყემსთან. მაგრამ მისთვის გასაგები ენა ძნელი გამოსანახი იყო, თან კიდევ თურქულიც არ იცოდა საკმარისად, ამიტომ სიტყვას შუაზე წყვეტდა ხოლმე.

მწყემსმა უარყოფის ნიშნად ორ-სამჯერ გაიქნია ხელი და წაიბუტბუტა:

— მე არაფერი მითქვამს, ეფენდი, განა რამე ცუდი ჩავიდინე?

ინეინერის საცოლემ ვერაფერი გაიგო ამ უეცრად შეცვლილი საუბრისა და შეწუხდა. დედამისს თვალი ჩაუკრა და ყმაწვილ კაცს ხელი ჩაავლო:

— წამო, ჩემო ძვირფასო, წავიდეთ!..

ინეინერმა კვლავ გაალო პირი რაღაცის სათქმელად, მაგრამ სიტყვა ვეღარ იბოვა. სასწრაფოდ მანქანასთან მივიდა

და მოტორი აამუშავა. მანქანა შეინძრა და მტერის ბუდეში გახვეული სწრაფად გასრიალდა.

მწყემსი წუთით მისთვის დღემდე უცნობმა სევდამ შეიპყრო. მას ველარ გაერკვია, მართლა უსამართლოდ ხომ არ მოექცა სტუმარს და ხომ არ გააბრაზა იგი? „ალბათ მართლა ველური ვარ“, — ფიქრობდა მწყემსი.

ინეინერი საშინელმა გულისწყრომამ მოიცვა. უბრალო მწყემსთან ასე რბილად საუბრის შემდეგ თავისი წმინდა ღირსება შებღალულად ეჩვენებოდა. ნაცვლად ძმობისა და მეგობრობისა, რომლის გამოჩენასაც იგი ასე ცდილობდა წელანდელ საუბარში, ის ახლა ხედავდა იმ დიდ განსხვავებას, რომელიც მწყემსსა და მას შორის იყო.

— მათგან არასოდეს დადგება ადამიანი, — წაილაპარაკა მან.

ინეინერი საცოლის ყვირილმა გამოაფხიზლა. მან განზე გაიხედა და დაინახა, რომ ორი ძალი ყუფით უახლოვდებოდა ავტომობილს. ხელი მაშინვე უკანა ჯიბისკენ წაიღო. შემდეგ შეჩერდა, დაფიქრდა. მას საჭიროდ ეჩვენებოდა იმის გაკეთება, რასაც წელან ქვეცნობიერად აპირებდა. ზოგი სხვა მოსაზრება რომ არა, ახლა იარაღს ალბათ მწყემსის წინააღმდეგაც გამოიყენებდა. მამისგან დარჩენილი პატარა მაუზერი ფანჯარაში გაკყო და კრელ ძაღლს ღია ხახაში ესროლა. შემდეგ გაზს უმატა და თავის მანქანიანად მოეფარა მტერის კორიანტელს.

გრძელბეწვიანი კარაბაში გზის პირას დაგორდა და იქვე დარჩა უძრავად. მეორე ძალი იქვე იდგა, ფეხები წინ გაემვირა, თითქოს წასასვლელად ემზადებო. მწყემსმაც მიიბრინა, დაიხოქა და საყვარელ მეგობარს თავზე გადაუსვა ხელი. წელანდელი სევდა ნამდვილმა ღრმა მწუხარებამ შეცვალა. მას არავითარი ურთიერთობა და სიახლოვე არ ჰქონდა ამ გამვლელებთან. ის ხედავდა მხოლოდ, რომ მათ მოაშორეს საყვარელი არსება და ცრემლმორეული ეალერსებოდა ძაღლს.

მეორე ძალიც თავისი ძმის სახეს ყნოსავდა. ახლა გრძელ-

ბეწვა და უცოდველთვალეებიანი თხებიც წამოიშალნენ. ისინი
გაკვირვებული გასცქეროდნენ პორიზონტზე ამდგარ მტვრის
კორიანტელს. თხები ნელ-ნელა თავს იყრიდნენ მკვდარი ძალ-
ლის გარშემო. ჩამავალი მზის წითელი სხივები თხების პრია-
ლა ზურგზე ციმციმებდა.

თვალის ოპერაცია

იმ ხანებში უმუშევარი დავდიოდი. მდგმურად ვიდექ ჩემს ნათესაეთან, რომელსაც კერძო საავადმყოფო ჰქონდა ანკარაში. მე მორცხვად შევდიოდი სახლში საავადმყოფოს ზედა სართულზე და კუთხეში მიმჯდარი ვკითხულობდი წიგნს. ძალიან მაბრაზებდა აქაური განებივრებული ბავშვების ყოფა-ქცევა და ჩემი ნათესავის მუდმივი დარიცხვა, რომელიც ასე იწყებოდა: „თქვე დეგენერატებო“... ყოველივე ამას ხან ღიმილით და ხან კი დაღვრემილი ვხვდებოდი ხოლმე.

ფული არ მეხარჯებოდა, რადგან საჭმელს იმათთან ვჭამდი, ღამე იქ მეძინა და ჩემი სარეცხიც იქ ირეცხებოდა. მაგრამ ფული მაინც მჭირდებოდა: პირი ხომ უნდა გამეპარსა და ხანდახან ჟურნალი მეყიდა. სწორედ ამიტომ თარგმნას მივყავ ხელი; საავადმყოფოს ექიმებს ვუთარგმნიდი მათთვის საჭირო პატარ-პატარა წერილებს. იმ დღეებში ერთი ექიმისათვის ათ გვერდიან სტატიას ვთარგმნიდი გერმანული წიგნიდან, რომელსაც „ქალის ფიზიოლოგია და პათოლოგია“ ეწოდებოდა. თითო სტრიქონში თითო ყურუში მერგებოდა. სხვა დროს ორმოც-ოთხმოც ყურუშადაც მითარგმნია ვეებერთელა ფორმის თითო გვერდი; ხან კიდევ ორნახევარ ლირად ვთარგმნიდი ჟურნალის შვიდ-რვა გვერდიან სტატიას. თვითონ ექიმები ვიზიტში იმ დროს 5-10 ლირას იღებდნენ, მე კი სამი დღე ვანდომებდი თარგმნას, ლექსიკონებში ვეძებდი სპეციალურ ტერმინებს და ასეთ სამუშაოში ორნახევარი ლირის გადახდაც არ ემეტებოდათ, მუდამ დაკლებასა ცდილობდნენ. და აი ერთ დღეს მათი ჯავრი ვიყარე. ყოველ შემთხვევაში მე ასე მიმაჩნია. ერთი წუთით, მაგრამ მაინც ვიგრძენი ჩემი გამარჯვება. უფრო სწორი რომ გითხრათ, მე განზე ვიდექი და

ვუცქერდი, რა დამცირებულ მდგომარეობაში იყვნენ ისინი. მართალია, ექიმები ცოტა დაიბნენ, მაგრამ თავიანთ სასაცილო მდგომარეობას მაინც ვერ მიხვდნენ. თუ რაში იყო საქმე, ამასაც გაიმბობთ.

იმ ხანებში ვილაც დიდ კაცს თვალი ასტკივდა. ავადმყოფი ბევრმა ანკარელმა თვალის სპეციალისტმა ინახულა, სტამბოლიდან პროფესორები ჩამოვიდნენ. დადგენილი იქნა, რომ ამ ფრიალ ანგარიშგასაწევ პიროვნებას თვალის ერთობ სერიოზული დაავადება აქვს: თვალის გუგა ერთგან გამსკდარი იყო და ადგილიდან იყო დაძრული. დაავადება ძალიან საშიში იყო და მისი განკურნება მოკლე ხანში არ შეიძლებოდა. მხოლოდ ხუთი-ექვსი წლის წინათ მეტად ფაქიზი ოპერაციის გზით უცდიათ ასეთი დაავადების მკურნალობა და, როგორც ექიმები ამბობდნენ, შედეგიც კარგი მიუღიათ; მას აქეთ ჩვენში ასეთი ფაქიზი და საშიში ოპერაცია არ გაკეთებულა და ახლა ამ ცდის ჩატარებას და ისიც დიდი თანამდებობის პირზე ვერც ერთი ჩვენი ექიმი ხელს ვერა ჰკიდებდა. საქიროდ მიიჩნიეს მოეწვიათ სტამბოლში მყოფი გერმანელი ებრაელი პროფესორი. გერმანიაში ასეთი ოპერაცია მას მრავალჯერ ჰქონდა გაკეთებული და ახლაც თანახმა იყო გაქირვებიდან ეხსნა ეს დიდი კაცი. ჩვენმა სპეციალისტებმა და პროფესორებმა ამ საქმის მოგვარება და მთელი პასუხისმგებლობა თვითონ იკისრეს და სრულიადაც არ შერცხვენიათ იმისა, რომ ამ პროფესორის წინაშე ნაძალადევი ხელოვნურობით უნდა დაეჭირათ თავი. მათ ჩვენი საავადმყოფოს მთავარი ექიმის ოთახში მოიყარე! თავი. დროდადრო მეც იქ ვიმყოფებოდი. იმათ კარგად იცოდნენ, რომ არ შეეძლოთ მდგომარეობის შეცვლა და მოურიდებლად ლაპარაკობდნენ:

— ეს რას ნიშნავს, ეფენდი? ნუთუ კაცი არ არის ამ ქვეყანაში, რომ ეს ოპერაცია გააკეთოს?

— განა შეიძლება არ იყოს, ბატონო ჩემო? თურქეთში ეს ოპერაცია არ გაკეთებულა... შესაძლებელია ასე იყოს! მაგრამ ყოველ ჩვენგანს ევროპაში ყოფნისას არა ერთხელ გაუკეთებია ეს ოპერაცია. ლიტერატურასაც ხომ სისტემატურად ვაღვევებთ თვალს.

— აღარ ვიცი, როდის გადარჩება ეს ქვეყანა ასეთ სირცხო მდგომარეობას.

— ეს პროფესორი კარგი თვალის ექიმი. გერმანიიდან ვიცნობ. მეცნიერი კაცია, ოღონდ თეორეტიკოსი. განსაკუთრებით თვალის პათოლოგიური კვების სპეციალისტია. მის გაკეთებულ ოპერაციაში ეჭვი არ შეპარება.

— უცხოელთა მეცნიერული ღირებულების უარყოფა, ბატონო ჩემო, თავშიც არ მოგვივა, მაგრამ იმ პირობით, რომ მათი მოქმედების არეც განსაზღვრულია და ისინი ყოველმცოდნენი არ არიან. მაგალითად, ესა და ეს (აქ სხვა გერმანელი ებრაელი პროფესორის გვარი დაასახელეს) მსოფლიოში განთქმული ოპერატორია, მაგრამ მხოლოდ გულმკერდის დარგში; ლაპარატომიაზე რომ მიდგეს საქმე, რომელიმე ჩვენი ასისტენტის ფასადაც არ ეღირება.

— არა მგონია. ეს კაცი ყველაფერში ნამდვილად დიდი ოპერატორია. მაგრამ ის თავს გადამხდარმა უბედურებამ დალუბა. ეს რომ არა, მასზე უკეთეს ოპერატორს ვერ დამისახელებდით. საუერბრუხის ტოლი იყო და თან ახალგაზრდა.

— რა მოუვიდა ნეტავ?

— არ იცით? საწყალი მსოფლიო ომში იყო სამხედრო ექიმად. თხრილში მის გვერდით ყუმბარა გასკდა და ხუთი კაცი დამარხა. ოთხი კაცი მომკვდარა, მხოლოდ ის ერთი გადაურჩენიათ. მას შემდეგ ხშირად შეტევები აქვს ხოლმე. მაგალითად, შუა ოპერაციის დროს ავადმყოფის გაკვეთილ მუცლის ღრუში ჩაყრის მაკრატლებს, დანებს, პინცეტებს და მიღის.

მე განცვიფრებული ვუყურებდი ამ სიტყვების მთქმელს. და როცა გავიგე, რომ ამ ნიჭიერ პროფესორს ასეთი რამ ემართება, გავიფიქრე — „ვინც მისი დანის ქვეშ დაწვება, ავადმყოფი კი არა, გმირია“.

ერთი დღით ადრე, ვიდრე თვალმტკივან დიდ კაცს ოპერაციას გაუკეთებდნენ, სტამბოლში მყოფი ეს პროფესორი ანკარაში ჩამოვიდა. შუადღის შემდეგ ორი-სამი ანკარელი თვალის ექიმი და სტამბოლიდან ადრე ჩამოსული ორი პროფესორიც საავადმყოფოს მთავარი ექიმის ოთახში იხდნენ და საუბრობდნენ:

— ვერ უყურებთ იმ ყოყოჩას? დილით ჩამოვიდა და გვერაც საჭიროდ არ მიიჩნია, რომ საკონსულტაციოდ მოვიდეს, გვესაუბროს.

— ეგენი ურჯულოებია, გენაცვა. მატარებლიდან ჩამოსვლის შემდეგ თუ აბაზანა არ მიიღო და თავისი ნაზი სხეული არ დაასვენა, განა მოვა ისე!

— არა, ეგ არ არის მიზეზი. ადამიანებად არ გვაგდებს და ის არის.

• ექიმები რომ ასეთ ტკბილ საუბარში იყვნენ გართულნი, მე ერთ კუთხეში ვიჯექი და გერმანულ სამედიცინო ჟურნალებს ვათვალიერებდი. კრებულში, რომელსაც სახელად „ერთკვირეული სამედიცინო გაზეთი“ ერქვა, ჩემი ყურადღება ოთხნახევარი ფურცლის მოცულობის წერილმა მიიპყრო. ეს იყო სტატია: „ორიოდე სიახლე თვალის ოპერაციაში“. ყურადღებით დავიწყე მისი კითხვა.

რამდენადაც მე გავიგე, ზოგიერთ ტექნიკურ მხარეზე, ოპერაციაში ზოგი აუცილებელი ცვლილების შესახებ იყო საუბარი; მაგალითად, აღნიშნული იყო, რომ თვალში შესვლა უნდა არა ამა და ამ წერტილიდან, არამედ სხვა ადგილიდან; ხანდახან ბუდის გასაკვეთად უნდა ვიხმაროთ არა ესა და ეს, არამედ სხვა ნომერი იარაღი.

ჟურნალი ხელში ავიღე და სიცილით მივუახლოვდი ექიმებს:

— შეხეთ, ბატონებო. აქ ერთი წერილია, შეიძლება გამოგადგეთ.

მაშინვე ხელიდან გამომართვეს ჟურნალი, ჩარგეს თავი და წაკითხვას შეეცადნენ. გერმანული ძალიან ცუდად იცოდნენ და ვერაფერი გაიგეს, მაგრამ ისეთი გამომეტყველება ჰქონდათ, თითქოს მიხვდნენ მის არსსა და მნიშვნელობას. ერთი მათგანი მე მომიბრუნდა:

— მოდი ერთი, სალამომდე გვითარგმნე ეს წერილი!

— ვეცდები, ოლონდ, იცოდეთ, ორას ლირას გამოგართმევთ.

ერთმა ექიმმა, რომელიც მიჩვეული იყო ჩემს მიერ ასეთი წერილების იაფად თარგმნას, სახეში შემომხედა, ხომ არ

ხუმრობსო. როდესაც მიხვდა, რომ სერიოზულად ვაძობდი, მომიბრუნდა და — ხომ არ გაგიყებულხარო, — მითხრა.

— მართალი ხარ, — ვუთხარი მე. — აქამდე დიდ სისულელეს ჩავდიოდი, კეთილი ინებეთ და... ასეთ შემთხვევებში... — ჯავრი მინდოდა მეყარა.

მათ გასაღიზიანებლად ჟურნალი ხელში ავიღე, ზოგიერთი ადგილი წავუკითხე იმ წერილიდან და მოკლე შინაარსიც ვუამბე. ხვალ ოპერაციაზე მიდიხართ, ამის ცოდნა ყოველთვის გამოგადგებათ-მეთქი, ვუთხარი. მათ საჭიროდ აღარ ცნეს ჩემთან ამაზე ლაპარაკი და წერილს მიუსხდნენ. ისინი ერთმანეთს ეხმარებოდნენ წაკითხვაში და ცდილობდნენ რამე გაეგოთ. ეშმაკური ღიმილით მე სულ უკუღმა განვუმარტავდი მათ მიერ ამოცნობილ შინაარსს; იმათ ხელახლა დამიწყეს ვაჭრობა. ბოლოს, როდესაც ჩემი ნათესავი, საავადმყოფოს პატრონიც მათ მხარეს დადგა, დავთანხმდი საღამომდე ას ლირად მეთარგმნა ეს სტატია. ორმოცდაათი ლირა წინასწარ გამოვართვი, ზემოთ, ჩემს ოთახში ავედი და შევუდექი საქმეს.

როგორც ყოველთვის, მე ხუთი-ექვსი ლექსიკონის დახმარებით შევუდექი თარგმნას, სპეციალურ ტერმინებს ჯერ ფრანგულად ვეძებდი, შემდეგ თურქულად, და საღამოს ათი საათისათვის თარგმნა დავამთავრე. ექიმები დარბაზში ბეზიქს² თამაშობდნენ. მათთან მივედი; თარგმანის კითხვას ყველამ გულმოდგინედ დაუწყო ყურის გდება. ზოგიერთი სიტყვა და გამოთქმა მათაც შეასწორეს სამედიცინო ენის შესაბამისად, შემდეგ ერთად მოიყარეს თავი; კითხულობდნენ ნელ-ნელა და თან კამათობდნენ.

მათი საუბრიდან მე გავიგე, რომ წერილი ნამდვილად მნიშვნელოვანი იყო.

— ეს სტატია, — თქვა ერთმა მათგანმა, — პროფესორსაც ვაჩვენოთ. ხვალ რამე სისულელე არ ჩაიდინოს.

— არ გინდათ, — ჩაერია გრძელცხვირა, შავგვრემანი, ხმაჩახლეჩილი პროფესორი. — ძველი პროფესორია და ეს როგორ არ ეცოდინება. უნდა იცოდეს; ხვალ გვიჩვენოს, რა შეუძლია და შემდეგ ვნახოთ...

ექიმებმა ერთმანეთს გადახედეს, ცოტა კიდევ ისაუბრეს და დაიშალნენ.

მეორე დღით ისევ მთავარი ექიმის ოთახში მოიყარეს თავი. ამჯერად ებრაელი პროფესორიც მათ შორის იყო. იგი სუსტი და ტანდაბალი კაცი იყო. მის ყოველ მოძრაობას და ხმის ამოდებას სიმფრთხალე ეტყობოდა. რომელიმე ასისტენტს რაიმე უაზრო შეკითხვაც რომ მიეცა, იგი ცდილობდა სახეზე გულთბილი გამომეტყველება მიეღო, მიუბრუნდებოდა ყოველ მათგანს, დიდხანს ესაუბრებოდა მორიდებით და დაბნეული იქნევდა ხელებს.

ოპერაცია შუადღის შემდეგ უნდა გაეკეთებინათ. მთელი საუბარი ავადმყოფობის წვრილმანებსა და ოპერაციის სიძნელეს ეხებოდა. პროფესორის ჩიქორთული თურქული და ჩვენი ექიმების კიდევ უფრო უარესი გერმანული და ფრანგული ხშირად საჭიროდ ხდიდა ჩემს ჩარევას საუბარში. ბოლოს გრძელცხვირა შავგვრემანმა პროფესორმა გადაწყვიტა, რომ მოვიდა მისი ჯერიც და ჩახლეჩილი ხმით თქვა:

— ბატონო პროფესორო, მარცხენა თვალს თუ ვკვეთთ, რომელი მხრიდან უნდა დავიწყოთ?

ამ შეკითხვის შემდეგ ცხარე კამათი გაიბა: ჩვენი ექიმები წუხანდელი სტატიის იმედით კითხვებს უსვამდნენ პროფესორს. ებრაელი პროფესორი თვალის ოპერაციაში მიღებული კლასიკური მეთოდის შესახებ უამბობდა მათ, მაგრამ ესენი ისევ იმ სტატიაში ამოკითხულ ხერხებს უპირისპირებდნენ.

მოხუც პროფესორს ისედაც მრავალი ტანჯვა და უბედურება ჰქონდა გამოვლილი. შიში და მორიდება მას შემდეგ დასჩემდა, რაც იძულებული იყო თავისი სახლ-კარი მიეტოვებინა და აქ შეეფარებინა თავი. დაჩაჩანაკებული პროფესორი ახლაც უხერხულად გრძნობდა თავს და ხან ერთ ექიმს მიუბრუნდებოდა, ხან კი მეორეს. მის ყოველ მოძრაობას ეტყობოდა, რომ გაურბოდა ექიმებთან უსიამოვნებას და ცდილობდა თავაზიანად გაეცა ყველასათვის პასუხი.

— როგორ იქნება, ექიმო, — ეკითხებოდა ერთი ჩვენი ექიმი; — ამ იარაღის ხმარებას ესა და ეს საფრთხე ახლავს,

განა უმჯობესი არ იქნება ესა და ეს ნომერი იარაღი ვინმე-
როთ?

— დიახ, დიახ, მართალია, — პასუხობდა მოხუცი პროფესორი და გულმოდგინედ უქნევდა თავს.

რაც უფრო შორს მიდიოდა ეს საუბარი, მე პროფესორის სახეზე განცვიფრების ნაცვლად კმაყოფილების ღიმილს ვამჩნევდი. ძალიან ვწუხდი, რომ ჩვენები ასე ათიოდე საათის წინ შექმნილი ცოდნის პოზიციებიდან უტევდნენ ამ კაცს. კუთხეში მოვიკალათე, მაგრამ მალე ისევ მივიჭერი მათთან. გერმანელი პროფესორი მის გარშემო შეგროვილთა თავდასხმებს აშკარა კმაყოფილებით პასუხობდა. ბოლოს მან მხარზე ხელი დაადო ერთ უდროოდ თმაგაცვენელ, მსუქან, ჭრელთვალება ეჭიმს, რომელიც ყველაზე უფრო თავხედურად ეპყრობოდა და თქვა:

— ვერ წარმოიდგენთ, როგორ მიხარია, რომ თქვენ ასეთ დასკვნებამდე მისულხართ ამ ოპერაციის საკითხში. ამ საშინელო ოპერაციის დროს დღემდე ხმარებულ მეთოდებს მუდამ როდი მოჰქონდა სასურველი შედეგი. ახალი გზების პოვნა იყო საჭირო. თქვენ მართალნი ხართ, თქვენ მართალნი ხართ! — შემდეგ პროფესორმა ხმას დაუწია, სათითაოდ შეათვალიერა მის ირგვლივ მყოფნი და განაგრძო:

— აი ხომ ხედავთ, როცა სერიოზულად მუშაობთ ერთსა და იმავე საკითხზე, შედეგებიც ერთნაირად სწორი გამოდის. ხანგრძლივი ცდების შედეგად მეც იმ დასკვნამდე მივედი, რომ ამ ტიპის ოპერაციაში საჭიროა მთელი რიგი ცვლილებების შეტანა და დღევანდელ ოპერაციასაც მთლიანად ამ ახალი ხერხებით ჩავატარებ.

ჩვენს ექიმებს თვალეში გამარჯვების ნაპერწკალი უელავდათ და სანამ ისინი განცვიფრებით შესცქეროდნენ ერთმანეთს, პროფესორმა, ისევ შეშინებული იერითა და ჩუმად, დააყოლა:

— მე ყველაფერი ეს „ერთკვირეული სამედიცინო გაზეთის“ უკანასკნელ ნომერში დავბეჭდე, მაგრამ, ხომ იცით, ებრაელი ვარ, და ხელს ვერ ვაწერ ხოლმე.

მანქანის მძღოლი

ჩვენ ვიდექით გზის პირას ილდიზელიდან³³ სივასში³⁴ გი-
მავალი მანქანის მოლოდინში. ბნელდებოდა. ღამის მატარებ-
ლისათვის ცდას ჩვენ გვიჩიეს მანქანით წავსულიყავით სივას-
ში. და აი უკვე საათნახევარი იყო, რაც გზასთან ვიდექით და
იმედით გავყურებდით გზაზე დამდგარ მტვრის კორიანტელს.
„რა ნელა მიდის დრო“, ვფიქრობდით ჩვენ, რადგან ჯერ კიდევ
არსად ჩანდა მანქანები, რომლებიც ამ მხარეში „ძალიან ხში-
რად“ დადისო. ბოლოს, უკვე მთლად ჩამობნელებული იყო,
როცა მტვრის კორიანტელში ორმა სინათლემ გამოანათა. მან-
ქანა ახლოვდებოდა. ჩვენ ყვირილითა და ხელების ქნევით
გავედით შუა გზაზე. დაიწყო მძღოლთან ვაჭრობა და სულ
მალე თითოს ორმოცდაათ ყურუშად ნება დაგვართო მის გვერ-
დით მოგვეკალათებინა.

მძღოლი უხალისოდ იძლეოდა პასუხს ჩვენს შეკითხვებზე.
გამოირკვა, რომ მან-სამი დღის წინათ გადაზიდა ტვირთი
ერბაადან³⁵ თურხალაში³⁶ და ახლა თურხალადან სივასში
შაქარი მიაქვს ტომრებით. მე უკან მოვიხედე, — მანქანაზე
მთასავით ეწყო სავსე ტომრები. უცბათ მომეჩვენა, თითქოს
თეთრ კრისტალებს მოვკარი თვალი და გული ამერია. მაგრამ
აქ შაქარი არაფერ შუაში იყო, მანქანა გვანჯღრევდა. მე
მძღოლს მივეუბრუნდი:

— მგზავრები კიდევ გყავს?

დიდი ხნის დუმულის შემდეგ მძღოლმა თავი დამიქნია და
მიპასუხა:

— სამი ქალი, იქ უკან სხედან ტომრებზე.

ამ დროს მძღოლის თანაშემწეც ჩაება საუბარში; ისიც
ზემოდ იჯდა ტომრებზე, წინა მხარეს:

— ამ ქალებს ჩვენ გზაში წამოვეწიეთ, არ წამოვიყვან-
დით, მაგრამ ფული წინდაწინ მოგვცეს.

ამასობაში მანქანა რამდენჯერმე შეხტა ორმოებზე; მძლო-
ლის თანაშემწემ ლაპარაკი შეწყვიტა და გამაფრთხილებლად
შესძახა:

— უსტა!

მძლოლს ეყვინთებოდა; ცალი ხელით თვალები მოიფშვნი-
ტა, მეორეთი კი მაგრად ჩაებლაუჭა საჭეს.

ჩვენ ვერაფერს მივხვდით და ერთმანეთს გადავხედეთ.

— ნუ გაგაკვირდებათ... ორი ღამეა არ სძინებია, დღეს
უკვე მესამე ღამეა... — დააყოლა თანაშემწემ.

მანქანა უეცრად შეჩერდა. წინ, რამდენიმე მეტრის მოშო-
რებით, ფარების სინათლეზე წყარო გამოჩნდა. მძლოლმა
დაიძახა:

— რაჰში, წადი ერთი წყალი მოიტანე მოტორისათვის...
თანაშემწე მანქანიდან გადმოხტა; ჩვენ დავინახეთ კაცი,
რომელსაც ეს-ეს არის ველაპარაკებოდით. თმები და წამწა-
მები მტვრით ჰქონდა დაფარული, სახე კი მტვერში აზვლილი
ოფლითა და მანქანის ზეთით მოთხუპნოდა.

რაჰშიმ ჭურჭელი წყლით გაავსო, ჩაასხა რადიატორში და
მძლოლს მიუბრუნდა:

— მზად არის!

თანაშემწე ძალიან დაღლილი იყო, მაგრამ მის ცისფერ
თვალებში მაინც გამოჰქვიოდა უდარდელი გამომეტყველი-
ბა, რომელიც, ალბათ, არასდროს არა ქრებოდა მის გამო-
ხედვაში.

ნახევრად მთვლემარე, თავჩაქინდრულმა მძლოლმა ძლივს
წამოწია თავი:

— ა? მზად არის? კარგად დაუცვი თავი?

— ყველაფერი რიგზეა, უსტა, — უპასუხა რაჰშიმ.

— ერთხელ კიდევ ნახე! — უთხრა მძლოლმა და კისერ-
მოწყვეტილივით ჩაკიდა თავი.

რაჰშიმ კიდევ ერთხელ შეამოწმა ხუფი და ხმამაღლა წარ-
მოსთქვა აშკარად დამცინავი ხმით:

— ყველაფერი რიგზეა, უსტა, ყველაფერი!

მძლოლმა იგრძნო, რომ სხვა ჩარა აღარა ჰქონდა, გაჭირ-
ვებით აიღო თავი და მანქანამ გზა განაგრძო. მძლოლს თან-
დათან უძნელდებოდა ძილის დაძლევა. მე შევეცადე გადაჯ-
რული ლაპარაკი დამეწყყო:

— ამ გზაზე ხშირად ხდება ავარია?

ზემოდან რაჰმის დამცინავი ხმა მოისმა:

— არც ისე...

იქვე მჯდომმა ქალმა წვრილი ხმით იკითხა:

— რა ადგილას დაიმტვრა აქ საფინანსო განყოფილების
უფროსის ცოლი?

— გავიარეთ, მგონი!

— ჯერ არც კი მივსულვართ, — გაუსწორა მძინარმა
მძლოლმა.

— რა მოხდა, როგორ დაიღუპა? — მივმართე მე მძლოლს,
რომ არ დასძინებოდა.

მან ცალი ყბით გამცა პასუხი:

— ის ქალი, თუ სიმართლე გინდათ, ნერვიული იყო...

საუბარში რაჰმიც ჩაერია: — ყოველთვის ეუბნებოდა
მძლოლებს: თქვენ მე დამღუპავთ, ამ ორმოზე ნელა გადაიარ-
ეთო!

მძლოლი გამოცოცხლდა:

— ერთხელ სივასში მიმყავდა. გზაში ორმოცჯერ მაინც
გამაჩერებინა მანქანა. გავივლით თუ არა ცოტას, ატყდება ყვი-
რილი: „გააჩერეთ, ძალიან მანჯღრევს, თავბრუ დამეხვია, გავ-
ჩერდეთ ცოტა ხანს“...

— კი, მაგრამ კატასტროფა როგორღა მოხდა? — შევა-
წყვეტინე მე.

პასუხი მის ნაცვლად ისევ რაჰმიმ გამცა:

— ისა და მისი ქმარი სივასიდან ბრუნდებოდნენ ჩვენე-
ბიანთ ქოსას მანქანით... მანქანა ძველი იყო!.. წინა დღეებში
მარჯვენა ბორბალი მოძვრა, მძლოლმა მავთულებით მია-
მაგრა. სივასში სარემონტოდ აღარ დარჩენილა და უკან გა-
მოსწია თავისი მგზავრებით.

— კი მაგრამ მუნიციპალიტეტი რას აკეთებს, არა სინ-
ჯავს? — ვკითხე მე.

რაჰმის ხმა არ ამოუღია. მძლოლმა დამცინავად გადმოძახდა:

— მუნიციპალიტეტი მხოლოდ ჩვენს დაჯარიმებაშია მარჯვე, როცა სალარო გამოუცარიელდება ხოლმე და ფული არა აქვს, რომ მოხელეებს ჯამაგირი მისცეს. ისე კი მათ ჩვენთან არაფერი ესაქმებათ.

ერთ ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა. მძლოლს ისევ ძილი მოერია. თხრობა რაჰმიმ განაგრძო:

— ჰოდა, უფროსის ცოლი ძალიან განერვიულდა, გზაში რამდენჯერმე გაუჩერებინებია მანქანა, როგორც ჩანს, გრძნობდა საცოდავი, რომ მანქანა მთლად წესრიგში არ იყო. ისა და მისი ქმარი წინ ისხდნენ მძლოლის გვერდით. აი ისე, როგორც ახლა თქვენ!

ეს შედარება მე არაფრად მეპრიანა: ტანში შიშის ერუანტელმა დამიარა.

— უფროსის ცოლი კართან იჯდა. როგორც კი რამე რაკუნს გაიგონებდა მანქანაში, მაშინვე ყვირილს მორთავდა ხოლმე: — გააჩერეთ! — მანქანაში რაღაცა ტკაცანი მოისმა. შეშინებულმა ქალმა მანქანის კარი გამოაღო და ისკუპა...

— ბორბლებში მოყვა? — ვიყვირე მე.

— არა, უფრო უარესი... ბორბალი გასკდა. მანქანა გვერდზე გადაიხარა და ქალიც ქვეშ მოიტანია.

რაჰმი გაჩუმდა, ცოტა ხნის შემდეგ კი ასე დაასრულა ეს მბავი:

— იქვე განუტევა სული საწყალმა... მთლიანად დაბეგვილი იყო!

საუბარში ერთი ჩვენი თანამგზავრი ქალიც ჩაერია:

— ამბობენ, ქმარმა პიჯაკი გადაათარა და დიდხანს იტირაო.

ერთ ხანს აღარავის ამოუღია ხმა. მანქანა ხტომა-ხტომით მიიწევედა წინ. უეცრად შევამჩნიე, რომ გზა გაუჩინარდა და წინ ბნელი სიციარიელე გამეფდა. მე ხელი წავატანე საქვს და მარცხნივ მივატრიალე... მძლოლს გამოეღვიძა და სწრაფად დაამუხრუჭა მანქანა.

— რა იყო, გზას ავცდით?

ავტომანქანის ფარების სინათლეზე გამოჩნდა დაბალი ბალახით დაფარული მინდორი, პირდაპირ ჩვენ წინ ღრმა ორმო იყო... შარავზა მარცხნივ იყო დარჩენილი.

მე თავი ვეღარ შევიკავე და ვიყვირე:

— საით იცქირები, კინალამ მანქანა გადააბრუნე!

— არაფერი არ მომხდარა, — იმართლებდა მძღოლი თავს.

მალე მძღოლი ისევ თვლემას ებრძოდა... საწყალს მესამე ღამე იყო არ ეძინა; ხელები უკანკალებდა. ბოლოს თხოვნით მოგვმართა:

— თუ შეიძლება გავჩერდეთ აქ, ერთ ათ წუთს წავიძინებ.

მე დავთანხმდი, მაგრამ ჩემი ამხანაგი ჯიუტი გამოდგა:

— არ შეიძლება! მაგან რომ ახლა დაიძინოს, ხვალ შეადღემდე არ გაიღვიძებს, განვაგრძოთ გზა!

მანქანა გაჩერდა; მოისმა მძღოლის ხმა:

— რაჰმი... წყალი ჩაასხი!

გზის პირას წყარო მორაკრაკებდა. მძღოლის ნახევრად დახუჭული თვალები თითქოს ყველაფერს ამჩნევდნენ, ყველაფერს, პატარა წყაროებსაც კი. მანქანა წარამარა ჩერდებოდა.

— რაჰმი...

მოისმა ღამის სიბნელეში ეხოს გამოძახილი, რაჰმი გზის პირას წყაროს ეძებდა. მან ჭუჭყიანი ორმოდან მუქით მოაგროვა ჭურჭელში წყალი, ცოტა ხანს რადიატორთან იფუსფუსა და შემდეგ დაიყვირა:

— მზად არის, უსტა!

მასაც ძილი მორეოდა, ფეხი ერეოდა.

ახლა უკვე მაგრად ჩასძინებოდა მძღოლს და გაღვიძებას არ ფიქრობდა. ჭუდის ქვეშ ჩამოშლილი, მტვრისაგან გათეთრებული თმები საკეზე გადმოყრილიყო. იგი უგრძნობელივით იყო, თითქოს თავში დაერთყათ რაიმე.

თანაშემწემ ისევ გაიმეორა:

— ეი, უსტა, მზად არის!

მე მივხვდი, რომ რაჰმის ყვირილი არაფერსა შველოდა და მძღოლის გაღვიძება დავიწყე:

— გესმის... უკვე ცოტადა დარჩა!

— ადექ, წყალი შეიშხაპუნე, გამოფხიზლდები, — უთხრა ჩემმა ამხანაგმა.

მე არ ვიცოდი რამდენი იყო დარჩენილი, მაგრამ მძლოლის გამხნეება მინდოდა.

იგი შეინძრა და მანქანის კარი გამოაღო. ფეხები ეკეცებოდა. ბორძიკით მიუახლოვდა ორმოს ნაპირს. ცოტა ხანს იდგა. შემდეგ ნელ-ნელა დაეშვა მიწაზე, რალაც გაუგებრად დაიქნია ხელები, — ხუთი წუთი დამაძინეთ, — წარმოსთქვა ბუზღუნით და მტვრიან შარაზე გაიშხლართა.

მე და ჩემი ამხანაგი ველარაფერს გავაწყობდით. ერთმანეთს გადავხედეთ. ვიცადეთ ათი, თხუთმეტი, ოცი წუთი. რაჰმომ ბიდონი თავის ადგილზე დადგა, თვითონ კი მალლა მოკალათდა ტომრებზე. მისი ხმა აღარ ისმოდა. ჩვენი თანამგზავრი ქალებიც დუმდნენ. მოისმოდა მწოლოდ წყაროს რაკრაკი, რომელიც ხმელ ბალახებს შორის მიიკვლევდა გზას.

არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიდექით აქ. შორიდან მოტორის ხმაური მოისმა. გორაკებს უკან მანქანის შუქი გამოჩნდა. მძლოლი, რომელსაც თითქოს ისე მაგრად ეძინა, რომ ზარბაზნის გრილიც ვერ გააღვიძებდა, სასწრაფოდ წამოხტა, თვალები მოიფშენიდა და მოულოდნელად მანქანაში აღმოჩნდა. მე განცვიფრებით ვკითხე:

— რა მოხდა?

— მანქანა განზე უნდა დავაყენო, შემხვედრი მოდის.

— საიდან გაიგე?

— ქვეყანა რომ დაიქცეს, ვერაფერს ვიგრძნობ, მაგრამ მოტორის ხმას, მკვდარიც რომ ვიყო, მაინც გავიგონებ.

ჩვენ წინ მანქანამ ჩაიქროლა და მტვრის კორიანტელში გაგვხვია. ჩვენც გავუდექით გზას რყევისა და ბენზინის სუნისაგან გაბრუებულნი. მანქანამ აღმართი აიარა და ისევ გაჩერდა.

ამხანაგმა პირი ჩემსკენ მოიბრუნა:

— გაიხედე, სივასი გამოჩნდა, ფეხით წავიდეთ.

მან კარი გამოაღო. მანქანის შუქზე ერთი ლირა ამოვიღე ჯიბიდან და მძინარ მძლოლს მივმართე:

— გამომარდვი, თორემ ისე წავალ.

მან ძლივს წამოსწია თავი; ჩემს სიტყვებს მასზე არავითარი გავლენა არ მოუხდენია, მძიმედ გამომიწოდა ხელი და წაიბურტყუნა:

— კარგად იყავით, ეფენდი!

მძლოლს ფული ხელიდან გაუვარდა და ფეხებთან დაეარდა. მე მანქანას ავხედე, სადაც შაქრით სავსე ტომრები ეწყო, და ხმადაბლა დავიძახე:

— რაჰმი!

პასუხი არავის გაუცია. ირგვლივ სიჩუმე იდგა. შაქრით დატვირთულ, გამტვერილ მანქანას დადლილ-დაქანცულ ხალხთან ერთად ეძინა. მხოლოდ მოტორის ხმა ისმოდა. ეს ხმა ბალახში მოშრიალე მწყურების შარიშურსა ჰგავდა. ავტომანქანის ფარების გრძელსა და მორთოლავ შუქზე ჩვენი გიგანტური ჩრდილები გრძლად წაწოლილიყვნენ თვალუწვდენელ უკუნეთში. თანდათან ავუჩქარეთ ფეხს და გავშორდით იქაურობას.

შორთოსალი

ღამდებოდა, როცა გემი ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთის ერთ-ერთ ნავსადგურს მიუახლოვდა. იმ ადგილას, სადაც ცოტა ხნის წინ მზე ჩაესვენა, ზღვა და ღრუბელი ერთმანეთში იყო შერწყმული და ტაერის³⁷ თოვლიან მწვერვალებს ალისფერი არშია მოსდებოდა. გემი პატარა იყო და უხეში. უკანა ნაწილით ღრმად იჯდა წყალში, ცხვირი მაღლა აეწია და ისე მიიწევდა წინ. ძველისძველი ძრავი მასავით დახვსებულ კიდობანს ციებ-ციხელებით შეპყრობილსავით ახტუნებდა.

ნახევარი საუკუნის მანძილზე ხშირი ხეხვა-წმენდისაგან გათხლებული გემბანის ფიცრები, რომლებშიც ფისს გამოეფონა, ისე აღი-ჩადიოდნენ, როგორც სიცხეში გვერდზე წამოწოლილი, გაძვალტყავებული, მქელავი ძაღლის ნეკნები.

ერთი საათი იყო, რაც მტვირთავი ისმაილი გაუნძრევლად იდგა საქვსთან; შიშველი ფეხები არშინის სიგანეზე გაედგა და თვალები ნავსადგურისაკენ მიეპყრო. მისი მნახველი იფიქრებდა — სუნთქვაშეკრული მესაჭე რაღაც საშინელ უბედურებას მოეღისო; თითქო საცაა აფეთქებისაგან ჰაერში ავარდება მის წინ გადაშლილი ქალაქი ჩამავალი მზის სხივებისაგან აპრიალეებული ფანჯრებით ან კიდევ ზღვაში რაღაც ვეება ცხოველი გამოჩნდება და გემს შთანთქავსო.

მაგრამ ისმაილი ასეთს არაფერს ფიქრობდა. მისი ოცნება დასტრიალებდა სტამბოლში, ბეშიქთაშის³⁸ ერთ-ერთ შორეულ უბანში, დარჩენილ პატარა ვაქს, რომელიც ამ ორი კვირის წინ დაიბადა, სწორედ იმ დღეს, როცა ისმაილი უკანასკნელ რეისში მიემგზავრებოდა. სახელად მუსა დაარქვეს

ბაბუას პატივსაცემად, რომელიც შარშან დაიხრო, როცა მოტორიანი ნავით მანგალისათვის ნახშირი მოჰქონდა, მიღეს³⁹ მხრიდან. და ახლა ისმაილი თავისთვის ჩუმად ბუტბუტებდა:

— მუსა დენიზერ!.. მუსა დენიზერ!

და რაც უფრო ხშირად იმეორებდა ბავშვის სახელსა და გვარს, ბიჭი მით უფრო იზრდებოდა მის თვალში. გემი უახლოვდებოდა ნავსადგურის ახლო მდებარე ბრტყელ კუნძულ ადაჯიკს, რომელზეც ციხის ნანგრევები მოჩანდა. აქ ისმაილმა საჭე მარჯვნივ მიატრიალა და წაილაპარაკა:

— უნდა ვასწავლო იმ მამაძაღლს, იმას!

თვითონ უსწავლელი იყო, მაგრამ ცოლი „განათლებული“ ჰყავდა: რამდენიმე წელი სკოლაში ევლო და სხვა ვაგონებთან ერთად ეტანებოდა წერა-კითხვას. ყოველი რეისიდან დაბრუნებისას ისმაილი ყიდულობდა „ქოროღლუს“⁴⁰, მივიდოდა შინ, დაიბანდა, შემდეგ გაზეთს ცოლს გაუწვდიდა და თვითონ ბალიშებზე მოკალათებული სმენად გადაიქცეოდა. მისი ცოლი ჰაირიე ჰაფიზივით⁴¹ იქნედა თავს და გაუჭირვებლად კითხულობდა. პირველ რიგში წაიკითხავდა სურათების ქვეშ მოთავსებულ წარწერებს, შემდეგ მოთხრობებს, სტატიებს და ცნობებს. ფელეტონებს უფრო ცოცხლად კითხულობდა. ამ დროს ისმაილს ტუჩებზე რაღაც უცხო იერი ეფინა და ესმოდა თუ არ ესმოდა, დროდადრო გადაიხარხარებდა ხოლმე. იმ ადგილებს, რომლებიც ომს შეეხებოდა, გაამეორებინებდა; შემდეგ უთავბოლოდ მოყვებოდა გემზე მგზავრებისა თუ სახლში მიმავალი ჯარისკაცებისგან გაგონილ ამბავს. „საქმე ვერ არის კარგად, ჰაირიე“, — დააყოლებდა ბოლოს და გაჩუმდებოდა. ეს სიჩუმე იმის ნიშანი იყო, დროა ვკამოთო; ცოლიც მაშინვე წამოხტებოდა და შეუდგებოდა სუფრის გაშლას.

ნავსადგურს უკვე კარგა მიახლოებული იყვნენ და ისმაილი თვალს არ აშორებდა მას. ამ დროს ზურგიდან ფეხის ხმა და ვილაცის ბოხი, ხრინწიანი ლაპარაკი მოისმა:

— მე ხომ არ დამინახავს! — ენ გემის კაპიტანი იყო.

— კარგად გაჰხედეთ ღურბინდით! მე ისე მეჩვენება, რომ

უნდა იყოს! — უბასუხა მეორე კაპიტანმა წვრილი და მთრთრ-
ლავი ხმით.

ორივემ წინ წაიწია კაპიტანის ხილზე, დურბინდები მოი-
მარჯვეს და დიდხანს ათვალიერეს ნავსადგური და რიგებად
ჩამწკრივებული სატვირთო ბარაკები. დაბალი ტანის, სახე-
წითური, თმაქალარა და ცხვირჩაქყლეტილი კაპიტანი სწო-
რედ წიგნებში აღწერილი ზღვის მგელი იყო. ხმა ნაწყვეტ-
ნაწყვეტად ამოსდიოდა ყელში და თვალის უბეებიდან ლო-
ყებზე გამუდმებით ცრემლი ჩამოსდიოდა. თვალები მუდამ
დასივებული ჰქონდა. მეორე კაპიტანი, პირიქით, გრძელი,
ყვითელი და გამხდარი კაცი იყო. ქული ყურებამდე ჰქონდა
ჩამოფხატებული, მაზარის საყელო აკეცილი, თუმცა თებერ-
ვალში აქ სიცივე არ იცოდა.

— ვერა ვხედავ, — წარმოსთქვა კაპიტანმა.

— ცოტა კიდევ მივუახლოვდეთ და დაინახავთ!

— ჩვენ კი ვუახლოვდებით, მაგრამ ბნელდება... — ჩაი-
ხითხითა მან და მეორე კაპიტანს გვერდში ხელი წაჰკრა:

— გული ნუ მოგდის!.. ნავსადგურში მივალთ და გავი-
გებთ! თუ რამეა, აგენტზე ადრე მოვლენ!

კაპიტანმა და მისმა თანაშემწემ საუბრით ჩაუარეს წინ
ისმაილს. ახალგაზრდამ ცალი თვალით გააცილა მიმავალნი:—
ალაჰსა ვთხოვ, რომ არ გაგინართლოთ! — ჩაილაპარაკა მან.
დღეს ეს მესამე ვახტა იყო მაშინ, როცა იგი ძირითადად ამ-
წვზე მუშაობდა. ერთი ნავსადგურიდან მეორეში მისვლამდე
მისი საქმე ძილი იყო. მაგრამ ამჯერად სამ მეზღვაურს ერთად
დააწყებინა ციებ-ცხელება და კაპიტანმაც ისკანდერუნში⁴²
ყოფნისას საჭიროდ არ დაინახა ახალი მეზღვაურის დაქირა-
ვება. ისმაილი უკმაყოფილო იყო, რადგან ლუზის დაშვების
შემდეგ მას მთელი ღამე უხდებოდა მუშაობა. დილამდე უნდა
ესმინა განუწყვეტელი — ვირა! მაინა! ვირა! მაინა!⁴³ — და
აღესრულებინა ალაჰის ნება.

საკმაოდ ჩამოზნელებული იყო, როდესაც გემი ნავსად-
გურს მიუახლოვდა. ნაპირზე კანტიკუნტად ენთო სინათლე.
მეორე კაპიტანი ისევ სამეთაუროდ ხილთან მივიდა და ლუზის

ხავზე მყოფ მეზღვაურებს ბრძანება მისცა. ღუზის ჯაჭვი ხმაურით დაეშვა ქვევით და წყალში შთაინთქა.

ძრავებმა მუშაობა შეწყვიტეს. ერთ ადგილზე გაჩერებული გემი წყლის დინებას ებრძოდა და მიძიმედ ქანაობდა. უეცრად გემის გარშემო ნაგების მთელმა ჯგუფმა მოიყარა თავი, ისინი ქვემოთ დაშვებულ კიბეს არ მიჰკარებდნენ; ცოტა განზე იდგნენ. მხოლოდ ორი ნავი მოიწვედა გემისკენ; ერთ მათგანში, რომელიც სანაპირო სანიტარული სამსახურის სამმართველოს ეკუთვნოდა, ფეხზე იდგნენ პოლიციელი და ვიღაც მოქალაქე; მეორეში სავაჭრო აგენტი იჯდა — ისინი პატარა დროშებით იკაფავდნენ გზას და გემს უახლოვდებოდნენ. მათ ფეხდაფეხ მოჰყვით ერთი სხვა ნავიც. ჩასუქებული, სახეწითელი კაცი მკვირცხლად მიადგა კიბეს და ზემოთ ასვლა დაიწყო. წარბებზე ქუდჩამოფხატულმა კაპიტანმა, რომელიც ამ დროს ქვემოთ იცქირებოდა, ხელი გაჰკრა თანაშემწეს:

— მოვიდა! შენ დარჩი... აქ ოცდახუთი ნაჭერა დასატოვებელი... მე კაიუტაში მივდივარ.

წითელი ხვერდით მოქედილი პირველი კლასის კაიუტა ხალხით იყო სავსე. აგენტი ვიწრო მაგიდაზე დახრილიყო, მგზავრებს ბილეთს უშინჯავდა, გემის მდივანთან ერთად კონსამენტების⁴⁴ ორდერებსა და სხვა ქაღალდებს ამოწმებდა და თან კაიუტის მსახურს ყავას უკვებდა. გემზე საქმისათვის ამოსულნი ვიდაცეებს ეჩურჩულებოდნენ. მგზავრობისაგან გატუჰყიანებული ხალხი ინტერესით შესცქეროდა მდიდრულად მორთულ ქაღებებსა და მოუსვენარ ბავშვებს.

ჩასუქებული, სახეწითური კაცი ხელისკვრით, გვერდულად გაძვრა კარებში და თვალი მოჰკრა კაპიტანს, რომელიც ერთ კუთხეში მიმჯდარიყო და ფანჯარაში იცქირებოდა. წელან სამეთაურო ხიღზე დაინახა იგი და ხელიც დაუქნია, მაგრამ ამას ეტყობა ვერ შეუმჩნევია. და ვიდრე უწესრიგოდ დაყრილ ფუთებსა, ყუთებსა და თავმოყრილ მგზავრებში გააღწევდა, კაპიტანი უკვე კაიუტაში ჩასულა და კუთხეშიც მოუკალათნია.

— მახე დაუგია და იცდეს ეგ ღორის შვილი! — წაილა-

პარაკა მოსულმა; შემდეგ სქელი ტუჩები მოილოკა, მსიარულ-
ლი გამომეტყველება მიიღო და იქითკენ გაეშურა: საქართველოს
განკარგების

— როგორა ხარ, ბატონო კაპიტანო?

— ოოო! გამარჯობა, ოსმან იგით... ახალი რა იცი? დაჯექ
ერთი, ვისაუბროთ! — ისე წამოიძახა კაპიტანმა, თითქოს
მოულოდნელად შეხვდა დიდი ხნის უნახავ მეგობარსო.

ოსმან იგითი გულის ფანცქალით მივიდა ახლოს და ისე
ფრთხილად ჩამოჯდა ტრიალა სკამზე, თითქოს ნაკვერჩხლებ-
ზე ჯდებო; შემდეგ ნერწყვი გადაყლაპა, ღრმად შეისუნთქა
ჰაერი და დაიწყო:

— შენი დახმარება გვკირდება, კაპიტანო, — წარმოსთქვა
მან და ამოისუნთქა; — სამი ათასი ყუთი ფორთოხალი მაქვს!
ერთი კვირაა, გაგზავნა ვერ მოვახერხე!

კაპიტანმა ნახევრად მოჭუტა დასივებული თვალები, კაი-
უტაში მყოფნი შეათვალიერა და წაიდუღუნა: — ისკანდერ-
უნში დიდძალი საქონელი დაგვხვდა, ორი დღე ველოდეთ...
გემი დატვირთულია...

სტუმარს კაპიტნის უკანასკნელი სიტყვები არ გაუგონია:

— მერე რა, ხომ მშვიდობით მოხვედით!

— მოვედით და ალაჰის წყალობით მშვიდობითვე წა-
ვალთ!

— ალაჰმა ინებოს, ალაჰმა ინებოს... და ამ ჩემ სამი ათას
ყუთსაც...

კაპიტანს ეს სიტყვები თითქოს არც კი გაუგონია:

— სულ მძიმე საქონელით დავტვირთეთ... არ ვიცი, სტამ-
ბოლს როგორ მივალწვეთ... ამ დროს ზღვა ცუდია ხოლმე... —
განაგრძო მან და შემდეგ თითქოს თავისთვის ბურტყუნებსო,
დააყოლა:

— გემიც რომ არ ვარგა... ეს ძველი ქალამანი... ოთხი წე-
ლია არ შეკეთებულა... ნამდვილად ალაჰი წყალობს ჩვენს
ცოლ-შვილს...

ოსმან იგითს მთლად აღმური მოედო სახეზე; ის იყო წარ-
მოსთქვა — ეს ჩვენი ფორთოხალიო... — რომ კაპიტანი ზეზე
წამოდგა და უპასუხა:

— თუ ალაჰმა ინება, მეორე რეისზე წავიღებ!..

— კარგი, ბატონო კაპიტანო, ნუ მეხუმრები, თუ ~~საბა~~ გწამს! თხუთმეტი დღეა, რაც ფორთოხალი ყუთებში დევს. ათი დღეა ნაპირზე აწყვია, ამ დილას სატვირთო კარჭაზე დავაწყობინე, საცაა გემს მოადგება!

კაპიტანმა თვალის უბეებიდან ჩამონადენი ცრემლი ხელის ზურგით შეიწმინდა, შემდეგ დიდხანს იფხანა პირისახე და უთხრა:

— ოსმან იგით, შენი ხათრისთვის რამდენიმე ას ყუთს წავიღებ, ოღონდ იმათაც ტრიუმში ჩაეაწყობ, სხვა ადგილი არა მაქვს.

— მაგას ნუ იზამ, კაპიტანო, ტრიუმში ფორთოხალს რა უნდა, ხომ დალბა დილამდე!

— ეგ ჩემი საქმე არ არის! — წარმოსთქვა კაპიტანმა, წამოდგა, დარბაზიდან გავიდა და თავისი კაიუტისაკენ გაეშურა.

ოსმან იგითმა თავი გაიქნ-გამოიქნია, ცოტა ხანს იდგა, შემდეგ თვითონაც სწრაფი ნაბიჯით გავიდა გარეთ და ბარბაცით აიარა სამეთაურო ხიდის კიბეები. ზევით რომ ავიდა, იქ მოსეირნე მეორე კაპიტანს წააწყდა, განზე გაიხმო და საქმის ვითარება აუხსნა:

— შენი ჭირიმე, ერთი ამ საქმეში დამეხმარე... ნუ დამლუბავს... — უთხრა ოსმან იგითმა და ზურგზე ხელი მოუთათუნა.

— ღმერთმანი, არ ვიცი, ვცდი, — უპასუხა მეორე კაპიტანმა და კაპიტანის კაიუტაში შევიდა.

ამის შემდეგ დაიწყო ვაჭრობა, რამაც ალბათ ნახევარ საათს გასტანა. მეორე კაპიტანი წარამარა შედი-გამოდოდა და ამ სახეირო საქმის მოგვარებას ცდილობდა. ბოლოს გადაწყვიტა, რომ ნაცვლად ექვსი ყურღუშისა თითო ყუთის გადაზიდვაში სამოცდაათი ყურღუში აეღოთ. ოსმან იგითი ქვემოთ ჩავიდა, საზღვაო აგენტთან და გემის მდივანთან ოპერაცია მოათავა და სამოცდაათი ყურღუშის ანგარიშით მეორე კაპიტანს სამი ათასი ყუთის გადაზიდვაში ათას ცხრაას ოცი ლირა ჩააბარა.

ამასობაში კარჭაპიც მოსულიყო და ფორთოხლის ყუთებს

უკვე გემზე აწვდიდნენ. ამწე დილამდე მუშაობდა. მეზღვაურ
ასმაილ დენიზერს სტამბოლელი ცოლისაგან ნასყავლი ^{გამართ}
თული ლაპარაკისათვის თავი მიენებებინა და ნამდვილ რი-
ზეს კილოზე ილანძღებოდა. სამეთაურო ხილზე მდგომმა
ახალგაზრდა სტაჟიორმა კაპიტანმა აღარ იცოდა რა ექნა და
გაშტერებული შესცქეროდა ოსმან იგითს, რომელსაც ზღვაში
გადავარდნილი ორი ყუთი ფორთოხლის გამო ერთი აურზაუ-
რი აეტეხა. დილის სინესტისაგან შეწუხებულ გემბანის მგზავ-
რებს სველი საბნები და პალტოები თავზე წამოეხურათ, ახვე-
ლებდნენ და კანკალებდნენ. გემბანის გაზიფთული ფიცრები
მძინარი კაცებით, ქალებითა და ბავშვებით იყო მოფენილი.
ერთ ჯარისკაცს ფარაჯა მხარზე გადაეგდო, მიაბიჯებდა მძი-
ნარეთა შორის და საპირფარეშოსაკენ მიიჩქაროდა; თეთრ-
წვერა, ხმელ კაცს საბანი ზურგზე მოეხვია და პაპიროსს აბო-
ლებდა:

წინა მხარეს მოძრაობა შეიქნა. გაისმა ზარის ხმა. გემი
ლუზიდან იხსნებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ ქშენით ამუ-
შავდა ძრავები და გემმა ხელახლა დაიწყო რიტმიული რყევა.
გემის ცხვირი, რომელიც გუშინ მაღლა იყო ამვერილი, ამჯე-
რად კარგა ღრმად იჯდა წყალში და სამხრეთ-დასავლეთისკენ
ბიმართულიყო. დაბალი და სქელი მილიდან ამონადენი შავი
ბოლი გრეხილად მიემართებოდა იქით, საიდანაც სულ მალე
მზეს უნდა ამოეყო თავი.

იმ დღეს შუადღის შემდეგ კაპიტანი და მისი თანაშემწე
ხელში ღურბინდებით წამდაუწუმ ცის ტატნობს გასცქერო-
დნენ. ასე გაგრძელდა მეორე და მესამე დღესაც. დროგამოშ-
ვებით უფროსი მექანიკოსიც მოდიოდა და ისიც სამხრეთ-
დასავლეთით და სამხრეთით იცქირებოდა; ყველა ერთად რა-
ღაცას ეძებდა, რაღაცას ელოდა. ისინი მოკლე წინადადებე-
ბით ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს:

— არის რამე?

— არაფერი ჩანს!

— დასავლეთი ჩაბნელებულია, თითქოს ქარი აპირებს ამოვარდნას!

— არა მგონია, ამ დღეებში სამხრეთის ქარია მოსალოდნელი!

— რაც იქნება, იყოს!

— ზღვამ რომ დღევა დაიწყოს?

— ეეჰ, რაც ბედად გიწერია, ის უნდა მოხდეს!

— ალაპი მოწყალეა, ყველაფერი კარგად იქნება!

მესამე დღეს, შუადღისას, დასავლეთი შავად მოიბურა. უფროსი მექანიკოსი კვლავინდებურად გემბანზე იყო. ის მაშინვე კაპიტანისკენ გაიქცა:

— მადლობა ალაპს, სამხრეთის ქარი იქნება... ალაპმა ინების და ძალიან ძლიერი ნუ იქნება!

ამ საუბრისა და სიცილის დროს სახის სქელი კანი უნაოკდებოდა. ნაოკები მოკლედ შეკრეჭილ ქალარა თამამდე აღწევდა. დაახლოებით ნახევარი საათის შემდეგ ზღვამ თამაში დაიწყო: თბილმა, მაგრამ ძლიერმა ქარმა ანძებს შორის სტვენა გამართა. კიბის მხრიდან მოვარდნილი ტალღა გემბანზე გადმოდიოდა და მგზავრებს ასველებდა. ისინიც ბალიშებით, კალათებითა და ჩემოდნებით ხელში აქეთ-იქით დარბოდნენ. ყველგან ფორთოხლის ყუთები ეწყო და ძნელი იყო გადახურული ადგილის მიგნება. ქარისა და ტალღებისაგან თავის დასაცავად ყველა გემბანის მეორე მხარეს იყრიდა თავს და ამიტომ გემიც კიდევ უფრო იხრებოდა მარჯვნივ. გარშემო უკვე კარგა ბნელოდა. ერთ კუთხეში შეგროვილ ქალებს პირიდან ასაქმებდა; ბავშვებს ტირილი გაეხათ; კაიუტებში მყოფ მგზავრებსაც საჭმლისათვის თავი მიენებებინათ და კუთხეში მიუხუთლიყვნენ; დერეფანში ხანდახან გამოჩნდებოდნენ მთვრალეებივით ბარბაცით მიმავალი, თმაგაჩეჩილი ქალები.

უფროსი მექანიკოსი და მეორე კაპიტანი პირველი კლასის დარბაზში შესულიყვნენ და თითქოს თავიანთ თავს ელაპარაკებინათ, აღელვებულნი რჩევა-დარიგებას აძლევდნენ მგზავრებს:

— მდგომარეობა ძალიან ცუდია... რა ვიღონოთ, არ ვიცი..

ეს ხომ გემი არ არის!.. ტვირთიც ბევრია... სულ მძიმე რაღაცეებია... — გაიძახოდნენ ისინი და არეულობა შექქინდნენ ხალხში.

— ჩარკჩი⁴⁵ ბეი, — მიმართა ცოტა ხნის შემდეგ მეორე კაპიტანმა მექანიკოსს, — ტვირთი ზღვაში თუ არ გადაეყარეთ, საქმე ნამდვილად ცუდად არის!

— ღმერთმანი, არ ვიცი, კაპიტანო, — უპასუხა მექანიკოსმა. — ჩვენ⁴⁶ ძრავი ხომ ყოვლად უვარგისია... კაპიტანს მოველაპარაკოთ!

მგზავრების წინაშე წარმოდგენილი ამ დავის შემდეგ ორივე ზემოთ ავიდა კაპიტანთან. გადაწყდა, რომ ზღვაში ყველაზე მძიმე ტვირთი — ფორთოხალი გადაეყარათ. მეორე კაპიტანის მეთვალყურეობით ორას ორმოცდაათი ყუთი ზღვაში იქნა გადაყრილი. და გემის მდივანმა აუცილებელი ფორმალობის დაცვით ავარიის ოქმი შეადგინა. ასეთი ზუსტი საბუთი საჭირო იყო იმისათვის, რომ ვაჭარ ოსმან იგითს შესძლებოდა სამი ათასი ყუთი ფორთოხლის ღირებულების მიღება სადაზღვევო საზოგადოებიდან.

მეორე დღეს შუადღისათვის ქარიშხალმა იკლო და საღამოსთვის ყველაფერი დაწყნარებული იყო. კიდევ რამდენიმე დღის წყნარი და მოსვენებული მგზავრობის შემდეგ ღამის რვა საათზე გემი სტამბოლში შევიდა და სირქეჯის ნაპირს მიაღწა. გემიდან გადმოსულ, ჩქარი ნაბიჯით მიმავალ მგზავრებს შორის მეზღვაურებიც მიდი-მოდიოდნენ და სატვირთო განყოფილებებს ხსნიდნენ. ამ დროს ვიწრო კიბეზე ჯიკავ-ჯიკავით ამოდიოდა ვიღაც დაბალი ტანის, სახენაყვავილარი, ცხვირწაწვეტილი კაცი, რომელსაც ქურქიანი პალტო ეცვია. იგი ავიდა გემზე და პირდაპირ კაპიტანის კაბუტაში შევიდა. მეორე კაპიტანი და გემის მდივანიც იქ იყვნენ.

— მშვიდობით მოსულხარ, სუვარი ბეი, — მიმართა მან კაპიტანს. — სააგენტოდან გავიგე, ოსმან იგითის ფორთოხალი წყალში გადაეყარათ. რა უშავს, კარგად ვაყოთ, თორემ... საბუთები ხომ წესრიგშია?

— ჩვენები წესრიგშია, — უპასუხა მდივანმა და ქალაქების მთელი დასტა უჩვენა. — ხვალ სააგენტოში წავალ და დანარჩენსაც მოვაწესრიგებთ.

— ჰალილ ეინლი, — დაიწყო კაპიტანმა ბოხი ხმით, როგორა ხარ? შენი საქონლის დანაკლისმა, მართალი გითხრა, ძალიან შემაწუხა. მაგრამ რას იზამ? სხვა ვაჭრის ტვირთს ვერ გადავყრიდი. ოსმან იგითვის ფორთოხალი სულ ბოლოს დავტვირთე, ყველაზე ზემოთ ის ეწყო, შენ უფორთოხლოდ დარჩი. ახლა უკვე მომავალ პარტიას უნდა დაელოდო!

— გემზე სხვა ფორთოხალიც გაქვს? — ჰკითხა ჰალილ ეინლიმ.

— რამდენიმე ათასი ყუთი დორთიოლის⁴⁶ საქონელი გვაქვს. ისკანდერუნიდან წამოვიღეთ!..

ჰალილ ეინლიმ ფლიდურად ჩაიცინა:

— სხვა, სხვა, გენაცვალე... მაგას არ გეკითხები. ჩვენთვის რაზე გაქვს თუ არა?

კაპიტანს გამომეტყველება ახლაც არ შეუცვლია, ერთი გადაიხარა და:

— ეგ ადვილია, შენ ტრანსპორტი მზადა გაქვს?

— მოვიდა კიდევ!

კაიუტის კარი მაგრად ჩაიკეტეს; ისევ დაიწყო ვაჭრობა. და 2 750 ყუთი ფორთოხალი, რომელიც თითქოს ზღვაში გადაყარეს, სინამდვილეში კი ხელუხლებლად ეწყო გემზე, ხელახლა მიჰყიდეს ჰალილ ეინლის. თითოეული ყუთი, რომელშიც ოთხმოც-ოთხმოცი ფორთოხალი ეწყო, სამ მანეთად იანგარიშეს, თუმცა სინამდვილეში ერთი ყუთი ფორთოხალი თავის ყუთიანად ოთხმოცდა ათი ფარა ჯდებოდა. ნავსადგურში, სადაც ის იტვირთებოდა, ას ოთხმოცი ყურუში ღირდა, სტამბოლში კი, გადაზიდვის ხარჯიანად, მისი ფასი ორას ორმოცდა ათი ყურუში იყო. მაგრამ ასეთ წვრილმანზე ისინი არც შეჩერებულან. მათ 2 750 ყუთის ფასი — 9 250 ლირა ნაღდი ფული გამოართვეს ჰალილ ეინლის. შემოსავალი ამ რეისისა, რომელმაც ერთ თვეს გასტანა, ოსმან იგითვის მიერ ფორთოხლის გადაზიდვაში მოცემულ 1 920 ლირასთან ერთად, 10 070 ლირას შეადგენდა. მაგრამ როცა ბოცმანსა და მესაჭესაც მისცემდნენ წილს, მაშინ ეს ციფრი ასე თვალის მომპრელად აღარ ჩაითვლებოდა.

ჰალილ ეინლის წასვლის შემდეგ მეორე კაპიტანმა, უფ-

როსმა მექანიკოსმა, გემის მდივანმა, მთავარმა მსახურმა და ამასობაში გემზე ამოსულმა სააგენტოს თანამშრომელმა კაპიტნის კაიუტაში მოიყარეს თავი.

რეისში გასვლის დღეს, როგორც კი გემი ნავსადგურში შევიდა, ისმაილ დენიზერი — ბავშვი მეყოლაო — და მეორე კაპიტანს დაეთხოვა. სწორედ ამიტომ მას მონაწილეობა არ მიუღია იმ ფორთოხლის გადმოტვირთვაში, რომელიც ოსმან იგითისათვის თითქოს წყალში გადაყარეს და ჰალილ ეინლის კი მიჰყიდეს. ამწესთან სრულიად ახალგაზრდა, გამოუცდელი მეზღვაური იდგა.

მაგრამ ისმაილ დენიზერი ვერაფრით ვერ წასულიყო, გემის მდივანს ელოდა. წინა რეისზე, ბავშვის დაბადებაზე გაწეული ხარჯების გამო, ავანსი აეღო და ახლა რა პირით ან რა უფლებით უნდა ეთხოვა ხელახლა. მაგრამ ასე ხელცარიელიც ვერ დაბრუნდებოდა. რაც არ უნდა მომხდარიყო, ორნახევარი ლირა მაინც უნდა წაეგლიჯა.

მდივანი რატომღაც არსად ჩანდა. თითქმის ერთ საათს ელოდა; მისი ოთახის კარიც გამოაღო, შიგ შეიხედა, მაგრამ არავინ იყო. ბოლოს ერთ მსახურს ჰკითხა, თვალი ხომ არსად მოგიკრავსო.

— კაპიტნის კაიუტაშია, მაგრამ იქ ვერ შეხვალ, საქმე აქეთ! — უპასუხა თეთრხალათიანმა ახალგაზრდამ. ისმაილმა ნახევარი საათი კიდევ იცადა. შემდეგ ფრთხილად ავიდა ზემოთ. ფეხის ყოველ გადადგმაზე ხუთ-ხუთ წუთს ჩერდებოდა ხოლმე და წინ წასვლას ვერ ბედავდა. ბოლოს, კაპიტნის ხიდამდე მივიდა და კიბის თავზე ბოძივით დაერქო. კაპიტნის კაიუტიდან, რომელიც ხუთ-ექვს ნაბიჯზე იყო მოშორებული, ხმა გამოდიოდა. მეორე კაპიტნის წვრილი და ხრინწიანი ხმა კაპიტნის ყრუ და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ წამოსროლილ შეძახილებში ირეოდა; შიგნით საკმაოდ ცხარე დავა იყო გამართული; დროგამოშვებით ვიღაცა მაგიდაზე ურტყამდა ხელს, იღებოდა კარი, და ვიღაცა გარეთ გამოსვლას ლამობდა, მაგრამ მაშინვე უკან აბრუნებდნენ. ისმაილი ცოტა ხანს კი იდგა, მაგ-

რამ მალე წიშმა აიტანა და წსასვლელად კიბეზე ჩადგა. სწორედ ამ დროს ფართოდ გაიღო კარი და კაიუტიდან გამო-ნათებული ყვითელი სინათლის შუქზე კაპიტნის დაბალი და ჩა-სხმული ტანი გამოჩნდა. ცალი ფეხით კიბეზე მდგომი ისმაილი ერთ ადგილზე გაქვავდა. კაპიტანი პირდაპირ მისკენ მოდიოდა. კიდეც რამდენიმე ნაბიჯი და ისმაილს მიადგა. იგი რალაცას ბუტბუტებდა და ქშინავდა. სველი თვალები ამ სიბნელეში კიდეც უფრო დაწვრილებოდა. მან დაინახა, რომ ვილაცა იდგა, თუმცა კი არ უცვნიდა და ახლოს მისვლისთანავე მკლავ-ში წაავლო ხელი.

— ვერ უყურებ ამ ძაღლის შვილებს, — წამოიძახა მან ჩახლეჩილი და ყრუ ხმით, — ციხეში უნდათ ჩამადგონ!

ამ დროს კარებში მეორე კაპიტნის ყვითელი თავიც გამო-ჩნდა:

— ბატონო კაპიტანო, ერთი წუთით, დაგვეთ პატივი!

კაპიტანი მიბრუნდა და დაიყვირა:

— თავი დამანებეთ, რაც გინდათ, ისა ჰქენით, მე არ ვე-რევი მაგ საქმეში.

შემდეგ ისმაილს მიუბრუნდა და გულში მუშტის ცემა დაიწყო:

— მთელ პასუხს მე ვაგებ... ციხეში მე ჩავჯდები... ჩემმა ცოლ-შვილმა უნდა იშიშვილოს... ჩემი პატივი უნდა შეილა-ხოს, და ეს უმადურები მაინც ვერ გავაძლე...

გაბრაზებულ კაპიტანს თანაშემწე მიუახლოვდა და ფრთ-ხილად წაავლო ხელი მკლავში:

— ნუ ცხარობ, კაპიტანო, როგორც შენა თქვი, ისე იყოს, — აწყნარებდა კაპიტანს და თან კაიუტისაკენ ლამობდა მის წაყვანას.

— შენ აქ რა გინდა? — იყვირა მეორე კაპიტანმა, როცა ისმაილს მოჰკრა თვალი. საჩხუბრად მომზადებულმა უცბათ შეიკავა თავი, ხელი ჯიბეში ჩაიყო, ათი ლირა ამოაძვრინა, ისმაილს მიაჩეჩა ხელში და — აბა, მოუსვი აქედანო, — დაა-ყოლა.

და როდესაც ისმაილი სირბილით ჩადიოდა კიბეებს, კაპი-ტანი ისევ შებრუნდა კაიუტაში და კარი მოკეტა.

სახლისკენ მიმავალი ისმაილი დაფიქრდა: რისი მეტანა შეეძლო შინ? ეს ათი ლირა ათამამებდა და გულუხვობას მატებდა მას.

ცოტა კიდევ გაიარა და ბაჰჩეკაფის⁴⁷ მიდამოებში გაჩერდა ხილით მოვაჭრეებთან. დიდხანს უცქირა ფორთოხლებს. ახლად მორჩენილი ქალისათვის ფორთოხალი საუკეთესო ნობათი იქნებოდა. წელს ხმელთაშუა ზღვის რეისებში წასული გემების მეზღვაურებს იათად მოჰქონდათ ფორთოხალი. ის კი ამწეს ვერ მიატოვებდა, ფულიც არა ჰქონდა და ამიტომ ვერაფერი იყიდა.

ისმაილი ერთ მეხილესთან შეჩერდა, ათი დიდი ფორთოხალი იყიდა თითო ოც-ოც ყურუშად და მანდილში გაახვია. შემდეგ იქვე გაჩენილ მეგაზეთეს ერთი „ქოროღლიც“ გამოართვა, დაკეცა, ჯიბეში ჩაიდო და გაჩერებაზე ბეშიქთაშში მიმავალ ტრამვაის დაუწყო ლოდინი.

კაცის მკვლელი ოსმანი

ციხის გარეთა ეზოში აბაზა ოსმანის ყავის სახარშავ კარიასთან ვიყავი მიმჯდარი და ზედიზედ პაპიროსს ვჭაჩავდი. ციხის მაღალი კედლების მიღმა ნავსადგურიდან მოღწეული ზმები მარტოობის გრძნობას აღმიძრავდა. გემი, რომლის საყვირიდან წელან სადღაც შორს მწუხარებით სავსე ხმა ამოდის, ახლა უკვე მოახლოვებულიყო და ღუზას უშვებდა. ჯაქვის ხმაურში ძლივს ისმოდა მენავეების ღრინაცელი. გული გარეთა მქონდა. ჩემს ფეხებთან ზედამხედველის კრუხი დასეირნობდა ერთი კვირის წიწილებით გარშემორტყმული. ქალაქის გაღავანში ამოზრდილ, თავჩაკიდებულ გვირილას მსუბუქი ნიავი აქანავებდა. ცოტა მოშორებით თაიარ ბაბა იჯდა, ზურგი კედლისათვის მიეყრდნო, თავი მუცელზე დაეკიდა, თრიაქს ეწეოდა და ბაიბურთულ⁴⁸ შაირებს დიღინებდა. მაგრამ მე არც ამ ჩემს გულითად მეგობრებში მიძებნია სიმშვიდე. ჩემი მზერა რვა არშინის სისქის ქვის კედლებზე დაძრწოდა, ხედავდა გემბანზე თავმოყრილ გოგოებს, რომელთაც კაბის კალთები აეკეცათ და ამწეს მუშაობას უცქერდნენ, ხედავდა მუშებს, რომლებიც თავს დასტრიალებდნენ ხის ვეება ყუთებს კიბეზე ჩასატანად. მინდოდა წამოვვარდნილიყავ, ხელის კვრით მიმომეფანტა ზედამხედველები და ჟანდარმები, ჩავმხტარიყავ ნავში, მიმეცურა გემამდე და — აბა დავიძრათ-თქო, მეთქვა კაპიტნისთვის. არც ქალაქები მედგათვალწინ, არც ხალხი, არც ტყე, არც მინდორი. მე ვოცნებობდი უგალავნო, გაშლილ ზღვაზე, უსასრულო სივრცეებზე. ეპ, რა ცუდია, როცა ადამიანის სული ასე შორს აიჭრება ზეცაში და შემდეგ უეცრად ისევ ადამიანების ვიწრო სამყაროში აღმოჩნდება.

რეაქციონერმა იაკუფ ჰოჯამ რკინის სკამი მოიტანა და გვერდით მომიჯდა.

საქართველოს
ანტიკომუნისტური
კავშირები

— როგორა ხარ? — მკითხა მან.

მაშინვე მივხვდი, თუ რისთვის იყო მოსული და ყავახანისკენ გადახედა:

— ქემალ, ერთი ჩაი გაუკეთე ჰოჯას.

ეს საწყალი ბალიქესირში⁴⁹ დერვიშთა რომელიღაც ორდენის საქმეებში გარეულა, დაუჭერიათ და როგორც „რეაქციონერი“, ათი წლით ჩაუსვამთ ციხეში. მენემენის⁵⁰ ამბებით დაშინებული მთავრობა ამისთანების წინააღმდეგ ძალიან მკაცრად მოქმედებდა. გარეთ ყოფნის დროს შეძლებულად ცხოვრობდა და მიუხედავად იმისა, რომ ორი ცოლი ჰყავდა, ხელი არავის უხლია. ციხის უფროსის მფარველობით, ზოგიერთის დახმარებით და ამულეტების წერაში აღებული ფულით ჰოჯას იოლად გაჰქონდა თავი; მაგრამ ტუქსაღებში ცუდი სახელი ჰქონდა მოპოვებული და ყველას სძულდა, რადგან ციხის უფროსთან ჯაშუშობსო. მე კი მგონია, რომ აკაცობისგან კი არა, ენაქარტალობისა და ცნობისმოყვარეობისაგან უფრო მოსდიოდა ეს. ბევრჯერ მინახავს იგი საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდნილი: იაკუფ ჰოჯას ძალიან ეშინოდა ხოლმე მარტო დარჩენისა. მაშინვე ვილაცხს მიუჩინებოდა, თავდავიწყებით მოჰყვებოდა რამე საინტერესო და ხიფათიან ამბავს, ჰუტავდა წვრილ, თაფლისფერ თვალებს და ყოველ ღონეს ხმარობდა, რომ ირგვლივ მყოფთა გულისყური მიეპყრო; ხოლო როცა ამას მიაღწევდა, თავს ველარ იკავებდა და იმასაც კი გაგიმხელდათ, თუ როგორ აიყვანა სახრჩობელაზე საკუთარი მამა. იგი განუწყვეტლივ დარბოდა ბაღის ერთი კუთხიდან მეორეში, დაფრიალებდა ბამბის თხელი და გახუნებული პალტოს კალთებს, ზამთარ-ზაფხულ გაუხდელად რომ ეცვა; აქ ერთ ჰორს მოჰკრავდა ყურს, იქ მეორეს და ასე გაჰყავდა დრო. ჩემთან ხშირად მოდიოდა, აქაოდა ჩვენებური ხარო, საერთო ნაცნობებზე ჩამომიგდებდა სიტყვას, მიაშობდა თავისი მეორე ცოლის შესახებ, რომელიც ბალიადან⁵¹ იყო წარმოშობით; ბოლოს მიირთმევდა ახალ ჩაის და წავიდოდა. დღეს მისი ქცევა ნაძალადევი იყო. მარჯვენა ხელში

ჩაით სავსე ფინჯანი ექირა, მარცხენაში სოფლური პაპიროსი, რომელსაც შიგ სახეში მამოლებდა. წამდაუწუმ იქნევა და თავს, თითქოს უნდოდა ეთქვა — აი ასეთია ადამიანების ცხოვრებაო! — და ხშირ-ხშირად ოხრავდა.

— ახალსა და კარგს რას იტყვი, პოჯა? — სიცილით ვკითხე მე.

— ჩვენმა კათილ⁵² ოსმანმა გუშინ საღამოს ისევ სისულელე ჩაიდინა, ახლა უფრო სერიოზული. დალაქ ჰუსამეთინს დანა გაუყარა; ბოლოსდაბოლოს მართლაც მკვლელი გახდება.

მე უტბათ ვერ გავიხსენე, ვინ იყო ეს კათილ ოსმანი. ცოტა ხანს დავფიქრდი და შემდეგ ვკითხე:

— ეგ ის ახალგაზრდაა, რომელიც ამ ორი თვის წინ განთავისუფლდა, კოჯა რეისის გაძარცვისათვის რომ კინალამ დასაჯეს?

— უმჯობესი იყო დაესაჯათ. სულ დიდი შვიდ წელს მიუსჯიდნენ. და რადგან მას მხოლოდ განზრახვა ედებოდა ზრალად, რამდენიმე წელიწადში გაათავისუფლებდნენ კიდევ. მაშინ ეს ამბავიც არ დაატყდებოდა თავს. დალაქი ჰუსამეთინი თუ მოკვდა, თხუთმეტი წელი ხელში უკავია. დალაქს კი სააქაოს პირი არ უჩანს, მუცელშია დაკრული.

ახლა კარგად გამახსენდა კათილ ოსმანი. ოცდახუთი წლისა იყო, მაგრამ ჩვიდმეტ წელზე მეტს არ მისცემდით. ფერმკრთალი, თხელი პირისახე, თეთრი ხელები და გრძელი თითები ჰქონდა. ჩემთან მოსვლისას პიჯაკი ყოველთვის აკეცილი ჰქონდა და ხელები მუცელზე დაწყობილი. რამეს რომ ვკითხავდი, თავს წინ წამოწევდა და მეტყობდა: — ბრძანე, ალაბეი!⁵³ — ციხეში მყოფ სახელგანთქმულ ბანდიტებთან კრინტსაც ვერა ძრავდა. იგი ყურს მიგდებდა როგორც ბეჯითი მოსწავლე, რომელსაც მასწავლებლის არც ერთი სიტყვა არ გამოეპარება. ძალიან ძნელი დასაჯერებელი იყო, რაც მისი ციხის გარეთა ცხოვრების შესახებ მქონდა გაგონილი, მაგრამ ყოველი კაცი ერთსა და იმავეს ამბობდა და ნახვის დღეებში მოსული მისი მოხუცი დედაც კი შორიდანვე მწარედ წყევლიდა შვილს: — სახლკარი დაგვიქციე, ოსმან, შე ადრე და მალე დასალუპავო!

მამა ოსმანს ადრე მოჰყვდომოდა და გაჭირვებაში ცხრავ-
 რობდა. მაგრამ ამ ხნის ვაჟკაცს არავითარი საქმისათვის არ
 მოეკიდებინა ხელი. რომელ ხელოსანთანაც არ მიიყვანეს,
 მხოლოდ სამი-ოთხი დღე გაჩერდა და გაიქცა. თერძობაში
 მარყუჟის ამოყვანისა და მეჯღანეობაში კი ძაფის გასახთვ-
 ლის იქით არ წასულა. ათი წლის ასაკიდან მოყოლებული
 უბნის ბავშვებსა სცემდა; თორმეტი წლისა რომ იყო, დედას
 შეუტია, თხუთმეტი წლისამ ბიძამისს დანა გაუყარა, ხოლო
 თექვსმეტ წელს რომ გადააბიჯა, კვირაში ერთხელ საპოლი-
 ციო უბანში იჯდა, თვეში ერთხელ კი ციხეში ამოჰყოფდა
 თავს. საწყალ მამამისს პატარა ვენახი დარჩა. ოსმანმა გაზაფ-
 ხულზე ფოთოლი გაჰყიდა, შემოდგომაზე ყურძენი, ზამთარ-
 ში კი ვაზიც მიაყიდა და მთელი ფული არაყში დახარჯა. იგი
 ბევრს ეცადა იმავე გზას გაეყენებინა ორთველიანი სახლი და
 მის უკან გაშლილი პატარა ბაღი, მაგრამ დედამისი მაგრად
 დახვდა: — სანამ ცოცხალი ვარ, ამ სახლში სხვა ვერავინ შე-
 მოვაო, — უთქვამს საწყალ ქალს და ნასყიდობის ქაღალდები
 ბიძამისისათვის მიუბარებია შესანახად. საცოდავი ქალი ზამ-
 თარ-ზაფხულ გამუდმებით მუშაობდა პატარა ბაღში, მაგრამ
 იქ მოწეული მწვანილი, ხუთიოდე ქლიავისა და ალუბლის
 ხის შემოსავალი ოსმანს არც საჭმელად ჰყოფნიდა და არც
 ტანსაცმლისათვის; და მან მეხარაჯეობა დაიწყო. მისგან
 სიცოცხლე ჰქონდა გამწარებული ყველას: ხან ხელოსან-
 თან მივიდოდა, ხან მემწვანაილესთან, ხან კიდევ ძეხამ-
 ლესთან, და მათი სურვილის გარეშე იმუშავებდა ხუთი-
 ათი დღე; ხან კიდევ კეფალის დასაჭერად წასულ მე-
 თევზეებს ეხმარებოდა კვირითის ამოცლაში და ამგვარად
 შოულობდა ზოგჯერ ერთ წყვილ იემენურ ფეხსამოსს ან
 რამდენიმე ლირა ფულს. როცა შავი ზღვიდან მწყერი წამო-
 ვიდოდა ხოლმე, გაჰყვებოდა მონადირეებს, ამ წვიმიან
 დღეებში ჩაებმებოდა ნადირობაში და ისეთი ადგილებიდან
 ამოჰყავდა მწყერი, სადაც პატარა ბავშვსაც კი უჭირდა შეძ-
 რომა. საღამოობით რომელიმე სარდაფში ჩავიდოდა, მოისვამ-
 და მეგობარს და საჭმელსა და სასმელს შეაკვეთინებდა მისთ-
 ვის. თუ ფული არა ჰქონდა — ჩემზე იყოსო, დაუბარებდა

მზარეულს და გაქრებოდა. ზოგიერთი ღუქნის პატრონი უხე-
მოვნებას გაუბოდა, ამიტომ საჭმელსაც აჭმევდა, ზოგიანხე-
ვარ ღირასაც ასესხებდა და იშორებდა თავიდან. თუ ვინმეს
ჩააცივდებოდა, ადვილად აღარ ეშვებოდა, უხეიროს ეტყოდა
რამეს ან იმასხრებდა; თუ ცოტა რამ თვალში არ მოუვიდოდა,
მაშინვე ჩხუბს ატეხდა და გულს უწყალებდა ყველას. ქორ-
წილსა და თავყრილობას ხომ არ დააკლდებოდა, საცა კი ღია
კარს ნახავდა, ისე შევიდოდა, თითქოს მამამისის სახლში შე-
დისო, და სამ ქიქას რომ დაღევდა, ჭკუას კარგავდა. შემდეგ
ისეთ ვინმეს ამოიჩემებდა და აეკვიატებოდა, ვისაც მისი გამ-
კლავება არ შეეძლო. სამაზრო ქალაქის ყველაზე განთქმული
ყოჩიცი კი გაუბოდა მასთან შეტაკებას. თავლაფის დასხმა
კიდევ არაფერი, მაგრამ როგორც კი შეატყობდა ოსმანი,
რომ მისი საქმე ცუდად არის, მაშინვე ყვირილსა და ტი-
რილს მორთავდა, მთელ ხალხს შეყრიდა. ყველგან, რა მა-
ზეზითაც არ უნდა დაწყებულიყო ჩხუბი, უბრალო დავის
დროსაც კი, დანაზე გაიკრავდა ხელს და — დაგლუპავ, ბიჭო,
შენს სისხლს დავლევ, თავს ნუ მომაკვლევინებო, — მოჰყვე-
ბოდა ქადილს. ჯერ კაციც არ დაექრა, რომ სახელსაც კაცის-
მკვლელი ოსმანი შეერქვა.

მაგრამ, როგორც ზემოთაც მოგახსენეთ, ჩემ მიერ ციხეში
ნახული გულჩათხრობილი ბიჭისა და ამ თავზეხელაღებული
მაწანწალის გაიგივება ძნელი იყო. თუმცა იმ ხანებში სწო-
რედ ერთი ამგვარი საქციელის გამო მოხვდა ციხეში: ერთ
საღამოს შინ მიმავალი თავისი უბნელი გაუჩერებია —
წამო, არაყი დამალევინეო. — საქმე მაქვს და არა მცალიაო, —
უპასუხნია იმ კაცს. მაშინ ორი ღირა მასესხეო, ჩააცივდა
თურმე. მაგრამ როცა ნახა, რომ ეს კაცი უარზე იყო, მაშინ-
ვე დანისკენ წაუღია ხელი. ამასობაში ხალხიც მოცვენილა
და ოსმანი პოლიციელისათვის ჩაუბარებიათ. მოსამართლემ,
რომელიც უკვე შეწუხებული იყო მისი ხშირი სტუმრობით,
გადაწყვიტა ჭკუა ესწავლებინა და „ღამე შეიარაღებული თავ-
დასხმისათვის“ ხუთი წლის პატიმრობა მიუსაჯა. მაგრამ ოს-
მანმა იმ გულქვა სასამართლოს თავმჯდომარის წინაშეც გულ-
ამოსკენით და მართალი კაცივით იტირა, თავი შეაცოდა და

მხოლოდ რამდენიმე თვის სსჯელით დაიძვრინა თავი. ბო-
ლოს ისიც აპატიეს და მაშინვე გამოუშვეს.

იაკუფ ჰოჯა სულ ამას სწუხდა: თავმჯდომარემ სიკეთე
ვერ უყო მაგ ბიჭს; იმ იუსუფის გამო რომ სამიოდე წელი
ჩამჯდარიყო, ჭკუანასწავლი გამოვიდოდა. ახლა კი დალაქი
თუ მოკვდა, თხუთმეტ წელს მიაკრავენო.

შუადღე გადასული იყო. ჰოჯა ხელებს იმკლავებდა და
რიტუალური განზანისთვის ემზადებოდა. იქვე მყოფი მხერ-
ხავი კაკლის კუნძებს უკან ლოცულობდა; ქალაქის კედელზე
ქანდარმთა მორიგეობა იცვლებოდა. განუწყვეტლივ ისმოდა
გემზე მომუშავე ამწეს გუგუნი და მოტორიანი ნავების გუ-
ლისგამაწვრილებელი ხმაური. ჩემს უკან რკინის კარებმა გაი-
ჭრიალა; მივიხედე: ეზოში ხოფელი ზედამხედველი ალი ფაი-
კი და კათილ ოსმანი შემოვიდნენ.

ოსმანი ქალღღივით გაფითრებულიყო. თვალები დაპა-
ტარავებული და ჩასისხლიანებული ჰქონდა. ნიკაპზე და საფეთ-
ქლებთან თმა და წვერი გაზრდოდა. თხელი, ჩამოგრძელებუ-
ლი სახე, წვეტიანი ცხვირი და წვრილი, ჩაყვითლებული კბი-
ლები ჰქონდა. შიშით შომზირალი თვალები ნახევრად მოე-
ჭუტა; იგი კატის კლანჭებში მოქცეულ ცოცხალ თავესა
ჰგავდა.

— ოსმან, მოდი, დაჯექ, — გამოველაპარაკე მე ახალმო-
სულთ. — ალი ფაიკ, მოდი, ერთი ყავა შენც დალიე!

თითქოს მფარველს მიაგნო, ოსმანი სწრაფი ნაბიჯით
მოვიდა ჩემთან, ჰოჯა იაკუფის გვერდით სკამზე ჩამოჯდა, ხე-
ლები მაგიდაზე დააწყო და შეშინებული თვალები მომაპყრო.
წვრილთითებიანი თეთრი ხელები უკანკალებდა.

— ეგ როგორ მოგივიდა, ოსმან? — შევეკითხე.

— ნუ მკითხავ, ალაბეი, შემთხვევის ამბავი იყო, რაც მოხ-
და, მოხდა.

მან არეულ-დარეულად მიაშბო, რაც მომხდარიყო. ვატ-
ყობდი, რომ უმძიმდა, მაგრამ ხმას არ ვიღებდი. ოსმანს თავი
განზე გადაეგდო და თვალცრემლიანი ისეთი საცოდავი ხმით
ყვებოდა ამბავს, თითქოს სასამართლოს წინაშე წამდგარი
და თავის შეცოდებას ცდილობსო. — ღმერთმანი, ზუმრობით

მომივიდა, აღაბეი. მე მხოლოდ მივაკარე დანის წვერი, მას კი მუცელი ცარიელი ჰქონია და დანაც ადვილად შეერქვა. ამასობაში იაკუფ ჰოჯა ზედამხედველს ალი ფაიკს ესაუბრებოდა და რალაცას ეკითხებოდა. ალი ფაიკმა თხრობა დაამთავრა, ფეხზე წამოდგა, ყავის უკანასკნელი ყლუბი დალია და ოსმანს მიუბრუნდა:

— მაგ შენს ზღაპრებს სასამართლოს თავმჯდომარე ახლა ყურს აღარ ათხოვებს, სხვა რამე მოიფიქრე. წამო, საკანში წავიდეთ!

ოსმანი წამოდგა და გაჰყვა. — ღმერთმანი, ისე მოხდა, როგორც მე ვამბობ, ალი ფაიკ, — უხსნიდა ოსმანი ზედამხედველს.

იმავე საღამოს რამდენიმე კაცისაგან გავიგე, რომ შემთხვევას, რომელიც ოსმანს გადახდა, სრულიად უბრალო მიზეზი ჰქონდა: ოსმანს და მასავით ერთ მაწანწალას სამიოდე ჰქია გადაუქრავთ, კაფეში შესულან და სამოცდაექვსის თამაში დაუწყიათ. ამ დროს მოსულა დალაქი ჰუსამეთინი, ჩაუხედავს მათ ქალაღში და: — კოზირით იარე, ოცი უთხარო, — დაუწყია კარნახი. — კაცო, თუ ასე კარგად იცი, მოდი შენც ითამაშე, სამნი ვიქნებითო, — უთქვამს ოსმანს. ჰუსამეთინს უარი განუცხადებია. ამ დავაში ოსმანს უძვრია ვიწრო პირიანი ბურსული⁵⁴ დანა და დაურტყამს.

— აბა, ოსმანს სადა აქვს კაცის მოკვლის შნო, — ამბობდნენ ზოგიერთები. — მთვრალი იყო და ხელი წაუვიდა, ზედმეტი მოუვიდა, დანა ერთი გოჯის სიღრმეზე შევიდა.

ოსმანი წყნარად ისმენდა მის გვერდით მიმდინარე ამ საუბარს და, ფეხმორთხმით მჯდომი, დამფრთხალი თვალებით მისჩერებოდა ტუსალების ფეხებს.

მომდევნო დღეებში ოსმანის სულიერი მდგომარეობა არ შეცვლილა. იგი გამალებული ბოლთასა სცემდა ბაღში, წარამარა კარებისკენ გარბოდა და საავადმყოფოში მყოფი ჰუსამეთინის ამბავს კითხულობდა. დალაქმა თორმეტი დღე იცოცხლა. ჭრილობა რომ მძიმე არა ჰქონოდა, იქნებ გადარჩენილიყო კიდევ. მაგრამ ამ პატარა სავილაიეთო ცენტრის ორექიმიან საავადმყოფოში ყინულის შკეთებელი მანქანა არ

აყო. ქის წყალში დასველებულმა კობრესებმა რატომღაც არ იმოქმედა და ქრილობის მიყენებიდან მეთორმეტე დღეს ავი მუცლის გარსის ანთებით გარდაიცვალა.

ოსმანმა ეს ამბავი რომ გაიგო, მთლად გაფითრდა. თავზარდაცემულმა გარშემო მყოფები შეათვალიერა, ოხვრით მოშორდა იქაურობას, კედელთან დაეშვა და ფიქრებს მიეცა.

მას აქეთ ოსმანი უფერად გამოიცვალა. მთლად განერვიულდა და გაცხარდა. დაივიწყა შიში და ღუმილი; ნაცვლად წინანდელი მორიდებისა, რომელსაც ჩემდამი იჩენდა, ახლა ვამჩნევდი ანგარიშმიუცემლობას, უხეშობას. საჭირო იყო თუ არა, ერეოდა ლაპარაკში; გაბრაზებული საჩხუბრად მიიწევდა, საკნის ამხანაგებს დასაწოლ ადგილზე ან ულუფის განაწილებაზე ეჩხუბებოდა; ნახვის დღეს ისეთი დავიდარაბა აუტეხა დედამისის ფულის გულისათვის, რომ ზედამხედველების ჩარევა გახდა საჭირო. მაგრამ თუ წარმოვიდგენდით იმას, რაც ოსმანს გადახდა, ძნელი აღარ იყო გაგება, რატომ იყო ასეთი თავშეუკავებელი. კაცი არ იყო, რომელიც მას მიუჯდებოდა, მის დარდს გაიზიარებდა და მდგომარეობას გამოჰკითხავდა. ეს ბავშვობიდან უპატრონო ახალგაზრდა ერთ დღეს მოვიხმე და გულახდილად დაუწყო საუბარი. ვისაუბრეთ მის ციხისგარეთა ცხოვრებაზე, სასმელებზე, უბანში ატეხილ სხვადასხვა ჩხუბზე, ზღვისა და მწყარებზე ნადირობის შესახებ. ამბავს ამბავი მოჰყვა და ბოლოს უკანასკნელ შემთხვევასაც მივადექით. ოსმანის სულში დაბუდებული დიდი მკმუნვარების შესამსუბუქებლად მე გრძელი დამამშვიდებელი საუბარი გავაბი.

— ნუ ნაღვლობ, ოსმან, — ვეუბნებოდი, — ადამიანს მუდამ ემართება ასეთი რამ. აბა ნახე, ამ ციხეში მყოფი შვიდასი კაციდან სულ ცოტა ხუთასს მაინც მოკლული კაცის ცოდვა აწევს კისერზე; თუ მოინანიებ და გამოსწორდები, ყველაფერი დაგავიწყდება.

ამას რომ უსმენდა, ოსმანი, ეტყობოდა, შეწუხდა. მე არ გამკვირვებია. ადვილი არ იყო მისი გაყინული ადამიანობის გამოღვიძება. მაგრამ ოსმანმა ხელი ჩაიქნია და მეტი აღარ მათქმევინა. შემდეგ პირი ყურთან მომიტანა, თითქოს არ უნდა სხვამ გაიგონოსო, და მითხრა:

— მოეშვი მაგ ცარიელ სიტყვებს, ალაბეი! ამდენი წელია უმიზეზოდ კაცისმკვლელს მეძახიან; თვალეზამღვრეული რომ დაესხმოდო ვინმეს, წარბსაც არავინ შეიხრიდა, შენისთანა ტრაბახა კაცისმკვლელი ბევრი გვინახავსო, მეტყოდა. თავზე-ხელაღებული მე რომ მინახავს, ის არის, თორემ აბა მე ვინა ვარ. ღმერთმა აცხონოს, და ჰუსამეთინთან არავითარი ანგარიში არა მქონია, მაგრამ ჩემთვის საჭირო იყო ასეთი შემთხვევა.

ოსმანს არად ჩაუგდია ჩემი განცვიფრება, წამოდგა და ისეთი მსუბუქე ნაბიჯით მოშორდა იქაურობას, თითქოს ზურგიდან მძიმე ტვირთი მოიშორაო.

ჩვენი საუბრის ბოლო მომენტში ჩუმად მოგვეჯდომოდა იაკუფ ჰოჯა და ყურს გვიგდებდა. მოსმენილით კმაყოფილმა ხელი მხარზე დამადო და ფილოსოფიურად წარმოსთქვა:

— აი ასეა ეს ქვეყანა, ზოგს კაცის მოკვლის გამო უწოდებენ მკვლელს, ზოგი კი კაცსა კლავს იმიტომ, რომ მკვლელის სახელი აქვს გავარდნილი.

მგელი და კრავი

იგი პოლიციის განყოფილების კარებიდან გამოვიდა და ცოტა ხანს შეჩერდა. ორმოცდაათიოდე ნაბიჯის მოშორებით, მთავარ გამზირზე მოსრიალე მანქანების სინათლეზე წვიმის წვრილი წვეთები ბრწყინავდა. სველ ქვაფენილზე ქალი მიაბოჯებდა; ფეხი უცურდებოდა. ისმოდა ტრამვაის ზარების განუწყვეტელი ჟღარუნე; ბორბლების კრიალს მაღაზიების დასაშვები დარაბების ხმაური უერთდებოდა. რიფათი გაუნძრევლად იდგა ერთ ადგილზე. ოცი დღე იყო ქუჩა არ ენახა და იმდენად გადაჩვეოდა, რომ შიშისაგან არაფერს უცქერდა, არაფერს უსმენდა. ალბათ კიდევ დიდხანს იქნებოდა ამ მდგომარეობაში, რომ იქვე უეცრად ატეხილ რალაც საშინელ ხმაურს არ შეეკრთო; პოლიციელი კარებთან მდგომ მოტოციკლეტს ქოქავდა. რიფათმა ირგვლივ მიმოიხედა. და როცა შეამჩნია, რომ კიდევ პოლიციის ავტომანქანებსა და მოტოციკლეტებს შორის იყო, ისეთმა ძლიერმა თრთოლამ აიტანა, თითქოს ისევ დაეჭიროთ და ზემოთ მიჰყავდეთ იმ თეთრკელეებიანი და ხის ჭერიანი ვიწრო საკნისაკენ. ჩქარი ნაბიჯით მოშორდა იქაურობას და გამზირზე გავიდა. თითქოს სიარულიც კი დაევიწყებოდა. საყელოაწეული პალტოს კალთები მუხლებში ედებოდა, ფეხები განზე გაუბრბოდა. კუთხემდე მივიდა და ტრამვაის დაუწყო ლოდინი. ახლა ის ფიქრობდა იმაზე, რომ სახლში მისვლისთანავე წყალს გაათბობდა და პირს გაიპარსავდა; გამოიცვლიდა სამი კვირის გაუხდელ ტანსაცმელს, რომელიც ისე გაჭუჭყიანებოდა, რომ მისი სუნი ქუჩაშიც კი ცხვირში სცემდა. ხოლო შემდეგ გამოვიდოდა ქუჩაში და ისეირნებდა, ვიდრე ფეხები გაუძლებდნენ.

ამ დროს სწორედ მის წინ ორრონოდინი ტრამვაი გა-

ჩერდა. მაგრამ არ ჩამჯდარ, რადგან ეს ტრამვაი სხვა მხარეს მიდიოდა. იგი შესცქეროდა გაორთქლილ და წვიმის წვეთებით დახაზულ მინებს, ადამიანთა მკრთალ ლანდებს, მინებს იქით რომ მოჩანდნენ. რიფათი იმდენად იყო გაბრუებული, რომ არც კი შეუმჩნევია, როგორ დაიძრა ტრამვაი ადგილიდან, როგორ ერთიმეორის მიყოლებით მოშორდნენ იქაურობას ზონოლის ფანჯრები. ამასობაში თვალი მოჰკრა ვილაცას, რომელიც მოულოდნელად გამოჩენილიყო იქ და მას შემოსცქეროდა. — აჰ! — შეშინებული ხმით წამოიძახა რიფათმა და უკან დაიხია. თუმცა მაშინვე ფართოდ გააღო თვალები და წარმოთქვა: — როგორ? თქვენც გამოგიშვეს?

რიფათის წინ გაუნძრევლად იდგა ახალგაზრდა, მობუზული ქალი. მას ეცვა შავი მანტო და თავზე შალის მოსასხამი ჰქონდა შემოხვეული.

— დიახ, — წარმოსთქვა მან ჩახლეჩილი ხმით, მაგრამ უეცრად ცრემლი მოერიბ და თავი დახარა.

რიფათი გაღიმებას შეეცადა:

— მე შესმის თქვენი განცდა, მაგრამ აბა ტირილი რასა შეველის, — სიცილი უნდა, სიცილი... თქვენც ცუდად მოგეპყრნენ, არა? საით მიდიხართ?

— აკსარაიში! ⁵⁵

— მეც იქით მოვდივარ. თუ გინდათ, ფეხით წავიდეთ. გზაში ვისაუბრებთ. ნეტავ თუ ვინმე გამოგვადევნეს? თუ უნდათ, გამოგვადევნონ... უკვე საშიში აღარ არის. იმათ ხომ თვითონ გაგვაცნეს ერთმანეთი.

რიფათმა ნაბიჯი გადადგა წასასვლელად, მაგრამ ქალი არ იძვროდა და წინ დახრილ თავს იქნევდა. რიფათი გაკვირვებული მიუახლოვდა:

— რა გეშინებთ? ნუთუ ასე იმოქმედა თქვენზე ოთხი-ხუთი დღის თავგადასავალმა?

განცდილის გახსენებაზე ქალმა ოდნავ დამცირებულად იგრძნო თავი. ამ სიტყვებს ის ჯიქურ შეხვდა, სწრაფად ასწია თავი, მოსასხამი უკან გადაიგდო და მწყურაოდ წარმოსთქვა:

— ეს რას ნიშნავს? მათმა ქცევამ ისინი მხოლოდ დაამცირა ჩემს თვალში... მე ეგ არ მალეღვებს... მას შემდეგ, რაც

თქვენ იქ გადაგზადათ... გამოსვლის შემდეგ მე თქვენმა შეგვედრამ განმაცვიფრა... მგონი განგებ მოაწყვეს... ერთიმეორის შემდეგ გამოგვიშვეს, რომ შევხვედროდით ერთმანეთს. ვინ იცის, ახლაც გვითვალთვალებენ!

— მე ხომ გითხარით, ფეხით წავიდეთ-მეთქი. თუ ვინმე გამოგვედევნა, შევიტყობთ... საშიში არაფერია. იქ ხომ მათ შეგვახვედრეს და გაგვაცნეს ერთმანეთი. ორივე ერთ დროს გაგვათავისუფლეს. ისიც ხომ უწერიათ, რომ ორივეს სახლი ერთ მხარესაა. ასეთ შემთხვევაში ჩვენს ერთად სიარულში უცნაური არაფერია. თუ უნდათ, გამოგვიძახონ და ამის მიზეზის გასაგებად სამი დღე, ხუთი დღე დაგვაკავონ... წამო, წავიდეთ...

ახალგაზრდა ქალი რიფათს მიუახლოვდა და ხელი გაუყარა.

— წამო, წავიდეთ, — წარმოსთქვა მან და დაიძრა. რამდენიმე ნაბიჯი გაიარეს.

— ის ღამე ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება. როგორ მოხდა, რომ ასეთი საცოდავი აღმოვჩნდი, — სთქვა ქალმა.

— რიფათმა უცბათ სერიოზული სახე მიიღო:

— ხდება, ხანდახან ხდება... განა ჩვენ შეგვიძლია ვიცოდეთ, რა ხდება იმ მოკვდავში, რომელსაც ადამიანს უწოდებენ? უნდა ვიცოდეთ, რომ სწორედ ის იზამს რამე მიულოდნელს, ვისიც ყველაზე უფრო გწამს. ახლა ეგ თქვენი წუხილიც კარგია. თქვენ ხომ გასამართლებელს არაფერს ეძებთ, არამედ წუხნართ. მერე კიდევ, არც თუ ისეთი ბრალი მიგიძღვით. ჩემზე გათქმევინეს ვიცნობო, მაშინ, როცა არც კი მიცნობდით. რა მოხდა მერე? ერთი ჩვენგანიც რომ უვნებლად გამოსულიყო, მაინც არ იქნებოდა ურიგო. ჩემთვისაც უნდოდათ ეთქმევინებინათ, თითქოს თქვენ გიცნობთ. ოთხი დღე არ მასვენებდნენ. ვერაფერს გახლნენ. თქვენ კი ამდენი გამძლეობა არ გეყოთ. ეჰ, სამაგიეროდ საკუთარი თავი ვაიცანით. მე ხომ ვამბობდი, თვითონ ჩვენში იმდენი რამაა ჩვენთვისვე უცნობი, რომ... ამგვარად მელავენდება ადამიანის ბუნება... ამაში სასირცხო არაფერია, ხოლო თუ შემდეგშიც

ასევე მოვიქმეცით, აი მაშინ ეს იქნება შეცდომა და, თუ გნებავთ, შიშიც.

რიფათი ცოტა ხანს გაჩუმდა; ცალი თვალით უცქეროდა ქალს, რომელსაც მოსასხამის თავზე დახურვა დავიწყებოდა და სველი, ოქროსფერი ხუჭუჭი თმა უბრწყინავდა. რიფათი ისე იყო საუბრით გართული, რომ ველარ გაჩუმებულ იყო და თვითონაც აღარ იცოდა რა უნდოდა. ხანდახან, როცა ტკბილი ოცნება მოაწვებოდა ხოლმე, სხვა რაღაცეებზე იწყებდა ლაპარაკს, რომ ეს ფიქრები უკუეგდო.

ბაიეზითის⁵⁶ მიდამოებში მკრთალად განათებული ერთი დუქნის წინ მან ქალს მკლავში მოჰკიდა ხელი:

— არა გშიათ, განა, ქალბატონო სევიმ?

— როგორ არა, სამი დღეა არაფერი მიჭამია.

— არც მე. აქ შევიდეთ, ცოტა რამ მაინც ვჭამოთ.

ცალი ხელით კარს რომ აღებდა, მეორეთი ჯიბე მოისინჯა: დაპატიმრების დროს ჩამორთმეული ათიოდე ლირა გამოსვლისას უკანვე დაუბრუნეს.

ისინი გვერდიგვერდ მიუსხდნენ მაგიდას. ხმაამოუღებლივ შეექმნენ საჭმელს და მალე იგრძნეს, რომ გაძღნენ და სხვას ველარაფერს შექამდნენ. ახალგაზრდა კაცმა ჯიბიდან პაპიროსის კოლოფი ამოიღო და ქალს გაუწოდა. ქალმა თავის გაქნევით ამცნო, არ ვეწევით და ავდგეთო, ანიშნა.

მაშინ რიფათმა თავისი სკამი ცოტა მიატრიალა, პირისპირ დაუჯდა ქალს და რაღაც უცხო ფიქრებში წასული მზერით მიაცქერდა.

— ნუ ჩქარობთ, მეც მაქვს თქვენთვის რაღაც სათქმელი.

დუქანში მათ გარდა მუშტარი არავინ იყო. დუქნის პატრონი ნიჰაბით ცალ ხელს დაყრდნობოდა და ქვაბთან იჯდა ჭუჭყიან მინებს იქით. მას თითქოს აღარც კი ახსოვდა ეს მაგიდასთან ერთმანეთის გვერდით მიმჯდარი, ლაპარაკში გართული წყვილი, რომელსაც სუფის გარდა არაფერი უჭამია.

რიფათმა ხმადაბლა დაიწყო ლაპარაკი. მისი ხმა ფანჯრის მინებზე დაცემული ქარის მოტანილი წვიმის წვეთების ქლერას წააგავდა.

— მე იმ საღამოს მივხვდი ყველაფერს, როცა გამომიყვანეს საკანცელარიო ოთახიდან, სადაც ოთხი დღე შიშველ ვიჯდაზე ვიწექი, და თქვენთან შესახვედრად წამიყვანეს. ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ გაგტეხდნენ, თორემ ისე ჩვენი დაპირისპირება უაზრო იქნებოდა. ჩემი ეს ვარაუდი პირველი შეხვედრისთანავე განმტკიცდა. სკამის კიდეზე ჩამომჯდარი თქვენ მხრებააწურული უჯრეტით ვეება მაგიდას, რომლის გარშემოც კომისიის წევრებს მოეყარათ თავი; მათს დაღლილ სახეზე სიმკაცრე და დამცინაობა იხატებოდა. თქვენ წიშით იყავით შეპყრობილი. რომ შემომიყვანეს, ზურგით იჯრეტით კარებისაკენ. მე და ჩემი თანმხლები პოლიციელი ნელი ნაბიჯით მოვიახლოვდით. შემდეგ კომისიის ერთ-ერთმა წევრმა უცბათ მოგმართათ:

— მიიხედეთ უკან, ამ ბატონს იცნობთ თუ არა?

თქვენ სახე ჩემსკენ მოატრიალეთ. მე არასდროს დამავიწყდება ეს. რამდენიმე წლის წინათ, პირველად და უკანასკნელად ჩემს ნიცოცხლეში, მე და ჩემი რამდენიმე ამხანაგი სანადიროდ ვიყავით. რასაკვირველია, ვერაფერი დავხოცეთ, ვერც კურდღელი, ვერც გარეული ქათამი. საღამოს, როცა ვბრუნდებოდი, გზაში შიშველ ქვაზე ბელურების გუნდს მოვკარი თვალი. მთელი დღე უქმად მყოფი თოფი ქვისკენ მოვატრიალე და გავისროლე. ჩიტებმა — ფრრრო, დაიძახეს და გაიფანტნენ. მხოლოდ ერთი დაჭრილიყო ფრთაში და მიწაზე მიფორთხავდა. მივირბინე და ხელში ავიყვანე. მაშინ ვიგრძენი, თუ რა ძლიერად უცემდა ჩიტს გული; ის თხილისოდენა ხორცის ნაჭერი ისე ძლიერად ფეთქავდა, თითქოს ჩემი მუჭის გაგლეჯას აპირებსო. მის თვალეებში შიში და გაკვირვება მოჩანდა. ამის მნახველმა ხელი ვუშვი ფრინველს და გავიქეცი... და სწორედ ასე, თქვენმა იმდღევანდელმა გამოხედვამ ამ ჩიტის დიდი ხნის წინათ დავიწყებული მზერა გამახსენა. თქვენი გულიც ალბათ ისევე ცემდა. უეცრად რატომღაც გაცინება მომინდა. დიახ, იქ, ოთხი დღის უძილობისა და შიმშილის შემდეგ, იმ საშინელ ოთახში, შუალამისას, იმ ადამიანებს შორის, რომლებიც მე მტრებად მიმაჩნდა, თქვენი განცვიფრებული სახე,

შეშისაგან დაღებული თვალები მე სასაცილოდ მომეჩვენა.
თქვენ პირდაპირ სახეში მიცქერდით.

საქართველოს
განაყოფიერება

— დიახ, ვიცნობ! — იცრუეთ თქვენ და იმ დროს ჩემი უფრო გეშინოდათ, ვიდრე თქვენს გარშემო მყოფებისა. თქვენი ასეთი მდგომარეობა ზიზღს იწვევდა ჩემში. ალბათ თქვენც გახსენდებათ, სახე აგარიდეთ და სიცილით მივმართე იქ მსხლომთ:

— ჩემთვის დიდი პატივია, თუკი ასეთი ქალბატონი მიცნობს. მაგრამ მე მას არ ვიცნობ და ძალიან ვწუხვარ!

როცა ხელახლა ამიყვანეს ზემოთ, ასე მეგონა, რაღაც დიდი გამარჯვება მოვიპოვე-მეთქი. ძლიერისა და გამარჯვებულის სიამაყის გრძნობა სუსტისა და დამარცხებულის მიმართ... ახლა, როცა კვლავ წარმოვიდგენ ყოველივე ამას, უკვე თქვენზე კი არა, ჩემს თავზე მეცინება.

ახალგაზრდა ქალმა განცვიფრებით შეხედა რიფათს. არაფრის თქმას არ აპირებდა, მაგრამ ყმაწვილმა კაცმა ხელით ანიშნა გაჩუმდიო და განაგრძო:

— რომ იცოდეთ, რა ძლიერად ვგრძნობდი თავს!.. ოთხი დღე კანცელარიაში გავატარე, დღისით გაუნძრევლად ვიჯექი სკამზე, ღამე შიშველ მაგიდაზე ვიწექი. მაგრამ არ დამძინებია. ნერვები სულ ერთიან დაძაბული მქონდა. არც მშოიოდა, არც მეძინებოდა. თავიდან ვიშორებდი ფიქრებს ჩემი საშიში მდგომარეობის შესახებ, მოგონებებს, რომელიც მე თავისუფალ ცხოვრებასთან მაკავშირებდა, თვალწინ გაცოცხლებულ სახეებს; საღ აზრსა და ნებისყოფას ვინარჩუნებდი. დღისით ოთახში თავმოყრილ თანამშრომელთა ლაპარაკს რომ ვუგდებდი ყურს, რწმენა მემატებოდა. სიამაყეს მმატებდა იმ ადამიანთა უმწეობა, რომელთაც შეეძლოთ ჩემი ცხოვრების, ჩემი თავისუფლების ხელყოფა. იმ დღეებში მათ ტანსაცმელი, პალტოები, ქუდეები და ფეხსაცმელი ურიგდებოდათ. მთელი მათი საუბარი ამის გარშემო ტრიალებდა. ერთი ჩიოდა, რომ ცალ-ცალი ფეხსაცმელი შეხვდა, მეორე პალტოს შემკერავს ლანძღავდა, სხვა კიდევ ამბობდა, რომ მიღებულ ქუდს გაყიდდა, ცოტა ფულს დაამატებდა და უკეთესს იყიდდა. ყველანი ერთად კი უკმაყოფილონი იყვნენ იმ სამმართველო მე-

ქანიშმისა, რომლის სამსახურშიც თვითონ იმყოფებოდნენ; უკმაყოფილონი იყვნენ მთავრობისა, სახელმწიფოს მდგომარეობისა. ყოველდღიური გაჭირვება იყო მათი საჭურის თემა ყოველთვის და ყველგან, ყოველ ქაფახანაში, ყოველ ტრამვაიში. ისინი ვერც კი ერკვეოდნენ იმაში, რომ არსებული სისტემის წინააღმდეგნი იყვნენ და ამავე დროს კი თვითონვე ანადგურებდნენ იმათ, ვინც უკეთესისათვის იბრძოდა. ხან კიდევ, როცა საღამოს, მაგალითად, პოლიციის უფროსის ბრძანებით ორი საათით გვიან დაირეკებოდა სამუშაოს დამთავრების ზარი, ან კიდევ შვებულებაში მიმავალ რომელიმე მათგანს მოულოდნელად დავალებას მისცემდნენ, იგი ბრაზისაგან აღმურმოდებული მე მომიბრუნდებოდა:

— ეფენდი, ამ ვაჟბატონების წინააღმდეგ თქვენ კიდევ ცოტას წერთ! საკუთარი კეთილდღეობის გარდა არაფერზე ფიქრობენ... ამათ ნამდვილ სახეს მხოლოდ ჩვენ ვიცნობთ, მაგრამ რომ ვერაფერს ვიტყვი! ლუკმა პურის ფულით ვართ დაბმულნი.

მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ მაგიდაზე ნაპოვნი ქალაღის ნაგლეჯზე რომ დამეწერა რამე, მაშინვე თავს დამესხმოდნენ:

— წერა აკრძალულია, ეფენდი!

რაც უფრო მეტს ვუსმენდი ამ საცოდავებს და ვუცქერდი მათს მდგომარეობას, მით უფრო მჯეროდა ჭეშმარიტება ბრძოლისა და იმედი მქონდა, რომ ერთ მშვენიერ დღეს როგორმე დავამარცხებდით მათს თავხედობას, ჩამორჩენილობას, უსინდისობას. ოღონდ საჭირო იყო ვაჟკაცობა და ბრძოლაში უშიშრობა.

ჩემს ნებისყოფას იმისათვის ვცდიდი, რომ მუდამ მხნედ დავხვედროდი ყოველგვარ განსაცდელს. მოგეხსენებათ, ყველაზე უარეს სასჯელს ის წარმოადგენს, როცა ყოველ წუთს რაღაცას მოელი, ტყუილუბრალოდ საათობით და დღეობით ელოდები. არ იცი, რისთვის გაკავებენ, რისთვისა ხარ ამ საკანში. ზიხარ და ელი, თავში გიტრიალებს ათასგვარი აზრი, გული მოხშირებით გიცემს. მე კი ამასაც შევეჩვიე. სულელურ მდგომარეობაში ჩავარდნილი, ვეღარ ვგრძნობდი, რო-

გორ მიდიოდა დრო; ტვინი აღარ მუშაობდა, შიგ ყველგვარი ამოიშალა, როგორც თეთრ, დაუწერელ ქაღალდზე. გრძნობა-დაჩლუნგებული, ხორცის უსულო გროვას უფრო ვგავდი. დღიდან დაპატიმრებისა ვათვალისწინებდი ჩემი ბავშვის სურათს, რომელიც მუდამ თან დამქონდა. ბოლოს ესეც მომწყინდა, მაგრამ რაიმეთი ხომ უნდა დამეღწია თავი ათასი საშინელი გრძნობისგან.

სწორედ ამიტომ თქვენმა იმ საღამომდელმა მდგომარეობამ სიძულვილის ღრმა გრძნობა აღმიძრა... მოითმინეთ, ნუ წუხდებით... მაგრამ მას შემდეგ მომხდარ ზოგიერთ ამბავს რომ საკუთარი თავი არ შეეზიზღებინა ჩემთვის, მაშინ ამას არ გეტყოდით. როგორ შეიძლება არ ვიცოდეთ, თუ რამდენ დღეს გაუძლებს ჩვენი გული ორმოც გრადუს სიცხეს, ან ილექება თუ არა ჩვენს თირკმელში ქვიშა; მაგრამ ჩვენ არ ვიცით, თუ როგორ ზემოქმედებას გაუძლებს ადამიანი, რომ არ აღიაროს სიმართლე ან კიდევ ტყუილი არ ათქმევინონ. ზოგიერთში ეს წინააღმდეგობა სიკვდილამდე არსებობს, ზოგს კი პირველივე შიშით გამოწვეული მღელვარება მოტეხს და სანთელივით ჩამოიქნება ჯალათების ხელში... მაგრამ ერთი რამ კი უნდა ვიცოდეთ: ეს ჯალათები არ შეიძლება ჩვენი მეგობრები იყვნენ. მე მინდა ვთქვა, რომ ყველა ესენი უვარგისი, ნამუსგარეცხილი ადამიანები არიან. იმათ შორის ხომ არც ნაზი მამებია, არც თავდადებული ამხანაგები და არც მგრძნობიარე გულის ჩვეულებრივი შეყვარებულნი. იმ წუთიდან, რაც მათ მტრული ამოცანა იკისრეს ჩვენ წინააღმდეგ, ისინი უნებურად სათამაშოდ გადაიქცნენ ძალადობის ხელში. საზოგადოებრივი მდგომარეობისა და მოვალეობის გამო მიღებული ფიზიონომიამ იმდენად დაჩრდილა მათი ბუნებრივი სახე, დროთა მსვლელობამ იმდენად უკან დახია და დააკნინა ისინი, რომ ახლა თვითონაც კი ვერაფერს ხედავენ საკუთარ თავში, გარდა ბნელი სიცარიელისა და უწყესრიგობისა. დაკითხვის დროს, და მაშინაც კი, როცა მაწამებდნენ, მე ადამიანურ თვისებას ვეძებდი მათში. დიახ, მართალია, მათ დაიჯერეს, რომ ცუდი კაცი არა ვარ, მაგრამ ჩემში მაინც ეძებდნენ ნამდვილად ცუდ მხარეს, თვისებას, რომელიც მათი

თვალსაზრისით უარყოფითად შეიძლება ჩათვლილიყო. ^{ზე}კი ამ დროს ცხოველური მდგომარეობით შეპყრობილ მათს შობრაობაში, გამომეტყველებაში, სიტყვებში ბუნებრივობის კვალს ვეძებდი. არასოდეს გული არ მომსვლია მათზე, არასდროს მძულებია ისინი; პირიქით, მაწუხებდა მათი საცოდაობა, უფრო სწორედ კი ის, რომ მათი ადამიანური სახე ასეთი საზიზღარი აღმოჩნდა. სწორედ ამიტომ არავითარი ძალდატანება, არავითარი წამება არ მამცირებდა მე ჩემს თვალში. ან კი რა არის წამება? თუ საკუთარი ნებისყოფა დასამცირებელს არაფერს ჩაგადენინებს, წამება ხომ უბრალო ფიზიოლოგიური ამბავია. სანამდეც შეეძლება ჩვენს ნერვებსა და სხეულს, გაუძლებს. შემდეგ კი მოხდება ის, რასაც ბუნება ისურვებს. მაგრამ განა ჩვენზე არ არის დამოკიდებული, რომ ჩვენი სული არ გავამათრახებინოთ? საქმე იმაშია, რომ ამის გამო ერთი სილა მივიღე და ამაში მე ვარ დამნაშავე. თქვენც ამ საღამოს სწორედ ამიტომ დაგაყოვნეთ აქ. რომ არ გითხრათ, არ შემიძლია. ცოლი და ბავშვი შინ მელიან, ჩემი გამოსვლის ამბავი არ იცინა... ოღონდ ჯერ მინდა ჩემში დაგროვილი შხამი გადმოვანთხო. თორემ ვერც მათ და ვერც სხვას სახეში ვერ შევხედავ. თქვენ რომ არ გაგეხსენებინათ, მე ამას არავის ვეტყობდი და ალბათ სიკვდილამდე ვივლიდი საკუთარ თავთან შერცხვენილი. გულახდილად გეუბნებით, თქვენში მე კომპანიონი დავინახე და, შეიძლება ითქვას, კმაყოფილი დავრჩი. მერე რა... ცემა არც ისეთი საშიშია, ვამბობ მე, იმიტომ, რომ ოცდაათი, ორმოცი როზგის შემდეგ ადამიანი ხშირად ვერაფერსა გრძნობს. ყველაფერი დავიწყებას ეძლევა: სიკვდილიც, უწყლობაც, უძილობაც... გინდა თუ არა, მაინც იფიწყებ. რაც არ უნდა საშიში იყოს ყოველივე ეს, მათი განცდის დროს ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს ერთი რამ: ყველაფერი ეს ხდება ჩემდაუნებურად, რით შემიძლია წინ აღვუდგე? ხვეწნა-ვედრებით? არასდროს... რა ფასი აქვს! ჩვენ სხვა ენაზე ვმეტყველებთ, ქვეყანა კი სხვაზე. ეს იგივე იქნება, კრავი რომ მგელს ეხვეწოს. ჩემი მწვალებლები ამას დესპოტურობისა და საკუთარი სიამოვნებისათვის ხომ არა სჩადიან... ისინი მოვალეობას ასრულებენ... ისინიც ნელ-ნელა

მიეჩვივნენ, როგორც ყოველი კაცი, რომელიც პურის ფულზე ჰყიდის სულს; მანქანებად იქცნენ; ჩვენც სწორედ ამიტომ ვძულვართ იმათ. და რაც უფრო ვინარჩუნებ მე ჩემს მეობას, ის კი თავის სახეს, რაც უფრო ძლიერია ჩვენს შორის არსებული ეს სხვაობა, მით უფრო ნაკლებ მნიშვნელოვანია წამება და როზგი. მაგრამ გამოჩნდა ეს სხვაობა... დაუდევრობამ მკვლევებს ხელში ჩაუგდო კაცი... აი სწორედ ეს არის, რომ ახლაც, ამ ოცდლიანი ჯოჯოხეთის დასასრულსაც კი, კანკალსა მგვრის. განა შემიძლია გიამბოთ როგორ მოხდა, რა მოხდა? თუმცა ჯალათისათვის, ყაბისათვის ეს მხოლოდ სასაცილოა. ეს ისეთი უბედურებაა, რომ თუ ჩაუფიქრდი, თმა ყალყზე დაგიდგება... მომისმინეთ, როგორ იყო... ეს მოხდა ათიოდე დღის შემდეგ, რაც თქვენთან პირისპირ შემახვედრეს. ერთი კვირა იყო, პატარა საკანში ვიჯექი. აქედან დროდადრო მივყავდი დასაკითხავად. მაგრამ ჩემთან არ უხმარიათ წამების ყველაზე უფრო მკაცრი ხერხები; მცემდნენ. დღეში ერთხელ, სულ დიდი ორჯერ, ხუთი, ათი როზგი მერგებოდა. შემდეგ საკანი, სადაც ზედ შენს თავზე ათასსანთლიანი ელექტრონის ნათურა ანთია და ტალახად აქცევს ადამიანის ტვინს. მე მჯერა, რომ სამოცი წლის მესინდიკატე ჩემზე უფრო დიდ გაჭირვებაში იყო: ორი კვირაა მობუზული ზის დერეფანში და თოვლი აცვივა ჩამტვრეული ფანჯრებიდან... საწყალს ძილიც იქ უხდება. და აი საკანში ყოფნის მეშვიდე თუ მეათე დღეს ჩემს წასაყვანად შემოვიდა მომცრო ტანის სამოქალაქო კომისარი, რომელსაც დახლიდარის ტანსაცმელი ეცვა. ჯერ წვერი გამაპარსვინა, ერთ სანტიმეტრზე რომ გამზრდოდა, და მითხრა, ტანსაცმელი წესრიგში მომეყვანა. გარეთ რომ გავედით, დღის სინათლემ თვალი მომჭრა. დერეფანი ერთად გავიარეთ. ტყავგადაკრულ კარებიან ოთახს მივადექით; კომისარმა იქვე ზღგომ თანამშრომელს ყურში რაღაც ჩასჩურჩულა, ჩემი თავი მას ჩააბარა და ოთახში შევიდა. ცოტახნის შემდეგ ისევ გამოვიდა და ოთახში მიმიპატიჟა.

ოთახი საკმაოდ კარგად იყო მორთული. დიდ მაგიდას პირმრგვალი, სათვალეებიანი, სქელტუჩებიანი კაცი ეჯდა. მე რომ შევედი, ფეხზე წამოდგა, მომიახლოვდა, ხელი ჩამომართვა და მომიკითხა.

მის სახეს ტკბილი ღიმილი ეფინა. რაც მე აქამდე დამკვიტ-
ხეს, ეს კაცი არასოდეს არ მინახავს. ჩემი აქ მომყვანისა და კა-
რებში დამხვდურის მოქმედებიდან ჩანდა, რომ ეს უნდა ყო-
ფილიყო მაღალი თანამედრობის პირი, ანკარიდან ჩამოსული
საქმის გასარკვევად. ჩემსკენ გამოწვდილ მის ხელს ერთ ხანს
განცვიფრებული დავაშტერდი. თეთრი, კოტიტა თითები
ჰქონდა. მეც გავუწოდე ხელი: ეს იყო რაღაც წებოვანი, თბი-
ლი ხორცის ნაჭერი.

— მობრძანდით, დაბრძანდით, — მითხრა მან და მაგიდის
გვერდით მდგომ აბრეშუმგადაკრულ სავარძელზე მიმითითა,
თვითონაც ჩემ პირდაპირ მდგარ სავარძელში ჩაჯდა.

— მე ძალიან შეეწუხდი, — დაიწყო მან, — როცა გავიგე,
რომ აქ თქვენ უღირსად მოგექცნენ. თქვენ ინტელიგენტი,
განათლებული, ზრდილი და ღირსეული ახალგაზრდა ბრძან-
დებით. ქვეყანა კიდევ ბევრ სამსახურს ელის თქვენგან. არა-
ვითარი მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რასა ფიქრობთ თქვენ,
ჩვენი და თქვენი საერთო ძალით ყველაფერი გამოსწორდება.

მე არ ვიცოდი რა მეთქვა, როგორ დამეჭირა თავი. ამ
ახლო ურთიერთობაში, უჩვეულო სინაზის პირისპირ შეშე-
ნარჩუნებინა ჩემი მუდმივი გულგრილობა და თავდაპერილო-
ბა, თუ მისი კეთილშობილური ქცევის გამო მეც ცოტა უფრო
რბილად მოვქცეულიყავ? ეს ელეგანტური მოქცევა აღსარე-
ბის გამოხატულება იყო თუ მუხანათურად დაგებული მახე?
მან ამდენი ფიქრი აღარ დამაცალა და განაგრძო:

— მე ვფიქრობ, რომ თქვენ უარყოფითი შეხედულებისა
ხარტ ჩვენი თანამშრომლების შესახებ. მართალი ბრძანდე-
ბით. მაგრამ ობიექტურად თუ დაუკვირდებით, მათაც შეიძ-
ლება ვაპატიოთ. აბა რა აღზრდა და განათლება აქვთ მიღე-
ბული. იმ ჯამაგირით, რასაც დღეს მთავრობა იძლევა, უკე-
თესების მონახვა ძნელია. მე, თქვენი ყურმოკრილი მონა,
ვენაში გახლდით. პოლიციის ორგანიზაციას ვსწავლობდი. იქ
პოლიციელი არ არის, რომ ლიცეი არ ჰქონდეს გათავებული.
ჩვენც ვცდილობთ მოვაწყოთ ასე. ოღონდ ამას ჯერ დრო
სჭირია. ალაპის წყალობით ჩვენც გვეყოლება თანამშრომ-
ლები, რომელთაც ეცოდინებათ ადამიანთან მოპყრობა.

ლაპარაკის დროს იგი სხეში მიცქეროდა და მუხლებზე დაწყონილი ჩემი ხელების მოძრაობას აკვირდებოდა. სათვალესამოფარებული მისი თვალები ილიმებოდნენ და აქეთ-იქით წრიალებდნენ. უეცრად ფეხზე წამოდგა და სომმართა:

— მე მათ ვუთხარი, რომ სწორი არ იქნება თქვენი გაიგებება უბრალო ხალხთან, მუშების მსგავს მაწანწალებთან. მე თქვენ აქ მიგიღეთ არა როგორც პატიმარი, არამედ როგორც მეგობარი, რომელსაც დახმარება ესაჭიროება. ჩვენ დაგვეჩივრა ცნობა ზოგიერთი რამის შესახებ, რის გამოც გამოვიძახეთ და რამდენიმე დღე დაგტოვეთ. თქვენ თვალყური უნდა ადევნოთ სამშობლოს მტრებს. ექვს გარეშეა, რომ თქვენ შეგიძლიათ მოგვაწოდოთ ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ცნობა...

ამის შემდეგ მან გაიმეორა ის სულელური შეკითხვები, რომელთაც მე აქ მაძლევედნენ დღიდან ჩემი მოსვლისა. ეს იყო პოლიციელის ბატიტვინა თავში გაჩენილი კითხვები, რომელთა შესახებაც მე, რასაკვირველია, არაფერი ვიცოდი.

პასუხის დროს ვცდილობდი მასავით მორიდებით და რბილი ხმით მელაპარაკა:

— ეფენდი, როგორც თქვენ განკარგულებაში მყოფ ლმობიერ მეთოდებს არ გამოუღია ნაყოფი, ისე თქვენი ესოდენ ფრთხილი კითხვებიც უშედეგოდ დარჩება, რადგან ამ შეკითხვებზე ადრე გაცემული პასუხის გარდა არაფერი ვიცი. არავითარ ფარულ საქმიანობასთან კავშირი არა მაქვს, ხოლო იმ პირებს, რომლებთანაც, როგორც თქვენ ამბობთ, თითქოს მე ურთიერთობა მქონდეს, შორიდანაც კი არ ვიცნობ.

ამასთან დაკავშირებით ჩვენ შორის დაიწყო ისეთივე ბრძოლა, როგორიც უკვე მქონდა სხვებთან ამ ორი კვირის განმავლობაში. ის ცდილობდა მოულოდნელი კითხვებით დავებნიე, დავეჭირე ჩემსავე სიტყვებზე და ემოქმედა კონტრასტებით, რადაც არ უნდა დაჯდომოდა, გამოვეტეხე რამეში და ხელმოსაჭიდი რამე ეთქმევიანებინა. მე მოკლედ ვპასუხობდი, რადგან ნამდვილად არაფერი მქონდა სათქმელი, არაფერი ვიცოდი. მის სახეს ღიმილი არ შორდებოდა. მომიახლოვდებოდა, დაიხრებოდა და ჩემს დარწმუნებას

ცდილობდა. იმედგაცრუებული და გაბრაზებული ხელახლა
ჯდებოდა თავის ადგილზე, დაფიქრებული მოხუჭად. თვა-
ლებს და ახლა სხვა მხრიდან მიმართავდა ისევ იმ უშედეგო
ხრიკებს.

მე თანდათან ცუდ ხასიათზე ვდგებოდი, მაგრამ მაინც
ვახერხებდი საკადრისი და მოსწრებული პასუხების გაცემას.
ერთი მხრით კი ვფიქრობდი, რომ ამ კაცის გაბრაზებით კარ-
გი არაფერი გამოვიდოდა. ჩემზე მისი შეხედულების გაფუ-
ჭებაში სახეირო არაფერი იყო; კარგი მოქცევით კი შემეძლო
დამერწმუნებინა, რომ ნამდვილად სიმართლეს ვამბობდი. და
მეც სხვა გზით დავიწყე მოქმედება. შევცვალე ხმა, სახეზე
ისეთი გამომეტყველება მივიღე, თითქოს ეს-ესაა ყველაფრის
თქმას ვაპირებ. მაგრამ არც ერთ კითხვაზე მისთვის საინტე-
რესო პასუხი მაინც არ გამიცია.

იგი დაღლილი დაეშვა სავარძელში. ახლა პირველად შე-
მომხედა გაუღიმიებელი სახით, სერიოზული და გამომცდელი
თვალებით. შემდეგ ჯიბიდან პაპიროსის კოლოფი ამოიღო და
გამომიწოდა:

— ინებეთ!

მე ცოტა ხანს თავი შევიკავე. პაპიროსის მოყვარული არ
ვიყავი. დროდადრო კი ვეწეოდი, მაგრამ ახლა ამ მშვიერ
კუჭზე და ასეთ მდგომარეობაში მისი დანახვაც კი გულს მი-
რევდა. არ მინდა-მეთქი, მინდოდა მეთქვა, მაგრამ როცა ჩემ-
სკენ მოპყრობილ მის თვალებს შევხედე, ხელი გავუწოდე.
ამ ხანგრძლივი ლაპარაკის დროს ერთხელ მეც გავბედე გა-
ღიმიება, ერთი პაპიროსი ავიღე და პირში ჩავიდევინე. — „კეთი-
ლი, — ამოიკითხავდით ამ დროს ჩემს სახეზე, — ჩვენს ურ-
თიერთობას ნუ გავამწვავებთ, ერთ ცალს ავიღებ კეთილი მო-
გონებისათვის“. ის მაშინვე ადგილიდან წამოდგა და ასანთი
ამოიღო ჟილეტის ჯიბიდან. ამ დროს მე ეშმაკურად გავიცინე
და სახეში შევაცქერდი.

რითათი ისე ლელავდა, თითქოს ხელახლა განიცდის იმ
წუთებსო. მან ხელების კანკალით აიღო მაგიდაზე მდგარი
ჭიქა და ერთხელ კიდევ მოსვა. ხმააკანკალებულმა თავი დაბლა
დახარა და დამწვიდებას ცდილობდა. მაგრამ მალე უეცრად

უეხზე წამოხტა, რადგან ეს ცდა უშედეგო იყო, მღელვარება თანდათან ემატებოდა. თავი აარიდა ყურადღებით მისკენ მაცქირალი ქალის თვალებს და დუქნის განათებული ნაწილსაკენ წაიწია:

— წამო, გავიდეთ, გზაში გიამბობთ, — თქვა და მაგიდაზე ფული დადო. ქუჩაში ერთ ხანს ხმამაღულდებლივ იარეს. შემდეგ ახალგაზრდა კაცმა ხელი მოჰკიდა ქალს და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოთქვა:

— დიახ, მე თვალებში ჩაგხედე მას ღიმილით, რომელიც წებოსავით მომდებოდა სახეზე. არასდროს დამავიწყდება ეს დამამცირებელი, ასანთისა და პაპიროსის სანაცვლო ღიმილი. ჩემზე არც როზგს, არც სხვა შეურაცხყოფას არ უმოქმედია ისე, როგორც ამ ღიმილს. მე ახლაც ვხედავ იმ ღიმილს. აბა დაუფიქრდით, უღიმი ჯალათს და ფიქრობ, რომ ამ ღიმილის სითბო თვით მტარვალსაც კი ღმობიერს გახდის; განა შეიძლება მოხდეს ასეთი სასაცილო რამ?

კმაყოფილება იმ კაცის თვალებშიც მოჩანდა. მაგრამ ამაში მე მაშინვე შევამჩნიე რაღაც ურიგობა და გამიკვირდა. მაგრამ ნაცვლად იმისა, რომ გონს მოვსულიყავი, ჩემსკენ გამოშვებული ასანთისკენ წავიღე პირი.

ჯერ კიდევ ვერ გამერკვია რაში იყო საქმე, რომ ასანთი იატაკზე დავარდა და ლოყაში სილა მომხვდა. პაპიროსი გამივარდა, ცხვირში სისხლი წამსკდა. მოთმინებადაკარგული პოლიციელი სილას სილაზე მიშენდა ცხვირ-პირში, მირტყამდა წიხლს და ხრინწიანი ხმით ყვიროდა:

— ... პირუტყვო... ნუთუ მართლა ფიქრობდი, რომ ჩვენ წინაშე შეგიძლია პაპიროსი მოსწიო?.. განა თქვენ ადამიანური მოპყრობის ღირსნი ხართ?.. შენისთანა ძალღს მე უნდა მოვაკიდებინო პაპიროსი, არა?.. სამშობლოს, ხალხის მოღალატევ... თქვენისთანები ტილივით უნდა გაისრისოს... შევირო, შენა... საეარძელში ჩაგდებულა და პაპიროსი მე უნდა მომაკიდებინოს... შეხე ამ უსირცხვილოს... დამეკარგე აქედან!

იგი კარისკენ მიბრუნდა და დაიყვირა:

— გაიყვანეთ აქედან!

ოთახში მაშინვე ორი თანამშრომელი შემოვიდა.

— გაიყვანეთ ეს საზიზღარი. სანამ ყველაფერს არ იტყვის, სული არ მოათქმევინოთ.

და მართლაც იმის შემდეგ ორი დღე მოსვენება არ მომცეს. მაგრამ შემდეგ რა მოხდა, ვერ გავიგე. იმათაც მოწყინდათ, თუ დარწმუნდნენ, რომ ნამდვილად არაფერი ვიცოდი, — ჩემდამი დამოკიდებულება უეცრად შერბილდა. და როცა კრილოვებიც მომიშუშდა, გამომიშვეს.

ქალი უეცრად შეჩერდა და წინ გაიხედა:

— ჩვენს სახლთან მოვედით, თქვენ, ალბათ, განაგრძობთ გზას!

რიფათმა კარზე მიუთითა:

— ეს არის?

— არა, ამ ქუჩაზეა, მაგრამ თქვენ ნულარ შეწუხდებით.

მან ხელი გაუწოდა რიფათს და დააყოლა:

— ახლა ჩემთვისაც და თქვენთვისაც სიმარტოვეა საკირო...

ზღაპარი ცხვრების შესახებ

ოდესღაც დაბურული, ცადაწვდილი ტყის პირას, მწვანე მოლზე ცხოვრობდა ცხვრის ფარა მწყემსითა და ძაღლებით.

ბალახი მუდამ სამყოფი და ქორთა ჰქონდათ. იქვე ჩამონადენ ღელეში წყალი მუდამ ბევრი იყო და ანკარა; ცხვრები ზაფხულობით ხშირფოთლებიანი ხეების ჩრდილში იწვნენ; ზამთრობით ქარისაგან დაცულ გამოქვაბულს აფარებდნენ თავს.

მაგრამ მთლად მადლიერი მაინც არ იყვნენ ცხვრებისა. ისინი მწყემსის უკმაყოფილონი იყვნენ. ამ კაცს წვერში უკვე ჭალარა შეჰპარვოდა და დილიდან სალამომდე კი გორაკზე იყო წამოწოლილი და ეძინა. ხანდახან სალამურს ააკვნესებდა, ძაღლებს შესძახებდა და მერე ისევ ძილს მისცემდა ხოლმე თავს. ცხვრებს მოწველიდა, რძეს რამდენსაც შესძლებდა დალევდა, დანარჩენს ჰყიდდა. თუ მოეხასიათებოდა, ბატკანს დაკლავდა და მწვადებს შეიწვავდა, ან კიდეც ცხვარს გამოლადრავდა ყელს და საზამთროდ ყაურმას დაამზადებდა; ორსამ კვირაში ერთხელ მოსულ მეხორცეს ყველაზე მსუქან ცხვრებსა და ბატკნებს მიჰყიდდა, შემდეგ კი დაწვებოდა და ეძინა. ცხვრები მიხვდნენ, რომ ყველა მათი მოძმე იმ კაცისაგან საბოლოოდ ყაბის ხელში ხვდებოდა და მის ყოველ მოსვლაზე შიშით კანკალებდნენ. ერთმანეთს ეკვროდნენ და იმის ჭკუა კი არა ჰყოფნიდათ, რომ წინააღმდეგობა გაეწიათ. რა ექნათ? ეს ქვეყანა ასე იყო მოწყობილი.

მაგრამ ცხვრებს შორისაც გაჩნდნენ ისეთები, რომლებმაც აღარ მოინდომეს ასე ცხოვრება და იმის შიშით, რომ ერთ დღეს ისინიც დანის მსხვერპლი გახდებოდნენ, ამ მდგომარეობის ძირფესვიანად შეცვლა მოინდომეს; ასეთთა რიცხვი

დღითი დღე იზრდებოდა. მაგალითად, როცა თითქოს მთელი ფარა თავისთვის ბალახობდა, გამოვარდებოდა თვალქება მღვრეული ყოჩი და მეცხვარეს რბილ ადგილას დაატაკუნდა რქებს. მეცხვარე კიდევაც რომ გამოჰკიდებოდა ყოჩს, ძაღლების დახმარებით დაეჭირა, მაგრად მიება ხეზე და პირველსავე მეხორციისათვის ჩაებარებინა, ეს დანარჩენებს მაინც არ აფრთხობდა. — სულერთია ჩვენი ბოლო მაინც ყასაბია, რა დღეს გამოუჭრიათ ყელი და რა ხვალ, — ამბობდნენ რქენაზე გადასული ცხვრები.

ეჰ, აქაოდა ცხვრებიო... არც ასეა საქმე! მათ შორისაც არიან ვაყვაცები, გმირები! რაც ქვეყანა გაჩნდა, მერე ცხვრები მწყემსებთან და ძაღლებთან ცხოვრობენ, არა? მაგრამ მოვა დრო და ისინი უყასბებოდ, უმწყემსებოდ და უძაღლებოდ თვითონ მოიპოვებენ საკუთარ სარჩოს და თავიანთი მახვილი რქებით განდევნიან მტრებს.

მაგრამ ისინი, ვინც მათ მსუქან ხორცს ხარბად შეჰყურებდა, რძისაგან კარაქსა და ყველს, ტყავისაგან ქურქსა და ქალამნებს იკეთებდა, ცხვრებს არწმუნებდნენ, რომ შიმშილით უფრო ადრე დაიხოცებოდნენ, ვიდრე უმწყემსოდ დარჩენილნი მგლის ლუკმა გახდებოდნენ. და ასე, თანდათან ცხვრები აღარ უჯერებდნენ და აღარ ენდობოდნენ მათ. მიხვდნენ, რომ მწყემსები მათ ერთ მუქა ბალახს აჭმევდნენ და მგლებისაგან იცავდნენ არა მათი სიყვარულისათვის, არამედ ისევ საკუთარი კეთილდღეობისათვის.

და როგორც ვთქვი, ნელ-ნელა ცხვრებმაც ისწავლეს ჭკუა. მწყემსები კი დღითი დღე უარეს დღეში ჩაცვივდნენ.

ეს ჩვენი ნაცნობი მწყემსი განსაკუთრებით დიდი გაიძვერა იყო. იგი მხოლოდ საკუთარი თავის პატივისცემასა და მოსვენებაზე ფიქრობდა. როცა ფარას მგლები ესხმოდა თავს, ნაცვლად იმისა, რომ კომბალი აელო ხელში და ძაღლების დახმარებით შებრძოლებოდა, რამდენიმე ცხვარსა და ბატკანს მიუჯდებდა და თავიდან იშორებდა მგლებს.

ერთ დღეს მეზობელ ტყეში მყოფი უცხო მხეცები და ცხოველები ერთმანეთს დაერივნენ. იმ წელს ზამთარი მკაცრი იყო, მგლებსა და დათვებს საჭმლის შოვნა უჭირდათ და

იქაურობას მოედვნენ. როცა მათი ყმუილი და ბღდვინვა ცხვრების სადგომ ქალაშიც გაისმა, მწყემსსა და ფარას შიშით ცახცახი დააწყებინა. ამ დროს ჩხუბში დაქრილმა და შიმშილისაგან დაძაბუნებულმა რამდენიმე მგელმა ტყის პირს შეაფარა თავი. აქ მათ შიმშისაგან შეძრწუნებულ ცხვრებს მოჰკრეს თვალი; აი ჩვენი საკბილოო, თქვეს მათ, და თავს დაესხნენ. მგლების წითლად დაღებულნი ხახისა და კბილების დანახვაზე ცხვრები მიხვდნენ, რომ ეს უკვე ხუმრობა აღარ იყო. ძაღლებმა იცოდნენ, რომ უცხვრებოდ მათ შიმშილით სიკვდილი ელოდათ და ამიტომ გონივრულად მოიქცნენ: ცხვრებთან ერთად შეუტიეს ქანცგამოღულ მგლებს. თავდახრილი ყოჩები ვეება რქებით შეებრძოლნენ მგლებს, ძაღლებმა ყეფა ატეხეს. ისედაც დამშეულმა მგლებმა, ფეხზე რომ ძლივსდა იდგნენ, ვეღარ გაუძლეს ამ შემოტევას; ზოგმა უკანვე მოუსვა ტყეში, დანარჩენები კი უსულოდ დაეცნენ.

ამ დროს საიდანლაც გამოძერა მიმალული მწყემსი და კომბლის ქნევით შეეცადა ისევ ხელში ჩაეგდო ფარა, მაგრამ ცხვრები გონს მოვიდნენ. გაახსენდათ მეხორცე და ყასაბი. ძაღლებმაც გადაწყვიტეს, რომ დადგა დრო დააღწიონ თავი მწყემსის კომბალს და ცხვრებს დაუჭირონ მხარი. და ისინი შეერთებული ძალით წაესივნენ მწყემსს. დამფრთხალმა მწყემსმა გაქცევით ძლივს უშველა თავს და მერე აღარსად გამოჩენილა.

ამ ბრძოლაში ყველაზე უფრო მოგებულნი ძაღლები დარჩნენ. ისინი საძლომად შეექცეოდნენ დახოცილი მგლების ლეშს და მათთან ბრძოლაში მკვდარ ცხვრებს. კმაყოფილებით იქნევდნენ კუდს, გრძელი წითელი ენით პირს ილოკავდნენ, დასეირნობდნენ აქეთ-იქით, ცხვრებთან თავი მოჰქონდათ: ხომ ხედავთ, — ტრაბახობდნენ ისინი, — მგლებსაც გადაგარჩინეთ და მწყემსსაცო! რაც დრო გადიოდა, ისინი უფრო ძაღლა იწევდნენ ცხვირს; თურმე ნუ იტყვით და იმათ მწყემსის შიში ჰქონიათ; რაკი მწყემსი თავიდან მოიშორეს, იმაზე უარესები გამოდგნენ. ყეფის დროს საკუთარ ხმას აღტაცებაში მოჰყავდა ისინი: აქაოდა ამ ხმამ გააქცია მგლები და ცხვრები გამოათხიზლაო, სულ უფრო და უფრო უმატეს ყეფას. ამას

კიდევ ზედ ყოყონობა დაემატა: რამდენიმე დაქრილი შგელა გააქციეს და ახლა უკვე თავი მოჰქონდათ — ჩვენ უბრალო ძაღლები არა ვართო, ძაღლი რას მიქვია? ჩვენი წინაპარი შგელი იყო, — ტრაბახობდნენ ისინი.

ეს თავმომწონეობა ნელ-ნელა ყველას გადაედო. ცხვრებს ამპარტავნულად დაუწყეს ცქერა. ერთხელ ნაჭამი ხორცის გემო ველარ დაივიწყეს; სადმე კუთხეში მომწყვდეულ ბატკანს და ფარას ჩამორჩენილ ცხვარსაც ესხმოდნენ თავს და ჰამდნენ. ჩვენი მოდგმისათვის რა საკადრისია ვიღაც საცოდავი ცხვრების სამსახურში ყოფნაო, — ჩიოდნენ ისინი. და ისევ ტყეში წინათ არსებული ცხოველური, ნებიერი დღეების აღდგენა უნდოდათ.

საკუთარ თვალში იზრდებოდნენ და ცხვრები სულ პატარა ეჩვენებოდათ. ცხვარი ხომ იმისათვის იყო, რომ ეჭამათ მათი ხორცი და ესვათ მათი რძე.

— ჩვენ რომ ყეფა არ აგვეტეხა და ძალ-ლონე არ დაგვეხარჯა, ეს მაწანწალები თავიანთ რქებსაც კი ვერ გამოიყენებდნენ, — ამბობდნენ ისინი. — ამ ულრან ტყეში ჩვენი მოდგმის მგლები და ეს ბრიყვი ტურები ბატონობენ, აქაურობას ანადგურებენ, და ჩვენ კი ბატკნებივით ვცხოვრობთ; სირცხვილია, დიდი სირცხვილი...

ძაღლებისაგან თავის დაღწევა ისეთი ადვილი როდია, როგორც მწყემსის მოშორება. ესენი მეტნი არიან და კბილებიც უფრო ბასრი აქვთ. გარდა ამისა, დავა რომ ატყდებოდა, ძაღლები საბაბს პოულობდნენ და გლეჯდნენ ცხვრებს. ამის გამო ცხვრებმა აღარ იცოდნენ, როგორ გათავდებოდა საქმე, დელავდნენ მოლოდინში და ვერაფრით ვერ მოეფიქრებინათ მწყემსის მსგავსად როგორ მოეშორებინათ ძაღლებიც.

ბოლოს და ბოლოს ძაღლებმა თავისი თავიც დაღუბეს და ცხვრებიც: ერთ დღეს ველარ მოითმინეს და გადაწყვიტეს ტყის ხელში ჩაგდება. იცოდნენ, რომ მარტო ვერაფერს გახდებოდნენ და ცხვრებიც გარიეს ამ საქმეში:

— თქვენ წინ წახვალთ და რქებით გზას გაიკაფავთ, დახოცავთ, ვინც წინ დაგიხვდებათ, ჩვენ კი გარშემო ყეფას ავტეხთ, გამბედაობას შეგმატებთ და ასე დავამარცხებთ

მტრებს, — უთხრეს ძაღლებმა ცხვრებს. იმათ, ვისაც არ უნდოდა შეტევაზე გადასვლა და ამ ლაშქრობის გამარჯვებით დამთავრება, ძაღლებმა ლანძღვა დაუწყეს: — სულმდაბალო, მშისარავ, მოღალატე, უბედურო! შენ ღირსი არა ხარ იცხოვრო ჩვენთან, ძაღლებთან, რომელთაც მგლური სისხლი გვიჩქეთს ძარღვებში! — ამ სიტყვებით ძაღლები შეესივნენ მათ, დაგლიჯეს და მაღიანად შეექცნენ.

მაგრამ ტყისპირა ბუჩქნარშივე მათ ოთხივე მხრიდან თავს დაესხნენ მგლები, დათვები, აფთრები, ტურები და მალე მოფანტეს ცხვრის ფარა. ძაღლების ყუფა ისე ჩაკვდა, რომ ხის წვერომდეც კი არ მიუღწევია, ხოლო ცხვრების მჩქეფარე სისხლი სწრაფად შთაინთქა მიწაზე გაბნეულ ხმელ ფოთლებს შორის.

რამდენიმე ავადმყოფ ცხვარსა და ქორთა ბატკნებს ამ ლაშქრობაში მონაწილეობა არ მიუღიათ. ისინი ერთ გამოქვაბულში მიმაღულიყვნენ ჭალის პირას, უსმენდნენ ტყიდან მოსულ მწარე ხმებს, გულისშემაწუხებელ პეტელსა და უიმედო ყუფას და შიშით კანკალებდნენ. როცა ხმები მიწყდა, ერთმანეთს გადახედეს და მჩხვდნენ, რაც დაატყდათ თავს ტყის დასაპყრობად წასულ ძაღლებს და ძალით გარეკილ ცხვრებს. მათ შორის მყოფი ორი ყოჩი მძიმედ გაემართა გამოქვაბულის კარისკენ, მიუახლოვდა მათ საყარაულოდ დარჩენილ ორ გაძვალტყავებულ ძაღლს, მუცელში ატაკეს ჯერ კიდევ ღონიერი რქები და ხევში გადაისროლეს. შემდეგ მიუბრუნდნენ გამოქვაბულში მყოფ ბატკნებს და ასე უთხრეს:

— ამ ქვეყნად თურმე უმწყემსოდ და უძაღლებოდაც შეიძლება ცხოვრება. მაგრამ ამის შესაგნებლად თუ ყოველთვის ამდენი სისხლიანი მსხვერპლი გავიღეთ, ჩვენი გვარი მალე ამოწყდება. თქვენ მაინც იყავით ფხიზლად და თუ ძაღლები, რომლებსაც მგლებად მოაქვთ თავი, შეეცდებიან კიდევ იბატონონ თქვენზე, მოსპეთ ისე, რომ ფარას ზიანი არ მოუვიდეს!

შუშის კოშკი

ოდესღაც ცხოვრობდა სამი ამხანაგი, რომლებსაც საქმის კეთებას უქმად სიარული ერჩიათ. სადაც მივიდოდნენ, იშვიათად, რომ გულთბილად მიეღოთ; ყველა კინწისკვრით ერეკებოდა. ოფლით მოპოვებული გემრიელი ლუკმის ქამა მათთვის უცხო იყო, რადგან ხელები შრომას არ ჰქონდათ მიჩვეული. ერთ დღეს ხანგრძლივი მოგზაურობით დაქანცულნი ისხდნენ მომალლო გორაკზე და მწუხარებით გასცქეროდნენ ქვევით, დაბლობზე გაშლილ დიდ ქალაქს. „ნეტავ როგორ მიგვიღებენ ამ უცნობ ქალაქში?“ — ფიქრობდნენ ისინი. ერთ მათგანს ამ დროს რაღაც აზრი მოსვლოდა თავში, წამოიჭრა და შესძახა:

— გამომყევით, ამ ქალაქში შუშის კოშკი ავაშენოთ; სიკვდილამდე კმაყოფილებასა და მოსვენებაში ვიცხოვრებთ.

— ეგ შუშის კოშკი რაღაა? — ჰკითხეს დანარჩენებმა.

— ნუღარ დგახართ, დროს ნუ კარგავთ, გზაში მოგიყვებით, — უპასუხა მან, ამხანაგები გაიყოლია და ჩიტივით დაეშვა ქვემოთკენ.

მეთაურმა გზაში მოკლედ უამბო, როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ ქალაქში შესვლისას.

ქალაქი, სადაც ისინი მივიდნენ, იმ ქვეყნის დედაქალაქი ყოფილიყო. ამ ქვეყანაში მთელი ხალხი შრომობდა, აკეთებდნენ, ვისაც რა გამოსდიოდა ხელიდან, საკუთარ თავს თვითონ განაგებდნენ და ბატონებივით ცხოვრობდნენ. ყანებსა და დუქნებში ხალხი ფუტკარივით ირეოდა, ერთმანეთს ეხმარებოდნენ, საქონელს ცვლიდნენ საჭიროების მიხედვით. ცხოვრობდნენ და იხოცებოდნენ უომრად, უბატონოდ. დავისა და ყოველდღიური საკითხების გადასაჭრელად გამოყოფილი ადა-

მიანები მხოლოდ იმას ფიქრობდნენ, რომ ერთგულად ემსახურათ თანამოქმედებისათვის და ძალადობა ფიქრადაც არ მოსდიოდათ.

იმ დღეს, როცა ჩვენი ნაცნობი სამი მეგობარი ქალაქში მივიდა, იქ ბაზრობა იყო. ქუჩებში ყველგან გროვა-გროვად ეწყო მარცვალი, ხილეული, ქსოვილები, რკინეულობა, ნახშირი. მყიდველი თუ გამყიდველი შუამავლის გარეშე ვაჭრობდა.

მეგობრები, ადრე დადებული პირობის თანახმად, უსაქმოდ დახეტიალობდნენ ქუჩებში, გარშემო იცქირებოდნენ, თავს იქნევდნენ და გამვლელთა გასაგონად ამბობდნენ:

— ღმერთო, ღმერთო, რა უცნაური ქვეყანაა!..

გაიარეს ერთი ქუჩა, გავიდნენ მეორეზე, შემდეგ მესამეზე და ყველგან ერთსა და იმავეს იმეორებდნენ განცვიფრებულნი. თანდათან მათ დაინტერესებულთა მთელი ტალღა აედევნა და ერთმანეთს დაუწყეს კითხვა, თუ რა იყო მათ ქალაქში ასეთი უცნაური. ბოლოს ერთმა მათგანმა ველარ შოთბინა და უცხოელებს შეეკითხა:

— ღვთის გულისათვის, რა გიკვირთ ასე?

— ისა, რომ სად არის თქვენს ქვეყანაში შუშის კოშკი? — იკითხა შეთაურმა.

— რა შუშის კოშკი?

— როგორ რა! განა თქვენ არა გაქვთ შუშის კოშკი?

— რას ნიშნავს ეგა?

შეთაური ამხანაგებს მიუბრუნდა:

— ოჰ, ღმერთო, არც კი იციან რა არის შუშის კოშკი. ასეთ ქვეყანაში არ დაიდგომება. ახლავე გავუდგეთ ჩვენს გზას.

ქალაქის მოსახლეობა კიდევ უფრო დაინტერესდა. სამი ამხანაგისათვის თავი აღარ დაუნებებიათ, რამდენიმე ნაბიჯი რომ გაიარეს, ისევ შეეკითხნენ:

— ძმაო, რა არის ეგ შუშის კოშკი? გვითხარი და თუ აუცილებელი რამაა, იქნებ ჩვენც გავაკეთოთ!

— „აუცილებელი“ რა სიტყვაა? განა იქნება ქალაქი შუშის კოშკის გარეშე, ან კიდევ შუშის კოშკისგან დამოუკიდებელი ქვეყანა?.. წავიდეთ, მეგობრებო!..

ხალხმა იქვე მოილაპარაკა ერთმანეთში და უცხოელებს
მიაშურა:

— რა გვაკლია ჩვენ სხვა ქალაქებთან შედარებით? რად-
გან ასე საჭირო ყოფილა, ყველამ ერთად ავაგოთ ეს შუშის
კოშკი!

უცხოელების მეთაურმა უთხრა:

— არ იქნება, არა, შუშის კოშკის აგება ასე ადვილი არ
არის... ხარჯი უნდა, მასალა უნდა, მუშა ხელია საჭირო. თავი
დაგვინებეთ, ჩვენ წავალთ ისეთ ქალაქში, სადაც შუშის კოშ-
კი არის.

მაგრამ ხალხი არ ეშვებოდა: რაც საჭირო იქნება, მოგ-
ცემთ, ოღონდ გვასწავლეთ — არ გვინდა, რომ სხვა ქვეყნებს
ჩამოვრჩეთო.

დასხდნენ, იანგარიშეს და მაშინვე შეუდგნენ საქმეს. სამმა
მეგობარმა შუშის კოშკის ხუროთმოძღვრება იკისრა, ხალხ-
ში მუშები გამოარჩიეს, მეურმეები გამოჰყვეს და ქალაქის
ყველაზე დიდ მოედანზე სილისა და ნახშირის ზიდვა დაიწყო.
ერთი ნაწილი საჭმელ-სასმელს ეზიდებოდა მუშებისათვის,
ტანსაცმელს ამზადებდა. ბოლოს მინა გადაადნეს, შუშის კედ-
ლები ამოიყვანეს და როცა პირველი სართული მოთავდა, სამი
მეგობარი შესახლდა შიგ და ხალხს მიმართა:

— ახლა შეიძლება ითქვას, რომ კოშკი მზად არის. ჯერ
არ დამთავრებულა, თქვენი ქვეყნის დიდების შესაფერი ზო-
მაც არა აქვს, მაგრამ მაგასაც მოესწრებით. ამას ახლა კარგად
დაცვა და ბოლომდე მიყვანა უნდა. ახლა გამოგვიყავით ხალხი,
მოუმატეთ საჭმელი და სასმელი, დაითხოვეთ თქვენგან ამორ-
ჩეულნი, ჩვენ მივხედავთ ყველა თქვენს საქმეს.

ხალხი გახარებული იყო, შუშის კოშკი გვაქვსო. თვითონ
მოიკლეს საჭმელი და ტანსაცმელი და კოშკში მსხდომთ და
მათ მოსამსახურეებს დაუწყეს ზიდვა. ცოტა ხნის შემდეგ
კოშკიდან ბრძანება გამოვიდა:

— საჭიროა დავაშენოთ კიდევ ერთი სართული. ეს ჩვენ
და ჩვენს მოსამსახურეებსაც არ გვყოფნის.

ისევ დაიწყო ურმებით სილის ზიდვა. კოშკში მყოფი ბა-
ტონებისა, მათი მსახურებისათვის და მშენებლობის მუშები-

სათვის მოჰქონდათ ტომრებით ხორბალი, საკვები, ცხვარი. როცა მეორე სართულიც მოთავდა, სამმა მეგობარმა^{აქ} ხალხს შორის ამორჩეული, მათი საქმისათვის გამოსადეგი ადამიანები შეასახლა. ამათ მალე იგემეს უზრუნველი ცხოვრება, დარწმუნდნენ, რომ კოშკი მართლაც აუცილებელი რამ ყოფილა და ცდა არ დაუკლიათ, რათა თავიანთი ნათესავებიც დაეჯერებინათ ამაში.

ასე და ამგვარად შუშის კოშკი მალლა-მალლა იწევდა, სართულს სართული ემატებოდა. იქაურობა გავსებული იყო. შიგ შესულს გარეთ გამოსვლა აღარ უნდოდა. გარეთ მყოფნი კი იმას ცდილობდნენ, როგორმე შემძვრალიყვნენ კოშკში. მაგრამ კოშკში მსხდომთა და მათ მსახურთა შენახვამ ხალხი წელში გაწყვიტა. გამოჩნდნენ უკმაყოფილონიც:

— შუშის კოშკი რომ საჭიროა, მივხვდით, მაგრამ რა საჭირო იყო ამდენი ოთახი და მუქთამჰამელნი?

მეთაურმა მათ კარგად აუხსნა ყოველი ოთახის დანიშნულება:

— აი, ამ ოთახში მე ვცხოვრობ, შუშის კოშკის სათავეში ვდგავარ მე. განა უჩემოდ ეს საქმე წინ წავა? მე რომ არ ვყოფილიყავ, განა თქვენ გექნებოდათ შუშის კოშკი?.. ეს ოთახები კი ჩემი მთავარი თანაშემწეებისაა... ჩვენ, უცხო ქვეყნიდან მოსულებმა, შუშის კოშკი ავიგეთ, ჩვენ თუ არ გიხელმძღვანელებთ, არც შუშის კოშკი იქნება და ვერც თქვენ იარსებებთ!

— ძალიან კარგი, — უპასუხა ხალხმა, — მაგრამ ეს ამდენი უქმად მოხეტილედ რალა საჭიროა? აი, მაგალითად, ამ ოთახში მყოფი რას აკეთებს?

— ესა? რასა ბრძანებთ! შუშის კოშკში შემოსული საქონლის აღრიცხვას ეგ აწარმოებს. საქონლის დამამზადებლების მეთაურია. ეგ რომ არ იყოს, არც ერთ თქვენთაგანს არ ეცოდნებოდა, სად მიდის თქვენი გადასახადი. განა თქვენ კმაყოფილი იქნებოდით ამით?

— ეეე... ამ ოთახში მყოფნი?

— ესენი ეძებენ იმათ, ვისაც თავის ღროზე არ მოაქვს საქონელი კოშკში, ვინც უხარისხო საქონელს გზავნის, ვინც

ცდილობს შელახოს კოშკის ძლიერება... ამისთანების მიშვემა
თავის ნებაზე ხომ არ იქნება?

— კარგი, მაშ ესენი?

— ესენი მომსვლელთა და წამსვლელთა აღრიცხვას ახდენენ.

— გასაგებია, ესენი?

— ესენი კოშკის ოთახებს გვიან, ალაგებენ...

ხალხმა რაც არ იკითხა, ყველაფერზე მიიღო პასუხი და დაიჯერა, რომ ეს ოთახები და მათში მცხოვრები მუქთახორები ნამდვილად საჭირონი არიან, რადგან ზოგი განათების საქმეს მეთაურობდა, ზოგს ლოგინი ებარა, ზოგიც მისი თანაშემწე იყო, ზოგი კი თანაშემწის თანაშემწე. ეპ, რაც შუშის კოშკი გაჩნდა, მას შემდეგ მისი მომვლელი და მოძვლელების მსახურნიც საჭირონი გახდნენ. მაგრამ რაც უფრო მატულობდა კოშკის მკვიდრთა რიცხვი, ხალხს მით უფრო აკლდებოდა მათი შენახვის ძალა. და მაშინ ხალხი თვითონ მიდიოდა და შუშის კოშკიდან ძალით მიჰქონდა საკმელ-სასმელი. გაჯიუტებულებს აპატიმრებდნენ და კოშკის ჯურღმულებში მიჰყავდათ. ხალხი საკუთარი ხელით თავს მოხვეული უბედურების წინააღმდეგ ველარ ამდგარიყო. შუშის კოშკის მესვეურნი ყველგან თავიანთ ურყევ ძლიერებაზე ლაპარაკობდნენ, ბრიყვებს აჯერებდნენ, ხოლო ვისაც არ ჯეროდა, ათასნაირი ხრიკებითა და უსამართლობით ხმას აკმენდინებდნენ. შუშის კოშკს კი მუცელი ვერ გაეძლო, სულ მეტსა და მეტს ითხოვდა. სათავეში მყოფნი დაბადებითვე უქნარანი იყვნენ; სხვებს დიდი ხანია დაავიწყდათ შრომა. არც ერთი მათგანი არ ფიქრობდა იმაზე, რომ ვალში იყვნენ თავიანთი მარჩენლების წინაშე. ისინი მხოლოდ ერთმანეთის მომსახურებობას უნდებოდნენ და ხალხს კი ძალადაც არავენ აგდებდა. ხალხი დაშინებული იყო და ყველაფერს თმობდა. ბოლოს და ბოლოს, ერთ მშვენიერ დღეს, მთელი ხალხი ხელცარიელი დარჩა, რადგან კოშკიდან გამოსული ბრძანება მოუწოდებდა ხალხს, უკანასკნელი ცხვარიც კი ჩაებარებინათ. ხალხმა ეს ბრძანებაც შეასრულა. დაიწყო განაწილება და ანგარიში. ხალხი უკმაყოფილო იყო და გადატაკებული. შუშის კოშკის მეს-

ვეურნი ხედავდნენ, რომ საიში არაფერი მოელოდათ. მათი მეთაური ერთ დღეს კოშკის აივანზე გამოვიდა და ტკბილი ენით ალაპარაკდა:

— ჰეი, ხალხო, ბევრი რამ გაიღეთ, ბევრი გაჭირვება გადაიტანეთ, მაგრამ სამაგიეროდ ისეთი შუშის კოშკი აიშენეთ, რომ მტერი და მოყვარე განცვიფრებაში მოდის. მის გრანდიოზულობასა და ბრწყინვალეობასთან რამდენიმე ტომარა ხორბალი და ხუთიოდე ცხვარი არაფერს წარმოადგენს... ჩვენ თქვენი დიდებისა და პატივისათვის ვზრუნავთ, მხოლოდ თქვენს სიკეთეზე ვფიქრობთ. აბა, შეხედეთ, დღეს თქვენ მიერ მოტანილი ცხვარი ყველა არც კი შეგვიჭამია. ჩვენ ვიკლებთ და ერთ ნაწილს უკან გიბრუნებთ. ცხვრის თავები მთლიანად ხალხს უნდა დაურიგდეს!

ბოლოს კოშკიდან გამოვიდა რამდენიმე მსახური და ცოტახნის წინათ ცოცხალი, ახლა კი დაკლული და გატყავებული ცხვრის სამწვადედ უვარგისი თავები ხალხს დაურიგა.

ხალხი უკვე დაშლას აპირებდა, რომ ერთმა მათგანმა ცხვრის თავს დაჰხედა და გაკვირვებულმა იყვირა:

— თავში ტვინი ამოუღიათ!

აივნიდან მოისმა მეთაურის ხმა:

— მართალია... მაგრამ ტვინი თქვენ რად გინდათ? მისი შეწვა თქვენ არ იცით, ტყუილად გააფუჭებთ!

ამ დროს მეორის წამოძახილიც მოისმა:

— ამ თავებში ენაც აღარ არის!

— ენა თქვენთვის საჭირო არ არის, — გაისმა მეთაურის პასუხი, — თქვენ მის შექმას ვერ მოახერხებთ!

— ამ თავებისათვის თვალელებიც კი ამოუცლიათ, — წამოიძახა მესამემ.

მეთაურმა მასაც უპასუხა:

— თქვენ ხომ არც კი იცით როგორ მოიხმართოთ ეს თვალები, მაშ რაღად გინდათ...

ის იყო ხალხი წასვლა-წამოსვლას აპირებდა ტვინამოცილილი, უენო და თვალელებდათხრილი ცხვრის თავებით ხელში, რომ ერთმა მათგანმა გაბრაზებით წამოიძახა:

— ასეთი თავი მე არ მპირდება! — რქებში მოჰკიდა ხელი

და ისროლა. და მაშინ მოხდა რაღაც განსაცვიფრებელი ამბავი: გაისმა ტყაცანი და კოშკი გაიბზარა. ხალხს სჯეროდა, რომ შუშის კოშკი ურყევი და უძლეველი იყო და არ ეგონა, თუ ასეთი ფუყე გამოდგებოდა. ამის მნახველთ სათითაოდ დაუშინეს ცხვრის მოჭრილი თავები და ბროლის კოშკი თვალის დახამხამებაში მტვრად იქცა; ჩამოინგრა, ჩამოიშალა, შიგ მყოფნი შუშის ნამსხვრევებში მოისრისნენ; გადარჩა მხოლოდ ათიოდე კაცი, რომელნიც იმ დროს კართან ახლოს იყვნენ.

ხალხმა მალე გაწმინდა იქაურობა შუშის ნამსხვრევებისაგან და ისევ ძველ ყოფას დაუბრუნდა. მიხვდნენ, რომ უკოშკოდაც შეიძლებოდა ცხოვრება. თავისი საქმე ისევ მისგან არჩეულ ხალხს ჩააბარეს, მაგრამ შუშის კოშკის უსიამოვნო მოგონება დიდხანს არ ამოშლიათ მეხსიერებიდან.

და როცა მოხუცები ბავშვებს უამბობდნენ ამის შესახებ, ასეთ დარიგებას აძლევდნენ ხოლმე:

— ფრთხილად იყავით, თავზე შუშის კოშკი არ დაიდგათ. მაგრამ თუ ვინცობაა როგორღაც მოხდა ასეთი რამ, არ დაიჯეროთ, რომ ის ურყევი და უძლეველი იყოს. ხუთიოდე ცხვრის თავი კმარა იმისათვის, რომ ყველაზე უფრო დიდებულის და გრანდიოზული კოშკიც კი ნაცარტუტად იქცეს.

1945

ლექცია

ერთი ჩვენი დიდი ქალაქის მახლობელ სოფელში ახალი სკოლა-ინტერნატი იხსნებოდა. გახსნის ცერემონიაზე მანქანების მთელი ქარავნით ჩამოვიდნენ განათლების დეპარტამენტის გამგე, ინსპექტორები, ქალაქის თავაკაცები და სოფლის „სპეციალისტები“. გზის აქეთ-იქით ჩამწკრივებული სოფლელები დუმილით შეხვდნენ გოლფში გამოწყობილ, შავსათვალებიან და კისერზე ფოტოაპარატჩამოკიდებულთა ჯგუფს. ჩამოსულნი-მაშინვე ახლად აგებული სკოლის წინ შეგროვდნენ მოედანზე და წრედ შემოერთყნენ ჯერ კიდევ პირღია კირის ორმოებს, საამშენებლო ფიცრების, სილისა და ხრეშის გროვებს. მათ უკან თავი მოეყარათ სოფლის მცირეწლოვან მცხოვრებლებს, რომელთაც დიდი ხანია სკოლაში სიარულის დრო დაუდგათ. ადგილობრივი მოსახლეობიდან აქ არავინ ჩანდა, გარდა რამდენიმე ქალისა, რომლებიც იქვე ახლომდებარე ბოსლებიდან იცქირებოდნენ. სტუმრებმ: ერთიმეორის მიყოლებით წარმოსთქვეს სიტყვები; ილაპარაკეს წინ გადადგმული გიგანტური ნაბიჯების შესახებ, სოფლის განათლებაზე, და ტაშიც დაუკრეს. სკოლის დათვალიერების დროც დადგა. მათ დაიარეს ინტერნატი, რომელშიც ჯერ კიდევ იდგა კირის სუნი. განათლების დეპარტამენტის გამგემ ახსნა-განმარტება მისცა სტუმრებს შენობის ზოგიერთი ჩამონგრეული და დამსკდარი ადგილის შესახებ. მან თქვა, რომ შენობა საბოლოოდ არ არის ჯერ მიღებული და შეეცდება ყველა ეს ნაკლი შეაკეთებინოს მენარდეს. — ეფენდი, — ამბობდა ის, — საზოგადოებრივ სამუშაოთა ინჟინრებს ვერაფერი შევაგნებინეთ; შეხედეთ ერთი, სკოლა ჯერ არ გახსნილა და დერეფანში კი პარკეტი უკვე ამოცვენილია. შესამოწ-

მებლად მოსული ინჟინრების მოხსენებაში ნათქვამი იყო, რომ მუშებს უვლიათ ზედ ბევრი და ამიტომ ამოცვივდა, ^{თორემ} მენარდე არაფერ შუაშიაო. ხვალ მოწაფეებმაც უნდა იარონ ზედ. ირბენენ კიდეც, აბა ხომ ვერ გადაფრინდებიან. ამ მენარდეებს, ეფენდი, თავს ვერ ვართმევთ...

ჩამოსულებმა ათ წუთში კარგად დაათვალიერეს სოფელიცა და მისი მიდამოებიც. სოფლის „სპეციალისტები“ გზადაგზა და ყავახანაში ესაუბრნენ რამდენიმე გლეხს. „სპეციალისტებს“ შორის ერთი ისეთიც იყო, რომელმაც რამდენიმე წელი გაატარა პარაგვაიში სოფლის ცხოვრების შესასწავლად. ის ტკბილი, ალერსიანი ხმით სხვადასხვა შეკითხვას აძლევდა გლეხებს და არაფრის მთქმელ მოკლე პასუხებს იღებდა. ყოველი ღონისძიების მიუხედავად, მათი საუბარი კითხვა-პასუხს არ გასცილებია. „რა უცოდინარი და გაუგებარია ეს გლეხი“, — ფიქრობდა შემკითხველი. გლეხს კი ის უკვირდა, რომ ასეთ სულელურ შეკითხვებს აძლევდნენ. ასე შორდებოდნენ ისინი ერთმანეთს.

ამასობაში სტუმრებს შორის მყოფმა ერთმა „ეკონომისტმა“, რომელიც შეპყრობილი იყო სურვილით სამსახური გაეწია გლეხთათვის, გადაწყვიტა გამოეყენებინა თავისი ცოდნა კოოპერაციის დარგში. — მშვენიერი შემთხვევაა, — მიმართა მან განათლების დეპარტამენტის გამგეს და მასთან ერთად ჩამოსულ მაზრის უფროსს, — ამათ ლექციას წავუკითხავ კოოპერაციის შესახებ.

თვით მას სჯეროდა, რომ მხოლოდ ამგვარ ამხანაგობებს შეუძლია აამაღლოს მისი ქვეყნის კეთილდღეობა. „ეკონომისტის“ წინადადების უარყოფა შეუძლებელი იყო:

— ძალიან კარგი იქნება... ჩვენც გავიგებთ რაღაცას... — გულწრფელად განაცხადეს მაზრის უფროსმა და განათლების დეპარტამენტის გამგემ.

სამაგიეროდ არავის უკითხავს იმისი აზრი, ვისაც ძირითადად უნდა მოესმინა ლექცია. სოფელში კაცი აფრინეს და ხალხმა ახალი სკოლის ერთ ცარიელ საკლასო ოთახში მოიყარა თავი. მომხსენებელმა კედელთან დაიკავა ადგილი, შეათამაშა კისერი, ამოიღო ცხვირსახოცი და სათვალის შუშებს

ამოფარებული წირპლიანი თვალები ამოიწმინდა. გლეხები ჯერ კიდევ სველ, ცემენტის იატაკზე დასხდნენ. სტუმრები კედლის გასწვრივ ჩამწკრივდნენ.

— უკაცრავად, — მოხსენების დაწყებამდე გააფრთხილა „ეკონომისტმა“ მსმენელები, — თუ რაიმე გაუგებარი იქნა ჩემს სიტყვებში, მაშინვე მკითხეთ. — შემდეგ მოკლედ უამბო აუდიტორიას კოოპერაციის ისტორია და ორმოცი წუთი ისე ილაპარაკა, რომ აღარ გაჩერებულა. დროდადრო დაკვირვებით მიატყერდებოდა მსმენელებს და ეკითხებოდა: — როგორ არის საქმე, გესმით თუ არა? — გლეხები თავს უქნევდნენ თანხმობის ნიშნად. ზოგი მათგანი კი — გავიგეთ, გავიგეთო, პასუხობდა... დამშვიდებული მომხსენებელი გახატობდა ლექციას; იგი ჩაფლული იყო იმ დიდი მეცნიერების ზღვაში, რომლის მცირედი ნაწილიც მიაწოდა მან თავის აუდიტორიას.

— რაც შეეხება საწარმოო კოოპერაციას... სამომხმარებლო კოოპერაციის მიმართ... რაც შეეხება კოოპერაციის გამაჯანსაღებელ ზეგავლენას ქვეყნის ეკონომიურ სტრუქტურაზე... — ისმოდა მისი სიტყვები. იგი ყოველ მხრიდან უღგებოდა საკითხს და არ მოეშვებოდა, სანამ არ ამოწურავდა.

ბოლოს, პირში ნერწყვგამშრალმა და საკუთარი სიტყვებით აღელვების გამო თვალცრემლიანმა, ასე დაამთავრა ლექცია:

— ახლა მითხარით, მეთანხმებით და კარგად გამიგეთ თუ არა? — ღრმა ძილიდან გამორკვეულივით შეინძრნენ გლეხები:

— ძალიან სწორი თქვი! ყველამ გავიგეთ, — უპასუხეს მათ მომხსენებელს და ტაშითაც დააჯილდოვეს. შემდეგ ყველა უტბათ წამოდგა ადგილიდან, ცალ მხარეს მიდგა და სტუმრებს გზა მისცა.

ოთახიდან გავიდა ყველა. დარჩა მხოლოდ ხუთიოდე გლეხი, მაზრის უფროსი და ქალაქიდან ჩამოსულთა შორის მყოფი ერთი ძველი სოფლის მასწავლებელი. ამ უკანასკნელმა ეჭვით სავსე თვალები მიაპყრო გლეხებს, რომლებიც ძირს იცქირებოდნენ დამნაშავეებივით.

— კაცო, რა გავიგეთ ამ ბატონის ნალაპარაკებიდან? — ჰკითხა მან გლეხებს. გლეხებმა ხმაამოუღებლივ გადახედეს ერთმანეთს. მასწავლებლის გამბედაობამ გაათამამა მაზრის უფროსი და მან ღიმილით მიმართა გლეხებს:

— მოდი, ძმაო, მართალი თქვით... მეც კი ვერაფერი გავიგე და აბა თქვენ რინი გამგები იყავით!

ამ სიტყვებმა მსუბუქი ღიმილი მოჰფინა რამდენიმე გლეხს სახეზე. ერთი შუა ხნის გლეხი მიუახლოვდა ახალგაზრდა მაზრის უფროსს და ხნიერ მასწავლებელს:

— თუ სიმართლე გინდა, ჩვენც ვერაფერი გავიგეთ, მაგრამ რა გვექნა, ეფენდი, მაინც მოვუსმინეთ!

— კარგი, მაგრამ, რატომ არ თქვით, არ გვესმისო, რამდენჯერ გკითხათ საწყალმა კაცმა! — საყვედურით მიმართა მას მასწავლებელმა.

გლეხმა სერიოზული სახე მიიღო:

— გვაპატიეთ, ეფენდი! ვერ გავიგეთო, რომ გვეთქვა, მაშინ ხომ თავიდან უნდა დაეწყო ყველაფერი!

ბედნიერი კალი

რატომ ვწერ ყოველთვის უსიამოვნო ამბებს? მეგობრებს, გულჩვილ მეგობრებს არ მოსწონთ ეს. — განა ყველაფერს ცუდსა და მახინჯს ხედავ, განა ყოველთვის მშვივრებზე, შიშვლებსა და გაქირვებულეებზე უნდა მოგვიტხრო? — მეუბნებიან ისინი. — მაწანწალა ბავშვებზე, რომლებიც ღამ-ღამობით გაზეთებს ჰყიდიან და პაპიროსის ნამწვეებს აგროვებენ; ადამიანებზე, რომლებიც ერთი გოჯი მიწისა და ერთი თუნგი წყლისათვის ხოცავენ ერთმანეთს; პატიმრებზე, რომლებიც სულს ღაფავენ ციხეებში და ემშვიდობებიან ამ ქვეყანას; ადამიანებზე, რომელთაც ექიმისათვის ვერ მიუღნიათ; სიმაართლის მაძიებლებზე? ნუთუ არ დარჩა სხვა რამ დასაწერი, კარგი, ლამაზი?! რისგან არის, რომ შენს ნაწერებში ყველას ფერმკრთალი სახე აქვს, ყველა გულმოკლულია? ნუთუ ამ ქვეყანაზე არ არის პირმცინარი, ბედნიერი ადამიანი?

განა შეიძლება, რომ სრულებით არ იყოს? უნდა დაძებნო, მიაგნო. ამისათვის საჭირო როდია ყველა კუთხისა და

მხარის დავლა. ყველაფერი აქვეა, თვალწინ. მარტო გულ-
წრფელად პირმლიმარი ბედნიერი ადამიანები კი არა, ბედ-
ნიერი ძაღლებიც კი არიან. მეც გადავწყვიტე ამგვარად მო-
ვითხროთ არა შიმშილზე, ტანჯვასა და სიძულვილზე, არა-
მედ სიმშვიდეზე, კმაყოფილებასა და სიყვარულზე.

იმ უბანში, სადაც მე ვცხოვრობ, ქუჩები ფართოა და ას-
ფალტით დაფარული. მწყობრად დარგული ფიჭვები, რომელ-
თა თითოეული ძირის მოვლა უფრო ძვირი ჯდება, ვიდრე და-
რიბი ბავშვის აღზრდა ლიცეიმში, თუ ვერ უჩრდილებენ, სი-
ლამაზეს მაინც აძლევენ ქუჩას. დილაობით მდიდრულად ჩაც-
მული ახალგაზრდა დედები სხვადასხვა ფერის საბავშვო
ურთიკებით ქვაფენილზე ასეირნებენ თავიანთ ლოყაწითელ,
ჯანსაღ, ზედმეტი მოვლისაგან სულელური გამომეტყველე-
ბის მქონე ბავშვებს. ბავშვები აქეთ-იქით ისვრიან აბრეშუმის
საბანზე დაყრილ ნაირ-ნაირ სათამაშოებს, ცალ ხელში საჩხა-
რუნებელი უკავიათ, მეორეთი გრძელ საყვირს ეზიდებიან
პირისკენ. მათ გვერდით უფრო მოზრდილი ბავშვები მიაბი-
ჯებენ. ისინი რაღაცას უყვებიან დედებს და თან ხელით ათა-
მაშებენ თავისივე ხუჭუჭა თმებს. ხანდახან თავს იყრის ხოლმე
რამდენიმე ახალგაზრდა დედა. ბავშვებს ცოტა უკან მომავალ,
სუფთად ჩაცმულ ძიძვებს უტოვებენ და თვითონ კი ტკბილ
საუბარში გართულნი ნელ-ნელა მიაბიჯებენ. ქუჩის პირას
გაშლილ პატარა ბაღში ბავშვები ხელში ვედროებითა და ნიჩ-
ბებით აშენებენ სასახლეებს, გაჰყავთ მდინარეები, და შემ-
დეგ ერთი მუშტის დაკვრით ანგრევენ ყველაფერს. მოშორე-
ბით მდგარ სკამზე ზის თეთრქუდიანი გუვერნანტკა და რაღაც
წიგნს კითხულობს უცხო ენაზე. თავსაფრიანი ქალი ატირე-
ბულ შვილიშვილს აწყნარებს. სხვა სკამზე კიდევ სამი-ოთხი
ლამაზი შეხედულების დედა-ქალი რაღაცას ქსოვს და ჭორაო-
ბაშია გართული. ყველაფერი ისვენებს, ყველაფერს ნათელი
ეფინება. ოღონდ უცხო რაღაც მოწყენილობის დაღი აზის
ყველას სახეს. ერთი შეხედვით ეს არ ეტყობათ, მაგრამ თუ
ყურადღებით დააკვირდით, იგი კარგად მოჩანს მშრალ სი-
ცილში, მათი თვალების ცივსა და უგრძნობელ გამოხედვაში.
მოლაპარაკეცა და მსმენელიც ისე გამოიყურებიან, თითქოს

იმ წუთში სხვა რაღაცაზე ფიქრობენ, მაშინ, როცა საერთოდ არაფერზე ფიქრობენ. მაგრამ არავინ უჩივის ამას, ისინი არც კი გრძნობენ უკმაყოფილებას. მათ შეუძლიათ იცინონ უმიზეზოდ. მდგომარეობით კმაყოფილები რომ არც იყვნენ, მაინც არ უნდათ შეიცვალოს მათი ცხოვრება.

ამ ქუჩაზე ერთი ახალგაზრდა, მოსული კაცი ყოველ დღით დაასეირნებდა პატარა ძაღლს. ამ კაცის ყავისფერი, ყელამდე შეკრული ტანისამოსი მეტყველებდა, რომ კარისკაცი, კურიერი ან კიდევ მოსამსახურე უნდა ყოფილიყო მდიდარ სახლში. ძაღლს ღია ყავისფერი ბეწვი და გრძელი ყურები მიწამდე ჰქონდა დაკიდებული. სიმაღლით მტკაველს არ აღემატებოდა. სახტიანის საყელურზე სახტიანისავე თასმა ჰქონდა გამობმული და ჩუმად დააბიჯებდა ქვაფენილზე. კარისკაცი მის ნაბიჯებს უწყობდა ფეხს. ძაღლი რომ შეჩერებულყო, ისიც ჩერდებოდა. და გაჰყვებოდა მაშინვე, როცა კი ძაღლს მოესურვებოდა განეგრძო გზა.

გრილ დღეებში ძაღლს კიდევზე ლურჯ ყაითან შემოვლებული ყავისფერი შალის ლამაზი ჯუბა ეცვა. ჯუბას ფეხის გასაყრელები ჰქონდა ამოჭრილი, მუცელზე იკვრებოდა და ისე კოხტად ედგა ტანზე, რომ კარგი თერძის ხელიდან უნდა ყოფილიყო გამოსული. ჯუბა ისე იყო გაწმენდილი, რომ სულ ლაპლაპებდა, ძაღლის ბეწვსაც კრიალი გაჰქონდა მზეზე.

როცა ძაღლი გარკვეული საჭიროების გამო ხის ძირს შიადგებოდა. გზის პირას, ეს ვეება ვაეკაცი, რომელიც ერთ დღეში გაუჭირვებლად გათონნიდა ათ ქცევა მიწას, უნდა მდგარიყო დიდი მოწიწებით და მოეცადა, სანამ მისი ბატონის ძაღლი თავის საქმეს მოათავებდა. შემდეგ კი ორივე მძიმე-მძიმედ განაგრძობდა გზას. ეს ჯუბიანი ძაღლი არ ეხმაურებოდა გზაზე მიმავალი სხვა ძაღლების ყეფას; ვეება ძაღლიც რომ მივარდნოდა საჩხუბრად და კბენა დაეპირებინა, ის ყურადღებას არ მიაქცევდა და გზას განაგრძობდა. მის ნაცვლად მსახური ერეოდა საქმეში, ყვიროდა, წიხლებს იჭნევდა. თუ რამდენიმე ძაღლი დააპირებდა თავდასხმას, მაშინ მსახური ხელში აიყვანდა ძაღლს და ჯუბასა და ბეწვზე დამჯდარ მტვერს მოაშორებდა. ამ დროს ძაღლის თვალებში აშკარა

შიში მოჩანდა, მაგრამ დარწმუნებული, რომ შორსაა ყოველგვარი საშიშროებისაგან, ის ქვევით იყურებოდა და ილოკებოდა. მსახური კი შეშინებული — ვაი თუ რამე დაემართა ძალღსო, ყველაფერს უსინჯავდა მას.

ეს კაცი ერთხელ ყასაბთან ვნახე. მწკრივად დაკიდებულ ცხვრის შიგნეულს ათვალიერებდა; ბოლოს ერთი ნაჭერი მოაწონა:

— ეგ ამიწონე, — უთხრა მან ყასაბს, ფული გადათვალა და განაგრძო: — ვერ გამიგია, რატომ არ ყიდით ცალკე ღვიძლს. ჩვენი ძალი ფილტვებსა და გულს არა ჭამს. ღვიძლსაც, კარგად რომ მოვეუწვათ, მაშინ ვაჭმევთ მხოლოდ. ერთი ლუკმა ფილტვიც რომ შეურიო, პირს არ მიაკარებს, ისევე დატოვებს. მის კუჭსა წყენსო, გვითხრა ამას წინათ მოსულმა ბეითალმა. ცხოველია, მაგრამ ჭკუა უჭრის, სულ ცოტა საქონლის ხორცი რომ შეურიო საქმელში, იმასაც კი მიხვდება. ადამიანის ჭკუა რას მისწვდება ალაპის საქმეებს. ვერ გაიგე, — უყვირა მან ბიჭს, რომელიც ყველაფერს ერთად ახვევდა ქალღალღში, — მაგას ნუ გაახვევ, ღვიძლი მომეცი ცალკე, დანარჩენი გადაყარე!

მსახურმა ხორცი წაიღო და გარეთ გავიდა.

ერთხელ, სხვა დროს, ეს კაცი ყვავილების ვეება ბაღის კარებთან ვნახე. ხელში თბილი და რბილი საბანი ეჭირა და ის-ის იყო ავტომობილში აპირებდა ჩაჯდომას. შევამჩნიე, რომ საბანში რაღაცა ინძრეოდა და ხმაც მომესმა. ველარ მოვითმინე, მივუახლოვდი და ვკითხე:

— რა არის? ძალღს რამე მოუვიდა?

არა, — მითხრა მან და შემათვალეირა, — მადლობა ღმერთს, არაფერი ჭირს! ღღეს რამდენჯერმე დაახველა. გაზაფხულობით ყოველთვის ახველებს, მაგრამ ქალბატონი შეწუხდა. საავადმყოფოში წავიყვან ერთი და ვაჩვენებ.

მსახური ფრთხილად ჩაჯდა ავტომობილში, რომ ძალი არაფრისთვის წამოედო. მანქანა სწრაფად გასცდა იქაურობას.

ამას წინათ ეს კაცი მაშინ დავინახე, იმავე დიდი ბაღის

კარებში რომ შედიოდა. ამჯერად მას მოჰყავდა ცხვირწა-
წვეტილი, გრძელ, თეთრბეწვიანი ძაღლი. მას ისეთივე ტანსაც-
მელში გამოწყობილი მეორე კაცი ახლდა.

ისევ დავინტერესდი:

— რა მოხდა? ძაღლი გამოცვალეთ? — ჭკითხე მე.

მსახურმა თვალი შემაღლო. ვერ გაიხსენა თუ ვინ ვიყავი, მაგრამ უბასუხოდ არ დამტოვა:

— გამოცვლა როგორ შეიძლება, — მითხრა მან, — შიგაა, ხუხულაში. გესმით, ხმა მოდის.

დიდი სახლის ცოტა მოშორებით, მებაღის სახლისოდენა, ღია მწვანედ შეღებილი მშვენიერი ხუხულიდან მართლაც ნაწყვეტ-ნაწყვეტად მოისმოდა ძაღლის ყეფა.

— როგორ მოხდა, — ჭკითხე მე, — თქვენმა ძაღლმა ხომ ყეფა არ იცოდა?

— ეჰ, ეგ ახლა... ძუს უხმობს, — თქვა მან, გაიცინა და მის გვერდით მყოფს შეხედა: — წესია ასეთი, ცხოველიც ვერ იკა-
ვებს თავს; ძალიან გაუფუჭდა ხასიათი. ქალბატონმა მაშინვე
ბევითალთან აფრინა ავტომობილი, მაგრამ, ხომ ვთქვი, თურმე
ეს აწუხებდა... მერე კიდევ, ჩვენი ძაღლისათვის შესაფერის
მონახვა აღვიღო არ იყო. უჯიშო ძაღლთან არ შეიძლებაო, ხა-
სიათი გაუფუჭდებო, — ქალბატონმა ბრძანა. ყველა სახლი
შემოვიარე, სანამ მის შესაფერს ვიპოვიდი, სული
ამომხდა.

მსახურმა მოიზიდა თეთრბეწვიანი ძაღლი და განაგრძო: —
სამაგიეროდ შეხედეთ, მასავით ჯიშისანი ცხოველია. დგომაც
კი კეთილშობილური აქვს. ჩემი ბატონი ამისას მოელაპარაკა,
შესაფერად მიიჩნიეს. ხან მე წავიყვან იქეთ, ხან კი ეს მოი-
ყვანს.

მან იდაყვი გაჰკრა ბაღის კარს და ამხანაგს მოუბრუნ-
და: — წამო, ვნახოთ, მოეწონებათ ერთმანეთი თუ არა?

ისინი ბაღში შევიდნენ, თეთრბეწვა მორთული ძაღლი
ნება-ნება მიაბიჯებდა კვკლუცი პატარძალივით.

მე ძალიან მიყვარს ცხოველები. მიყვარს ყოველი სულიერი არსება, მიყვარს სიცოცხლე, სილამაზე, ბედნიერება. ბედნიერი ძაღლიც კი სიხარულით ავსებს ჩემს არსებას. იმიტომ როდი მოვსულვარ ამ ქვეყნად, რომ მწუხარებაზე მოგიტხოვროთ. სულითა და გულით მინდა მხიარული ამბები გიამბოთ.

და თუ ჩემს თანამემამულეებს იმის მეთადი პატივი მაინც ხვდებათ, რაც ამ ძაღლს, მაშინ ნახეთ, თუ ერთი სიტყვა მაინც დავძრა მწუხარებაზე.

საბაჰათინ ალი

(1907 — 1948)

საბაჰათინ ალი პროგრესული თურქული პროზის ყველაზე უფრო თვალსაჩინო წარმომადგენელია.

იგი დაიბადა 1907 წელს პატარა ქალაქ აივალიქში, ადრიატიკის ზღვის პირას. მწერლის მამა ალი სალაჰათინი ოფიცერი იყო.

პირველდაწყებითი განათლება საბაჰათინ ალიმ ედრემითში მიიღო, შემდეგ დაამთავრა ბალიქესირის საშუალო სკოლა და სტამბოლის პედაგოგიური ინსტიტუტი. მომდევნო ორი წელი (1928-30) მომავალმა მწერალმა გერმანიაში გაატარა სწავლა-განათლების დასამთავრებლად.

სამშობლოში დაბრუნებული საბაჰათინ ალი სამასწავლებლო მოღვაწეობას ჰკიდებდა ხელს. იგი ასწავლის გერმანულს აიღინის, კონიისა და ანკარის საშუალო სკოლებში, მუშაობს მთელ რიგ სხვა დაწესებულებებში.

საბაჰათინ ალი სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდა ლექსების კრებულით, რომელსაც „მთები და ქარები“ ეწოდებოდა. ეს იყო 1934 წელს. პირველ კრებულს თურქული ხალხური პოეზიის კვალი აჩნდა როგორც შინაარსის, ისე ფორმის თვალსაზრისითაც.

ნაზიმ ჰიქმეთი შემდეგნაირად ახასიათებს საბაჰათინ ალის პოეზიას: „ამ ლექსებში შეიმჩნევა ხალხური სიმღერებისა და ხალხური ლიტერატურის გავლენა. ბევრი მათგანი შეიყვარეს თურქეთის უბრალო მშრომელებმა, რომელთაც საბაჰათინ ალის სახით დაინახეს ხალხის ახლობელი პოეტი“.

ლექსების ამ კრებულს მოჰყვა მოთხრობების რამდენიმე

კრებული: „წისქვილი“ (1935), „ურემი“ (1936), „ხმა“ (1937), „ახალი სამყარო“ (1943) და „შუშის კოშკი“ (1947), რომლებმაც მას სოციალური ნოველის დიდი ოსტატის საქვეყნო სახელი მოუპოვეს.

ნაზიმ ჰიქმეთი წერდა: „მე მგონი, თურქულ მოთხრობაში საბაჰათინ ალი სოციალისტური რეალიზმის მახარობელია და ვინც მის შემდეგ შექმნის ჩვენს ლიტერატურაში სოციალისტური რეალიზმის ამსახველ ნიმუშებს, ბევრი რამით იქნება მისგან დავალებული“.

საბაჰათინ ალის შემოქმედების მთავარ თემას წარმოადგენს თანამედროვე თურქული სოფლის ცხოვრება, ქალაქების მშრომელი მოსახლეობის ყოფა.

გარდა საყოველთაოდ ცნობილი მოთხრობებისა, საბაჰათინ ალის კალამს ეკუთვნის რამდენიმე ფართოდ ცნობილი რომანი: „კუიუჯაკელი იუსუფი“ (1937), „ეშმაკი ჩვენს შიგნით“ (1940) და სხვ.

ალსანიშნავია, აგრეთვე, საბაჰათინ ალის პუბლიცისტური მოღვაწეობა. იგი აქტიურად გამოდიოდა პროგრესული გაზეთების ფურცლებზე, მუდამ იბრძოდა რეაქციული მმართველი წრეების წინააღმდეგ, იბრძოდა დემოკრატიისათვის, ნაციონალური დამოუკიდებლობისათვის, მშვიდობისათვის, იმპერიალიზმის წინააღმდეგ. ამის გამო ხელისუფალნი მუდამ სდევნიდნენ მას: ასამართლებდნენ, ციხეში სვამდნენ, მაგრამ საბაჰათინ ალი სულ უფრო მეტი ენერგიით ილაშქრებდა რეაქციის წინააღმდეგ.

იმპერიალიზმის მსახურებმა ბოლოს მაინც ჩამოიშორეს გზიდან თურქული ნაციონალური კულტურის სიამაყე, თურქეთის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის გაბედულად მებრძოლი მწერალი — 1948 წლის აპრილში დაქირავებულმა მკვლელმა კარაბაირის ტყეში მუხანათურად ზურგში დანა ჩასცა საბაჰათინ ალის.

მაგრამ საბაჰათინ ალი — ქედუხრელი მებრძოლი თავისი ხალხის ინტერესების დასაცავად — დღესაც ცოცხლობს თავისი მკითხველების გულში.

შენიშვნები

1. ნიგდე — ქალაქი, ნიგდეს ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრი, მდებარეობს სამხრეთ თურქეთში.
2. სირქეჯი — უბანია საკუთრივ სტამბოლში.
3. ანატოლია — თურქეთის აზიურ ნაწილს ეწოდება.
4. ბორი — ქალაქია ნიგდეს სამხრეთ-დასავლეთით, ნიგდე-ულუჯიშლას რკინიგზის ხაზზე.
5. კაისერი — კაისერის ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრი, ანატოლიის ცენტრალურ ნაწილში მდებარეობს.
6. ჰაიდარფაშა — უბანია სტამბოლის ანატოლიურ ნაწილში. ანატოლიაში მიმავალი რკინიგზის სადგური.
7. აზრაილი — სიკვდილის ანგელოზი მუსლიმანებთან.
8. ეფენდი — ბატონი. მიმართვაში ნიშნავს — „ბატონო“.
9. ვილაიეთი — ადმინისტრაციული ერთეულია თურქეთში, დაახლოებით გუბერნიას უდრის.
10. ჰალიჩი (მერძნული სახელწოდებაა, ნიშნავს „ოქროს რქას“) — ყურე, რომელიც ბოსფორის სრუტიდან შეჭრილია ხმელეთში და რუმელიის სტამბოლს ორ ნაწილად ჰყოფს.
11. ფინდიქლი — პატარა ქალაქია მარმარილოს ზღვაზე.
12. ბართინი — პატარა ქალაქია შავ ზღვაზე.
13. სარაიბურნუ — უბანი საკუთრივ სტამბოლში, ბოსფორის სრუტეში.
14. კიზკულესი — „ქალწულის კოშკი“ (სტამბოლში).
15. ჩალი — სოფელი მდინარე მენდერესის პირას, დასავლეთ ანატოლიაში.
16. ეფე — ზეიბექების, დასავლეთ ანატოლიელი შთიელების მეტსახელია.
17. იზმირი — იზმირის ვილაიეთის მთავარი ქალაქია. მდებარეობს თურქეთის დასავლეთ ნაწილში, ეგეოსის ზღვის პირას, იზმირის უბის სიღრმეში. 1950 წლის ცნობით ქალაქის მოსახლეობა 231 ათას კაცს უდრიდა. იზმირი ტვირთზიდვის მიხედვით მეორე და მთავარი საექსპორტო ნავსადგურია თურქეთში.
18. დენიზლი — დენიზლის ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრი,

მდებარეობს თურქეთის დასავლეთ ნაწილში. 1945 წლის ცნობით ქალაქის მოსახლეობა 20 ათას კაცს უდრიდა.

19. ბ ე ი შ ე ჰ ი რ ი ს ტ ბ ა — თურქეთის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარეობს, ქალაქ კონიის დასავლეთით.

20. კ ო ნ ი ა — კონიის ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრი. 1950 წლის ცნობით მოსახლეობა 64 ათას კაცს უდრიდა. მდებარეობს თურქეთის ცენტრალური ნაწილის სამხრეთით. კონიაში თავს იყრის რამდენიმე შარაგზა და სამხრეთ-დასავლეთიდან ჩრდილო-დასავლეთით მიმავალი რკინიგზის ხაზი.

21. დ ე დ ე მ ქ ი ო ი — სოფლის სახელწოდებაა.

22. კ უ რ უ შ ი — ქართულში „ყურუშის“ სახელითაა ცნობილი. წვრილი ფულია, დაახლოებით კაპიანხევის უდრის.

23. კ ა ი მ ა კ ა მ ი — მზრის უფროსი.

24. შ კ ო დ ე რ ი — ქალაქია ალბანეთში.

25. უ დ ი — ჩონგურის მსგავსი ხალხური საკრავია.

26. ე დ რ ე შ ი თ ი — ქალაქია ანატოლიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, ბალიქსირის ვილაიეთში.

27. ნ ა მ ი კ ქ ე შ ა ლ ი — მე-19 საუკუნის თურქი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე.

28. ი უ ზ ი უ მ გ უ — მდინარის სახელწოდებაა.

29. კ ა ჰ ვ ე ჯ ი — ყავახანის პატრონი.

30. ა თ მ ა ჯ ა — შევარდენი; აქ ვაყის საკუთარი სახელია.

31. ქ ო ფ რ ი უ ქ ი ო ი — სოფლის სახელწოდებაა.

32. ბ ე ზ ი ქ ი — ქალაქის თამაშის ერთ-ერთი სახეობა.

33. ი ლ დ ი ზ ე ლ ი — პატარა ქალაქი სივასის ვილაიეთში.

34. ს ი ვ ა ს ი — სივასის ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრი; მდებარეობს მდინარე კიზილ-ირმაკის ზემო წელში. სივასზე გადის არზრუმიდან სამსუნს მიმავალი რკინიგზა. აქვე იყრის თავს რამდენიმე შარაგზა.

35. ე რ ბ ა ა — სამაზრო ქალაქია თოკათის ვილაიეთში.

36. თ უ რ ხ ა ლ ა — ქალაქია თოკათის ჩრდილოეთით.

37. ტ ა ვ რ ი — მთიანეთი თურქეთის სამხრეთ ნაწილში.

38. ბ ე შ ი ქ თ ა შ ი — უბანი სტამბოლის ევროპულ ნაწილში (რუმელიაში).

39. შ ი ლ ე — სამაზრო ქალაქია სტამბოლის ვილაიეთში, შავი ზღვის პირას.

40. „ქ ო რ ო დ ლ უ“ — იუმორისტული ჟურნალის სახელწოდებაა.

41. ჰ ა ფ ი ზ ი — კაცი, რომელმაც მთელი ყურანი ზეპირად იცის.

42. ი ს კ ა ნ დ ე რ უ ნ ი — ისქენდერუნ ანუ ალექსანდრეტა — ნავსადგურია ხმელთაშუა ზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ კუთხეში, ისქენდერუნის უბეში.

43. ვ ი რ ა! მ ა ი ნ ა! — ასწი! დასწი! (გემების დატვირთვა-გადმოტვირთვისას).

44. კონოსამენტი — დოკუმენტი სავაჭრო გემით გაგზავნილი საქონლის რაოდენობის, ხარისხის, წონისა და სხვათა შესახებ.
45. ჩარქი — მექანიკოსი, მემანქანე.
46. დორთიოლი — სამაზრო ცენტრია პათაის ვილაიეთში.
47. ბაქჩეკაფი — უბანია სტამბოლში.
48. ბაიბურთი — სამაზრო ქალაქია გიუმუშხანეს ვილაიეთში, მდინარე კოროხის ნაპირას.
49. ბალიქესირი — ბალიქესირის ვილაიეთის ადმინისტრაციული ცენტრია; ანატოლიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს.
50. მენემენი — პატარა ქალაქია იზმირის ჩრდილო-დასავლეთით.
51. ბალია — სამაზრო ცენტრია ბალიქესირის ვილაიეთში.
52. კათილ — მკვლელა.
53. ალაბეი — უფროსი ძმა; უცხოხადში მიმართვის დროსაც იხმარება ხოლმე.
54. ბურსა — ბურსას ვილაიეთის ცენტრი; მოსახლეობა 86 ათას კაცს უდრის; მდებარეობს თურქეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში.
55. აქსარაი — უბანია სტამბოლში.
56. ბაიეზითი — მოედანია საკუთრივ სტამბოლში.

	33
თირკმელი	3
თეთრი გემი	23
ჟანდარმი ბეჭერი	33
თანამოაზრე	39
არხი	44
ერთი ტყის ამბავი	49
მტერი	56
მოხეტიალე დასი	68
ორი ცოლი	86
წისქვილი *	94
ცხელი წყალი	107
დაბადების მოწმობა	112
„სიცოცხლის მხსნელი“	116
კედელი	128
ძაღლი	136
თვალის ოპერაცია	147
მანქანის მძღოლი	154
ფორთოხალი	161
კაცის მკვლედი ოსმანი	174
მგელი და კრავი	183
ზღაპარი ცხვრების შესახებ	198
შუშის კოშკი	203
ღმკცა	210
ბელნიერი ძაღლი	214
საბაჰათინ ოლი	220
შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი	222

რედაქტორი ც. ჩხეიძე
მხატვარი დ. ნოდია
მხატვრული რედაქტორი გ. გორდელაძე
ტიპოგრაფიკული რედაქტორი ან. ღვინიაშვილი
კორექტორი ლ. არეშიძე

გადაეცა წარმოებას 4/VII-56 წ. ხელმოწერილია
დასაბუქდად 17/VII-57 წ. ანაწილების ზომა
5,5 X 9. ქაღალდის ზომა 84 X 108. ნაბეჭდი
თაბახი 14,5. ტირაჟი 10,000 შეკვ. № 405.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარბიბლიოგრაფიკომცემლობის ბეჭდვითი სიტყვებს.
კომბინატი. თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. 5.

*

Комбинат печати Главполиграфиздата
Министерства культуры Грузинской ССР.
Тбилиси, ул. Марджанишвили. 5.

Сабахаттнн Али

Волк и овца

(Новеллы)

⟨На грузинском языке⟩

Госиздат Грузинской ССР
Тбилиси
1957

